agion

De schoolgebouwenmonitor 2013

Indicatoren voor de kwaliteit van
de schoolgebouwen in Vlaanderen

AGIOn

De Schoolgebouwenmonitor 2013

Indicatoren voor de kwaliteit van de schoolgebouwen in Vlaanderen

Colofon

Onderzoek en rapportering

Geert Leemans

Stafmedewerker kennisbeheer en monitoring

AGIOn

Leden van de stuurgroep

Jean Eliaerts, afgevaardigd bestuurder AGIOn, voorzitter

Kris Van Damme, gew. wnd. administrateur-generaal AGIOn, gew. voorzitter

Dirk Vanstappen (VSKO), Anne De Meulemeester (AGIOn), Filip Smets (OVSG), Anton Derks (Dept. Onderwijs, Vlaamse overheid), Dirk Ferlin (GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap), Wilfried De Rijck (GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, vervangen door Chris Roels), Luc Goossens (UA), Marc Martens (VUB), Patrick Scheir (AGIOn), Lieve Van Medegael (AGIOn, vervangen door Hannah Bohez), René Vanotterdijk (onderwijsinspectie, vervangen door Martine Vranken), Karolien Moniquet (AGIOn, verslaggever)

Opmaak voorblad

Koloriet

Foto's voorblad

AGIOn

Verantwoordelijke uitgever

Jean Eliaerts

Afgevaardigd bestuurder

Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs (AGIOn)

Koning Albert II-laan 35 b 75

1030 Brussel

Uitgave

September 2014

Wettelijk depot

D/2014/6467/2

Inhoud

Dankwoord....9
Managementsamenvatting....11
1 Inleiding....23
2 Evaluatievragen....27
3 Theoretisch kader....31
4 Onderzoeksmethode....33
4.1 Indicatoren....33
4.2 Geldigheidsveld en onderzoekseenheden....38
4.3 Dataverzameling....39
4.3.1 Primaire data (survey)....39
4.3.2 Secundaire data....40
4.3.3 Vragenlijst....41
4.4 Analyse....42
4.4.1 Doelbereiking....42
4.4.2 Effectiviteit....42
5 Resultaten....45
5.1 De kwaliteit van de onderwijshuisvesting in Vlaanderen....45
5.1.1 Beschrijving van het gebouwenpark....45
5.1.1.1 Omvang van het gebouwenpark....45
5.1.1.2 Ouderdom van het patrimonium....46
5.1.1.3 Gebouwtypes....47
5.1.1.4 Type eigendomsrechten....48
5.1.1.5 Energiemaatregelen....48
5.1.2 Bruikbaarheid op gebouwniveau....50
5.1.3 Aanwezigheid, bruikbaarheid en bezetting van lokalen.....53
5.1.4 Dimensies en criteria van kwaliteit....56
5.1.4.1 Veiligheid en hygiëne....56
5.1.4.2 Bouwtechnische staat....57
5.1.4.3 Functionaliteit....59
5.1.4.4 Comfort....61
5.1.4.5 Belevingswaarde....62

5.1.4.6 Kosten 63
5.1.4.7 Schooldomein 64
5.1.4.8 Ranking van kwaliteitscriteria 65
5.1.5 Algemene kwaliteitscores 68
5.1.6 Verandering op het niveau van vestigingsplaatsen 69
5.1.7 Ongelijkheid in kwaliteit tussen vestigingsplaatsen 70
5.1.8 2de gebruiker vestigingsplaatsen. 73
5.2 Beheer 76
5.2.1 Verantwoordelijken beheer en opvolging werken 76
5.2.2 Beheersplannen 77
5.2.3 Inspectie- en brandweerverslagen 78
5.2.4 Energiegebruik 79
5.2.5 Toegankelijkheid 80
5.2.6 Asbest 80
5.3 Gebruik 82
5.3.1 Buitenschools gebruik van schoolgebouwen 82
5.3.2 Cohabitatie met andere onderwijsinstellingen 84
5.3.3 Cohabitatie met niet-onderwijsinstellingen 84
5.4 De uitvoering van werken 86
5.4.1 Werken en tevredenheid 86
5.4.2 Kwaliteit van het planningsproces 88
5.4.3 Kwaliteit van de planningscontext 90
5.5 De effectiviteit van het beleid. 91
5.5.1 Toegekende subsidiebedragen 91
5.5.2 Bereiken van doelgroepen 92
5.5.3 Netto-impact van subsidies op de kwaliteit van schoolgebouwen 94
5.5.4 Planningsproces, planningscontext en de effectiviteit van subsidies 97
5.5.5 Planningsproces, planningscontext en de tevredenheid met grote werken 98
5.6 Resultaten naar onderscheidende variabelen 99
5.6.1 Soort onderwijs 99
5.6.2 Onderwijsnet 101
5.6.3 Territoriale indeling volgens Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen 103

5.6.4 Ligging in een maatschappelijk achtergestelde buurt 105
5.6.5 Provincie 106
6 Besluit 109
7 Bronnen 119
Bijlage 1: Methodologisch-technisch verslag 121
Bijlage 2: Gemeenten in Vlaanderen volgens gebiedsindeling Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. 151
Bijlage 3: Vragenlijst schoolgebouwenmonitor 2013 155
Bijlage 4: Commentaren van de stuurgroep op het eindrapport (bijeenkomst van 9 juli 2014) 171

Dankwoord

Mijn dank gaat in de eerste plaats uit naar alle onderwijsinstellingen die hebben deelgenomen aan de enquête van de schoolgebouwenmonitor. Zonder hen zou dit project niet mogelijk geweest zijn. Bovendien wil ik graag de leden van de stuurgroep bedanken voor hun kritische maar opbouwende commentaren tijdens het onderzoeksproces. Bijzondere dank gaat ook uit naar Jan Pickery (Studiedienst van de Vlaamse Regering), Marc Martens (VUB), Luc Goossens (UA), Herman Meulemans (UA) en Sven De Maeyer (UA), voor hun constructieve feedback en advies bij de methodologische uitwerking van dit onderzoek. Elke Macken van GfK Belgium wil ik danken voor haar professionele aanpak en engelengeduld. Ten slotte ook dank aan Kris Van Damme en Patrick Scheir voor het ter beschikking stellen van subsidiegegevens en aan Karolien Moniquet voor het nalezen van dit rapport.

Geert Leemans

Brussel, augustus 2014

Managementsamenvatting

I. Wat is de schoolgebouwenmonitor?

De schoolgebouwenmonitor 2013 beschrijft via een geheel van indicatoren de kwaliteit, het gebruik en het beheer van het schoolgebouwenpark in Vlaanderen. Het is een grootschalige enquête die AGIOn om de 5 jaar uitvoert bij alle onderwijsinstellingen in Vlaanderen (uitgezonderd het hoger onderwijs), over alle netten heen. De eerste meting (nulmeting) gebeurde in 2008. De schoolgebouwenmonitor doet uitspraak over de doelbereiking en effectiviteit van het scholenbouwbeleid in Vlaanderen.

II. Beperkingen van de schoolgebouwenmonitor

De schoolgebouwenmonitor levert statistische gegevens aan over de toestand van het gebouwenpark en het effect van bouwsubsidies op de kwaliteit van de gebouwen. Deze gegevens kunnen beleidsverantwoordelijken en iedereen die het scholenbouwbeleid aanbelangt ondersteunen om de doelbereiking en effectiviteit van het beleid te beoordelen. Toch botst de schoolgebouwenmonitor onvermijdelijk op zijn grenzen. Door onderstaande beperkingen is het dan ook aangewezen om de onderzoeksresultaten met de nodige voorzichtigheid te benaderen.

De gegevens die de schoolgebouwenmonitor aanreikt, worden in onderhavig rapport niet van interpretaties voorzien, noch worden er verklaringen aangereikt voor bepaalde resultaten. Hiermee willen we duidelijk de grenzen aangeven van dit onderzoek. De finaliteit ervan is immers ‘monitoring’: het recurrent verzamelen en presenteren van kwantitatieve gegevens die de beleidsbeoordeling kunnen informeren. Zoals dit vaak met het geval is met monitoring, roept dit vaak meer vragen op dan dat er pasklare antwoorden worden gegeven. In veel gevallen zal dan ook blijken dat bijkomende kadering, onderzoek en reflectie aan de orde is om te komen tot een juiste interpretatie van de voorgestelde gegevens. In zekere zin maakt dit voor een stuk ook de waarde van dit project uit: het brengt bepaalde problematieken aangaande het schoolgebouwenpark in Vlaanderen onder de aandacht en nodigt uit tot verdere duiding, verklaring en debat.

De schoolgebouwenmonitor verzamelt, verwerkt en presenteert beleidsrelevante informatie over het schoolgebouwenpark via wetenschappelijk surveyonderzoek. Nochtans zijn er ook andere benaderingen om zich een beeld te vormen van de bestaande infrastructurele noden en problemen. Binnen de Vlaamse overheid zijn de doorlichtingen van de onderwijsinspectie op vlak van bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne een belangrijke bron van informatie. Daarnaast kan een financiële benadering die uitgaat van de periodieke afschrijving en vernieuwing van het gebouwenpark, een indicatie geven van de bestaande noden en noodzakelijke investeringen om de kwaliteit van het gebouwenpark in stand te houden of te verbeteren. Ten slotte vormt ook de kennis uit de praktijk bij ambtenaren en onderwijskoepels over concrete bouwdossiers een belangrijk bron van informatie over de problemen waar men op het terrein mee te kampen heeft. De schoolgebouwenmonitor wordt best als een instrument beschouwd dat complementair aan deze benaderingen werkt, en dat er door kan worden verrijkt.

Wat de gebruikte onderzoeksmethode betreft, kent deze een aantal beperkingen aangaande de generaliseerbaarheid van de resultaten en de validiteit van de gebruikte indicatoren. In eerste instantie kende het surveyonderzoek van de schoolgebouwenmonitor in 2008 en in 2013 een non-respons van respectievelijk 38 en 47% (vestigingsplaatsen met eigen gebouwen). Hoewel deze non-respons grondig werd geëvalueerd en waar mogelijk ook geremedieerd door weging, blijft er enige onzekerheid bestaan over de zich voordoende responsfout, en dus over de generaliseerbaarheid van de resultaten naar de populatie toe (zie bijlage 1). In tweede instantie kent ook de validiteit van de meetmethode de nodige beperkingen. Hoewel er grondig onderzoek is gebeurd naar de indicering van de te meten beleidseffecten, gebeurde de registratie van de waarden van deze indicatoren hoofdzakelijk op basis van zelfrapportage ('subjectieve indicatoren') door directeurs of technisch directeurs. Deze methode laat echter bepaalde aspecten van het meetobject 'kwaliteit' buiten beschouwing. Zo blijft het oordeel van andere gebruikersgroepen dan directies (leerlingen of leerkrachten) buiten beeld. Ook de mening van eventuele experten die de kwaliteit van schoolgebouwen zouden kunnen beoordelen vanuit het perspectief van deskundige en objectieve buitenstaander wordt hier niet behandeld. Deze gedwongen keuze heeft onvermijdelijk tot gevolg dat een deel van het totale spectrum van opinies en ervaringen ten aanzien van het schoolgebouwenpark in Vlaanderen onbekend blijft. Bovendien kan kwaliteit ook gemeten worden via 'objectieve indicatoren' (bouwfysische en bouwtechnische grootheden van geluid, licht, stabiliteit, energiegebruik, oppervlakte, etc.), waarvan we in de schoolgebouwenmonitor maar in beperkte mate gebruik van hebben kunnen maken. Een meer doorgedreven evaluatie, waarbij simultaan gebruik wordt gemaakt van objectieve en subjectieve indicatoren en gemeten wordt vanuit het perspectief van verschillende gebruikersgroepen, bleek echter binnen de bestaande evaluatiecontext niet haalbaar.

III. Evaluatievragen

De schoolgebouwenmonitor 2013 richt zich op onderstaande evaluatievragen:

a. Doelbereiking

Welke beleidseffecten werden gerealiseerd op vlak van de kwaliteit, het gebruik, de totstandkoming en het beheer van de schoolgebouwen? Welke evolutie heeft het schoolgebouwenpark tussen 2008 en 2013 doorgemaakt op vlak van kwaliteit, gebruik, totstandkoming en beheer? Is er verandering in positieve of negatieve zin merkbaar?

b. Beleidseffectiviteit

Is er een oorzakelijk verband tussen toegekende subsidies en de kwaliteit van de schoolgebouwen? Welke rol spelen het planningsproces en de planningscontext? Wordt de doelgroep bereikt?

IV. Methode

De schoolgebouwenmonitor betreft een netoverschrijdend kwantitatief niet verplichtend surveyonderzoek (enquête) bij alle onderwijsinstellingen in Vlaanderen (excl. hoger en universitair

onderwijs) dat om de 5 jaar wordt uitgevoerd om het scholenbouwbeleid te evalueren (longitudinaal onderzoek).[1] Tot nu toe werden twee golven uitgevoerd (2008 en 2013).

De beoordeling van de kwaliteit, beheer en gebruik van het gebouwenpark gebeurt vanuit het perspectief van de deelnemende onderwijsinstellingen zelf. De respondenten van de schoolgebouwenmonitor zijn in principe schooldirecties die uitspraken doen over de vestigingsplaatsen van de scholen die ze leiden. Tijdens de gegevensverzameling is echter gebleken dat de vragenlijsten ook vaak werden ingevuld door gebouwenbeheerders en/of technisch directeurs, voor zover deze aanwezig waren.

Het onderzoeksdesign voor de effectiviteitvraag is dat van het quasi-experimenteel onderzoek: pre- en posttest meting met controlegroep en remediëring van selectiefout (zie bijlage).

Dataverzameling gebeurde door middel van een online enquêtering (CAWI) aangevuld met klassieke postenquête bij de volledige populatie. In 2008 is de enquête verstuurd naar 6318 vestigingen met eigen gebouw. De responsgraad bedroeg toen 61,9%. In 2013 is de enquête verstuurd naar 6756 vestigingen met een eigen gebouw. De responsgraad in 2013 bedroeg 53%.

Voor de dataverzameling werd gebruik gemaakt van een gestandaardiseerde vragenlijst in te vullen door respondenten (zelfrapportage van indicatoren door directies, technisch directeurs en/of gebouwverantwoordelijken). Voor de meting van kwaliteits-, beheers-, en gebruiksindicatoren werd zowel gebruik gemaakt van vragen die peilen naar feitelijke gegevens als van perceptievragen. Bij deze laatste geven respondenten een eigen evaluatie van een bepaald kwaliteitsaspect door middel van beoordelingsschalen (bijvoorbeeld 5-punten schaal van 'volstrekt onvoldoende' tot 'zeker voldoende').

De representativiteit werd voor beide golven geëvalueerd aan de hand van vergelijkingen met populatiegegevens, stromen van binnengekomen vragenlijsten en non-respons follow-up. Na evaluatie werd de respons gewogen aan de hand van vijf controlevariabelen uit de populatie. Dit is gebeurd om de respons representatief te maken tegenover de populatie (zie bijlage).

Analyses om de vraag naar de doelbereiking te beantwoorden gebeurde cross-sectioneel (volledige gewogen respons van 2008 en 2013 als onafhankelijke 'steekproeven'). De effectiviteitsvraag werd via 'panel' beantwoord. Hiermee bedoelen we dat enkel die vestigingsplaatsen in rekening werden genomen waarvoor informatie beschikbaar is voor zowel de monitor 2008 als de monitor 2013.

V. Resultaten

a. Beschrijving van het gebouwenpark

De huidige totale omvang van het gebouwenpark wordt geschat op 16,6 mio m², wat in de lijn ligt van de meting in 2008. Het aantal administratieve vestigingen is toegenomen, alsook het aantal vestigingen met eigen gebouwen (schatting).

Het gebouwenpark 'verjongt': 6,2% is gebouwd tijdens de laatste 5 jaar. Het aantal oudere schoolgebouwen (van voor 1970) is stabiel gebleven. Oude schoolgebouwen ondergingen dan weer wel beduidend meer renovaties en verbouwingen. Het percentage gebouwen uit de periode 1970-2007 is gedaald.

Het aandeel paviljoenen en voorlopige units ('containerklassen') is licht gestegen tot 9% van het gebouwenpark. 24% van deze units werden opgetrokken na 2008.

[1] Longitudinaal onderzoek is onderzoek naar een verschijnsel over een langere tijdsperiode (Saunders, Lewis & Thornhill, 2008: 579).

Zakelijke rechten op permanente schoolgebouwen zijn significant toegenomen tot 52%, vooral ten koste van huur waarvoor we een daling vaststellen. Het aandeel vestigingen waar inrichtende machten eigenaar van zijn is stabiel gebleven.[2]

b. Beoordeling van de kwaliteit van het gebouwenpark

53% van de schoolgebouwen wordt door de respondenten beoordeeld als voldoende of zeker voldoende bruikbaar. In vergelijking met vijf jaar geleden is de situatie voor deze indicator perfect stabiel gebleven. De bruikbaarheid van de aparte gebouwen hangt sterk samen met de ouderdom ervan en het gebouwtype (voorlopige units worden nog steeds een stuk slechter beoordeeld, vooral als ze langer blijven staan dan oorspronkelijk bedoeld).

In tegenstelling tot de aparte gebouwen zien we bij de beoordeling van de algemene bruikbaarheid van de aparte lokalen op vestigingsplaatsen wel degelijk significante verbeteringen optreden in vergelijking met 5 jaar geleden. Bij de gewone leslokalen is dat maar een lichte verbetering (+4procentpunt meer beoordelingen voldoende of zeker voldoende), maar voor de meeste andere lokaaltypes is de betere beoordeling toch meer uitgesproken.

Op vlak van bezetting echter stellen we vast dat men voor 60% van de vestigingsplaatsen aangeeft dat de gewone leslokalen volledig zijn bezet. Op 28% van de vestigingsplaatsen zijn de gewone leslokalen overbezet of is er acuut plaatsgebrek. Samen is dat 88% volledige bezetting of overbezetting. Slechts op 12% van de vestigingen zijn leslokalen onderbezet en leegstand is verwaarloosbaar klein. Voor refters, turnzalen, sanitair, bergruimtes, leraarslokalen en administratielokalen doet zich dezelfde mate van (over)bezetting voor (telkens 84% of meer volledig of overbezet). Bekijken we de bezetting van lokalen naar verstedelijkingsgraad (gebiedsindeling van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen), dan stellen we vast dat overbezetting in meerdere of mindere mate overal voorkomt, dit wil zeggen zowel in grootstedelijk gebied, kleine steden, buitengebied en randgemeenten. Volledige bezetting tot overbezetting blijken wel het grootst in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, gevolgd door de randgemeenten van grootstedelijk gebied en de randgemeenten van regionaal stedelijk gebied. De overbezetting in de Vlaamse grootsteden (Gent en Antwerpen) blijkt niet de grootste te zijn. Overbezetting en acuut plaatsgebrek is het meest aanwezig in de randgemeenten van grootstedelijk gebied en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) (zie bijlage 2).

Er werden 49 indicatoren gemeten binnen 7 dimensies betreffende de kwaliteit van de gebouwen: veiligheid en hygiëne, bouwfysische staat, functionaliteit, comfort, belevingswaarde, kosten en schooldomein. Goede **veiligheid en hygiëne** is volgens de betrokken respondenten op 63% van de vestigingen over het algemeen grotendeels tot volledig gerealiseerd. Dit is een significante verbetering van 4 %-punten. Vooral de brandveiligheid lijkt verbeterd. Goede **bouwfysieke staat** is op 46% van de vestigingen grotendeels of volledig gerealiseerd. In vergelijking met 2008 is dit een status-quo. Ook voor **functionaliteit** geldt de status-quo. Op 47% van de vestigingsplaatsen wordt de functionaliteit als (grotendeels) goed beoordeeld. We merken wel een lichte maar significante verbetering voor ICT-integratie en werkruimte voor leerkrachten. Het aantal vestigingen waar het **comfort** als (grotendeels of volledig) goed wordt beoordeeld is in geringe mate (maar significant) gedaald tot 56%. Dit geldt vooral

[2] Statistische significantie: Een verschil dat op basis van een streekproef is gevonden is significant als kan worden aangenomen dat dit niet door toeval is ontstaan. In de sociale wetenschappen geldt de vuistregel dat de kans op toeval niet groter mag zijn dan 5% om van een significant verschil te spreken. De kans op toeval wordt weergegeven door de P-waarde ('overschrijdingswaarde') (zie ook Scott & Marshall, 2005: 598).

voor de beleving van ventilatie en verluchting van lokalen en voor de temperatuur. 42% van de vestigingen scoort grotendeels of volledig goed op vlak van **belevingswaarde**. Nochtans is dit een stijging van 2,7 procentpunten De beoordeling van de **kosten** blijft erg negatief. 10,6% van de vestigingen beoordelen dit criterium als grotendeels of volledig positief beoordeeld, wat nog een lichte achteruitgang is ten opzichte van 2008. Vooral op vlak van vaste kosten (huur, afbetaling) en onderhoudskosten is er een significante achteruitgang merkbaar. Voor het **schooldomein** stellen we vast dat 46,7% van de vestigingsplaatsen als goed wordt beoordeeld. Ook hier is er geen significante verandering ten opzichte van 2008.

Er lijkt nog steeds een lange weg te gaan op vlak van energiezuinigheid. De beste resultaten zijn de aanwezigheid van (drie)dubbel glas (63% van de gebouwen) en thermostatische kranen (53%). Isolatie van muren en vloeren, energiezuinige verlichting of mechanische ventilatie (met of zonder warmterecuperatie) komen nog weinig voor (<17%). Energiezuinigheidmaatregelen zijn meer aanwezig in recente gebouwen, gebouwen met zakelijk recht of gebouwen in eigendom, en permanente gebouwen.

Uit het voorgaande kunnen we al afleiden dat respondenten vinden dat het gebouwenpark voor bepaalde dimensies beter voldoet dan voor andere. Uit de ranking van indicatoren blijkt dat dimensies als veiligheid en gebruikscomfort betrekkelijk hoge gemiddelde evaluatiescores krijgen (respectievelijk 74/100 en 70/100), terwijl de scores voor belevingswaarde en kosten lager liggen (respectievelijk 64/100 en 48/100). Ten opzichte van de situatie in 2008 is voor sommige indicatoren verbetering opgetreden: een goede integratie van ICT, ruimte voor leerkrachten en personeel, mogelijkheid tot privacy en informeel samenzijn, mogelijkheid om het gebouw open te stellen of brandveiligheid. Een aantal indicatoren worden dan weer als ‘minder goed’ geëvalueerd dan 5 jaar geleden. Daaronder: verluchting en ventilatie van lokalen, temperatuur in de lokalen, lokalen geven uit op groene buitenruimte, hoogte van kosten, gebruik van duurzame materialen of energiezuinigheid van verwarming, verluchting en verlichting. We moeten er wel rekening mee houden dat bij sommige van deze indicatoren wellicht ook het effect speelt van een betere bewustwording.

Net als in 2008 komen we voor 2013 tot het besluit dat het gebouwenpark betere scores krijgt voor de indicatoren die zich richten op basiskwaliteiten dan voor de indicatoren die verwijzen naar nieuwe maatschappelijke en onderwijsuitdagingen. Indien een score wordt berekend voor alle indicatoren samen (bruikbaarheid van lokalen, bruikbaarheid van aparte gebouwen en 49 kwaliteitsindicatoren) dan is de algemene kwaliteitscore voor 2008 63,61/100 en de score voor 2013 64,11/100 (een niet-significante verbetering van 0,5 procentpunt.) Het algemeen beeld is dus vrijwel ongewijzigd.

De betrekkelijke stabiliteit die de beoordeling van het gebouwenpark als geheel lijkt te kenmerken, verdwijnt echter wanneer we verandering bekijken op vestigingsplaatsniveau. Hier stellen we wel degelijk een hoge dynamiek vast. Slechts een kleine helft van de vestigingsplaatsen lijkt tussen 2008 en 2013 geen veranderingen te hebben ondergaan over de zeven evaluatiedimensies. Bij ongeveer een vierde stelden we telkens een verbetering vast en bij een ander vierde telkens een verslechtering van de kwaliteit. Deze verschuivingen op vestigingsplaatsniveau lijken elkaar echter bijna perfect op te heffen, waardoor er voor het gebouwenpark als geheel dus een betrekkelijk stabiel profiel ontstaat.

Ongelijkheidsmaten (lorenzcurve, interkwartielafstand) wijzen op een betrekkelijk homogeen gebouwenpark op vlak van kwaliteit *(infra).* Nochtans stellen we voor 2013 vast dat het aandeel vestigingsplaatsen met een algemene evaluatiescore ‘onvoldoende’ 13,4% bedraagt, terwijl dit voor 2008 nog 15% bedroeg. In 2008 kreeg 29% van de vestigingsplaatsen een score voldoende of zeker voldoende mee, ook in 2013 was dit 29%. Het grootste deel van de vestigingen valt dus voor beide jaren in de middencategorie.

Wat de zogenaamde '2de gebruikervestigingen' (voor het grootste deel vestigingsplaatsen 'permanente vorming' die gebruik maken van de gebouwen van een andere instellingen) betreft stellen we vast dat ook hier in 2013 betere scores worden toegekend aan de bruikbaarheid van de door hen gebruikte lokalen dan in 2008.

c. Beheer van de gebouwen

In 2013 was er op 70,9% van de vestigingen een verantwoordelijke gebouwenbeheer aanwezig, zoals in 2008. Voor 73,8% van de vestigingen is een verantwoordelijke voor de opvolging van infrastructuurwerken beschikbaar.

Wat de verschillende beheersplannen betreft (masterplan, beleidsverklaring veiligheid, gezondheid, milieu, globaal preventieplan, onderhoudsplan) stellen we vast dat deze plannen in 2013 significant meer aanwezig zijn dan in 2008. Voor 57% van de vestigingen bestaat in 2013 al een masterplan, voor 89% een beleidsverklaring veiligheid, gezondheid en milieu, voor 96% een preventieplan en voor 73% een onderhoudsplan.

Het aandeel vestigingsplaatsen dat in 2013 kan voldoen aan het meest recente inspectieverslag is 82,5%, dit is 3% minder dan in 2008. In 2013 konden dan weer wel 2 procentpunten meer vestigingen voldoen aan het meest recente brandweerverslag dan in 2008 (81,4% ten opzichte van 79,4%). Er is een significante samenhang tussen 'voldoen aan het verslag van de onderwijsinspectie' en de zelf gerapporteerde kwaliteitscore van de scholen (vestigingen die niet voldoen aan het inspectieverslag worden ook door de scholen zelf slechter beoordeeld).

De meest frequent gebruikte energiebron in 2013 is gas (79,2%), dus nog meer dan in 2008. Het gebruik van stookolie blijkt met 11 procentpunten afgenomen (43% in 2008 ten opzichte van 32% in 2013). Alternatieve energiebronnen blijken momenteel zeer sporadisch gebruikt te worden (1,5%). Op 13% van de vestigingsplaatsen wordt in 2013 zelf energie opgewekt. Voor het overgrote deel gebeurt dit via zonnepanelen (96,6%). Zonneboilers en warmtepompen komen op respectievelijk 8,3% en 7,7% van de vestigingen voor. Het gebruik van andere technieken is verwaarloosbaar.

De situatie op vlak van toegankelijkheidsmaatregelen is vergelijkbaar met deze op vlak van energiezuinigheidmaatregelen: deze blijken ook hier vaak afwezig. Drempelvrije toegangen en toegangspaden (62%), aangepaste parkeerplaats (58%) en signalisatie (52%) zijn de meest frequent doorgevoerde maatregelen. Liften en aangepaste toiletten voor leerlingen en personeel zijn (veel) minder aanwezig.

Op 92% van de vestigingsplaatsen werd een asbestinventaris opgemaakt, dat is 8 procentpunten hoger dan in 2008. Ook het aantal vestigingen waar de thematiek wordt opgevolgd ligt hoger (89%). Op 52% van de vestigingen blijkt in 2013 asbest aanwezig (in 2008 was dit 50%). Op 29% van deze vestigingen zijn er ook concrete plannen om tot verwijdering over te gaan.

d. Gebruik

Op 62,5% van de vestigingsplaatsen wordt de infrastructuur ook buitenschools gebruikt. Dit is een significante stijging ten opzichte van 2008 van 3 procentpunten. De schoolgebouwen worden vooral buitenschools gebruikt door de instelling zelf en door het verenigingsleven. De meest voorkomende activiteiten zijn sport en spel, kinderopvang, en onderwijs en opleiding.

34% van de vestigingsplaatsen is in 2013 geïntegreerd met andere onderwijsinstellingen binnen hetzelfde gebouwencomplex of site. 21% is geïntegreerd binnen een gebouwencomplex of site waarop ook niet-

onderwijsfuncties gehuisvest zijn. Met betrekking tot deze laatste gaat het meestal om welzijnsinstellingen. We merken dat er in vergelijking met 2008 ook meer inhoudelijk wordt samengewerkt met deze instellingen.

e. De uitvoering van werken

Tussen 2008 en 2013 werden op 39% van de vestigingsplaatsen nieuwbouwwerken of renovaties uitgevoerd. Op 63% van de vestigingsplaatsen werden grote onderhoudswerken uitgevoerd, voor 8% is er een aankoop gebeurd. Over het algemeen zouden er op 70% van de vestigingsplaatsen bepaalde werken hebben plaatsgevonden.

Veruit de meeste bouwheren (82% of meer) vinden dat hun bouwproject (zeker) voldoende beantwoordt aan hun oorspronkelijke verwachtingen, behalve voor de kosten van het project: 56% is tevreden of zeer tevreden hierover. De grootste vooruitgang werd bereikt op vlak van functionaliteit: terwijl in 2008 slechts 77% tevreden was met de functionele kwaliteiten van nieuwe projecten is dit in 2013 al 84%.

Indicatoren voor de kwaliteit van het totstandkomingproces worden voor de meeste vestigingsplaatsen waar grote werken werden uitgevoerd, positief geëvalueerd. Zo werd in 80% van de gevallen een goed uitgewerkt planningsproces gevolgd, in 74% van de gevallen werd er vertrokken vanuit een goed uitgewerkte projectdefinitie, 85% van de projecten werd aangestuurd door een bouwteam met verschillende actoren. In het bijzonder met betrekking tot de gemotiveerde keuze van een architect merken we een duidelijke verbetering in de beoordeling (50,6% in 2008 ten opzichte van 73,7% in 2013). Het minst tevreden is men over de gelegenheid om te leren uit de ervaringen van andere scholen en goede praktijken (48,1%). De advies aan bouwheren met betrekking tot financiering enerzijds en programma en ontwerp anderzijds gebeurde in 2013 in respectievelijk 65% en 69% van de gevallen. Ten slotte blijkt ook gebruikersparticipatie in 2013 een meer gangbare praktijk geworden dan in 2008, hoewel de vestigingsplaatsen waar leerlingen-, ouder- of buurtparticipatie heeft plaatsgevonden nog sterk in de minderheid zijn.

Contextindicatoren tonen aan dat er volgens de respondenten voor 67% van de vestigingen een duidelijk infrastructuurbeleid wordt gevoerd, voor 71% van de vestigingen is er voldoende bouw- en onderhoudsexpertise aanwezig, op 64% van de vestigingen worden bouwwerken in team aangepakt. Wel is het zo dat voor 74% van de vestigingen het nog altijd de directie is die het gebouwbeheer en de opvolging van werken op zich moet nemen. Kritische punten betreffen samenwerking met andere (onderwijs)instellingen, maar vooral de financiële draagkracht van de inrichtende machten. Slechts voor 23% van de vestigingen beweert men dat de scholengroep of inrichtende macht voldoende financiële middelen heeft om onderhoudswerken te financieren. Slechts voor 32% van de vestigingen is er volgens de betrokken respondenten voldoende budget om, mits subsidiëring, bouwwerken uit te voeren.

f. Beleidseffectiviteit

Uitspraken over de effectiviteit van het scholenbouwbeleid beperken zich tot het oorzakelijk verband tussen bouwsubsidies en de beoordeling van de kwaliteit van het gebouwenpark van het VGO en OGO. Het GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap werd in deze analyse achterwege gelaten omdat we niet over de nodige investeringsgegevens op vestigingsplaatsniveau beschikten. De schoolgebouwenmonitor doet ook geen uitspraak over de impact van andere beleidsinitiatieven en –instrumenten op de kwaliteit van het patrimonium.

In de periode 2008-2013 werd een totaalbedrag van 567 mio euro aan subsidies met eindafrekening uitgekeerd over 2503 vestigingen. 60% van de vestigingen 2013 waarvoor subsidies werden toegekend en die tussen 2008 en 2013 administratief geen wijzigingen hebben ondergaan, hebben een subsidiebedrag ontvangen dat kleiner is dan 125000 euro, goed voor 16% van het totaal bedrag aan subsidies. 19% kreeg een bedrag toegekend van 125000 tot 250000 euro. 21% van de vestigingsplaatsen heeft subsidies ontvangen voor een bedrag van meer dan 250000 euro, maar dit relatief kleine aandeel was wel goed voor 68% van het totaal bedrag aan subsidies.

We kunnen ervan uitgaan dat drie vierde van de vestigingsplaatsen VGO en OGO aan wie subsidies werden uitgekeerd in de periode 2008-2013 en waarvan respondenten aangeven dat er in de periode 2008-2013 grote werken (renovatie, nieuwbouw of grote onderhoudswerken/geschiktmaking) of een aankoop hebben plaatsgevonden, daarvoor ook subsidies hebben gekregen. Het aandeel gesubsidieerde werken ligt in het VGO wel veel hoger dan in het OGO.

Van vestigingen die in 2008 laag scoorden op kwaliteit hebben we kunnen vaststellen dat zij significant meer subsidies hebben ontvangen en/of op de wachtlijst kwamen te staan dan vestigingen met hoge kwaliteitsscores. Er is dus een significant positief verband tussen infrastructurele problemen en de daaropvolgende (uitgestelde) toekenning van bouwsubsidies: verhoudingsgewijs worden meer (uitgestelde) subsidies toegekend aan scholen met infrastructurele problemen. Anderzijds gaat er ook een invloed uit van de context waarin men werkt: scholen waarvoor wordt aangegeven dat ze genoeg financiële draagkracht hebben, een duidelijk infrastructuurbeleid voeren, goed zijn georganiseerd en de nodige kennis van zaken over scholenbouw in huis hebben, maken significant meer gebruik van de subsidiemogelijkheden.

Toegekende subsidies hebben een significante positieve impact op de kwaliteit van de schoolgebouwen waar de gesubsidieerde werken werden uitgevoerd. Het gaat hier om een experimenteel vastgestelde causale relatie met voor- en nameting, controle groep (policy on/policy off) en controle voor andere beïnvloedende factoren (netto-effectiviteit). De impact verschilt volgens de hoogte van het subsidiebedrag. Vestigingsplaatsen waar geen werken plaatsvonden en waarvoor geen subsidies werden toegekend (controlegroep) verminderen in kwaliteit over 5 jaar. Voor vestigingsplaatsen met subsidies tot 250000 euro is er een status-quo tot lichte verbetering, maar in vergelijking met de controlegroep is er wel degelijk een significant verschil in positieve zin. Subsidies groter dan 250000 euro leiden tot de grootste verbetering in de algemene kwaliteitsscores (+ 4 procentpunten).

Voor een goed begrip willen we benadrukken dat het hier om toegekende subsidiebedragen gaat voor bouwwerken waarvan het dossier volledig werd afgesloten tussen februari 2008 en februari 2013. De gerapporteerde beleidseffecten zijn immers maar gedeeltelijk terug te brengen op de vastleggingsmachtigingen die de Vlaamse regering voor diezelfde periode heeft voorzien voor het VGO en het OGO. Meer bepaald werden er voor de jaren 2008 tot en met 2012 aan AGIOn 1062,7 mio euro aan vastleggingsmachtigingen toegewezen voor de subsidiëring van werken binnen het VGO en OGO. Van deze vastleggingsmachtigingen was op 1 februari 2013 392 mio (37%) euro toegekend aan bouwprojecten met definitieve afrekening (dus volledig afgesloten projecten). We besluiten enerzijds dat we van 671 mio euro uit de periode 2008 tot en met 2012, de definitieve impact (na beëindiging van alle werken) nog moeten zien. Anderzijds is 175 mio euro van de hier in rekening gebrachte subsidiebedragen voor volledig afgesloten projecten terug te brengen op vastleggingsmachtigingen uit de periode voor 2008. Daarnaast

blijken er ook heel wat (relatief) kleine bedragen toegekend voor kleine werken. Hiervan is het effect relatief snel merkbaar, maar het blijft beperkt tot de instandhouding van de bestaande toestand.

Naast de omvang van de subsidies gaat er nog een bijkomend causaal effect uit van de gerapporteerde kwaliteit van het plannings- en ontwerpproces en van de kwaliteit van de context waarin men bouwprojecten uitvoert. Goede projectdefinities, een duidelijk gefaseerd planningsproces, professionele begeleiding, participatie, gemotiveerde selectie van architecten, voldoende financiële draagkracht uit eigen middelen, bereidheid tot samenwerking, beschikbaarheid van expertise, teamwork zijn enkele factoren die significant bijdragen tot een beter kwaliteitsniveau van bouwprojecten en vormen een noodzakelijke combinatie met de financiële input. Dergelijke factoren sorteren eveneens een significant positief effect op de tevredenheid van bouwheren met hun voltooide project: een betere kwaliteit van planningsproces en projectcontext leidt tot gelukkigere bouwheren.

g. Kwaliteit naar onderscheidende variabelen

Dit is de volgorde voor beoordelingen van de algemene kwaliteit van de gebouwen naar **soort onderwijs** (van hoog naar laag) 2013: 1) internaten, 2) gewoon secundair onderwijs, 3) permanente vorming, 4) CLB, 5) gewoon basisonderwijs,6) buitengewoon basisonderwijs, 7) buitengewoon secundair onderwijs. Enkel voor het secundair onderwijs geldt een significante verbetering ten opzichte van 2008. Voor het BO, BuSO en CLB's geldt een lichte verslechtering ten opzichte van 2008 (niet significant).

Dit is de volgorde voor de beoordelingen algemene kwaliteit naar **onderwijsnet** (van hoog naar laag): 1) OGO, 2) VGO, 3) GO. Er zijn geen significante wijzigingen ten opzichte van 2008. De verhoudingen tussen de netten blijven dezelfde.

Dit is de volgorde voor beoordelingen algemene kwaliteit naar **geografische indeling Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen** (van hoog naar laag): 1) Vlaams stedelijk gebied rond Brussel, 2) kleinstedelijk gebied op provinciaal niveau, 3) centrumgemeenten regionaalstedelijk gebied, 4) centrumgemeenten grootstedelijk gebied, 5) regionaalstedelijk gebied randgemeenten, 6) grootstedelijk gebied randgemeenten, 7) buitengebied, 8) structuurondersteunend stedelijk gebied en 9) Brussel Hoofdstedelijk Gewest. Een significante verbetering ten opzichte van 2008 heeft plaatsgevonden in kleinstedelijk gebied op provinciaal niveau.

Dit is de volgorde voor beoordelingen algemene kwaliteit naar **maatschappelijke achterstelling op buurtniveau** (van hoog naar laag): 1) buurten niet in moeilijkheden, 2) buurten in moeilijkheden. Schoolgebouwen in maatschappelijk achtergestelde buurten blijken, net als in 2008, nog steeds minder goed geëvalueerd te worden dan schoolgebouwen in kansrijke buurten.

Dit is de volgorde voor beoordelingen algemene kwaliteit naar **provincie** (van hoog naar laag): 1) West-Vlaanderen, 2) Limburg, 3) Antwerpen, 4) Oost-Vlaanderen, 5) Vlaams-Brabant, 6) BHG.

VI. Besluit

a. Doelbereiking

Hoewel de kwaliteit van ongeveer een derde van de schoolgebouwen als 'goed' tot 'zeer goed' wordt beoordeeld, kan volgens de respondenten nog niet elke school gebruik maken van functionele en duurzame infrastructuur, en dit geldt tot op zekere hoogte voor alle netten en onderwijsniveaus. Een aanzienlijk deel van het gebouwenpark heeft nog steeds met verschillende problemen te kampen en dan

vooral rond een aantal uitdagingen op vlak van de kosten, de belevingswaarde, de bouwfysieke staat, energiezuinigheid, functionaliteit of comfort. Als we ons enkel richten op de basiscriteria op gebied van veiligheid, bewoonbaarheid en hygiëne is het beeld echter positiever.

Wel is het zo dat de beoordeling van de kwaliteit van het schoolgebouwenpark als geheel bijna perfect stabiel is gebleven tussen 2008 en 2013. Dit neemt niet weg dat er wel degelijk een interne dynamiek is op vlak van de afzonderlijke kwaliteitsaspecten, maar zeker op vlak van individuele vestigingsplaatsen: bepaalde aspecten en vestigingsplaatsen worden in vergelijking met 5 jaar geleden beter geëvalueerd, andere dan weer slechter.

De ongelijkheden in het gebouwenpark blijven al bij al vrij beperkt en zijn zeker niet toegenomen. Dit neemt echter niet weg dat, rekening houdend met alle kwaliteitsindicatoren, nog steeds een deel (13,4%) van de vestigingsplaatsen als (volstrekt) onvoldoende wordt beoordeeld. Aan de andere kant wordt de kwaliteit van ongeveer 30% van de vestigingsplaatsen als goed tot zeer goed beoordeeld.

Wat het beheer van het bestaande patrimonium betreft, wijzen enkele indicatoren zeker op vooruitgang, hoewel er bijvoorbeeld op vlak van toegankelijkheid nog een lange weg lijkt te gaan. Ook het buitenschools gebruik van schoolgebouwen gaat er significant op vooruit.

b. Effectiviteit

Hoewel de beleidsdoelen (nog) niet voor iedereen zijn bereikt, kunnen we stellen dat het gevoerde subsidiebeleid ten aanzien van het gesubsidieerd onderwijs effectief is geweest. Respondenten geven aan dat er de voorbije 5 jaar op 69% van de vestigingsplaatsen werken (nieuwbouw, renovatie en/of grote onderhouds- en geschiktmakingswerken) werden uitgevoerd (volledig afgesloten dossiers met eindafrekening). Er wordt geschat dat AGIOn voor ongeveer drie vierden van deze werken een bouwsubsidie heeft toegekend en dat dit percentage voor het VGO nog een stuk hoger zal liggen dan voor het OGO. Factoren als een goede organisatie, genoeg eigen financiële draagkracht of genoeg knowhow op schoolniveau maken voor schoolbesturen de verwerving van bouwsubsidies trouwens meer waarschijnlijk.

Deze bouwsubsidies van AGIOn hebben wel degelijk een aantoonbaar positief netto-effect op de kwaliteit van de schoolgebouwen gehad. Dat blijkt uit verschillende metingen, klassiek en retrospectief *(infra)*. Kleinere subsidiebedragen lijken eerder te zorgen voor de instandhouding van de bestaande situatie tot (zeer) lichte verbetering (1 tot 3 procentpunten), maar zijn grotere kwaliteitswinsten (5 tot 10 procentpunten) vooral te behalen met grote subsidiebedragen. Daartegenover staat dan weer dat bouwprojecten waarvoor dergelijke relatief grote bedragen werden toegekend en waarvoor duidelijke kwaliteitswinsten werden bereikt eerder een minderheid is. Als er geen enkele inspanning wordt geleverd (geen werken en geen subsidies), tonen metingen (klassieke pretest) aan dat de gemiddelde kwaliteitsscore daalt.

Het subsidiebeleid bij grote werken (nieuwbouw en renovaties) wordt significant performanter indien er ook gewaakt wordt over de kwaliteit van het plannings- en ontwerpproces (bijvoorbeeld de gemotiveerde selectie van een architect, participatie, raadplegen van goede praktijken, opmaak projectdefinitie) en over de kwaliteit van de projectcontext op schoolniveau (financiële draagkracht van de inrichtende macht, beleidsvoerend vermogen of de aanwezigheid van voldoende knowhow over bouwen en beheer). Ook dit

is cruciale informatie in de evaluatie van de beleidseffectiviteit. Ten slotte blijkt de overheid verhoudingsgewijs meer tussen te komen bij vestigingsplaatsen in moeilijkheden dan bij vestigingsplaatsen die het al goed doen op infrastructureel vlak.

c. Algemeen

De kwaliteit van het verouderd gebouwpark is tussen 2008 en 2013 stabiel gebleven, maar er blijft nog een lange weg te gaan.

Uit voorliggend onderzoek is gebleken dat men door:

- AGIOn structureel bijkomende subsidies te laten verschaffen en
- aandacht te besteden aan de kwaliteit van het ontwerp- en planningsproces

de kwaliteit van de schoolgebouwen in Vlaanderen in de toekomst op een effectieve manier verder kan verhogen.

1 Inleiding

Situering

De schoolgebouwenmonitor beschrijft de kwaliteit, het gebruik en het beheer van het schoolgebouwenpark in Vlaanderen. Het is een grootschalige enquête die AGIOn om de 5 jaar uitvoert bij alle onderwijsinstellingen in Vlaanderen (uitgezonderd het hoger onderwijs), over alle netten heen. In 2008 werd de schoolgebouwenmonitor voor het eerste uitgevoerd (nulmeting) (AGIOn,2009). De monitor 2013, waarvan de resultaten in voorliggend rapport staan beschreven, is de tweede meting. Naast de beschrijving van de kwaliteit van het gebouwenpark, doen we in de monitor ook uitspraken over de effectiviteit van de toegekende bouwsubsidies.

De schoolgebouwenmonitor is onderdeel van het evaluatieprogramma 'Bouwen voor School en Samenleving' dat in 2010 door AGIOn opgestart werd. Naast de monitor bestaat dit programma ook nog uit een realistische evaluatie van het scholenbouwbeleid (2012-2013), de ontwikkeling van een theoretisch denkkader (2011) en een evaluatie van de beleidsrelevantie (betekenis of gevolgen van het gevoerde beleid voor onderwijs en samenleving) (verwacht in 2014).

Net als de eerste editie in 2008, gebeurde de schoolgebouwenmonitor 2013, ter uitvoering van de Strategische Doelstelling 6 van de beheersovereenkomst 2011-2015 van AGIOn: *"Het uitbouwen en permanent beheren van een adequaat monitoringsysteem om de onderwijsinfrastructuur en het infrastructuurbeleid op te volgen, te evalueren en bij te sturen".*

Evaluatie van het scholenbouwbeleid

De voornaamste betrachting van het beleid is het realiseren van *kwaliteit*. Men wil in partnerschap met de scholen schoolgebouwen realiseren in Vlaanderen die functioneel en duurzaam zijn. Dit houdt onder meer in dat ze veilig, comfortabel, milieu- en onderhoudsvriendelijk zijn. Daarnaast moeten ze flexibel te gebruiken zijn en in een open relatie staan met de omringende samenleving. Bovendien moeten ze kostenefficiënt zijn in realisatie en beheer. De doelstellingen van het scholenbouwbeleid vinden we in de eerste plaats terug in de strategische beleidslijnen van de Vlaamse regering, maar ook in de missie en doelstellingen van het Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs (AGIOn) en het GO! Onderwijs van de Vlaamse gemeenschap (AGIOn, 2013).

Door kwaliteit, beheer en gebruik te 'meten' kunnen uitspraken gedaan worden over de mate waarin de doelstellingen van het scholenbouwbeleid zijn bereikt. Door de monitor verschillende malen doorheen de tijd te herhalen krijgen we bovendien zicht op de evoluties en veranderingen die het gebouwenpark doormaakt, en wat daarbij de bijdrage is van de doorgevoerde beleidsinterventies. In dit geval beperken we ons tot de effectiviteit van de bouwsubsidies die AGIOn tussen 2008 en 2013 heeft toegekend aan de scholen van het VGO en OGO.

Met de monitor stellen we ons dus de vragen hoe het gesteld is met de schoolgebouwen in Vlaanderen, of het schoolgebouwenpark in de richting evolueert van meer duurzaamheid, kwaliteit en functionaliteit

en wat het aandeel hierbij is van het doorgevoerde beleid. Deze vragen worden gesteld met de bedoeling het huidige scholenbouwbeleid grondig te evalueren. Hierdoor dragen we bij aan een resultaatgericht en effectief overheidsoptreden en geven zo uitvoering aan de basisprincipes van het Beter Bestuurlijk Beleid.

De schoolgebouwenmonitor doet uitspraken over beleidseffecten via kwantitatieve (statistische) weg, uitgaande van de vraag of er experimenteel kan worden vastgesteld of het beleid 'werkt of niet'? Nochtans is dit slechts één mogelijke benadering in het onderzoek naar beleidseffectiviteit. In de loop van 2012 werd binnen AGIOn immers ook een realistische evaluatie van het scholenbouwbeleid uitgevoerd waarbij we ons vooral richtten op de vraag 'hoe' het beleid precies werkt ten aanzien van de situatie op het terrein *(supra)*. Daarbij werd vooral gebruik gemaakt van kwalitatieve methoden, met name getuigenissen in expertinterviews en focusgroepen met stakeholders (AGIOn, 2013). Beide onderzoeksbenaderingen zijn echter complementair en vertrekken vanuit dezelfde (beleids)theorie over scholenbouw en scholenbouwbeleid in Vlaanderen (AGIOn, 2011).

Uitvoering van de schoolgebouwenmonitor

Het formuleren van beleidsdoelstellingen is één ding, het kwantitatief 'meten' van beleidseffecten een ander. In de aanloop naar de eerste schoolgebouwenmonitor van 2008 werd onderzoek gedaan naar de indicatoren die een beeld moeten schetsen van de kwaliteit van het gebouwenpark (AGIOn, 2009). Deze indicatoren vinden hun grondslag in verschillende visies op kwaliteitsvolle scholenbouw 'voor de 21ste eeuw', die tijdens de laatste 20 jaar in Vlaanderen en daarbuiten tot stand gekomen zijn. Daarna werden ze besproken met verschillende stakeholders binnen het onderwijsveld om uiteindelijk vertaald te worden naar een set van meetbare items en criteria. Om een accuraat beeld te kunnen krijgen van de veranderingen en evoluties door heen de tijd op vlak van de beoordelingen die de scholen aan hun gebouwen geven, is het belangrijk om zoveel mogelijk dezelfde indicatoren te meten over de verschillende 'edities' of 'golven' van de monitor. Dit neemt niet weg dat er zowel in 2008 als in 2013 gelegenheid is geweest om specifiek accenten te leggen.

Om de nodige gegevens te kunnen verzamelen, maakt de schoolgebouwenmonitor gebruik van een 5-jaarlijkse enquête bij alle onderwijsinstellingen (uitgezonderd het hoger onderwijs) en van administratieve gegevens in ambtelijke databanken. De gegevensverzameling voor de editie 2013 liep van december 2012 tot juli 2013. De enquête maakt gebruikt van een gestandaardiseerde vragenlijst waarin zowel vragen naar feiten als perceptievragen zijn opgenomen. Bij deze laatste is het de bedoeling dat respondenten (directies en/of gebouwenbeheerders of technisch directeurs) met behulp van beoordelingsschalen zelf een waardering geven aan de verschillende indicatoren die de kwaliteit van hun schoolgebouwen uitmaken.

Om de kwaliteitsbewaking en de onafhankelijkheid van het onderzoek te waarborgen gebeurde dit onder de supervisie van een stuurgroep, samengesteld uit: vertegenwoordigers van het GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, het Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs (VSKO), het Onderwijssecretariaat van de Vlaamse Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap (OVSG), het Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs (AGIOn), het departement Onderwijs, de onderwijsinspectie en externe experts en academici. Wat de evaluatiecapaciteit betreft werd er voorzien in één onderzoeker (ambtenaar tewerkgesteld bij AGIOn). Deze onderzoeker stond in voor de algemene

projectcoördinatie, de ontwikkeling van de onderzoeksmethodiek, de coördinatie van de gegevensverzameling, de analyse van de ruwe data, interpretatie en de uiteindelijke rapportering. De online gegevensverzameling werd uitgevoerd door het onderzoeksbureau GfK Belgium uit Leuven.

Rapport en databank

Hoewel de schoolgebouwenmonitor alle onderwijsinstellingen bevraagt, is er geen verplichting tot deelname. De monitor is dus geen volledig dekkende 'inventaris' of een 'kadaster' van het schoolgebouwenpark in Vlaanderen, maar een surveyonderzoek dat gebruik maakt van gegevens die door scholen zelf op vrijwillige basis worden aangeleverd (hoewel er natuurlijk wel verschillende technieken werden toegepast om scholen zo veel mogelijk te laten deelnemen). Zowel in 2008 als in 2013 namen genoeg onderwijsinstellingen deel om tot voldoende betrouwbare en beleidsrelevante resultaten te komen. Deze resultaten tonen in eerste instantie het algemene beeld, waarbij gericht is gezocht naar de analyses die het meest konden bijdragen aan het beantwoorden van de evaluatievragen. Nochtans laat de databank van de monitor toe om nog heel wat andere analyses uit te voeren. Hierbij geldt wel een belangrijke beperking: aangezien de respondenten de gegevens onder de voorwaarde van strikte anonimiteit hebben aangeleverd, kunnen er enkel uitspraken worden gedaan op een geaggregeerd niveau en niet over individuele gevallen.

Opbouw van dit rapport

In punt twee van dit rapport wordt er een toelichting gegeven bij de evaluatievragen inzake doelbereiking en effectiviteit die de monitor wil beantwoorden. Hierbij worden de strategische doelstellingen van AGIOn vermeld en gaat er aandacht naar een algemene beschrijving van de gebruikte evaluatietypes.

In een derde punt komt het theoretisch model aan bod dat de kernconcepten aanreikt voor de verschillende indicatoren in de monitor en dat ook de theoretische relaties tussen deze concepten en indicatoren verduidelijkt. Het model laat toe om de kwaliteit van het gebouwenpark en de relaties met het beleid te begrijpen binnen een ruimere sociale context. Hierdoor wordt de maatschappelijke betekenis van de scholenbouw en het scholenbouwbeleid benadrukt: schoolgebouwen zijn immers 'knooppunten van relaties' die tal van verbindingen aangaan met lokale actoren, beleidstructuren, het onderwijs en de samenleving als geheel.

In punt vier wordt ingegaan op de methodologische aspecten van het evaluatieonderzoek naar doelbereiking en effectiviteit. Meer bepaald worden de verschillende indicatoren in detail beschreven en gaat er aandacht naar de technische aspecten van de gevoerde enquête (methode van gegevensverzameling, populatie, vragenlijst) en de secundaire data. Daarna geven we uitleg bij de (statistische) analysetechnieken die gebruikt worden bij het meten van verandering en het experimenteel vaststellen van beleidseffectiviteit.

In punt vijf worden de resultaten van de schoolgebouwenmonitor gerapporteerd. Eerst gaat er aandacht naar de beschrijving van het gebouwenpark in termen van ouderdom, omvang, gebouwtype en energiezuinigheid. Daarna volgt een evaluatie van de bruikbaarheid en bezetting van lokalen en een evaluatie van schoolgebouwen over zeven kwaliteitsdimensies. Vervolgens wordt het beheer en het

gebruik van de gebouwen in kaart gebracht. Een laatste set van indicatoren geeft informatie over de uitgevoerde werken in de periode 2008-2013. Hierbij geven we bijzondere aandacht aan de kwaliteit van het planningsproces en de planningscontext. In een volgend deel gaan we in op de effectiviteit van het scholenbouwbeleid: in een beleidsexperiment testen we of er een netto-effect uitgaat van bouwsubsidies op de kwaliteit van het gebouwenpark. We eindigen met een aantal vergelijkende analyses waarin we nagaan hoe de kwaliteit van schoolgebouwen zich verhoudt tot het soort onderwijs, onderwijsnetten, maatschappelijke achterstelling, provincie en stedelijkheid.

2 Evaluatievragen

Zoals in de inleiding al werd aangegeven wil de monitor op basis van een bevraging van alle scholen, wetenschappelijk gefundeerde uitspraken doen over de *doelbereiking* en *effectiviteit* van het scholenbouwbeleid. Met vraag naar doelbereiking geven we aan in hoeverre de beoogde beleidsdoelstellingen werden behaald. Hierbij richten we onze blik op het verband tussen de beoogde doelstellingen en effecten (outcomes) van het scholenbouwbeleid. De vraag naar effectiviteit richt zich op het oorzakelijk verband tussen beleidsinterventies (output) en effecten (outcome).

De schoolgebouwenmonitor 2013 richt zich op drie strategische doelstellingen.[3] Deze strategische doelstellingen zijn opgenomen in de beheersovereenkomsten die AGIOn tot nu toe al afsloot met de Vlaamse regering. Hieronder wordt per doelstelling aangegeven welke beleidseffecten de beleidsevaluatie op het oog heeft:

- *Strategische doelstelling 1*: *"Een optimaal beheer verzekeren van de toevertrouwde financiële middelen om een kwaliteitsvolle schoolinfrastructuur te realiseren":* De monitor richt zich in eerste instantie op het centrale beleidseffect, namelijk de realisatie van kwaliteitsvolle schoolgebouwen in Vlaanderen in een brede waaier van aspecten (functionaliteit, energiezuinigheid, toegankelijkheid, belevingswaarde, etc.). De aandacht gaat naar de impact is van het gevoerde subsidiebeleid op de kwaliteit van het gebouwenpark.
- *Strategische doelstelling 2: "Het uitbouwen en onderhouden van een onderwijsnet-, beleidsdomein- en bestuursniveauoverschrijdende samenwerking om te komen tot een efficiënte realisatie en het optimaal gebruik van de onderwijsinfrastructuur, inclusief het multifunctioneel gebruik ervan":* Voor deze doelstelling wordt nagegaan in welke mate schoolgebouwen optimaal worden gebruikt binnen en buiten de schooluren en in hoeverre ze geïntegreerd zijn in grotere (multifunctionele) complexen of sites.
- *Strategische doelstelling 3: "Het ontwikkelen van een actieve ondersteunende en adviserende rol ten aanzien van scholen en inrichtende machten teneinde een optimaal concept voor een functionele en duurzame schoolinfrastructuur te kunnen realiseren":* De monitor richt zich hier op de kwaliteit van het planningsproces en de planningscontext, met inbegrip van het effect van beide factoren op de kwaliteit van bouwprojecten. Daarbij aansluitend wordt er ook gekeken naar de situatie na de werken, meer bepaald het gebouwbeheer.

De monitor richt zich niet enkel op de beleidseffecten, maar ook op de beleidsinstrumenten. Nochtans beperken we ons hier tot de toegekende bouwsubsidies over de periode 2008-2013. Van deze bouwsubsidies wordt onderzocht in hoeverre ze de doelgroep van het scholenbouwbeleid bereiken en welke impact ze hebben op de kwaliteit van het schoolgebouwenpark. Andere beleidsinstrumenten (bijvoorbeeld gewaarborgde leningen, communicatieacties, adviezen, informatiekanalen) vallen buiten de

[3] Voor een omstandige beschrijving van de inhoud van het scholenbouwbeleid 2004-2014 en de organisatiedoelstellingen van de uitvoerende overheidsinstanties kan verwezen worden naar de eerder uitgevoerde realistische evaluatie van het scholenbouwbeleid: AGIOn, (2013). *Een realistische evaluatie van het scholenbouwbeleid in Vlaanderen: Logica en coherentie, effectiviteit, actiepunten*. Brussel, AGIOn. Opgehaald van http://www.agion.be.

scope van de schoolgebouwenmonitor. Deze beleidsinstrumenten maakten wel deel uit van de realistische evaluatie (AGIOn,2013).

Doelbereiking en effectiviteit zijn als beleidscriteria te situeren binnen de beleids- en beheerscyclus (figuur 1), naast ander criteria zoals de relevantie, de coherentie en de consistentie, de efficiënte werking van overheidsdiensten, de kosteneffectiviteit, de adequaatheid van de bereikte beleidseffecten en de duurzaamheid van het beleid.

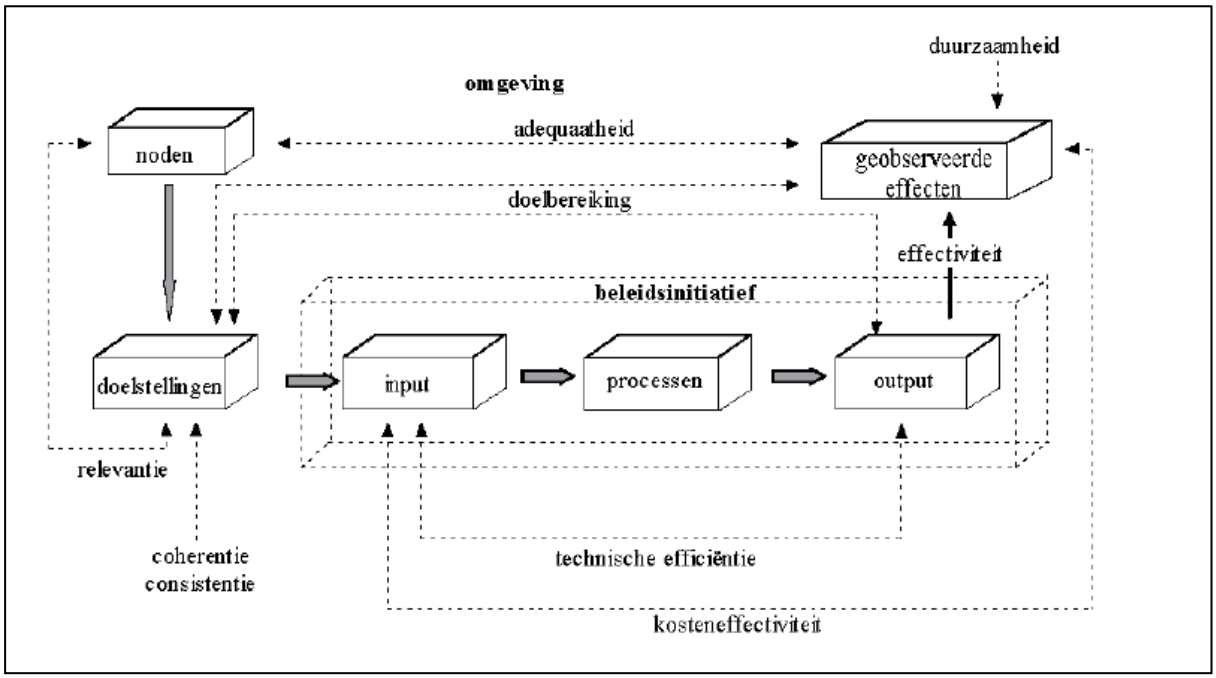

Figuur 1:

Beheers- en beleidscyclus (De Peuter et al., 2007a).

Rekening houdend met de logica van de beleids- en beheerscyclus formuleren we twee evaluatievragen:

A. Bereikt het scholenbouwbeleid zijn doelen? In welke mate zijn de doelstellingen van het scholenbouwbeleid in Vlaanderen momenteel (voorjaar 2013) bereikt en dit zowel op vlak van de kwaliteit, het gebruik, de totstandkoming en het beheer van de schoolgebouwen? Welke evolutie heeft het schoolgebouwenpark tussen 2008 en 2013 doorgemaakt op vlak van kwaliteit, gebruik, totstandkoming en beheer. Is er verandering in positieve of negatieve zin merkbaar?

De vraag naar *doelbereiking* beantwoorden gebeurt via *monitoring* van beleidseffecten. Bij het monitoren wordt beschrijvende informatie verzameld, met de bedoeling na te gaan of de centrale doelstelling van het scholenbouwbeleid werd bereikt, namelijk een duurzaam en functioneel schoolgebouwenpark voor het Vlaamse onderwijs. Dit verzamelen van gegevens gebeurt op systematische en recurrente wijze en maakt gebruik van indicatoren (De Peuter et al., 2007b: 20). De indicatoren reiken informatie aan over volgende aspecten: *(1)* de mate waarin er een goede kwaliteit, een goed gebruik en een goed beheer van de gebouwen is bereikt, *(2)* de evolutie die zich tussen 2008 en 2013 heeft afgetekend in de bereikte beleidseffecten, en *(3)* de problemen die zich voordoen in bijzondere onderwijs- of maatschappelijke contexten (onderscheidende variabelen). Hierbij letten we op volgende zaken:

- De beleidseffecten worden gemeten via geldige indicatoren en sluiten zo goed mogelijk aan bij de missie en de doelstellingen van het agentschap.
- Bij het meten zelf wordt gebruik gemaakt van empirische gegevens die systematisch worden verzameld door middel van survey en bestaande administratieve gegevens.
- Onderzoeksresultaten worden geanalyseerd en gerapporteerd door middel van diverse statistische technieken.

De schoolgebouwenmonitor heeft de bedoeling om de kwaliteit van het gebouwenpark te meten vanuit een longitudinaal perspectief. Meer bepaald zou de monitor in golven van 5 jaar, op het einde van elke legislatuur uitgevoerd worden, waarbij de meting 2008 als nulmeting geldt. Door de monitor een tweede maal in 2013 uit te voeren kan er niet alleen gekeken worden naar de huidige stand van zaken (voorjaar 2013), maar ook naar de evolutie die het gebouwenpark over een volledige legislatuur heeft doorlopen. Meer bepaald is het de bedoeling om voor een ruime set van identieke indicatoren een vergelijking te maken tussen de toestand in 2008 (nulmeting) en de toestand in 2013 zodat men zicht krijgt op een mogelijke verbetering of verslechtering over de voorbije 5 jaar. De succesvolle verzameling van longitudinale beschrijvende data over de doelbereiking van het beleid is op zich al een belangrijke uitdaging die heel wat relevante beleidsinformatie kan voortbrengen. Nochtans is het ook een noodzakelijke voorwaarde om in een volgende fase over te kunnen gaan tot het meten van de beleidseffectiviteit, waarbij de vraag naar het verband tussen beleidsinterventies en -effecten wordt gesteld. Monitoring en onderzoek naar beleidseffectiviteit zijn dus complementair aan elkaar (De Peuter et al.,2007b:17).

B. Is het scholenbouwbeleid effectief? Is er een oorzakelijk verband tussen toegekende subsidies en de kwaliteit van de schoolgebouwen? Welke rol spelen het planningsproces en de planningscontext? Wordt de doelgroep bereikt?

Om de effectiviteit van het beleid te bepalen komen doorgaans twee benaderingen in beeld, namelijk *(1)* het klassieke '(quasi) experimenteel design', dat uitgaat van een kwantitatieve, positivistische benadering en *(2)* de 'realistische methode' die de werking van een beleid probeert te verklaren vanuit de context van de beleidsinterventie en de mechanismen die erdoor worden in gang gezet (Pawson & Tilley, 1997; McEvoy & Richards, 2003).

Het '*experimenteel design*' heeft de bedoeling om het aandeel van het beleid als verklaring voor waargenomen effecten aan te tonen waarbij men dit effect zoveel mogelijk zal proberen af te zonderen van alternatieve verklaringsgronden. Het komt er dus op aan om een verandering in de kwaliteit van schoolgebouwen vast te stellen die uitsluitend toe te wijzen is aan de beleidsinterventie, en niet aan een hele reeks andere factoren die ervoor kunnen zorgen dat scholen hun gebouwen beter of slechter gaan evalueren. Een dergelijk beleidsexperiment voert men uit op basis van een vergelijking tussen metingen op de effectindicator voor- en na interventie, en dit zowel bij één of meerdere experimentele groepen, waarbij de beleidsinterventie wordt toegepast, en een controlegroep, waarbij de interventie wordt weggelaten (Connoly, 2007). Het experimenteel design veronderstelt dat de cases waarop de metingen worden uitgevoerd toevallig aan de experimentele- of controlegroep toegewezen kunnen worden. Aangezien dit in een 'real life' beleidscontext meestal niet mogelijk is, is de voorwaarde van toevallige toewijzing vaak niet vervuld. Men spreekt daarom van quasi-experimenteel design waarbij er risico is op zogenaamde selectiefout. Hiermee wordt bedoeld dat controle- en experimentele groepen van elkaar

kunnen verschillen op relevante factoren die een alternatieve verklaring kunnen bieden voor de waargenomen effecten. Daarom moet men bij quasi-experimenteel onderzoek proberen om controle- en experimentele groepen te homogeniseren of 'uit te balanceren' op deze relevante covarianten. Hierdoor kan men de onderzoeksopstelling zoveel mogelijk op een klassiek experiment laten lijken *(infra)*.

De *'realistische' benadering* binnen beleidsevaluatieonderzoek richt zich ook op het beantwoorden van de vraag naar effectiviteit, maar doet dit vanuit een ander perspectief. Hierbij is het niet zozeer de bedoeling om de impact van de interventie zoveel mogelijk te isoleren van zijn omgeving, maar juist maximaal rekening te houden met *(1)* de specifieke (sociale) mechanismen en *(2)* maatschappelijke en institutionele context die de effectiviteit van beleidsinterventies mee gaan bepalen. De beleidstheorie speelt hierin een belangrijke rol omdat deze (al dan niet ondersteund door wetenschappelijk onderzoek) een logische verklaring probeert te geven *hoe* het beleid precies werkt binnen een vaak complexe maatschappelijke omgeving *(supra)*. De realistische benadering toont de noodzaak aan om bij het bepalen van beleidseffectiviteit ook rekening te houden met zogenaamde mediërende en modererende factoren binnen het beleidsveld omdat ze de causale relaties tussen interventies en effecten kunnen versterken of verzwakken (Rossi, Lipsey & Freeman, 2004:317-324). Door de realistische evaluatie die AGIOn in 2013 uitvoerde was het mogelijk om via kwalitatieve onderzoekstechnieken de belangrijkste factoren te identificeren die binnen het beleidsveld de effectiviteit van de gevoerde beleidsinterventies mee bepalen (AGIOn, 2013). De schoolgebouwenmonitor laat nu toe om hun bijdrage ook via kwantitatieve (statistische) weg te meten.

3 Theoretisch kader

De te onderzoeken relaties tussen beleidsdoelstellingen, beleidsinterventies en beleidseffecten maken deel uit van een ruimer theoretisch denkkader over scholenbouw en scholenbouwbeleid in Vlaanderen (Figuur 2).[4] Deze theorie gaat uit van een systeembenadering van de scholenbouw en het scholenbouwbeleid:

- In eerste instantie wordt het belang van het *beleidsveld* of het 'terrein' aangetoond *(A)*: schoolgebouwen zijn het resultaat van een plannings- en ontwerpproces, en moeten ook na de voltooiing van werken gebruikt, onderhouden en beheerd worden. Daarnaast hebben schoolgebouwen ook impact op de onderwijsactiviteiten die erin plaatsvinden, geven er stabiliteit aan en dragen zo bij aan de reproductie van het onderwijsbestel.
- In tweede instantie is er de invloed van het *scholenbouwbeleid* op het beleidsveld *(B)*: de overheid zet beleidsinstrumenten (o.m. regelgeving, procedures, budgetten, visies op kwaliteit) in die bouwheren-inrichtende machten kunnen aanwenden als input voor hun eigen bouwprojecten en die uiteindelijk moeten leiden tot de gewenste beleidseffecten. De beleidsuitvoering veronderstelt een decentralisatie van verantwoordelijkheden, en dit zowel op het niveau van de overheid (agentschappen) als op het niveau van de scholen en hun inrichtende machten.
- In derde instantie is er de maatschappelijke en *onderwijscontext* waarin de scholenbouwpraktijk en het scholenbouwbeleid is ingebed *(C)*. We verwijzen hier naar de verschillende lokale actoren die betrokken zijn bij het bouwen, gebruiken en beheren van een schoolgebouw, zoals directies, inrichtende machten, architecten en gebruikers. Deze actoren opereren binnen het organisatorisch verband van een individuele school die op haar beurt is ingebed in de ruimere context van schoolgemeenschappen, lokale besturen en een centrale overheid. Nog een niveau hoger maakt het onderwijsbestel deel uit van een geheel van maatschappelijke subsystemen (gezin, economie, demografie, religie, politiek, wetenschap,…) en een dominant maatschappij en cultuurmodel.

Het theoretisch model draagt op verschillende manieren bij tot de beleidsevaluatie. Ten eerste geeft het model de belangrijkste theoretische concepten en relaties weer die nodig zijn om abstracties te kunnen maken van de vaak complexe realiteit van de werking en impact van een beleidsinterventie. Ten tweede geeft het model aan welke oorzakelijke verbanden van tel kunnen zijn om te kunnen verklaren hoe en in welke mate beleidseffecten toegewezen kunnen worden aan de doorgevoerde beleidsinterventies. Ten slotte draagt het model ook bij aan de interpretatie van de onderzoeksresultaten, meer bepaald met betrekking tot de rol van contextvariabelen of de maatschappelijke veranderingen die het beleid (mee) aanstuurt (Vaessen & Leeuw, 2010: 12-13).

[4] Voor een beschrijving van net theoretisch denkkader verwijzen we naar de publicatie: AGIOn, (2011). *Schoolgebouwen als knooppunten van relaties: naar een theoretisch denkkader voor de scholenbouw en het scholenbouwbeleid in Vlaanderen*. Brussel: AGIOn (te raadplegen op http://www.agion.be)

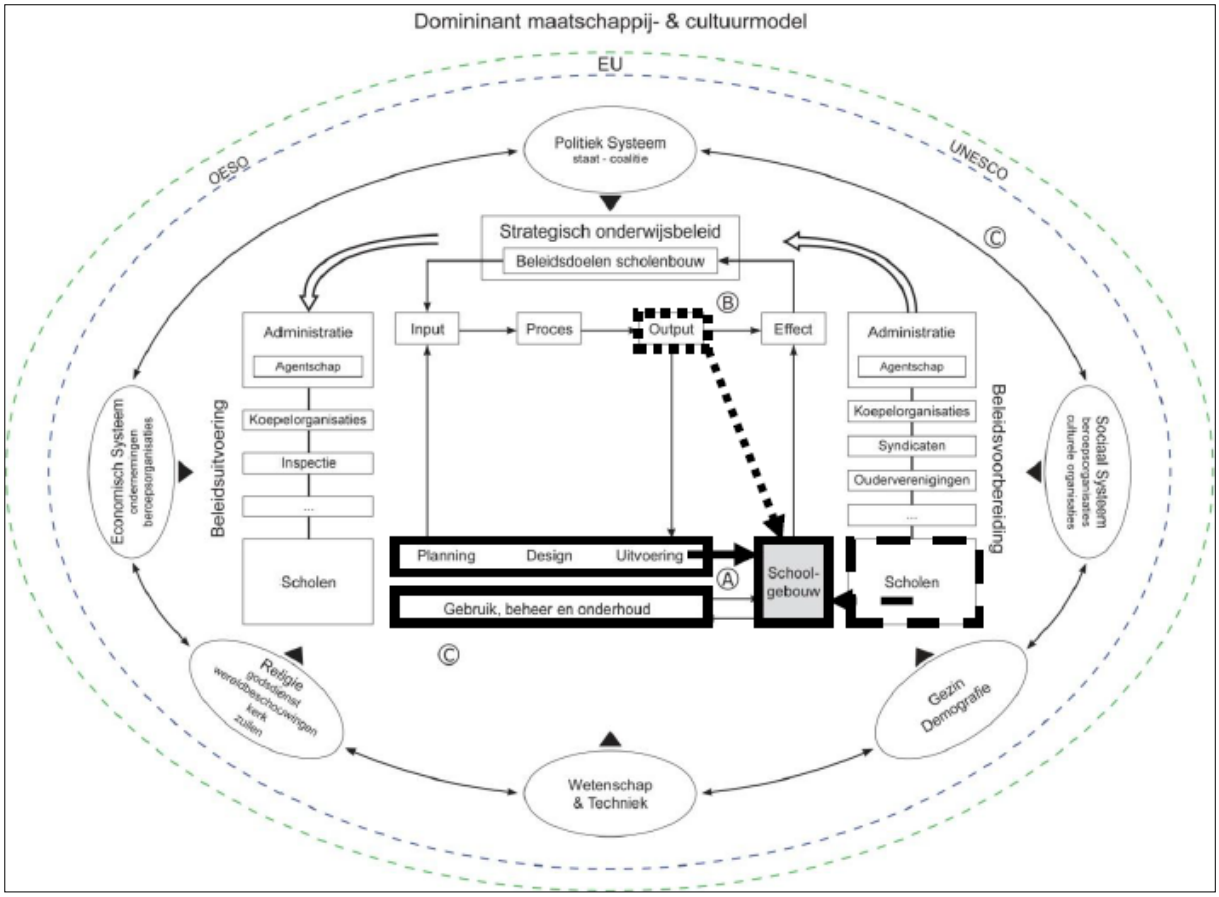

Figuur 2:

Theoretisch kader (AGIOn,2011).

Bij de eerder uitgevoerde realistische evaluatie van het scholenbouwbeleid maakten we reeds gebruik van bovenstaande theorie om te verklaren *'hoe'* het scholenbouwbeleid in Vlaanderen precies werkt en welke de mogelijke gevolgen zijn ten aanzien van de effectiviteit van de doorgevoerde beleidsinterventies (AGIOn, 2011). In de monitor richten we ons nu vooral op de *'wat'* vraag: wat is de omvang van de problemen en knelpunten met betrekking tot de doelbereiking en wat is het effect van de beleidsinterventies op de kwaliteit van het gebouwenpark. De concepten en relaties uit het theoretisch denkkader reiken de nodige handvaten aan om deze vragen te beantwoorden:

- Met betrekking tot de *doelbereiking* wordt de kwaliteit van *(1)* het schoolgebouwenpark, *(2)* het planningsproces en *(3)* gebruik en beheer (kaders zwarte rand) gemeten door gebruik te maken van een set van kwaliteitsindicatoren *(infra)*. Om evoluties over de tijd (verbetering/verslechtering) in kaart te kunnen brengen werd de meting een eerste keer uitgevoerd in 2008 (nulmeting) en daarna herhaald in 2013.
- Met betrekking tot de *effectiviteit* wordt er onderzocht of er een netto-effect is van de beleidsoutputs (stippellijn) op de kwaliteit van het gebouwenpark (pijl stippellijn). Voor de outputs beperken we ons in onderhavig onderzoek tot de toegekende bouwsubsidies in de periode 2008-2013 *(infra).* Daarnaast wordt onderzocht of het planningsproces (volle pijl) en de planningscontext (streepjespijl) significant bijdragen aan het bereikte beleidseffect (kwaliteitsniveau).[5]

[5] Door de complexiteit van de beleidscontext betreft stuiten we onvermijdelijk op de grenzen van de meetbaarheid ervan. Hoewel de beschrijving van die complexiteit noodzakelijk is voor een goed begrip van de maatschappelijke betekenis van het scholenbouwbeleid, is

4 Onderzoeksmethode

4.1 Indicatoren

Voor de indicering en operationalisering van de concepten en relaties uit de evaluatievragen en het theoretisch onderzoeksmodel, verwijzen we grotendeels naar de indicatoren die ook al voor de schoolgebouwenmonitor 2008 werden gebruikt. Om vergelijkingen over de tijd mogelijk te maken, zijn immers veel van de indicatoren in de monitor 2013 identiek aan deze uit de monitor 2008. Dit neemt niet weg dat er na overleg met verschillende belanghebbenden (kabinet, dept. onderwijs, onderwijsinspectie, koepelorganisaties, experts) enkele indicatoren uit de monitor 2008 werden weggelaten, terwijl nieuwe werden toegevoegd.[6] Hieronder is per theoretisch concept een overzicht weergegeven van de indicatoren die in de schoolgebouwenmonitor 2013 gebruikt worden.

A) <u>Kwaliteit van het gebouwenpark</u>

Code	Indicator	Jaar
IND 1.1	Aantal instellingen naar jaar	2008 en 2013
IND 1.2	Aantal vestigingsplaatsen naar jaar	2008 en 2013
IND 1.3	Geschat aantal vestigingsplaatsen met eigen gebouwen ter beschikking naar jaar	2008 en 2013
IND 1.4	Gemiddeld aantal aparte gebouwen per vestiging naar jaar	2008 en 2013
IND 1.5	Gemiddelde oppervlakte per gebouw naar jaar	2008 en 2013
IND 1.6	Geschat aantal aparte gebouwen naar jaar	2008 en 2013
IND 1.7	Geschatte totale oppervlakte van het gebouwenpark (in m²) naar jaar	2008 en 2013
IND 1.8.1	Proportie aparte gebouwen naar bouwperiode en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.8.2	Proportie aparte gebouwen naar verbouwing plaatsgevonden en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.8.3	Proportie aparte gebouwen naar bouwjaar en verbouwingen plaatsgevonden, 2013, in %	2013
IND 1.9.1	Proportie aparte gebouwen naar gebouwtype en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.9.2	Proportie aparte gebouwen naar gebouwtype, jaar en bouwperiode, in %	2008 en 2013
IND 1.10.1	Proportie aparte gebouwen naar eigendomsverhoudingen en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.10.2	Proportie aparte gebouwen naar eigendomsverhoudingen, gebouwtype en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.11.1	Proportie aparte gebouwen naar aanwezigheid van energiezuinigheidsmaatregel per type maatregel, 2013, in %	2013
IND 1.11.2	Proportie aparte gebouwen waar energiezuinigheidsmaatregel aanwezig is, naar type maatregel en bouwjaar, 2013, in %	2013
IND 1.11.3	Proportie aparte gebouwen waar energiezuinigheidsmaatregel aanwezig is, naar type maatregel en type eigendomsverhouding, 2013, in %	2013
IND 1.11.4	Proportie aparte gebouwen waar energiezuinigheidsmaatregel aanwezig is, naar type maatregel en gebouwtype, 2013, in %	2013
IND 1.12.1	Proportie aparte gebouwen naar algemene bruikbaarheid en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.12.2	Proportie aparte gebouwen naar algemene bruikbaarheid en bouwjaar, 2013, in %	2013
IND 1.12.3	Proportie aparte gebouwen naar verbouwperiode en algemene bruikbaarheid, 2013, in %	2013
IND 1.12.4	Proportie aparte gebouwen naar gebouwtype, jaar en algemene bruikbaarheid, 2013, in %	2013
IND 1.12.5	Proportie paviljoenen of units naar bouwperiode en algemene bruikbaarheid, 2013, in %	2013
IND 1.13.1	Proportie vestigingsplaatsen naar aanwezigheid van lokalen per type lokaal, 2013, in%	2013
IND 1.13.2	Proportie vestigingsplaatsen naar bruikbaarheid van lokalen per type en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.13.3	Proportie vestigingsplaatsen naar mate van bezetting per type lokaal, 2013, in %	2013

het hier niet de bedoeling om de invloed van al deze factoren ook empirisch vast te stellen en te kwantificeren. Daarom beperken we ons tot enkele omgevingsfactoren die relevant zijn voor de onmiddellijke planningscontext, en die zich op het micro-niveau van bouwteam en de school bevinden *(infra pt. 4.3)*.

[6] Voor een overzicht van alle indicatoren uit de monitor 2008 wordt verwezen naar: AGIOn, (2009). *De schoolgebouwenmonitor 2008: Indicatoren voor de kwaliteit van de schoolgebouwen in Vlaanderen.* Antwerpen: Garant, pp 58-66. Opgehaald van http://www.agion.be.

IND 1.14.1	Proportie vestigingsplaatsen naar evaluatie van veiligheid en hygiëne per criterium en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.14.2	Proportie vestigingsplaatsen naar evaluatie van bouwtechnische staat per criterium en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.14.3	Proportie vestigingsplaatsen naar evaluatie van functionaliteit per criterium en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.14.4	Proportie vestigingsplaatsen naar evaluatie van comfort per criterium en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.14.5	Proportie vestigingsplaatsen naar evaluatie van belevingswaarde per criterium en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.14.6	Proportie vestigingsplaatsen naar evaluatie van kosten per criterium en jaar, in %.	2008 en 2013
IND 1.14.7	Proportie vestigingsplaatsen naar evaluatie van het schooldomein per criterium en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.14.8	Ranking van kwaliteitsdimensies volgens gemiddelde score, naar jaar.	2008 en 2013
IND 1.14.9	Ranking van kwaliteitsitems volgens gemiddelde score, naar jaar.	2008 en 2013
IND 1.14.10	Gemiddelde score voor alle kwaliteitscriteria naar jaar	2008 en 2013
IND 1.14.11	Turnover in beoordeling veiligheid en hygiëne tussen 2008 en 2013	2013
IND 1.14.12	Verandering in kwaliteit op het niveau van vestigingsplaatsen tussen 2008 en 2013	2013
IND 1.14.13	Proportie vestigingsplaatsen naar algemene kwaliteitscores en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.14.14	Proportie vestigingsplaatsen naar kwaliteitscores basiscriteria en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.14.15	Proportie vestigingsplaatsen naar kwaliteitscores uitdagingen en jaar, in %	2008 en 2013
IND 1.15.1	Proportie 2de gebruikervestigingen naar type instelling waarvan men lokalen gebruikt, 2013, in%	2013
IND 1.15.2	Proportie 2de gebruiker vestigingsplaatsen naar type lokaal waarvan men gebruik kan maken, 2013, in %	2013
IND 1.15.3	Proportie 2de gebruiker vestigingsplaatsen naar bruikbaarheid van lokalen per lokaaltype en jaar	2013
IND 1.15.4	Proportie 2de gebruikervestigingsplaatsen naar mate van bezetting van lokalen per lokaaltype, 2013, in%	2013

B) Beheer en gebruik van het gebouwenpark

Code	Indicator	Jaar
IND 2.1.1	Proportie vestigingsplaatsen waar een verantwoordelijke onderhoud en beheer aanwezig is, in %	2008 en 2013
IND 2.1.2	Proportie vestigingsplaatsen waar een verantwoordelijke opvolging infrastructuurwerken aanwezig is, naar jaar, in%	2008 en 2013
IND 2.2.1	Proportie vestigingsplaatsen naar beheersplan aanwezig en jaar, in %	2008 en 2013
IND 2.2.2	Proportie vestigingsplaatsen naar aantal types beheersplannen aanwezig en jaar, in %	2008 en 2013
IND 2.3.1	Proportie vestigingsplaatsen naar voldoen aan meest recente verslag onderwijsinspectie en naar jaar, in %	2008 en 2013
IND 2.3.2	Proportie vestigingsplaatsen naar voldoen aan meest recente verslag brandweer en naar jaar, in %	2008 en 2013
IND 2.3.3	Samenhang tussen voldoen aan inspectieverslag en kwaliteitscores, 2013	2008 en 2013
IND 2.4.1	Proportie vestigingsplaatsen naar type energiebron en jaar, in%	2008 en 2013
IND 2.4.2	Proportie vestigingsplaatsen waar energie wordt opgewerkt via energieopwekkende infrastructuur, in %	2013
IND 2.4.3	Proportie vestigingsplaatsen waar energieopwekking gebeurt naar gebruikte techniek, in%	2013
IND 2.5	Proportie vestigingsplaatsen naar aanwezigheid van toegankelijkheidmaatregelen, 2013, in %	2013
IND 2.6.1	Proportie vestigingsplaatsen waar asbestinventaris is opgemaakt, naar jaar, In%	2008 en 2013
IND 2.6.2	Proportie vestigingsplaatsen waar asbestthematiek wordt opgevolgd, naar jaar, in%	2008 en 2013
IND 2.6.3	Proportie vestigingsplaatsen waar asbest aanwezig is, naar jaar, in%	2008 en 2013
IND 2.6.4	Proportie vestigingsplaatsen waar asbest aanwezig is naar concrete plannen om tot verwijdering over te gaan en naar jaar, in%	2008 en 2013
IND 2.7.1	Proportie vestigingsplaatsen naar buitenschools gebruik en jaar, in %	2008 en 2013
IND 2.7.2	Vestigingsplaatsen met buitenschoolsgebruik naar gebruiksfrequentie en jaar, in%	2008 en 2013
IND 2.7.3	Gemiddeld aantal uren per week buitenschools gebruik naar jaar	2008 en 2013
IND 2.7.4	Proportie vestigingsplaatsen naar soort buitenschoolse gebruiker en jaar, in%	2008 en 2013

IND 2.7.5	Proportie vestigingsplaatsen naar soort buitenschoolse activiteit en jaar, in%	2008 en 2013
IND 2.8.1	Proportie vestigingsplaatsen geïntegreerd met andere onderwijsinstellingen binnen het zelfde gebouwcomplex of site, 2013, in%	2013
IND 2.8.2	Proportie geïntegreerde vestigingsplaatsen die inhoudelijke samenwerken/of ruimtes delen met andere onderwijsinstellingen binnen het gebouwencomplex of site, 2013, in%	2013
IND 2.9.1	Proportie vestigingsplaatsen die geïntegreerd zijn binnen een site of gebouwencomplex waar ook andere niet-onderwijsfuncties in gehuisvest zijn, naar jaar, in %	2008 en 2013
IND 2.9.2	Proportie vestigingsplaatsen naar type niet-onderwijsinstelling waarmee men een site of gebouwencomplex deelt en naar jaar, in %	2008 en 2013
IND 2.9.3	Proportie geïntegreerde vestigingsplaatsen die inhoudelijke samenwerken/of ruimtes delen met niet-onderwijsinstellingen binnen het gebouwencomplex of site en naar jaar, in %	2008 en 2013

C) <u>Uitvoering van werken, planningsproces en planningscontext</u>

Code	Indicator	Jaar
IND 3.1.1	Proportie vestigingsplaatsen waar nieuwbouw of modernisering is uitgevoerd of in ontwerpfase in voorbije 5 jaar, naar jaar, in %	2008 en 2013
IND 3.1.2	Proportie vestigingsplaatsen naar de mate waarin het gerealiseerde of ontworpen gebouw per evaluatiedomein aan de oorspronkelijke verwachtingen kan voldoen en naar jaar, in %	2008 en 2013
IND 3.1.3	Proportie vestigingsplaatsen waar grote onderhoudswerken werden uitgevoerd in voorbije 5 jaar, 2013, in %	2013
IND 3.1.4	Proportie vestigingsplaatsen waarvoor er een aankoop is gebeurd in voorbije 5 jaar, 2013, in %	2013
IND 3.2	Proportie vestigingsplaatsen met nieuwbouw of modernisering naar beoordeling van plannings- en ontwerpproces per criterium en naar jaar, in %	2008 en 2013
IND 3.3	Proportie vestigingsplaatsen met nieuwbouw of modernisering naar kwaliteit planningscontext per criterium, 2013, in %	2013

D) <u>Outputvariabelen</u>

Code	Indicator	Jaar
IND 4.1	Aantal en proportie vestigingsplaatsen uit 2013 waarvoor subsidies werden toegekend voor volledig afgesloten werken tussen 2008-2013, VGO en OGO	2013
IND 4.2	Aantal en proportie vestigingsplaatsen uit 2013 waarvoor subsidies werden toegekend naar bedrag toegekende subsidies voor volledig afgesloten werken tussen 2008-2013, VGO en OGO	2013
IND 4.3	Proportie vestigingsplaatsen uit het gesubsidieerd onderwijs waaraan subsidies werden toegekend voor volledig afgeronde projecten naar onderwijsnet en grote werken uitgevoerd, 2013.	2013
IND 4.4	Proportie vestigingsplaatsen uit het gesubsidieerd onderwijs naar algemene kwaliteitscore in 2008 en beroep gedaan op subsidiëring (toekenning met definitieve eindafrekening en/of op wachtlijst).	2013
IND 4.5	Proportie vestigingsplaatsen uit het gesubsidieerd onderwijs naar algemene kwaliteitscore in 2008 en beroep gedaan op subsidiëring (toekenning met definitieve eindafrekening en/of op wachtlijst).	2013

E) <u>Onderscheidende variabelen</u>

Code	Indicator	Jaar
OV 1	Soort onderwijs	2008 en 2013
OV 2	Onderwijsnet	2008 en 2013
OV 3	Gebiedsindeling volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen	2008 en 2013
OV4	Provincie	2008 en 2013
OV5	Maatschappelijk achterstelling op buurtniveau	2008 en 2013

Sommige indicatoren uit de schoolgebouwenmonitor zijn samengestelde indicatoren. Meer bepaald gaat het om: *(1)* de kwaliteit van de schoolgebouwen over zeven dimensies, *(2)* de kwaliteit van het planningsproces en *(3)* de kwaliteit van de planningscontext. Elk van deze samengestelde indicatoren wordt gemeten aan de hand van verschillende evaluatiecriteria in meetschalen, waarbij de criteria worden verondersteld 'dekkend' te zijn voor de verschillende dimensies van het te meten concept in

kwestie (Waege, 2006: 100-110). Voor een omstandige beschrijving van het operationaliseringproces van het concept 'kwaliteit van schoolgebouwen' verwijzen we naar de begripsomschrijving die voorafging aan de uitvoering van de schoolgebouwenmonitor 2008 (AGIOn, 2009: 29-47). Voor de operationalisering van de concepten 'kwaliteit van het planningsproces' en 'kwaliteit van de planningscontext' werd gebruik gemaakt van de resultaten van de realistische evaluatie van het scholenbouwbeleid. De realistische evaluatie maakte het immers mogelijk om de modererende variabelen te identificeren die binnen het planningsproces en de planningscontext de effectiviteit van beleidsinterventies mee bepalen. Deze variabelen werden vervolgens gebruikt als meetbare criteria voor de operationalisering van het planningsproces en de planningscontext. De schaalscores worden in de monitor voor elk criterium afzonderlijk gerapporteerd (uitgesplitste data), maar ze kunnen ook samengevoegd worden tot één enkel 'construct' dat als representatieve waarde wordt beschouwd voor de respectievelijke samengestelde variabelen (geaggregeerde data) (Waege, 2006: 110). Onderstaande tabellen geven een overzicht van alle criteria per samengestelde indicator.

1) <u>Evaluatiecriteria voor de kwaliteit van een schoolgebouw binnen 7 kwaliteitsdimensies</u>

- Criteria in **vet** verwijzen naar basisvoorwaarden die indicatief zijn voor de vereisten met betrekking tot schoolgebouwen zoals deze in de schoolpactwet worden beschreven, namelijk dat deze voldoen aan de voorwaarden inzake veiligheid, hygiëne en bewoonbaarheid.
- Criteria in *cursief* zijn indicatief voor de nieuwe, hedendaagse vereisten die aan schoolgebouwen worden gesteld in het licht van veranderende onderwijsmethodieken, de nieuwe maatschappelijke eisen die aan de school worden gesteld en het streven naar meer sociale, ecologische, economische en culturele duurzaamheid.

Dimensies	**Criteria**		
Veiligheid en hygiëne	**De constructie is stevig en levert geen gevaar op voor instorting of instabiliteit**	**Het gebouw is goed beveiligd tegen brand**	*Het gebouw is goed beveiligd tegen inbraak*
	De gebouwen zijn veilig in gebruik (leuningen, glaspartijen, antislip,…)	*De toegang tot het gebouw is beveiligd*	
Bouwtechnische staat	**De buiten- en binnenmuren zijn in goede staat**	**De verwarmingsinstallatie is in goede staat**	**Het schrijnwerk is in goede staat**
	De daken zijn in goede staat	**Verf of behang zijn in goede staat**	**De elektriciteitsvoorzieningen zijn in goede staat**
	De vloeren en plafonds zijn in goede staat	*Het gebouw is opgetrokken uit duurzame materialen*	**De waterleidingen en afvoer zijn in goede staat**
	Verwarming, verlichting en verluchting gebeurt energiezuinig	**Het sanitair is in goede staat**	
Gebruikscomfort	**Er heerst een aangename temperatuur in de lokalen**	**De lokalen kunnen goed verlucht worden**	**De lokalen kunnen goed verlicht worden**
	Er is een goed akoestisch comfort en weinig geluidsoverlast in de lokalen		
Functionaliteit	**De gebouwen zijn groot genoeg**	*De lokalen zijn voldoende flexibel en multifunctioneel te gebruiken*	*De gebouwen zijn voldoende toegankelijk voor personen met een handicap*
	De infrastructuur biedt een goede ruimtelijke ondersteuning voor het eigen (pedagogisch) project van de instelling.	*De gebouwen beschikken over een duidelijke ruimtelijke structuur waarin men zich gemakkelijk kan oriënteren*	Het gebouw is voldoende bereikbaar voor alle type weggebruikers
	Waar nodig is er een goede	De ligging van de lokalen tot elkaar is	Het is mogelijk om over te gaan

	integratie van ICT en vlotte toegang tot verschillende bronnen voor opzoekingswerk.	optimaal en laat een vlotte circulatie toe	tot uitbreiding mocht dit nodig zijn
	Er is voldoende kwaliteitsvolle werk- en ontmoetingsruimte voor personeel/leerkrachten	Circulatieruimtes en speelplaatsen laten voldoende toezicht op de leerlingen toe	*Lokalen geven zoveel mogelijk rechtstreeks uit op een (groene) buitenruimte*
	Er is zowel gelegenheid om zich terug te trekken (privacy) als om elkaar in informele sfeer te ontmoeten	*Er is mogelijkheid om de infrastructuur vlot en veilig open te stellen voor derden in het kader van extrasolaire activiteiten*	
Belevingswaarde	Het schoolgebouw heeft een aantrekkelijke vormgeving	*Het schoolgebouw biedt een stimulerende leer- en werkomgeving voor haar gebruikers*	*Het schoolgebouw heeft cultuurhistorische waarde*
	Het schoolgebouw is een uitnodigende plaats waar gebruikers zich goed en verbonden in kunnen voelen	*In het schoolgebouw is er plaats voor kunst en artistieke expressie*	*Architecturale en natuurlijke elementen in het gebouw en op het domein hebben een didactische functie*
	De vormgeving van het schoolgebouw draagt de waarden waar de instelling voor staat betekenisvol uit		
Kosten	*Vaste kosten (huur, afbetaling) liggen laag in verhouding tot de oppervlakte*	*Onderhoudskosten liggen laag in verhouding tot de oppervlakte*	*Schoonmaakkosten liggen laag in verhouding tot de oppervlakte*
	Energiekosten liggen laag in verhouding tot de oppervlakte		
Schooldomein	De onmiddellijke nabijheid van de instelling is voldoende verkeersveilig gemaakt	Er zijn voldoende andere functies (winkels, bibliotheek, sportfaciliteiten,…) in de nabijheid van de school	*Het gebouw sluit zich niet af, maar staat juist in een open relatie ten opzichte van zijn ruimtelijke omgeving*
	Op het domein zijn voldoende natuurlijke elementen aanwezig (gras, bomen,…)		

2) Evaluatiecriteria voor de kwaliteit van het planningsproces

Dimensies	**Criteria**		
Planningsproces	Er werd in de aanvangsfase van het bouwproject voldoende aandacht besteed aan de opmaak van een goed uitgewerkte projectdefinitie, vertrekkende vanuit het pedagogisch project van de school en haar visie op langere termijn	Het bouwproject werd aangestuurd door een bouwteam met de verschillende betrokken (inrichtende macht, school, architect,...)	Er was van meet af aan een realistische houding tegenover het project, meer bepaald in functie van de budgettaire mogelijkheden
	Er was gelegenheid voor het gebruikers om het project te evalueren en eventueel bij te sturen	Het bouwproject verliep volgens een planningsproces met duidelijk omschreven stappen	Er is een gemotiveerde keuze van de architect gebeurd
	Er werd vlot over het bouwproject gecommuniceerd, zowel binnen de school als extern	Er werd rekening gehouden met de ruimere context waarin de school functioneert (bijv. op stedenbouwkundig vlak, de rol van de school in de buurt,...)	Er was gelegenheid om te leren uit de ervaringen van andere scholen en goede praktijken
	Het bouwproject werd van begin tot einde deskundig begeleid door een competente projectbegeleider		
Advies	advies gekregen over financiering of subsidiëring	advies gekregen over bouwprogramma, planning en ontwerp	
Participatie	participatie door directie	participatie door onderhoudspersoneel	participatie door buurtbewoners
	participatie door leerkrachten	participatie door leerlingen	participatie door ouders

3) Evaluatiecriteria voor de kwaliteit van de planningscontext

Dimensies	Criteria		
Organisatiecontext	Er wordt een duidelijk beleid gevoerd met betrekking tot de verdere ontwikkeling van de schoolinfrastructuur	Waar mogelijk probeert de school zoveel mogelijk samen te werken met andere scholen bij de planning van bouwwerken	Er wordt geprobeerd om in de ontwikkeling van de schoolsite rekening te houden met de ruimere lokale context waarin de school functioneert
	Er is binnen en/of buiten de school de nodige expertise beschikbaar om onderhoud- en bouwwerken met de nodige kennis van zaken aan te sturen en op te volgen	Waar mogelijk probeert de school samen te werken met instellingen uit andere sectoren (welzijn, sport, cultuur,...) bij de planning van bouwwerken	De scholengroep of inrichtende macht beschikt over voldoende financiële middelen om noodzakelijke onderhoudswerken te financieren
	Naast de algemene leiding van de school, neemt de directie ook nog het beheer van het gebouw op zich en de opvolging van infrastructuurwerken	Als er bouw- of onderhoudswerken worden uitgevoerd, wordt er in team aan samengewerkt, met respect voor ieders deskundigheid en in dialoog met de gebruikers.	
Financiële situatie	De scholengroep of inrichtende macht beschikt over voldoende financiële middelen om noodzakelijke onderhoudswerken te financieren	Mits subsidiëring of financiering vanuit de overheid, beschikt de scholengroep of inrichtende macht nog over voldoende eigen financiële middelen om noodzakelijke bouw- of renovatiewerken te financieren	

4.2 Geldigheidsveld en onderzoekseenheden

Het geldigheidsveld of de populatie van het onderzoek, namelijk de verzameling van eenheden waarvoor de uitspraken gelden, kan worden afgebakend als:

De vestigingsplaatsen behorende tot alle onderwijsinstellingen, internaten en centra voor leerlingenbegeleiding (CLB) in de Vlaamse Gemeenschap en dit over alle soorten onderwijs en onderwijsniveaus met uitzondering van de hogescholen en het universitair onderwijs.

Uit de afbakening van het geldigheidsveld blijkt ten eerste dat de schoolgebouwenmonitor een netoverschrijdend project is. Dit betekent dat naast het gesubsidieerd onderwijs ook het GO! tot het geldigheidsveld behoort. Ten tweede zijn ook de vestigingen van centra voor leerlingenbegeleiding (CLB) en internaten in het geldigheidsveld opgenomen. Hoewel hun infrastructuren niet als 'schoolgebouwen' in de strikte zin kunnen worden opgevat zal doorheen dit rapport toch de algemene term 'schoolgebouw' gebruikt worden om te verwijzen naar diverse vormen van onderwijsinfrastructuren.

De onderzoekseenheden van de monitor verschillen van de waarnemingseenheden. Aangezien schoolgebouwen niet voor zichzelf kunnen spreken, werden voor merendeel van de indicatoren schooldirecties en/of gebouwbeheerders of technisch directeurs bevraagd.

In 2008 waren er 8482 vestigingsplaatsen van scholen in de Vlaamse Gemeenschap (Vlaanderen en Nederlandstalig onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). Voor 2013 stellen we vast dat de populatie vestigingsplaatsen aanzienlijk is gestegen tot 9362 vestigingsplaatsen. Deze stijging betekent echter niet dat alle vestigingsplaatsen uit 2008 behouden bleven. Er blijken zich belangrijke verschuivingen voor te hebben gedaan tussen 2008 en 2013, wat wijst op het dynamische karakter van de populatie: tussen 2008 en 2013 werden vestigingsplaatsen opgeheven en andere werden opgericht.

In de monitor wordt onderscheid gemaakt tussen vestigingsplaatsen met eigen gebouwen en zogenaamde '2de gebruiker vestigingen'. Deze laatste vestigingsplaatsen hebben geen eigen gebouwen ter beschikking, maar maken gebruik van de infrastructuur van een andere instelling, zoals een school, welzijnsvoorziening of culturele instelling. 2de gebruiker vestigingen komen vooral voor bij instellingen permanente vorming.

4.3 Dataverzameling

4.3.1 Primaire data (survey)

In het kader van de schoolgebouwenmonitor AGIOn 2008 en 2013 werd gebruik gemaakt van drie verschillende methoden van dataverzameling door middel van survey, namelijk :

- *CAWI (Computer Aided Web Interviewing):* via een uitnodigingsmail werd aan de respondenten gevraagd om online een gestandaardiseerde vragenlijst in te vullen en deze naderhand elektronisch door te sturen.
- *Postale enquête:* Bij de monitor 2008 kregen respondenten de gelegenheid om de vragenlijst af te drukken en postaal terug te sturen waarna de gegevens manueel ingevoerd werden. Bij de monitor 2013 was het mogelijk om na uitnodiging per mail de vragenlijst zowel online als postaal te retourneren (combinatie CAWI-postaal).
- *CATI (Computer Aided Telephone Interviewing):* respondenten die in een laatste fase van de dataverzameling nog niet aan de monitor 2008 of 2013 hadden deelgenomen werden opgebeld met de uitnodiging om alsnog aan het onderzoek mee te werken. Indien men dit weigerde werd er telefonisch een beperkte bevraging uitgevoerd van deze non-respons.

Daarnaast werden er verschillende maatregelen genomen om de respons zo hoog mogelijk te maken:

- Een voorafgaandelijke aankondiging van het onderzoek via een introductiebrief één week voor de aanvang van de dataverzameling.
- Er werd benadrukt dat de scholen persoonlijk belang hebben bij hun medewerking.
- Na de eerste uitstuur van de vragenlijst werd er nog gewerkt met drie herinneringsmailings ter attentie van diegene die nog niet antwoordden en werd ook nog een vierde maal herinnerd met behulp van een telefonische contactname.
- Er werd een incentive voorzien: onder de scholen die deelnamen werden er 4 boekenbonnen verloot ter waarde van 250 euro.

Tabel 2 geeft een overzicht van de respons voor de jaren 2008 en 2013. Er worden responscijfers vermeld voor *(1)* de volledige populatie, *(2)* de vestigingsplaatsen met een eigen gebouw ter beschikking, *(3)* vestigingsplaatsen die als 2de gebruiker in een gebouw gehuisvest zijn van een andere instelling en *(4)* de vestigingsplaatsen van het leerplichtonderwijs met een eigen gebouw ter beschikking.

Voor **2008** werd een respons bereikt van 4873 eenheden of **57,5%**. Voor **2013** werd een respons bereikt van 4230 eenheden of **45,0%** van de populatie (Tabel 1). De responsgraad voor 2013 ligt dus 12,5%ptn lager dan deze in 2008. Verder tonen de cijfers aan dat de responsgraad een stuk stijgt wanneer we enkel rekening houden met de vestigingsplaatsen met een eigen gebouw, namelijk **61,9% in 2008 en 53,0% in 2013**. De respons voor 2de gebruikersvestigingen ligt dan ook een stuk lager, namelijk 44,5% voor 2008 en 23,1% voor 2013. Naar analyse toe is dit laatste een positief gegeven aangezien het overgrote deel van de statistische bewerkingen gebeurt op de dataset met vestigingsplaatsen met een eigen gebouw. Specifiek

voor het leerplichtonderwijs komen we opnieuw tot een hogere responsgraad dan voor de volledige populatie vestigingsplaatsen (63,9% voor 2008 en 57,8% voor 2013).

Tabel 1:

Respons voor de schoolgebouwenmonitor 2008 en 2013.

golf	Respons voor volledige populatie			Respons vpl met eigen gebouw			Respons vpl 2de gebruiker			Respons vpl leerplichtonderwijs met eigen gebouw		
	N	n	%	N	n	%	N	n	%	N	n	%
2008	**8482**	**4873**	**57,5%**	**6318**	**3909**	**61,9%**	**2164**	**964**	**44,5%**	**5374**	**3439**	**63,9%**
2013	**9362**	**4230**	**45,0%**	**6756**	**3583**	**53,0%**	**2606**	**601**	**23,1%**	**5489**	**3170**	**57,8%**

Tabel 2 geeft de responsgraad weer voor de vestigingsplaatsen met eigen gebouwen naar soort onderwijs. Ondanks de lagere responsgraad voor het hele gebouwenpark, zien we voor het secundair onderwijs een hogere responsgraad dan in 2008. Een andere opvallende vaststelling is de zeer lage responsgraad voor de vestigingen permanente vorming in 2013 (23,4%).

Tabel 2:

Bereikte respons naar soort onderwijs.

Soort onderwijs	**respons (vpl met eigen gebouw)**	
	2008	**2013**
Gewoon basisonderwijs	67,00%	56,30%
Gewoon secundair onderwijs	53,70%	59,90%
Buitengewoon basisonderwijs	74,50%	64,30%
Buitengewoon secundair onderwijs	71,90%	60,40%
Permanente vorming	43,30%	23,40%
CLB	62,90%	66,40%
Internaten	62,30%	62,90%
Totaal	61,90%	53,00%

Tabel 3 geeft dezelfde cijfers weer, maar nu naar onderwijsnet. Voor alle onderwijsnetten stellen we in 2013 een lagere responsgraad vast dan in 2008. Waar het GO! zich nog enigszins lijkt te handhaven, zien we dat de responsgraad voor het VGO in 2013 bijna 9 procentpunten lager ligt dan in 2008, en voor het OGO ligt dit ruim 13 procentpunten lager.

Tabel 3:

Bereikte respons naar onderwijsnet.

onderwijsnet	**respons (vpl met eigen gebouw)**	
	2008	**2013**
GO	56,70%	52,90%
VGO	64,50%	55,90%
OGO	59,70%	46,70%
andere/niet gespec	29,30%	10,20%
Totaal	61,90%	53,00%

4.3.2 Secundaire data

De survey gegevens van de monitor 2008 en 2013 werden gekoppeld aan verschillende bestaande administratieve databanken en gegevens.

A) Populatiebestand

Het bronbestand van de monitor dat de populatie van onderzoekseenheden bevat is afkomstig uit de officiële instellingendatabank van het beleidsdomein onderwijs en bevat alle vestigingsplaatsen van scholen in Vlaanderen. In dit populatiebestand is reeds heel wat informatie aanwezig betreffende de onderzoekseenheden (vestigingsplaatsen) uit de monitor, met name: *(1)* soort onderwijs, *(2)* onderwijsnet, *(3)* adres- en contactgegevens, *(4)* coördinaten voor georeferentie in een GIS.

B) Bestanden met subsidie gegevens uit de AGIOn databank DINA

Aan het populatiebestand werden volgende financiële variabelen toegevoegd afkomstig uit de DINA-administratieve databank van AGIOn: *(1)* toegekende subsidies per vestigingsplaats tussen 1 januari 2008 en 15 januari 2013, *(2)* soort procedure waarvoor subsidieaanvragen werden ingediend, *(3)* bedragen op de wachtlijst per vestigingsplaats op 1/02/2013, *(4)* bouwprogramma's op de wachtlijst per vestigingsplaats.

C) Andere bestanden

Op basis van adresgegevens en NIS-codes was het mogelijk om het populatiebestand aan te vullen met andere gegevens betreffende de populatie van vestigingsplaatsen: *(1)* de provincie waarin de vestiging gelegen is, *(2)* situering van adresposities binnen buurten in moeilijkheden. Als referentiebestand werd hier de lijst met adresposities gebruikt geclassificeerd volgens de indeling van statistische sectoren volgens mate van maatschappelijke achterstelling (buurten in moeilijkheden) (Vandermotten et al., z.j.), en *(3)* de positionering van vestigingsplaatsen binnen de classificatie van fusiegemeenten volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV), stadsgewesten en de Vlaamse centrumsteden.[7]

D) Gebruik van de gegevens uit ambtelijke databanken

Financiële data (subsidiebedragen) en gegevens over subsidieprocedures worden voornamelijk gebruikt als onafhankelijke variabelen bij de meting van beleidseffecten *(infra).* Contextvariabelen als 'soort onderwijs', 'onderwijsnet', 'provincie', 'buurten in moeilijkheden', werden gebruikt als onderscheidende variabelen *(infra)*. Ze werden gekruist met survey variabelen ten einde vergelijkingen te maken tussen relevante categorieën.

4.3.3 Vragenlijst

Voor de verzameling van de primaire data via survey werd gebruik gemaakt van een gestandaardiseerde vragenlijst. De gestandaardiseerde vragenlijst die gebruikt werd in het kader van de schoolgebouwenmonitor is opgenomen in bijlage 3.

De vragen in de vragenlijst verwijzen consequent naar de verschillende indicatoren van de monitor *(supra)*. De vragenlijst bestaat uit drie delen die telkens verwijzen naar de te onderzoeken theoretische concepten: *(1)* de kwaliteit van het schoolgebouw, *(2)* het gebruik van het schoolgebouw, *(3)* de uitvoering van werken met inbegrip van de kwaliteit van het planningsproces en de planningscontext en *(4)* het beheer van het schoolgebouw.

[7] Voor de indelingen volgens RSV en centrumsteden kan gebruik worden gemaakt van de excel-tabellen die ter beschikking gesteld worden door de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) (hiervoor verwijzen we naar de website lokale statistieken van de vroegere afdeling planning en statistiek van de Vlaamse overheid: http://aps.vlaanderen.be/lokaal/gebiedsindelingen.html).

Er werden twee types van vragen gebruikt in de vragenlijst. Ten eerste zijn er de vragen over feiten die betrekking hebben op de fysieke kenmerken van het schoolgebouw en feitelijke aspecten van het gebruik en beheer ervan. Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld het aantal aanwezige klaslokalen, het aantal uren dat het schoolgebouw wordt opengesteld voor derden, het type instelling waarmee een site wordt gedeeld, of er asbest aanwezig is, etc.. Ten tweede zijn er de zogenaamde 'perceptievragen'. Het gaat hier om vragen waarbij de respondent impliciet een oordeel moet uitspreken over zaken die hem aanbelangen en betrekking hebben op het subjectieve oordeel over een situatie waarin men verkeert. Dit laatste type van vragen wordt veelvuldig gebruikt in de vragenlijst, meer bepaald bij het meten van de belangrijkste effectindicator, namelijk de kwaliteit van de schoolgebouwen. Hiervoor maken we dan gebruik van beoordelingsschalen (bijvoorbeeld beoordelingsschool met 5 punten van 'volstrekt onvoldoende' tot 'zeker voldoende').

Respondenten kregen een *korte toelichting* waarin aandacht werd gegeven aan: een aantal instructies die men moet volgen bij het invullen, wie de vragenlijst best invult, wat de medewerking aan het onderzoek oplevert voor de respondent, een inschatting van de tijdsduur voor het invullen van de vragenlijst en een aantal contactgegevens (contactpersoon, telefoonnummers) waardoor men terecht kan bij iemand indien men bijkomende vragen heeft.

4.4 Analyse

4.4.1 Doelbereiking

De hierboven beschreven indicatoren worden statistisch geanalyseerd en voorgesteld door middel van eenvoudige beschrijvende statistiek, hoofdzakelijk frequentieverdelingen. Om de mate van ongelijkheid in kwaliteit te meten wordt een lorenzcurve en de interkwartielafstand berekend (Van den Brakel-Hofmans, 2007).

Om verschillen vast te stellen tussen de monitor 2008 en 2013 op het niveau van het globale gebouwenpark, wordt gebruik gemaakt van kruistabellen met in de rijen de jaartallen (2008 en 2013) en in de kolommen de categorieën van de indicator waarvoor de analyse plaatsvindt. De aanmaak van dergelijke kruistabellen gebeurt op basis van de cross-sectionele datasets, waarbij de data voor de monitor 2008 en 2013 onder elkaar zijn geplaatst (supra). Of de afwijkingen tussen de percentages in de tabel significant van elkaar verschillen (vb. of er verbetering of verslechtering kan worden vastgesteld), zal bepaald worden door de uitvoering van een chi²-toets. Indien er gewerkt wordt met metrische variabelen zal een t-toets gebruikt worden (Pickery, 2012).

Bij analyses waarbij verandering bekeken wordt op het niveau van individuele vestigingsplaatsen wordt gebruik gemaakt van turnovertabellen (kruistabellen voor 1 variabele met in de rijen de data voor golf 1 en in de kolommen de data voor golf2). Deze turnovertabellen bieden belangrijke bijkomende informatie aan. Zo kan het bijvoorbeeld gebeuren dat interne verschuivingen zich in even sterke mate in positieve en negatieve zin doorzetten, waardoor ze elkaar opheffen. Voor het gebouwenpark als geheel wordt er dan weinig verandering vastgesteld, terwijl zich op vestigingsplaatsniveau wel degelijk verschuivingen hebben voorgedaan (Moser & Kalton, 1971: 139).

4.4.2 Effectiviteit

Hierboven werd reeds vermeld dat de effectiviteit van het subsidiebeleid wordt vastgesteld door de uitvoering van een quasi-experiment met voor- en nameting op de effectvariabele en vergelijking tussen

controlegroep en één of meerdere experimentele groepen.[8] De outcome variabele is een zogenaamde 'complexe eigenschap', berekend als het gemiddelde van de evaluatiescores op 6 kwaliteitsdimensies (bouwfysieke staat, comfort, belevingswaarde, kosten, veiligheid en schooldomein), en dit voor de jaren 2008 (pretest) en 2013 (posttest). De onafhankelijke variabele (beleidsinterventie) werd bekomen door de subsidiebedragen per vestigingsplaats tussen 1 januari 2008 en 15 januari 2013 onder te brengen in 4 condities: (1) Controlegroep 0: geen subsidies toegekend, (2) Exp 1: 1 tot 125000 euro subsidies, (3) Exp 2: 125000 tot 250000 euro subsidies, (4) Exp 3: meer dan 250000 euro subsidies.

Voor het remediëren van de selectiefout werd gebruik gemaakt van het uitbalanceren of homogeniseren van data. Hierbij wordt ervoor gezorgd dat de verschillende condities binnen de onafhankelijke variabele zo goed mogelijk op elkaar gaan lijken voor een reeks van relevante covarianten *(supra)*. De techniek die werd toegepast voor het homogeniseren van data over de verschillende condities van de onafhankelijke variabele (toegekende subsidies) wordt omstandig beschreven in het methodologisch verslag (bijlage 1). Voor de statistische analyse werd gebruik gemaakt van multiple lineaire regressie met als outcome variabele de posttest score (2013), als onafhankelijke variabele de verschillende condities van de beleidsinterventie (subsidies) en controle voor de pretest score (2008).[9]

Om de impact vast te stellen van variabelen die betrekking hebben op *(1)* de planningscontext waarin bouwprojecten plaatsvinden en *(2)* de kwaliteit van het planningsproces (planning, ontwerp, uitvoering), wordt bij de groep van vestigingsplaatsen die grote nieuwbouw of renovatiewerken hebben laten uitvoeren een lineaire regressieanalyse uitgevoerd met als outcome variabele de posttest score (2013) en als onafhankelijke variabelen de context- en totstandkomingscores, terwijl er gecontroleerd wordt voor de pretest score (2008). De onafhankelijke variabelen 'context' en 'totstandkoming' zijn ook complexe eigenschappen, waarbij hun waarde wordt berekend als de gemiddelde scores van de evaluatie-items waarmee de kwaliteit van de context en het totstandkomingproces van grote bouwprojecten werd bevraagd *(supra)*.

Ten slotte is het niet alleen mogelijk om bij het meten van de effectiviteit gebruik te maken van klassieke pretest scores, maar ook van een zogenaamde 'retrospectieve pretest' of 'thentest' (Howard et al., 1979: 22). Bij deze laatste wordt de toestand voor de interventie geëvalueerd door een retrospectieve vraag te stellen op het tijdstip na interventie.[10] Het stellen van retrospectieve vragen gebeurt enerzijds om bronnen van interne ongeldigheid bij klassieke pretest metingen te remediëren, waarbij 'pretest sensitization' en 'response shift bias' het meest worden vernoemd.[11] Anderzijds kan ook het retrospectief

[8] In onderhavig onderzoek wordt gebruik gemaakt van afzonderlijke pretest- en posttestscores voor het meten van effectiviteit en niet van zogenaamde 'gain scores'. Gain scores worden berekend als het verschil van de posttest- en pretestscore en hebben belangrijke voordelen hebben naar de eenvoud van analyse toe. De dominante opvatting is echter dat gain scores onbetrouwbare resultaten zouden opleveren omdat er een cumulatie van meetfouten gebeurt als je pre- en posttest scores van elkaar aftrekt (Thompson, 2008; Peter, Churchill, & Brown, 1993), hoewel ook dit wordt genuanceerd (Chiou & Spreng, 1996; Williams & Zimmerman, 1996). We besluiten dat het gebruik van de oorspronkelijke pretest- en posttestscores de meeste zekerheid biedt op betrouwbare resultaten.

[9] Voor de analyse van significante verschillen van elke experimentele groep tegenover de controlegroep werd dummycodering toegepast. Voor contrasten tussen de experimentele groepen onderling werd gebruik gemaakt van contrastcodering.

[10] In het geval van de monitor luidt deze vraag: *"Hoe zou u de toestand van uw schoolgebouw 5 jaar geleden beoordelen?".*

[11] 'Pretest sensitization' gebeurt bijvoorbeeld wanneer de pretest respondenten ertoe aanzet om een bepaalde sociaal wenselijke houding aan te nemen tegenover een bepaald onderwerp. Van 'response shift bias' spreekt men wanneer respondenten hun situatie voor

testen leiden tot een vertekening van onderzoeksresultaten, bijvoorbeeld doordat het geheugen van respondenten tekort schiet, omwille van sociale wenselijkheid of omdat men geneigd is om de effectiviteit van de interventie te bevestigen (Colosi & Dunifon, 2006). Binnen evaluatieonderzoek wordt daarom gepleit om beide benaderingen samen toe te passen aangezien dit de kwaliteit van de metingen en legitimiteit van de resultaten alleen maar verhoogt (Howard et al., 1979: 22). Naast de verhoging van de kwaliteit van de metingen, is er nog het argument dat beide werkwijzen eigenlijk verschillende aspecten van verandering meten. Terwijl de klassieke pretest meting eerder gebruikt wordt om kwantificeerbare veranderingen in kaart te brengen, gaat de retrospectieve pretest meer over de manier waarop betrokken actoren verandering percipiëren en ervaren (Nimon, Zigrami & Allen, 2011: 8-28; Colosi & Dunifon, 2006: 5). Vanuit het perspectief van de effectiviteitsvraag in de schoolgebouwenmonitor lijken beide doelstellingen relevant, vandaar dat bij de rapportering van de effectiviteitsvraag zowel rekening wordt gehouden met klassieke als retrospectieve pretest scores.

interventie onder- of overschatten omdat ze nog te weinig kennis hebben van het probleem waarvoor ze een behandeling of opleiding ondergaan (Lam & Bengo, 2003: 67).

5 Resultaten

5.1 De kwaliteit van de onderwijshuisvesting in Vlaanderen

5.1.1 Beschrijving van het gebouwenpark

5.1.1.1 Omvang van het gebouwenpark

Begin 2013 waren er 9362 vestigingsplaatsen van onderwijsinstellingen in Vlaanderen en Brussel waar er effectief les werd gegeven (IND 1.2) (Tabel 4). Deze vestigingsplaatsen behoorden tot 4179 onderwijsinstellingen (IND 1.1). Per onderwijsinstelling vinden we dus gemiddeld 2,24 vestigingsplaatsen terug. Er wordt geschat dat 28% van de vestigingsplaatsen '2de gebruiker' vestigingen zijn. Het gaat om vestigingsplaatsen die geen eigen gebouwen ter beschikking hebben, maar gebruik maken van de gebouwen van een andere (onderwijs)instelling. Vooral bij instellingen permanente vorming en centra voor leerlingenbegeleiding komt dit relatief frequent voor. Voor de bepaling van de omvang van het schoolgebouwenpatrimonium moeten we echter de vestigingen met eigen gebouwen in rekening brengen. 6756 of 72% van de 9362 vestigingsplaatsen in 2013 zouden dergelijke vestigingen met eigen gebouwen zijn (IND 1.3). Gemiddeld vinden we op deze vestigingen 2,87 aparte gebouwen terug (IND 1.4). Op basis van dit gegeven schatten we dat er 19390 aparte schoolgebouwen zijn voor de scholen van het Vlaams onderwijs (IND 1.6). Per gebouw werd een gemiddelde oppervlakte van 856 m² berekend. Wat de totale oppervlakte van het schoolgebouwenpatrimonium voor 2013 betreft komen we tot een schatting van 16,6 mio m² (IND 1.7). Op basis van deze gegevens kunnen we stellen dat het schoolgebouwenpark in Vlaanderen zeer omvangrijk is en ettelijke miljoenen m² omvat.

Tabel 4:

IND1.1 tot 1.7: De omvang van het schoolgebouwenpark naar jaar

		IND1.1: instellingen (N)	IND1.2: vpl (N)	IND 1.3: geschat vpl met eigen gebouw (N) (a)	IND1.4: gem. aantal gebouwen per vestiging (b)	IND1.5: gem. opp. per gebouw (c)	IND1.6: geschat aantal aparte gebouwen	IND 1.7: geschatte totale oppervlakte van het gebouwenpark (in m²) (d)
jaar	2008	4103	8482	6318	2,80	907	17671	16028002
	2013	4179	9362	6756	2,87	856	19390	16597600

(a) *Noot.* Of een vestigingsplaats over eigen gebouwen beschikt is niet gekend op het niveau van de Vlaamse overheid. Het aantal vestigingsplaatsen met eigen gebouwen in de populatie werd dan ook geschat aan de hand van de proportie die we in de responsgroep terugvonden.

(b) *Noot.* Het gemiddeld aantal gebouwen is berekend aan de hand van het aantal geldige waarden voor de bouwperiode per vestigingsplaats (in de veronderstelling dat de vraag naar bouwjaar het minst te lijden heeft onder item non-respons).

(c) *Noot.* De gemiddelde oppervlaktes zijn de 5% trimmed means (zonder outliers) na weglating van dubbeltellingen bij respondenten die 1 vragenlijst voor meerdere vestigingen invulden. Voor de berekening van de gemiddelden werden enkel deze cases weerhouden waarvoor waarden beschikbaar waren voor beide variabelen (oppervlaktes en aantal gebouwen).

(d) *Noot.* Geschatte totale oppervlakte = gemiddeld aantal gebouwen per vestiging* gemiddelde oppervlakte per gebouw * aantal vestigingsplaatsen met eigen gebouw.

Vergelijken we deze gegevens met de toestand in 2008, dan stellen we vast dat het aantal vestigingsplaatsen met 10% is toegenomen. Ook voor de meeste andere indicatoren zien we hogere cijfers: 7% meer vestigingen met eigen gebouw, 10% meer aparte gebouwen en zelfs een stijging van de totale oppervlakte met 3,5%. Uit de berekeningswijze van deze waarden blijkt dat het echter voor beide golven om *schattingen* gaat. Uit de gegevens kan dan ook niet met zekerheid worden geconcludeerd dat de omvang van het gebouwenpark daadwerkelijk is toegenomen gedurende de voorbije 5 jaar. Met enige voorzichtigheid kunnen we wel besluiten dat de cijfers van 2008 en 2013 in die mate consistent zijn, dat

ze een vrij betrouwbaar beeld geven van de grootteorde waarbinnen we de omvang van het gebouwenpark moeten zien.

5.1.1.2 Ouderdom van het patrimonium

Tabel 5 toont de verdeling van aparte gebouwen naar bouwperiode (IND 1.8.1). Kijken we naar de meting 2013, dan stellen we vast dat 6,2% van de gebouwen werd opgetrokken tijdens de laatste 5 jaar. 65,2% van de gebouwen uit 2013 werd gebouwd in de periode 1950-2008. 28,6% dateert van voor 1950 en is dus meer dan 60 jaar oud.

In vergelijking met 2008 heeft het gebouwenpark in 2013 wel degelijk significante veranderingen ondergaan (P=0,000). Deze veranderingen zijn vooral terug te brengen op de eerder genoemde vernieuwing van de laatste 5 jaar, die vooral een deel van het gebouwenpark uit de periode 1970-2007 lijkt te hebben vervangen. Het aandeel gebouwen dat dateert van voor 1970 (57,6%) lijkt vrijwel stabiel te zijn gebleven voor beide jaren, wat voor 2013 betekent dat het oudste deel van gebouwenpark nog steeds vrijwel integraal in gebruik blijft.

Tabel 5:

IND 1.8.1: Proportie aparte gebouwen naar bouwperiode en jaar, in % (N=18262)

		bouwperiode						Totaal	weet niet
		voor 1920	1920-1949	1950-1969	1970-1989	1990-2007	2008 en later		
jaar	2008	13,2%	16,3%	29,5%	25,3%	15,6%	-	100,0%	_
	2013	13,4%	15,2%	29,0%	22,7%	13,5%	6,2%	100,0%	8,60%

Noot. $\chi^2(5)=609,29$; P = 0,000

Een volgende indicator 1.8.2 geeft informatie over eerder uitgevoerde grote verbouwingen en renovaties van bestaande schoolgebouwen. Uit Tabel 6 blijkt dat voor 2013 51,3% van de schoolgebouwen doorheen de jaren reeds een grote verbouwing of renovatie heeft ondergaan, tegenover 49% in 2008. Gezien over een periode van 5 jaar, lijkt het gebouwenpark dus uit significant meer gebouwen te bestaan die ooit grondig werden verbouwd (P=0,002).

Tabel 6:

IND 1.8.2: Proportie aparte gebouwen naar verbouwing plaatsgevonden en jaar, in % (N=17606)

		verbouwingen plaatsgevonden ?		Totaal	weet niet
		ja	neen		
jaar	2008	49,0%	51,0%	100,0%	_
	2013	51,3%	48,7%	100,0%	7,50%

Noot. $\chi^2(1)=9,242$; P = 0,002

Uit Tabel 7 (IND 1.8.3) blijkt dat de kans op een grondige renovatie of verbouwing significant stijgt naarmate gebouwen ouder worden (P=0,000). Gebouwen die dateren van voor 1920 hebben in 73,8% van de gevallen in de loop der jaren een grondige verbouwing of renovatie ondergaan. Voor de gebouwen van na de Tweede Wereldoorlog bedraagt dit percentage respectievelijk 57,3% voor de gebouwen uit de jaren 1950 en 1960 en 39% voor de gebouwen uit de jaren 1970 en 1980. Van de gebouwen uit de periode 1990-2007, heeft een vierde reeds een grondige verbouwing of renovatie ondergaan. Het meest opvallend is echter dat dit ook het geval is voor de gebouwen die gebouwd werden na 2008.

Tabel 7:

IND 1.8.3: Proportie aparte gebouwen naar bouwjaar en verbouwingen plaatsgevonden, 2013, in % (N=7883).

		verbouwingen plaatsgevonden ?		Totaal
		ja	neen	
Bouwperiode	voor 1920	73,8%	26,2%	100,0%
	1920-1949	66,1%	33,9%	100,0%
	1950-1969	57,3%	42,7%	100,0%
	1970-1989	39,0%	61,0%	100,0%
	1990-2007	25,7%	74,3%	100,0%
	2008 en later	26,9%	73,1%	100,0%
Totaal		50,9%	49,1%	100,0%

Noot. $\chi^2(4)=756{,}171$; P = 0,000

5.1.1.3 Gebouwtypes

Met betrekking tot de aard van de schoolgebouwen richt de volgende indicator zich op het type gebouw, namelijk of het om een *(1)* oorspronkelijk gebouw of *(2)* een tijdelijk paviljoen gaat. Uit de Tabel 8 (IND 1.9.1) blijkt dat het overgrote deel van de schoolgebouwen uit 2013 oorspronkelijke gebouwen zijn (91%), terwijl het bij 9% om tijdelijke paviljoenen en units gaat. Dit neemt niet weg dat de voorbije 5 jaar het aandeel tijdelijke paviljoenen en units met ongeveer 2 procentpunten significant is gestegen (P=0,000).

Tabel 8:

IND 1.9.1: Proportie aparte gebouwen naar gebouwtype en jaar, in % (N=19405)

		Type gebouw		Totaal	Weet niet
		Permanent gebouw	paviljoenen en units		
jaar	2008	92,9%	7,1%	100,0%	_
	2013	91,0%	9,0%	100,0%	0,80%

Noot: $\chi^2(1)=23{,}637$; P=0,000

In Tabel 9 (IND 1.9.2) nemen we de samenhang tussen gebouwtype en de ouderdom van de gebouwen onder de loep. Voor beide gebouwtypes stellen we vast dat het gebouwenpark zich gedurende de laatste 5 jaar heeft vernieuwd (4,5% van de permanente gebouwen en 23,9% van de tijdelijke paviljoenen en units dateert van na 2008). Opvallend is wel dat tijdelijke paviljoenen en units een onevenredig groot deel van deze vernieuwing voor hun rekening nemen: terwijl ze ‘slechts’ 9% van het gebouwpark uitmaken, was 27% van de gebouwen die na 2008 werden opgetrokken van dit type. Verder stellen we vast dat In beide golven (2008 en 2013) vooral de tijdelijke paviljoenen en units voor het grootste deel in de meer recente bouwperiodes zijn gebouwd, wat terug te brengen is op hun beperkte levensduur en tijdelijk karakter. Het blijft wel opvallend dat een relatief groot deel van dergelijke paviljoenen niet erg tijdelijk blijkt te zijn. Hoewel er wel degelijk units vervangen lijken te worden, blijft 29% dateren van voor 1970, terwijl 16,6% gebouwd werd tussen 1970 en 1990 (telling 2013). Heel wat van deze constructies hebben blijkbaar een permanent karakter gekregen.

Tabel 9:

IND 1.9.2: Proportie aparte gebouwen naar gebouwtype, jaar en bouwperiode, in % (N=18050)

				bouwperiode						Totaal
				voor 1920	1920-1949	1950-1969	1970-1989	1990-2007	2008 en later	
Gebouw type	permanent gebouw	jaar	2008	14,2%	17,4%	29,8%	25,2%	13,5%	0,0%	100,0%
			2013	14,6%	16,5%	29,4%	23,1%	12,0%	4,5%	100,0%
	paviljoenen en units	jaar	2008	0,9%	2,0%	26,7%	26,4%	44,0%	0,0%	100,0%
			2013	0,4%	1,9%	26,2%	16,5%	31,1%	23,9%	100,0%

Noot. Permanent gebouw: $\chi^2(5)=407,959$; N=16653. Paviljoenen en units: $\chi^2(5)=188,845$; P=0,000; N=1397

5.1.1.4 Type eigendomsrechten

In 2013 was 45,6% van het gebouwenpark in eigendom, 49,3% was in gebruik onder de vorm van zakelijk recht en 5,1% werd gehuurd. In vergelijking met 2008 zien we een significante stijging van de zakelijke rechten met 5 procentpunten, ten nadele van huur. Het aandeel gebouwen in eigendom is vrijwel stabiel gebleven (Tabel 10, IND 1.10.1).

Tabel 10:

IND 1.10.1: Proportie aparte gebouwen naar eigendomsverhoudingen en jaar, in % (N=18660)

		type eigendomsverhouding			Totaal	weet niet
		Eigenaar	Zakelijk recht	Persoonlijk recht (huur)		
jaar	2008	46,1%	44,2%	9,7%	100,0%	_
	2013	45,6%	49,3%	5,1%	100,0%	6,10%

Noot. $\chi^2(2)=159,55$; P=0,000

De eigendomsverhoudingen verschillen ook per gebouwtype (Tabel 11, IND 1.10.2). Bij permanente gebouwen zien we meer zakelijke rechten, terwijl paviljoenen en units meer worden gehuurd en aangekocht. Overeenkomstig de cijfers in Tabel 10, stellen we voor de permanente gebouwen vast dat het aantal zakelijke rechten is toegenomen ten nadele van huur. Voor de paviljoenen en units echter stellen we een significante daling vast bij de eigendommen, en een stijging voor zakelijk recht en huur.

Tabel 11:

IND 1.10.2: proportie aparte gebouwen naar eigendomsverhoudingen, gebouwtype en jaar, in % (N=18519)

				Type eigendomsverhouding			Totaal
				Eigenaar	Zakelijk recht	Persoonlijk recht (huur)	
Gebouwtype	Permanent gebouw	jaar	2008	44,1%	46,4%	9,5%	100,0%
			2013	43,8%	52,0%	4,2%	100,0%
	paviljoenen of units	jaar	2008	71,1%	16,6%	12,3%	100,0%
			2013	65,4%	20,3%	14,3%	100,0%

Noot. Permanent gebouw: $\chi^2(2)=199,204$; P=0,000; N=17094. Paviljoenen of units:$\chi^2(2)=5,424$; P=0,066; N=1425.

5.1.1.5 Energiemaatregelen

Indicator 1.11.1 peilt naar de aanwezigheid van energiezuinigheidsmaatregelen in het Vlaamse schoolgebouwenpark (Tabel 12). Hoewel (minstens) dubbel glas de meest doorgevoerde maatregel is, blijft de aanwezigheid beperkt tot 63,8% van de vestigingsplaatsen. De tweede meest doorgevoerde maatregel is de plaatsing van thermostatische kranen (52,6%), gevolgd door de isolatie van daken

(43,9%). De maatregelen die minst werden doorgevoerd zijn mechanische ventilatie met warmterecuperatie (4,4%), mechanische ventilatie zonder warmterecuperatie (10,3%) en isolatie van vloeren (17,4%). Bij deze indicator valt ook het relatief hoge aandeel vestigingsplaatsen op waarvoor men niet weet of er een maatregel werd doorgevoerd. Dit geldt vooral voor maatregelen die te maken hebben met isolatie.

Tabel 12:

IND 1.11.1: Proportie aparte gebouwen naar aanwezigheid van energiezuinigheidmaatregelen en type maatregel, 2013, in %

		Energiezuinigheidmaatregel aanwezig?		Totaal	Weet niet
		Ja	Neen		
Energiezuinigheidmaatregel	Isolatie van muren (N=8289)	29,2%	70,8%	100,0%	14,4%
	Isolatie van daken (N=8583)	43,9%	56,1%	100,0%	11,9%
	Isolatie van leidingen (N=8189)	40,0%	60,0%	100,0%	15,5%
	Isolatie van vloeren (N=8225)	17,4%	82,6%	100,0%	15,5%
	Dubbel glas (N=9532)	63,8%	36,2%	100,0%	2,8%
	Thermostatische kranen (N=9429)	52,6%	47,4%	100,0%	3,5%
	Hoogrendementsketels (N=8727)	41,4%	58,6%	100,0%	10,1%
	Energiezuinige verlichting (N=9414)	25,4%	74,6%	100,0%	3,9%
	Mechanische ventilatie zonder warmterecuperatie (N=8857)	10,3%	89,7%	100,0%	8,3%
	Mechanische ventilatie met warmterecuperatie (N=8860)	4,4%	95,6%	100,0%	8,1%
	Andere energiezuinigheidmaatregelen (N=7642)	2,4%	97,6%	100,0%	14,4%

Energiezuinigheidsmaatregelen blijken ook meer aanwezig te zijn in recente gebouwen (Tabel 13). In de gebouwen die na 2008 werden opgetrokken blijken verschillende energiezuinigheidsmaatregelen frequent te zijn doorgevoerd. Van daaruit zien we voor vrijwel alle maatregelen een afnemende aanwezigheid naarmate de gebouwen ouder worden. In de oudste gebouwen zien we de aanwezigheid voor de meeste maatregelen dan weer licht stijgen, wat mogelijk terug te brengen is op de werken en verbouwingen die in een (recent) verleden aan die gebouwen zijn uitgevoerd.

Tabel 13:

IND 1.11.2: Proportie aparte gebouwen waar energiezuinigheidmaatregelen aanwezig is, naar type maatregel en bouwjaar, 2013, in %.

		Bouwperiode					
		Voor 1920	1920-1949	1950-1969	1970-1989	1990-2007	2008 en later
Energiezuinigheidmaatregel	Isolatie van muren (N=2222)	10,9%	8,8%	11,9%	35,9%	72,7%	90,0%
	Isolatie van daken (N=3487)	29,4%	29,5%	31,2%	52,8%	75,1%	90,9%
	Isolatie van leidingen (N=3047)	30,4%	28,2%	29,3%	42,7%	67,4%	85,7%
	Isolatie van vloeren (N=1327)	9,6%	5,5%	6,3%	13,5%	46,2%	81,7%
	Dubbel glas (N=5498)	55,0%	55,4%	55,1%	68,4%	85,4%	93,7%
	Thermostatische kranen (N=4514)	53,7%	50,9%	48,1%	51,0%	64,2%	72,1%
	Hoogrendementsketels (N=3309)	40,2%	40,4%	38,3%	40,4%	46,2%	67,8%
	Energiezuinige verlichting (N=2192)	24,4%	20,8%	22,2%	23,4%	30,2%	63,8%
	Mechanische ventilatie zonder warmterecuperatie (N=843)	6,1%	7,6%	6,7%	10,2%	17,2%	37,9%
	Mechanische ventilatie met warmterecuperatie (N=352)	3,1%	2,3%	1,1%	2,7%	5,7%	35,7%
	Andere energiezuinigheidmaatregelen (N=169)	0,9%	1,9%	1,6%	2,5%	3,1%	12,7%

Bekijken we deze gegevens naar het type eigendomsrecht, dan stellen we vast dat deze voor vrijwel alle energiezuinigheidsmaatregelen het meest aanwezig zijn in gebouwen in eigendom, gevolgd door zakelijk

recht en daarna huur (IND 1.11.3). Dit betekent ook dat binnen de drie types van eigendomsrecht, de verschillende maatregelen in ongeveer dezelfde verhoudingen aanwezig zijn (Tabel 14).

Tabel 14:

IND 1.11.3: Proportie aparte gebouwen waar energiezuinigheidmaatregel aanwezig is, naar type maatregel en type eigendomsverhouding, 2013, in %.

		Type eigendomsrecht		
		Eigenaar	Zakelijk recht (Erfpachthouder, opstal)	Persoonlijk recht (huur)
Energie zuinigheid maatregel	isolatie van muren (N=2308)	37,2%	23,7%	21,1%
	isolatie van daken (N=3588)	46,3%	43,6%	35,2%
	isolatie van leidingen (N=3135)	44,6%	38,7%	23,6%
	isolatie van vloeren (N=1365)	20,8%	15,4%	11,7%
	dubbel glas (N=5693)	67,2%	61,9%	53,2%
	thermostatische kranen (N=4698)	53,0%	54,9%	37,3%
	hoogrendementsketels (N=3449)	45,0%	41,2%	24,1%
	energiezuinige verlichting (N=2259)	29,8%	22,9%	13,6%
	mechanische ventilatie zonder warmterecuperatie (N=867)	12,2%	9,4%	5,2%
	mechanische ventilatie met warmterecuperatie (N=372)	5,8%	3,3%	4,0%
	andere energiezuinigheidmaatregelen (N=172)	3,4%	1,7%	1,2%

Indicator 1.11.4 (Tabel 15) geeft de aanwezigheid van energiezuinigheidsmaatregelen weer naar gebouwtype. Uit de cijfers blijkt dat de meeste maatregelen frequenter voorkomen in permanente gebouwen dan in tijdelijke paviljoenen of units. Vaak gaat het om een verschil van 10 procentpunten of meer. Uitzonderingen op de regel zijn de isolatie van vloeren en de isolatie van muren. Voor deze maatregelen zijn de percentages vrijwel dezelfde.

Tabel 15:

IND 1.11.4: Proportie aparte gebouwen waar energiezuinigheidmaatregel aanwezig is, naar type maatregel en gebouwtype, 2013, in %.

		Gebouwtype	
		Permanent gebouw	Paviljoenen of units
Energie zuinigheid maatregel	isolatie van muren (N=2397)	29,1%	30,9%
	isolatie van daken (N=3730)	44,9%	34,3%
	isolatie van leidingen (N=3250)	41,6%	24,7%
	isolatie van vloeren (N=1415)	17,3%	18,5%
	dubbel glas (N=6015)	65,5%	45,6%
	thermostatische kranen (N=4901)	55,1%	26,7%
	hoogrendementsketels (N=3569)	43,9%	15,8%
	energiezuinige verlichting (N=2371)	26,6%	13,9%
	mechanische ventilatie zonder warmterecuperatie (N=898)	10,6%	6,9%
	mechanische ventilatie met warmterecuperatie (N=377)	4,3%	4,2%
	andere energiezuinigheidmaatregelen (N=175)	2,4%	1,2%

5.1.2 Bruikbaarheid op gebouwniveau

De algemene bruikbaarheid van de aparte gebouwen op vestigingsplaatsen is het eerste perspectief van waaruit we de kwaliteit van het schoolgebouwenpark in kaart brengen.

Uit Tabel 16 blijkt dat in 2013 21% van de aparte schoolgebouwen werd beoordeeld als onvoldoende of volstrekt onvoldoende bruikbaar. 25,7% van de gebouwen werd als middelmatig bruikbaar geëvalueerd

en 53% werd als voldoende of zeker voldoende geëvalueerd. Meer dan de helft van de aparte gebouwen kan dus (zeker) aan de algemene verwachtingen van directies voldoen. Voor één vijfde van het gebouwenpark is dit echter (zeker) niet het geval. Ten opzichte van de toestand in 2008 zien we voor deze indicator geen significante veranderingen: de beoordeling blijkt voor beide jaren vrijwel perfect gelijk (P=0,652).

Tabel 16:

IND 1.12.1 Proportie aparte gebouwen naar algemene bruikbaarheid en jaar, in % (N=19451).

		algemene bruikbaarheid					Totaal
		Volstrekt onvoldoende	Onvoldoende	Middelmatig	Voldoende	Zeker voldoende	
jaar	2008	7,2%	13,6%	26,3%	38,9%	14,1%	100,0%
	2013	7,1%	13,9%	25,7%	38,6%	14,7%	100,0%
Totaal		7,2%	13,8%	26,0%	38,7%	14,4%	100,0%

Noot. $\chi^2(4)=2,462$; P=0,652

Wat de samenhang tussen bruikbaarheid en ouderdom betreft (telling 2013), stellen we vast dat het aandeel positief beoordeelde schoolgebouwen duidelijk toeneemt naarmate ze uit recentere bouwperiodes stammen, terwijl het aandeel negatief beoordeelde gebouwen afneemt. De verschillen zijn zelfs erg uitgesproken, zodat er dan ook sprake is van een sterke, quasi lineaire, samenhang tussen de ouderdom van een schoolgebouw en de algemene kwaliteitsbeoordeling die het meekrijgt (P=0,000). Zo blijkt dat bij de gebouwen die werden opgetrokken voor 1920 er 32% negatief wordt beoordeeld, terwijl dit voor gebouwen van na 2008 'slechts' 9% is. Omgekeerd stellen we vast dat er in het oudste segment maar 39% van de gebouwen als (zeker) voldoende wordt beoordeeld, terwijl dit aandeel in het jongste segment 79% bedraagt (Tabel 17).

Tabel 17:

IND 1.12.2: Proportie aparte gebouwen naar algemene bruikbaarheid en bouwjaar, 2013, in % (N=8763)

		Algemene bruikbaarheid					Totaal
		Volstrekt onvoldoende	Onvoldoende	Middelmatig	Voldoende	Zeker voldoende	
Bouwperiode	voor 1920	10,4%	22,0%	28,2%	30,5%	8,9%	100,0%
	1920-1949	8,3%	16,7%	31,7%	34,9%	8,5%	100,0%
	1950-1969	8,0%	14,2%	31,1%	37,5%	9,1%	100,0%
	1970-1989	4,5%	10,9%	24,2%	45,7%	14,7%	100,0%
	1990-2007	6,0%	9,8%	14,0%	43,0%	27,3%	100,0%
	2008 en later	2,0%	6,7%	12,2%	32,1%	46,9%	100,0%
Totaal		6,9%	13,8%	25,8%	38,4%	15,0%	100,0%

Noot: $\chi^2(20)=1006,176$; P=0,000

Wat de samenhang tussen bruikbaarheid en periode van verbouwing of renovatie betreft (telling 2013), komen we tot gelijkaardige conclusies: schoolgebouwen die recent werden gerenoveerd of verbouwd krijgen een betere beoordeling dan gebouwen die tientallen jaren geleden of helemaal niet onder handen werden genomen (P=0,000). Hierboven stelden we reeds vast dat 49% van de schoolgebouwen nooit een grondige verbouwing of renovatie onderging Deze gebouwen scoren vrij gemiddeld op vlak van bruikbaarheid en benaderen de scores die op het globale gebouwenpark van toepassing zijn (Tabel 18). De gebouwen die na 2008 grondig werden gerenoveerd of verbouwd krijgen wel beduidend minder uitgesproken positieve beoordelingen dan de nieuwbouw uit dezelfde periode, maar het aantal (volstrekt) negatieve boordelingen is dan weer vergelijkbaar klein.

Tabel 18:

IND 1.12.3: Proportie aparte gebouwen naar verbouwperiode en algemene bruikbaarheid, 2013, in % (N=8398).

		Algemene bruikbaarheid					Totaal
		Volstrekt onvoldoende	Onvoldoende	Middelmatig	Voldoende	Zeker voldoende	
Verbouw-periode	voor 1920	27,7%	31,9%	21,3%	10,6%	8,5%	100,0%
	1920-1949	13,6%	33,9%	30,5%	20,3%	1,7%	100,0%
	1950-1969	11,4%	20,0%	30,0%	33,8%	4,8%	100,0%
	1970-1989	3,9%	16,2%	33,5%	36,3%	10,1%	100,0%
	1990-2007	3,4%	11,6%	24,9%	46,5%	13,7%	100,0%
	2008 en later	1,7%	7,5%	23,5%	46,0%	21,3%	100,0%
	geen verbouwingen plaatsgevonden	10,1%	15,9%	25,0%	34,8%	14,2%	100,0%
Totaal		6,9%	13,8%	25,5%	39,1%	14,7%	100,0%

Noot. $\chi^2(24)=497{,}549$; P=0,000

Een analyse van de samenhang van de bruikbaarheid van de gebouwen met het gebouwtype toont aan dat tijdelijke paviljoenen als beduidend minder bruikbaar worden geëvalueerd dan permanente gebouwen (Tabel 19, IND 1.12.4, telling 2013). 51% van de paviljoenen of units wordt beoordeeld als (volstrekt) onvoldoende bruikbaar en slechts 24% als (zeker) voldoende. Bij de permanente gebouwen krijgen we het omgekeerde beeld: de percentages zijn hier respectievelijk 18% en 56%. In aansluiting daarbij zien we ook voor permanente en tijdelijke gebouwen afzonderlijk, dat de bruikbaarheid tussen 2008 en 2013 (bijna) niet is geëvolueerd, noch in positieve, noch in negatieve zin.

Tabel 19:

IND 1.12.4: Proportie aparte gebouwen naar gebouwtype, jaar en algemene bruikbaarheid, 2013, in % (N=19222) .

				algemene bruikbaarheid					Totaal
				Volstrekt onvoldoende	Onvoldoende	Middelmatig	Voldoende	Zeker voldoende	
Gebouw type	Permanent gebouw	jaar	2008	5,8%	12,4%	26,4%	40,6%	14,8%	100,0%
			2013	5,3%	12,6%	25,8%	40,6%	15,7%	100,0%
	paviljoenen of units	jaar	2008	25,1%	28,5%	24,7%	17,8%	3,8%	100,0%
			2013	24,7%	26,2%	25,4%	18,6%	5,1%	100,0%

Noot. Permanent gebouw: $\chi^2(4)=5{,}264$; P=0,261; N=17683. Paviljoenen of units $\chi^2(4)=2{,}414$; P=0,660; N=1539.

Richten we ons specifiek op paviljoenen en units (Tabel 20), dan stellen we ook hier een significante samenhang vast tussen de ouderdom van paviljoenen en hun bruikbaarheid voor onderwijs. Van de paviljoenen die na 2008 werden gebouwd, krijgt meer dan de helft nog de beoordeling '(zeker) voldoende bruikbaar' mee. Voor de units die gebouwd werden tussen 1990 en 2008 is dat maar 22,4% meer. Bij nog oudere tijdelijke constructies komen we tot 10% voldoende bruikbare gebouwen.

Tabel 20:

IND 1.12.5: Proportie paviljoenen of units naar bouwperiode en algemene bruikbaarheid, 2013, in % (N=719) .

		algemene bruikbaarheid					Totaal
		Volstrekt onvoldoende	Onvoldoende	Middelmatig	Voldoende	Zeker voldoende	
bouwperiode	1950-1969	38,6%	25,9%	24,9%	9,5%	1,1%	100,0%
	1970-1989	32,2%	32,2%	25,6%	9,1%	,8%	100,0%
	1990-2007	23,7%	30,2%	23,7%	19,8%	2,6%	100,0%
	2008 en later	5,1%	14,7%	27,7%	36,2%	16,4%	100,0%
Totaal		24,5%	25,6%	25,3%	19,3%	5,3%	100,0%

Noot. $\chi^2(12)=155{,}854$; P=0,000. Opmerking: de bouwperiodes 'voor 1920' en '1920-1949' zijn niet in de tabel opgenomen omdat de categorieën minder dan 100 eenheden bevatten .

5.1.3 Aanwezigheid, bruikbaarheid en bezetting van lokalen.

Indicator 1.13.1 (Tabel 21) toont per lokaaltype de proportie vestigingsplaatsen waar dit type beschikbaar is. Er lijkt zich een basiskern van lokalen af te tekenen die we op meer dan 80% van de vestigingen terugvinden, namelijk klaslokalen, sanitaire voorzieningen, een speelplaats, een administratief lokaal en bergruimtes. Deze kern wordt aangevuld met andere hoofdfuncties als refters, een lokaal voor het personeel (bijvoorbeeld een leraars- of vergaderlokaal), lokalen voor onderwijsondersteuning, sportfaciliteiten, lokalen voor gespecialiseerde vakken en groepsruimtes als een polyvalente zaal. Deze lokalen vinden we telkens op meer dan de helft van de vestigingsplaatsen terug. Ten slotte zijn er nog de ruimtes die op minder dan 50% van de vestigingsplaatsen aanwezig zijn: een biblio- of mediatheek, paramedische lokalen, sportvelden, leef- en ontspanningsruimtes, en slaap- en rustruimtes. Voor enkele van deze laatste types moeten we er wel rekening mee houden dat deze eerder tot de typologie behoren van minder frequent voorkomende instellingen, zoals het buitengewoon onderwijs of internaten.

Tabel 21:

IND 1.13.1: Proportie vestigingsplaatsen naar aanwezigheid van lokalen per type lokaal, 2013, in %.

		N=	% vpl waar lokaal aanwezig is
Type lokaal	Leslokalen	3472	96,1%
	Lokalen voor onderwijsondersteuning (taakleerkracht, werken met kleinere groepjes, bijlessen, bijzondere problemen,...)	3369	62,8%
	Lokalen voor gespecialiseerde vakken of activiteiten (labo's, plastische opvoeding, praktijklokalen, muziek, ateliers, ICT-lokaal, expressie)	3403	58,8%
	Bibliotheek, mediatheek en/of open leercentrum	3371	34,4%
	Groepsruimtes (bijvoorbeeld polyvalente zaal, projectiezaal, auditorium, studiezaal)	3402	57,0%
	Eetgelegenheid (refter, restaurant, cafetaria, keukens)	3484	77,2%
	Sportfaciliteiten (turnzaal, zwembad)	3401	60,4%
	Sportvelden	3374	25,2%
	Speelplaatsen (open en overdekt)	3468	87,2%
	Sanitair	3527	98,9%
	Bergruimte	3459	80,1%
	Werk-, spreek- en/of ontmoetingsruimtes voor personeel en derden (leraarslokaal, vergaderlokaal, spreekruimte in CLB)	3450	73,6%
	Administratielokalen en/of burelen	3487	85,5%
	Paramedische lokalen (EHBO, verpleegster, kiné, orthopedie, logopedie)	3394	31,8%
	Leef- en ontspanningsruimtes	3359	17,6%
	Slaap- en rustruimtes	3349	11,0%

Wat de algemene bruikbaarheid van de lokalen betreft in 2013 (IND 1.13.2, Tabel 22), stellen we vast dat we het hoogste percentage beoordelingen 'voldoende' en 'zeker voldoende' krijgen voor sportvelden (65,5%), gevolgd door leslokalen (63,4%) en administratieve lokalen (62,2%). Gewone leslokalen, die in de meeste onderwijsinstellingen het meest voorkomende en wellicht het belangrijkste type zijn, staan dus bovenaan de rangorde als het aankomt op het aantal vestigingen met goed bruikbare lokalen.[12] De lokaaltypes met de kleinste proportie positieve scores zijn bergruimtes (37,4 %), ruimtes voor personeel en derden (leraarslokaal, vergaderlokaal) (48%) en leef- en ontspanningsruimtes (48,3%).

Bekijken we deze cijfers ten opzichte van de situatie in 2008, dan stellen we vast dat er voor vrijwel alle lokaaltypes meer positieve beoordelingen werden geregistreerd. Afgaand op deze indicator (% vestigingen met beoordeling 'voldoende' of 'zeker voldoende' per lokaaltype), kunnen we dus besluiten dat er de voorbije vijf jaar een significante verbetering heeft plaatsgevonden voor de algemene bruikbaarheid van vrijwel alle lokaaltypes (met uitzondering van sportvelden). Vaak is deze verbetering groter dan 10 procentpunten, zoals bij lokalen voor gespecialiseerde vakken, bibliotheken, groepsruimtes, speelplaatsen, werk- en ontmoetingsruimtes, administratieve lokalen en leef- en ontspanningsruimtes. Voor leslokalen (het meest voorkomende type) blijft de verbetering wel bescheiden (+4 procentpunten). Nochtans is het aangewezen om deze verbetering met de nodige voorzichtigheid te benaderen. Enige vertekening door de wijze van bevraging is immers niet uit te sluiten: waar in 2008 in één enkele vraag werd gevraagd naar de 'algemene bruikbaarheid' van de lokalen, werd in de monitor 2013 eerst gevraagd naar de 'algemene bruikbaarheid', om direct daarna in een aparte vraag de bezetting van de lokalen te beoordelen. Het is dus mogelijk dat respondenten in 2013 bij de beoordeling van de algemene bruikbaarheid, problemen in verband met bezetting buiten beschouwing hebben gelaten terwijl deze in 2008 wel mee in rekening werden genomen.

[12] Uit de schoolgebouwenmonitor 2008 (AGIOn, 2009: 94), is gebleken dat leslokalen 39% van het totaal aantal lokalen voor hun rekening nemen in het ideaaltypische schoolgebouw. Andere lokaaltypes zijn telkens goed voor een (veel) kleiner aandeel in het totaal aantal lokalen op een vestiging. Het klassieke leslokaal heeft dus duidelijk de bovenhand.

Tabel 22:

IND 1.13.2: Proportie vestigingsplaatsen naar bruikbaarheid van lokalen per type en jaar, in %.

			Bruikbaarheid van de lokalen					Totaal
			Volstrekt onvoldoende	Onvoldoende	Middel-matig	Voldoende	Zeker voldoende	
type lokaal(	Leslokalen (a)	2008	4,3%	10,7%	25,5%	46,7%	12,8%	100%
		2013	3,8%	11,2%	21,6%	48,7%	14,8%	100%
	Lokalen voor onderwijsondersteuning (b)	2008	7,0%	24,1%	28,5%	33,4%	7,1%	100%
		2013	4,6%	17,7%	27,4%	42,1%	8,1%	100%
	Lokalen voor gespecialiseerde vakken of activiteiten (c)	2008	6,2%	19,9%	26,8%	38,7%	8,4%	100%
		2013	3,0%	16,1%	23,6%	47,2%	10,2%	100%
	Bibliotheek, mediatheek en/of open leercentrum. (d)	2008	4,8%	21,2%	26,9%	36,4%	10,6%	100%
		2013	5,3%	10,1%	22,9%	50,0%	11,8%	100%
	Groepsruimtes (e)	2008	7,6%	24,0%	25,0%	35,1%	8,3%	100%
		2013	5,3%	14,0%	25,6%	44,4%	10,7%	100%
	Eetgelegenheid,refter (f)	2008	6,5%	20,1%	26,9%	38,1%	8,5%	100%
		2013	5,5%	16,9%	24,3%	43,6%	9,6%	100%
	Sportfaciliteiten (g)	2008	9,2%	20,7%	23,4%	35,7%	11,0%	100%
		2013	6,4%	15,9%	21,8%	43,4%	12,5%	100%
	Sportvelden (h)	2008	5,4%	11,9%	16,9%	49,8%	16,1%	100%
		2013	6,3%	8,5%	19,7%	48,9%	16,6%	100%
	Speelplaatsen (open en overdekt) (i)	2008	6,3%	21,6%	25,4%	36,9%	9,8%	100%
		2013	4,3%	14,5%	24,4%	45,7%	11,1%	100%
	Sanitair (j)	2008	8,0%	19,2%	24,2%	35,9%	12,7%	100%
		2013	5,7%	15,9%	21,7%	44,2%	12,5%	100%
	Bergruimte (k)	2008	16,2%	31,9%	23,6%	22,7%	5,7%	100%
		2013	7,7%	27,0%	27,9%	31,0%	6,4%	100%
	Werk-, spreek- en/of ontmoetingsruimtes (l)	2008	9,5%	28,3%	27,3%	28,8%	6,2%	100%
		2013	6,1%	18,1%	27,7%	40,8%	7,2%	100%
	Administratielokalen en/of burelen (m)	2008	5,7%	18,7%	24,0%	41,3%	10,4%	100%
		2013	3,0%	13,3%	21,4%	51,2%	11,1%	100%
	Paramedische lokalen (n)	2008	5,7%	20,7%	30,3%	36,0%	7,3%	100%
		2013	4,3%	19,2%	24,3%	46,6%	5,6%	100%
	Leef- en ontspanningsruimtes (o)	2008	9,1%	22,7%	34,9%	26,4%	6,9%	100%
		2013	6,7%	16,4%	28,6%	42,2%	6,1%	100%
	Slaap- en rustruimtes (p)	2008	7,4%	14,0%	25,6%	38,8%	14,2%	100%
		2013	11,1%	14,0%	23,3%	43,3%	8,3%	100%

(a) *Noot.* $\chi^2(4)=18,827$; P=0,001; N=6843

(b) *Noot.* $\chi^2(4)=55,159$; P=0,000; N=4362. Bijvoorbeeld: lokaal voor taakleerkracht, werken met kleinere groepjes, bijlessen, bijzondere problemen.

(c) *Noot.* $\chi^2(4)=55,913$; P=0,000; N=4113. Voorbeelden van dit type lokaal: labo's, plastische opvoeding, praktijklokalen, muziek, ateliers, ICT-lokaal, expressie.

(d) *Noot.* $X^2(4)=76,133$; P=0,000; N=2356

(e) *Noot.* $\chi^2(4)=84,765$; P=0,000; N=3830. Voorbeelden van dit type lokaal: polyvalente zaal, projectiezaal, auditorium, studiezaal.

(f) *Noot.* $\chi^2(4)=25,789$; P=0,000; N=5638. Voorbeelden van dit type lokaal: refter, restaurant, cafetaria, keukens.

(g) *Noot.* $\chi^2(4)=42,518$; P=0,000; N=4223. Voorbeelden van dit type lokaal: turnzaal, zwembad.

(h) *Noot.* $\chi^2(4)=7,712$; P= 0,103; N=1809

(i) *Noot.* $\chi^2(4)= 89,401$; P=0,000; N=6392

(j) *Noot.* $\chi^2(4)=60,313$; P=0,000; N=7159

(k) *Noot*. $\chi^2(4)=148,095$; P=0,000; N=5928

(l) *Noot.* $\chi^2(4)=132,268$; P=0,000; N=5198. Voorbeelden van dit type lokaal: leraarslokaal, vergaderlokaal, spreekruimte in CLB.

(m) *Noot.* $\chi^2(4)=88,273$; P=0,000; N=6037

(n) *Noot.* $\chi^2(4)=26,755$; P=0,000; N=2180. Voorbeelden van dit type lokaal: EHBO, verpleegster, kiné, orthopedie, logopedie.

(o) *Noot.* $\chi^2(4)=31,616$; P=0,000; N=1128

(p) *Noot.* $\chi^2(4)=10,442$; P=0,034; N=780

Wat betreft de bezetting van de lokalen in 2013 (IND 1.13.3, Tabel 23), stellen we vast dat op 60% van de vestigingsplaatsen de gewone leslokalen volledig zijn bezet. Op 28,1% van de vestigingsplaatsen zijn ze

overbezet of heeft men af te rekenen met acuut plaatsgebrek. Op 88% van de vestigingsplaatsen zijn gewone leslokalen dus volledig of overbezet. Op 11,7% van de vestigingsplaatsen blijken de leslokalen niet volledig bezet en maar op 0,2% treedt er leegstand op. Ook voor de meeste andere lokaaltypes wordt aangegeven dat deze in de meeste gevallen volledig of zelfs overbezet zijn. Dit is vooral het geval bij administratielokalen en burelen, bergruimtes (hoewel het hier niet gaat om 'bezetting' door personen in strikte zin), sanitair, refters en sportfaciliteiten. Overbezetting en acuut plaatsgebrek blijkt trouwens een probleem dat voor vrijwel elk type lokaal in vrij hoge mate blijkt voor te komen. Voor de eerder genoemde bergruimtes, refters en turnzalen blijkt dit zelfs het geval te zijn op minstens een derde van de vestigingsplaatsen. De lokalen waar nog het meest vrije ruimte beschikbaar is blijken bibliotheken, groepsruimtes, sportvelden en paramedische lokalen te zijn. Waarschijnlijk niet toevallig gaat het om ruimtes met een specifieke functie waarvan verwacht wordt dat ze slechts voor bepaalde activiteiten of in bepaalde omstandigheden worden ingezet.

Tabel 23:

IND 1.13.3: Proportie vestigingsplaatsen naar mate van bezetting per type lokaal, 2013, in %

		N=	Bezetting				totaal
			Er is leegstand	Niet volledig bezet	Volledig bezet	Overbezet en/of acuut plaatsgebrek	
type lokaal	Leslokalen	3147	0,2%	11,7%	60,0%	28,1%	100,0%
	Lokalen voor onderwijsondersteuning	2043	0,0%	18,6%	52,4%	29,1%	100,1%
	Lokalen voor gespecialiseerde vakken of activiteiten	1750	0,3%	20,1%	55,4%	24,3%	100,1%
	Bibliotheek, mediatheek en/of open leercentrum	1050	0,4%	32,2%	53,8%	13,6%	100,0%
	Groepsruimtes	1760	0,2%	29,6%	52,5%	17,7%	100,0%
	Eetgelegenheid	2618	0,1%	10,0%	54,4%	35,5%	100,0%
	Sportfaciliteiten	2028	0,3%	12,7%	54,6%	32,4%	100,0%
	Sportvelden	835	1,3%	39,0%	50,1%	9,7%	100,1%
	Speelplaatsen (open en overdekt)	2851	0,5%	15,1%	62,0%	22,4%	100,0%
	Sanitair	3157	0,1%	11,6%	67,1%	21,2%	100,0%
	Bergruimte	2562	0,2%	8,7%	48,6%	42,4%	100,0%
	Werk-, spreek- en/of ontmoetingsruimtes voor personeel en derden	2371	0,0%	12,8%	59,2%	28,0%	100,0%
	Administratielokalen en/of burelen	2763	0,0%	4,7%	72,8%	22,6%	100,1%
	Paramedische lokalen	1056	1,1%	30,4%	52,4%	16,1%	100,0%
	Leef- en ontspanningsruimtes	537	0,4%	18,6%	62,7%	18,3%	100,0%
	Slaap- en rustruimtes	367	1,1%	19,1%	63,0%	16,7%	100,0%

5.1.4 Dimensies en criteria van kwaliteit

5.1.4.1 Veiligheid en hygiëne

Met betrekking tot IND 1.14.1 (Tabel 24) bespreken we voor 2013 eerst de algemene beoordeling voor veiligheid en hygiëne op de vestigingsplaats: *'de veiligheid en hygiëne in de gebouwen is over het algemeen goed'.* Op 11% van de vestigingsplaatsen is er niet of in geringe mate aan de algemene veiligheid van de gebouwen voldaan. Op 64% van de vestigingsplaatsen is er grotendeels of volledig aan voldaan. Maken we vervolgens een onderscheid tussen de verschillende veiligheidsaspecten, dan stellen we vast dat op 82% van de vestigingsplaatsen de gebouwen constructief veilig zijn en geen gevaar opleveren voor instorting of instabiliteit. Op 7% van de vestigingsplaatsen wordt de stevigheid van de constructie negatief geëvalueerd: een aspect dat toch bijzondere aandacht verdient. De constructieve

veiligheid van de gebouwen wordt wel het meest positief geëvalueerd van alle veiligheidsaspecten die opgenomen zijn in de monitor. Ook de brandveiligheid, sanitair en gebruiksveiligheid (o.m. veiligheid van leuningen, glaspartijen, antislip) worden vrij positief geëvalueerd. 64% van de vestigingsplaatsen wordt als grotendeels of volledig brandveilig geëvalueerd. Op 58% van de vestigingsplaatsen is het sanitair hygiënisch en in goede staat, en 58% van de vestigingsplaatsen wordt positief geëvalueerd op gebruiksveiligheid. Een groot verschil is er met de criteria 'beveiliging tegen inbraak' en 'beveiliging van de toegang tot het gebouw', beide criteria die deel uitmaken van de nieuwe uitdagingen waarvoor het gebouwenpark staat. Deze eerste wordt op 30% van de vestigingsplaatsen positief geëvalueerd. De beveiliging van de toegang tot de school wordt op 35% van de vestigingsplaatsen positief geëvalueerd. Op vlak van veiligheid in het schoolgebouw, scoren de beveiliging tegen inbraak en van de toegang tot de school het zwakst.

In vergelijking met de toestand in 2008 merken we voor drie criteria geen significante verandering op. Voor de brandbeveiliging en de inbraakbeveiliging stellen we wel een (significante) toename vast in positieve beoordelingen van respectievelijk 4 en 2 procentpunten. Ook voor de algemene score voor veiligheid en hygiëne is er een toename in de positieve beoordelingen van 4 procentpunten.

Tabel 24:

IND 1.14.1: Proportie vestigingsplaatsen naar evaluatie van veiligheid en hygiëne per criterium en jaar, in %.

		Is er aan het criterium voldaan?					Totaal	Sign. Verandering (h)
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Grotendeels	Volledig		
De constructie is stevig en levert geen gevaar op voor instorting of instabiliteit (a)	2008	2,1%	3,9%	10,7%	32,4%	50,9%	100,0%	
	2013	2,9%	4,2%	10,9%	32,5%	49,6%	100,0%	
Het gebouw is goed beveiligd tegen brand (b)	2008	4,1%	12,0%	23,8%	35,3%	24,7%	100,0%	
	2013	4,0%	10,1%	21,6%	38,4%	26,0%	100,0%	+/+
het sanitair is hygiënisch en in goede staat (c)	2013	6,3%	13,0%	22,2%	32,1%	26,4%	100,0%	
Het gebouw is goed beveiligd tegen inbraak (d)	2008	22,6%	27,5%	21,4%	18,9%	9,6%	100,0%	
	2013	23,3%	23,4%	22,9%	20,1%	10,3%	100,0%	+/+
De gebouwen zijn veilig in gebruik (e)	2008	3,1%	11,5%	27,2%	42,1%	16,0%	100,0%	
	2013	3,4%	11,0%	27,3%	42,4%	15,9%	100,0%	
De toegang tot het gebouw is beveiligd (f)	2008	22,3%	21,4%	22,5%	22,3%	11,4%	100,0%	
	2013	22,8%	21,2%	21,6%	21,9%	12,6%	100,0%	
De veiligheid en hygiëne in de gebouwen is over het algemeen goed (g)	2008	2,8%	8,4%	29,2%	45,9%	13,7%	100,0%	
	2013	2,5%	8,3%	25,6%	47,0%	16,6%	100,0%	+/+

(a) *Noot.* $\chi^2(4)=6{,}037$; P=0,196; N=7134

(b) *Noot.* $\chi^2(4)=15{,}483$; P=0,004; N=7132

(c) *Noot.* N=3483

(d) *Noot.* $\chi^2(4)=16{,}018$; P=0,003; N=7135

(e) *Noot.* $\chi^2(4)=1{,}053$; P=0,902; N=7125

(f) *Noot.* $\chi^2(4)=3{,}050$; P=0,550; N=7115

(g) *Noot.* $\chi^3(4)=19{,}317$; P=0,001; N=7139

(h) *Noot.* De richting van significante veranderingen wordt als volgt weergegeven: +/+ staat voor een daling in negatieve scores ('niet'+'in geringe mate') en een stijging in positieve scores ('grotendeels'+'volledig'), -/+ staat voor een stijging in negatieve scores en een stijging in positieve, -/- staat voor een stijging in negatieve scores en in een daling positieve scores, +/- staat voor een daling in negatieve scores en een daling in positieve scores.

5.1.4.2 Bouwtechnische staat

Wat de bouwtechnische staat van het gebouwenpark betreft (IND 1.14.2, Tabel 25) stellen we vast dat op 19,2% van de vestigingsplaatsen de bouwfysieke toestand van de schoolgebouwen niet of slechts in geringe mate als bevredigend wordt beoordeeld. Op 46% van de vestigingsplaatsen wordt de bouwfysieke

staat van de gebouwen over het algemeen wel als goed beschouwd. Vestigingsplaatsen met een positieve beoordeling voor bouwtechnische staat maken dus net niet de helft van het gebouwenpark uit. Als we kijken naar de afzonderlijke aspecten, dan blijkt voor het grootste deel van de criteria wel telkens minstens de helft van de vestigingsplaatsen een positieve beoordeling te krijgen. Meer bepaald gaat het om de staat van de buiten- en binnenmuren, de staat van de elektriciteitsvoorzieningen, de staat van de verwarmingsinstallatie, de staat van de daken, of het gebouw opgetrokken is uit duurzame materialen, de staat van de muren en plafonds en de staat van de waterleidingen en afvoer. Bij een aantal criteria merken we echter dat minder dan de helft van de vestigingsplaatsen een goede beoordeling krijgt. Dit is het geval bij de staat van verf en behang, de energiezuinigheid van verwarming, verlichting en verluchting, het gebruik van duurzame materialen. Met betrekking tot energiezuinigheid wordt bovendien de helft van de vestigingsplaatsen negatief geëvalueerd. Op 23% van de vestigingsplaatsen is er zelfs in het geheel niet aan voldaan. Opnieuw komen we tot de conclusie dat de criteria die verwijzen naar recente uitdagingen op vlak van duurzaamheid het laagste aandeel positieve evaluaties meekrijgen, met de energiezuinigheid als uitschieter. Criteria die indicatief zijn voor de basisvoorwaarde van ‘bewoonbaarheid’ worden beter beoordeeld.

Vergelijken we deze cijfers met de toestand van 2008, dan merken we dat er zich voor de bouwtechnische staat in het algemeen, geen significante veranderingen hebben doorgezet. Het bouwtechnische kwaliteitsniveau van het schoolgebouwenpark als geheel is dus hetzelfde gebleven. Deze stabiele toestand geldt trouwens voor de meeste criteria. Belangrijke uitzonderingen op deze regel zijn opnieuw de duurzaamheidscriteria. Voor energiezuinigheid, maar vooral voor het gebruik van duurzame materialen merken we, in vergelijking met 2008, nu meer negatieve beoordelingen en minder positieve. Voor deze aspecten stellen we dus vast dat de gerapporteerde kwaliteit nog is verminderd. Het is wel belangrijk om dit gegeven met de nodige voorzichtigheid te benaderen. We moeten immers rekening houden met het mogelijke effect van een betere bewustwording bij scholen inzake duurzaamheid en energie-efficiëntie, en vandaar ook met een negatiever oordeel over deze thema’s.

Tabel 25:

IND 1.14.2: Proportie vestigingsplaatsen naar evaluatie van bouwtechnische staat per criterium en jaar, in %

		Is er aan het criterium voldaan?					Totaal	Sign. verandering
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Grotendeels	Volledig		
De buiten- en binnenmuren zijn in goede staat (a)	2008	4,4%	9,4%	23,0%	43,3%	20,0%	100,0%	
	2013	4,8%	10,2%	23,4%	43,8%	17,8%	100,0%	
De daken zijn in goede staat (b)	2008	8,3%	14,4%	24,2%	35,7%	17,4%	100,0%	
	2013	9,0%	14,5%	26,0%	32,7%	17,8%	100,0%	
De vloeren en plafonds zijn in goede staat (c)	2008	5,6%	13,8%	29,4%	36,4%	14,9%	100,0%	
	2013	5,7%	13,7%	30,1%	35,8%	14,7%	100,0%	
Het schrijnwerk is in goede staat (d)	2008	10,2%	16,0%	26,0%	33,0%	14,8%	100,0%	
	2013	9,3%	15,1%	24,7%	34,8%	16,2%	100,0%	
De elektriciteitsvoorzieningen zijn in goede staat (e)	2008	5,9%	13,5%	24,3%	36,1%	20,2%	100,0%	
	2013	4,7%	11,7%	25,6%	38,2%	19,8%	100,0%	+/+
De waterleidingen en afvoer zijn in goede staat (f)	2008	5,0%	15,3%	29,0%	36,0%	14,6%	100,0%	
	2013	4,6%	13,6%	29,8%	38,3%	13,8%	100,0%	
De verwarmingsinstallatie is in goede staat (g)	2008	6,6%	12,7%	24,3%	35,3%	21,0%	100,0%	
	2013	6,7%	13,1%	24,5%	34,5%	21,1%	100,0%	
Verf of behang zijn in goede staat (h)	2008	7,3%	16,0%	28,5%	35,4%	12,8%	100,0%	
	2013	6,5%	14,2%	29,7%	37,5%	12,1%	100,0%	+/+
Het gebouw is opgetrokken uit duurzame materialen (i)	2008	7,7%	13,1%	26,1%	37,6%	15,5%	100,0%	
	2013	15,8%	16,6%	27,6%	28,4%	11,7%	100,0%	-/-
Verwarming, verlichting en verluchting gebeurt energiezuinig (j)	2008	20,3%	27,8%	30,0%	17,0%	4,9%	100,0%	
	2013	23,8%	26,5%	29,4%	16,4%	3,9%	100,0%	-/-
De staat van de gebouwen is over het algemeen goed (k)	2008	5,7%	13,7%	33,4%	38,3%	8,9%	100,0%	
	2013	6,3%	12,9%	34,4%	37,9%	8,5%	100,0%	

(a) *Noot.* $\chi^2(4)=7{,}048$; P=0,133; N=7136
(b) *Noot.* $\chi^2(4)=8{,}106$; P=0,088; N=7132
(c) *Noot.* $\chi^2(4)=0{,}478$; P=0,976; N=7129
(d) *Noot.* $\chi^2(4)=7{,}144$; P=0,128; N=7110
(e) *Noot.* $\chi^2(4)=13{,}265$; P=0,010; N=7133
(f) *Noot.* $\chi^2(4)=9{,}933$; P=0,094; N=7129
(g) *Noot.* $\chi^2(4)=0{,}522$; P=0,971; N=7119
(h) *Noot.* $X^2(4)=9{,}045$; P=0,060; N=7111
(i) *Noot.* $\chi^2(4)=180{,}019$; P=0,000; N=7071
(j) *Noot.* $\chi^2(4)=16{,}193$; P=0,006; N=7101
(k) *Noot*. $\chi^2(4)=2{,}704$; P=0,608; N=7134

5.1.4.3 Functionaliteit

Een eerste criterium betreft de algemene functionaliteit van de gebouwen op de vestigingsplaats (IND 1.14.3, Tabel 26). We stellen vast dat in 2013, op 17% van de vestigingsplaatsen de functionaliteit van de schoolgebouwen als onvoldoende wordt beoordeeld. Op 47% van de vestigingsplaatsen wordt de functionaliteit van de gebouwen over het algemeen wel als goed beschouwd. Ook op het gebied van functionaliteit maken vestigingsplaatsen met een algemene positieve beoordeling dus net niet de helft van het gebouwenpark uit. Volgende aspecten van functionaliteit worden wel voor meer dan 50% van de vestigingen positief beoordeeld: *(1)* de bereikbaarheid van het gebouw, *(2)* de mogelijkheid om toezicht te houden, *(3)* de duidelijke ruimtelijke structuur van de gebouwen, *(4)* de ligging van de lokalen ten opzichte van elkaar en *(5)* de integratie van ICT en toegang tot informatiebronnen. Dit betekent dat voor de meeste criteria aan minder dan de helft van de vestigingen een positieve beoordeling wordt gegeven. Criteria als ‘de mogelijkheid tot privacy en informeel contact’, ‘flexibel en multifunctioneel gebruik van lokalen’, ‘toegankelijkheid voor personen met een handicap’, ‘mogelijkheid tot openstelling voor derden’ en ‘werk- en ontmoetingsruimte voor personeel’ krijgen zelfs voor nauwelijks een derde van de vestigingsplaatsen positieve beoordelingen mee. Nochtans gaat het om criteria die verwijzen naar nieuwe uitdagingen waar hedendaagse schoolgebouwen voor staan. Zelfs op vlak van typische basisvoorwaarden

voor de functionaliteit van schoolgebouwen, zoals de grootte van het gebouw en de mate waarin het gebouw het pedagogisch project van de school kan ondersteunen, stellen we vast dat minder dan de helft van de vestigingsplaatsen een positieve score krijgt (respectievelijk 45% en 44 % positieve scores).

Net zoals dit het geval is voor de bouwtechnische staat, stellen we vast dat er zich voor de algemene functionaliteit geen significante wijzingen hebben doorgezet ten opzichte van 2008. Dit neemt niet weg dat er zich voor veel criteria wel degelijk significante veranderingen hebben voorgedaan, waarvan de meeste in positieve zin (verbetering van de toestand). In het bijzonder vermelden we hier de grootte van gebouwen, de mogelijkheid tot privacy, flexibel gebruik of mogelijkheid tot openstelling: ondanks het blijvend groot aantal vestigingen met negatieve scores voor deze criteria, zien we toch significante verbeteringen. Drie criteria zijn echter verslechterd ten opzichte van 2008, namelijk de mogelijkheid om toezicht te houden, uitbreidingsmogelijkheden en lokalen die uitgeven op (groene) buitenruimte. Wat de toegankelijkheid voor personen met een handicap betreft zien we wel een afname in het aantal slechte beoordelingen, maar deze verbetering zet zich niet door in een stijging van het aandeel positieve scores.

Tabel 26:

IND 1.14.3: Proportie vestigingsplaatsen naar evaluatie van functionaliteit per criterium en jaar, in %.

		Is er aan het criterium voldaan?					Totaal	Sign. verandering
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Grotendeels	Volledig		
De gebouwen zijn groot genoeg. (a)	2008	16,8%	15,7%	24,2%	33,0%	10,3%	100,0%	
	2013	15,8%	14,3%	24,6%	35,9%	9,3%	100,0%	+/+
De infrastructuur biedt een goede ruimtelijke ondersteuning voor het eigen (pedagogisch) project van de instelling. (b)	2008	8,8%	18,4%	30,9%	34,1%	7,8%	100,0%	
	2013	7,9%	17,7%	30,0%	36,9%	7,5%	100,0%	
Waar nodig is er een goede integratie van ICT en vlotte toegang tot verschillende bronnen voor opzoekingwerk. (c)	2008	9,6%	16,3%	26,1%	37,2%	10,8%	100,0%	
	2013	6,8%	15,3%	26,2%	40,7%	10,9%	100,0%	+/+
Er is voldoende kwaliteitsvolle werk- en ontmoetingsruimte voor personeel/leerkrachten. (d)	2008	20,1%	24,9%	25,2%	22,3%	7,4%	100,0%	
	2013	16,9%	22,3%	25,5%	27,4%	7,9%	100,0%	+/+
Er is zowel gelegenheid om zich terug te trekken (privacy) als om elkaar in informele sfeer te ontmoeten. (e)	2008	34,2%	27,6%	20,1%	14,1%	4,0%	100,0%	
	2013	27,8%	28,1%	22,2%	17,1%	4,7%	100,0%	+/+
De lokalen zijn voldoende flexibel en multifunctioneel te gebruiken. (f)	2008	12,4%	26,6%	31,6%	25,6%	3,9%	100,0%	
	2013	10,9%	24,3%	34,5%	26,1%	4,2%	100,0%	+/+
De gebouwen beschikken over een duidelijke ruimtelijke structuur waarin men zich gemakkelijk kan oriënteren. (g)	2008	4,9%	11,8%	21,4%	44,7%	17,2%	100,0%	
	2013	4,8%	10,9%	22,3%	45,2%	16,9%	100,0%	
De ligging van de lokalen ten opzichte van elkaar is optimaal en laten een vlotte circulatie toe(h)	2008	5,2%	13,5%	24,2%	43,3%	13,7%	100,0%	
	2013	5,2%	11,1%	26,3%	43,2%	14,2%	100,0%	+/+
Circulatieruimtes en speelplaatsen laten voldoende toezicht op de leerlingen toe. (i)	2008	4,4%	10,7%	23,0%	46,0%	16,0%	100,0%	
	2013	5,4%	9,8%	23,3%	48,7%	12,8%	100,0%	-/-
Er is mogelijkheid om de infrastructuur vlot en veilig open te stellen voor derden. (j)	2008	16,1%	23,3%	25,1%	28,2%	7,3%	100,0%	
	2013	14,5%	21,1%	27,6%	30,2%	6,5%	100,0%	+/+
De gebouwen zijn voldoende toegankelijk voor personen met een handicap. (k)	2008	23,2%	25,7%	20,8%	21,1%	9,3%	100,0%	
	2013	20,9%	25,5%	23,4%	20,3%	9,9%	100,0%	+/-
Het gebouw is voldoende bereikbaar voor alle types weggebruikers. (l)	2008	5,5%	10,6%	19,5%	38,1%	26,2%	100,0%	
	2013	6,3%	10,3%	20,5%	38,5%	24,3%	100,0%	
Het is mogelijk om over te gaan tot uitbreiding mocht dit nodig zijn. (m)	2008	27,1%	19,7%	12,6%	21,1%	19,5%	100,0%	
	2013	28,3%	19,7%	14,2%	21,0%	16,9%	100,0%	-/-
De lokalen geven zoveel mogelijk rechtstreeks uit op een (groene) buitenruimte. (n)	2008	14,5%	14,9%	17,3%	30,7%	22,6%	100,0%	
	2013	16,6%	16,0%	17,5%	31,0%	18,9%	100,0%	-/-
De functionaliteit van de gebouwen is over het algemeen goed. (o)	2008	3,9%	13,9%	35,5%	40,4%	6,3%	100,0%	
	2013	4,3%	12,9%	36,3%	39,8%	6,7%	100,0%	

(a) *Noot.* $\chi^2(4)=9,699$; P=0,046; N=7128
(b) Noot. $\chi^2(4)=6,774$; P=0,148; N=7112
(c) *Noot.* $\chi^2(4)=23,946$; P=0,000; N=7113
(d) *Noot.* $\chi^2(4)=34,477$; P=0,000; N=7125
(e) *Noot.* $\chi^2(4)=39,485$; P=0,000; N=7114
(f) *Noot.* $\chi^2(4)=11,909$; P=0,018; N=7122
(g) *Noot.* $\chi^2(4)=2,287$; P=0,683; N=7118
(h) *Noot.* $\chi^2(4)=11,513$; P=0,021; N=7109
(i) *Noot.* $\chi^2(4)=19,452$; P=0,001; N=6962
(j) *Noot.* $\chi^2(4)=14,828$; P=0,005; N=7057
(k) *Noot.* $\chi^2(4)=11,105$; P=0,025; N=7116
(l) *Noot.* $\chi^2(4)=5,423$; P=0,247; N=7084
(m) *Noot.* $\chi^2(4)=10,492$; P=0,033; N=7039
(n) *Noot.* $\chi^2(4)=18,537$; P=0,001; N=7092
(o) *Noot.* $\chi^2(4)=2,962$; P=0,564; N=7094

5.1.4.4 Comfort

We stellen vast dat er op 12% van de vestigingsplaatsen niet of in geringe mate aan de algemene comfortvereisten van de gebouwen is voldaan (IND 1.14.4, Tabel 27). Op 60% van de vestigingsplaatsen is er grotendeels of volledig aan voldaan. Wanneer er onderscheid gemaakt wordt tussen de verschillende evaluatiecriteria, dan merken we dat de mogelijkheid om de lokalen goed te verlichten het meest positief

wordt geëvalueerd. Op 73% van de vestigingsplaatsen is grotendeels of volledig aan het criterium voldaan. De andere criteria doen het minder goed. Voor akoestiek, verwarming en verluchting vinden we maximaal 60% positieve evaluaties terug.

In vergelijking met de situatie in 2008 lijkt het comfortniveau in de Vlaamse schoolgebouwen voor de meeste criteria significant verminderd, met minder positieve evaluaties en meer negatieve. Vooral voor verluchting en ventilatie lijkt dit het geval. Ook de beoordeling van het algemeen comfortniveau toont meer negatieve evaluaties en minder positieve, hoewel de verslechtering hier wel beperkt blijft tot een paar procentpunten. Net zoals dit het geval is met aspecten van duurzaamheid en energiezuinigheid moeten we ook hier rekening houden met het effect van een betere bewustwording over deze thema's.

Tabel 27:

IND 1.14.4: Proportie vestigingsplaatsen naar evaluatie van comfort per evaluatie-item en jaar, in %.

		Is er aan het criterium voldaan?					Totaal	Sign. verandering
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Grotendeels	Volledig		
Er heerst een aangename temperatuur in de lokalen. (a)	2008	3,0%	9,3%	23,0%	49,9%	14,8%	100,0%	-/-
	2013	4,1%	10,2%	26,3%	47,7%	11,8%	100,0%	
De lokalen kunnen goed verlucht of geventileerd worden. (b)	2008	2,2%	9,1%	18,7%	45,7%	24,4%	100,0%	
	2013	3,3%	12,4%	26,6%	41,3%	16,4%	100,0%	-/-
De lokalen kunnen goed verlicht worden. (c)	2008	1,1%	5,9%	19,1%	48,0%	25,9%	100,0%	
	2013	1,0%	4,7%	21,7%	50,7%	21,8%	100,0%	+/-
Er is een goed akoestisch comfort en weinig geluidsoverlast in de lokalen. (d)	2008	5,4%	12,7%	29,1%	41,9%	10,8%	100,0%	
	2013	5,2%	14,9%	31,4%	40,2%	8,4%	100,0%	-/-
Het gebruikscomfort in de gebouwen is over het algemeen goed. (e)	2008	2,1%	8,3%	31,6%	47,6%	10,5%	100,0%	
	2013	2,9%	8,9%	32,3%	47,1%	8,7%	100,0%	-/-

(a) Noot. $\chi^2(4)=29{,}814$; P=0,000; N=7152
(b) Noot. $\chi^2(4)=139{,}836$; P=0,000; N=7147
(c) Noot. $\chi^2(4)=25{,}207$; P=0,000; N=7141
(d) Noot. $\chi^2(4)=20{,}558$; P=0,000; N=7143
(e) Noot. $\chi^2(4)=11{,}443$; P=0,022; N=7132

5.1.4.5 Belevingswaarde

Wat de algemene belevingswaarde van de gebouwen op de vestigingsplaats betreft, stellen we vast dat op 21% van de vestigingsplaatsen dit criterium niet of slechts in geringe mate als goed wordt beoordeeld (IND 1.14.5, Tabel 28). Op 42% van de vestigingsplaatsen wordt de beleving van de gebouwen over het algemeen wel als goed beschouwd. Maken we nu een onderscheid tussen de verschillende aspecten van belevingswaarde, dan stellen we vast dat ongeveer de helft van de schoolgebouwen een stimulerende werk- en leeromgeving kan bieden en uitnodigende plaatsen zijn waar gebruikers zich goed en verbonden in kunnen voelen. Voor ongeveer een vijfde van de vestigingsplaatsen is dit niet het geval. Verder vindt 47% van de respondenten dat het schoolgebouw een aantrekkelijke vormgeving heeft en 43% vindt dat het gebouw de waarden van de instelling betekenisvol kan uitdragen. Voor de overige criteria zien we telkens een klein aandeel positieve scores (34% of minder). Dit geldt vooral voor de vraag naar de cultuurhistorische waarde van het gebouw en naar de didactische functie van natuurlijke en architecturale elementen.

Hoewel deze laatste criteria in 2013 (erg) negatief werden beoordeeld, blijken ze wel de enige waar er zich ten opzichte van 2008 een kleine, maar significante verbetering heeft doorgezet. Bij alle andere criteria voor de belevingswaarde van de schoolgebouwen hebben zich geen significante wijzigingen in kwaliteit voorgedaan tijdens de laatste 5 jaar.

Tabel 28:

IND 1.14.5: Proportie vestigingsplaatsen naar evaluatie van belevingswaarde per evaluatie-item en jaar, in %

		Is er aan het criterium voldaan?					Totaal	Sign. verandering
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Groten deels	Volledig		
Het schoolgebouw heeft een aantrekkelijke vormgeving (a)	2008	9,2%	17,0%	28,7%	32,5%	12,6%	100,0%	
	2013	9,0%	15,9%	28,6%	33,6%	12,9%	100,0%	
Het schoolgebouw is een uitnodigende plaats waar gebruikers zich goed en verbonden in kunnen voelen (b)	2008	4,7%	14,8%	31,5%	38,2%	10,9%	100,0%	
	2013	5,2%	13,7%	29,9%	40,4%	10,9%	100,0%	
De vormgeving van het schoolgebouw draagt de waarden waar de instelling voor staat betekenisvol uit (c)	2008	9,8%	18,3%	30,0%	31,8%	10,1%	100,0%	
	2013	10,3%	17,1%	30,0%	31,9%	10,7%	100,0%	
Het schoolgebouw biedt een stimulerende leer- en werkomgeving voor haar gebruikers (d)	2008	4,6%	12,9%	32,0%	41,0%	9,5%	100,0%	
	2013	4,1%	14,1%	31,3%	40,6%	9,8%	100,0%	
In het schoolgebouw is er plaats voor kunst en artistieke expressie (e)	2008	15,7%	25,2%	27,4%	23,1%	8,5%	100,0%	
	2013	13,8%	24,7%	27,7%	24,0%	9,7%	100,0%	
Het schoolgebouw heeft cultuurhistorische waarde (f)	2008	45,7%	21,1%	14,4%	12,3%	6,6%	100,0%	
	2013	40,8%	21,0%	15,9%	13,6%	8,6%	100,0%	+/+
Architecturale en natuurlijke elementen in het gebouw en op het domein hebben een didactische functie (g)	2008	43,3%	26,9%	17,7%	9,7%	2,4%	100,0%	
	2013	39,5%	27,7%	20,6%	9,2%	3,0%	100,0%	+/+
De belevingswaarde van de gebouwen is over het algemeen goed (h)	2008	5,4%	17,6%	38,0%	33,3%	5,6%	100,0%	
	2013	5,8%	15,1%	37,6%	34,9%	6,7%	100,0%	+/+

(a) *Noot.* $\chi^2(4)=1,942;P=0,746;$ N=7141
(b) *Noot.* $\chi^2(4)=6,084;P=0,193;$ N=7135
(c) *Noot.* $\chi^2(4)=2,356;P=0,671;$ N=7097
(d) *Noot.* $\chi^2(4)=3,065;P=0,547;$ N=7113
(e) *Noot.* $\chi^2(4)=7,746;$ P=0,101; N=7086
(f) *Noot.* $\chi^2(4)=24,678;$ P=0,000; N=7099
(g) *Noot*. $\chi^2(4)=16,735;$ P=0,002; N=7071
(h) *Noot.* $\chi^2(4)=12,308;$ P=0,015; N=7108

5.1.4.6 Kosten

Wat de algemene beoordeling van de kosten betreft, stellen we vast dat op 48% van de vestigingsplaatsen de kosten niet of slechts in geringe mate laag genoeg worden bevonden (IND 1.14.6, Tabel 29). Op 11% van de vestigingsplaatsen worden de kosten van de gebouwen wel als laag genoeg beoordeeld. Wanneer we de criteria apart bekijken, dan stellen we vast dat het aandeel positieve beoordelingen doorgaans bijzonder laag ligt. De vaste kosten voor huur en afbetalingen worden nog het meest positief beoordeeld (29%). Voor energiekosten bijvoorbeeld zien we maar 10% positieve beoordelingen, terwijl men voor 58% van de vestigingen aangeeft dat ze onvoldoende laag liggen in verhouding tot de beschikbare oppervlakte.

Hoewel de beoordeling van de kosten in 2008 al bijzonder negatief was, is deze in 2013 nog significant verslechterd. Dit geldt voor de kosten in het algemeen, maar in het bijzonder ook voor de vaste kosten, de onderhoudskosten en de schoonmaakkosten. Enkel voor de hoogte van de energiekosten zien we geen significante verandering ten opzichte van 2008.

Tabel 29:

IND 1.14.6: Proportie vestigingsplaatsen naar evaluatie van kosten per evaluatie-item en jaar, in %.

		Is er aan het criterium voldaan?					Totaal	Sign. verandering
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Groten deels	Volledig		
Vaste kosten (huur, afbetaling) liggen laag in verhouding tot de oppervlakte (a)	2008	14,2%	15,5%	37,3%	21,9%	11,0%	100,0%	
	2013	15,7%	17,4%	38,3%	19,6%	9,0%	100,0%	-/-
Onderhoudskosten liggen laag in verhouding tot de oppervlakte (b)	2008	20,8%	26,6%	37,4%	13,4%	1,8%	100,0%	
	2013	22,5%	28,1%	37,7%	10,5%	1,1%	100,0%	-/-
Schoonmaakkosten liggen laag in verhouding tot de oppervlakte (c)	2008	13,6%	25,4%	43,0%	16,2%	1,8%	100,0%	
	2013	15,1%	26,4%	43,3%	13,9%	1,3%	100,0%	-/-
Energiekosten liggen laag in verhouding tot de oppervlakte (d)	2008	28,0%	29,0%	32,7%	9,1%	1,2%	100,0%	
	2013	29,7%	28,5%	31,5%	9,4%	1,0%	100,0%	
De kosten van de gebouwen liggen over het algemeen laag in verhouding tot de oppervlakte (e)	2008	17,3%	27,8%	41,8%	12,2%	0,9%	100,0%	
	2013	20,0%	28,0%	41,4%	9,8%	0,8%	100,0%	-/-

(a) *Noot*. $\chi^2(4)=16,921$; P=0,002; N=6384
(b) *Noot*. $\chi^2(4)=20,459$; P=0,000; N=6710
(c) *Noot*. $\chi^2(4)=12,136$; P=0,016; N=6703
(d) *Noot*. $\chi^2(4)=3,650$; P=0,455; N=6696
(e) *Noot*. $\chi^2(4)=15,500$; P=0,004; N=6660

5.1.4.7 Schooldomein

Wat de algemene beoordeling van het schooldomein en de schoolomgeving betreft (IND 1.14.7, Tabel 30), stellen we vast dat dit voor bijna de helft (47%) van de vestigingsplaatsen aan de eisen kan voldoen, voor 16% kan het niet aan de eisen voldoen. Maken we nu een onderscheid naar de verschillende evaluatiecriteria, dan stellen we vast dat het aandeel positieve beoordelingen voor alle criteria rond 45% bedraagt. Voor de nabijheid van andere functies rond de school merken we 51% positieve beoordelingen. Opvallend is wel het groot aandeel vestigingsplaatsen die negatief beoordeeld worden voor wat het groen op de vestigingsplaats betreft (37%).

In vergelijking met 2008 merken we op dat er zich een evolutie in negatieve zin voordoet op vlak van de relatie met het gebouw tot zijn omgeving en op vlak van de vergroening van de schoolsite. Wat de nabijheid van andere functies betreft zien we echter een (lichte) verbetering.

Tabel 30:

IND 1.14.7: Proportie vestigingsplaatsen naar evaluatie van het schooldomein per evaluatie-item en jaar, in %

		Is er aan het criterium voldaan?					Totaal	Sign. verandering
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Groten deels	Volledig		
De onmiddellijke nabijheid van de instelling is voldoende verkeersveilig gemaakt (a)	2008	8,6%	17,7%	26,6%	38,4%	8,7%	100,0%	
	2013	9,1%	17,4%	28,8%	37,3%	7,4%	100,0%	
Er zijn voldoende andere functies in de nabijheid van de school gelegen. (b)	2008	13,3%	18,1%	19,0%	34,9%	14,8%	100,0%	
	2013	12,4%	15,8%	21,2%	36,6%	14,1%	100,0%	+/+
Het gebouw sluit zich niet af, maar staat in een open relatie t.o.v. haar omgeving (c)	2008	7,1%	16,2%	26,1%	36,8%	13,7%	100,0%	
	2013	7,6%	17,6%	29,1%	35,2%	10,6%	100,0%	-/-
Op het domein zijn voldoende natuurlijke elementen aanwezig. (d)	2008	14,5%	20,7%	16,3%	25,1%	23,4%	100,0%	
	2013	15,6%	21,5%	17,5%	25,2%	20,2%	100,0%	-/-
Het schooldomein en de omgeving van de school kunnen over het algemeen aan de eisen voldoen. (e)	2008	2,3%	14,1%	35,2%	41,5%	6,9%	100,0%	
	2013	2,6%	12,9%	37,8%	40,4%	6,3%	100,0%	

(a) *Noot.* $\chi^2(4)=7,349$; P=0,119; N=7128
(b) *Noot.* $\chi^2(4)=12,908$; P=0,012; N=7111
(c) *Noot.* $\chi^2(4)=23,768$; P=0,000; N=7091
(d) *Noot.* $\chi^2(4)=11,947$; P=0,018; N=7119
(e) *Noot*. $\chi^2(4)=7,730$; P=0,102; N=7095

5.1.4.8 Ranking van kwaliteitscriteria

Voor de telling 2013 stellen we vast dat de veiligheid van de schoolgebouwen het best wordt beoordeeld, wat meteen het sterkste punt is van het schoolgebouwenpatrimonium in Vlaanderen (IND 1.14.8, Tabel 31). Op de tweede plaats komt het gebruikscomfort, daarna de kwaliteit van het schooldomein, de functionaliteit en ten slotte de bouwfysieke staat van de gebouwen. Deze dimensies worden als bovengemiddeld beoordeeld. Twee dimensies scoren echter onder het gemiddelde, namelijk de belevingswaarde van de gebouwen en zeker de omvang van de kosten van de gebouwen. Meteen zijn dit de twee zwakst scorende kwaliteitsdimensies van het patrimonium.

In vergelijking met 2008 blijkt er weinig verandering te zijn opgetreden in de kwaliteitscores en ook geen verandering in de rangorde van kwaliteitsdimensies.

Tabel 31:

IND 1.14.8: Ranking van kwaliteitsdimensies volgens gemiddelde score, naar jaar.

	2008		2013	
	gem. score op 100	rang	gem. score op 100	rang
De veiligheid en hygiëne in de gebouwen is over het algemeen goed	71,87	1	73,38	1
Het gebruikscomfort in de gebouwen is over het algemeen goed	71,21	2	69,98	2
Het schooldomein en de omgeving van de school kunnen over het algemeen aan de eisen voldoen	67,33	3	66,97	3
De functionaliteit van de gebouwen is over het algemeen goed	66,26	4	66,36	4
De staat van de gebouwen is over het algemeen goed	66,19	5	65,91	5
De belevingswaarde van de gebouwen is over het algemeen goed	63,21	6	64,34	6
De kosten van de gebouwen liggen over het algemeen laag in verhouding tot de oppervlakte	50,32	7	48,68	7

De ranking van de 48 kwaliteitscriteria voor 2013 (IND 1.14.9, Tabel 32) toont aan dat negen criteria het erg goed blijken te doen in vergelijking tot de rest en tot de best scorende categorie van criteria behoren.[13] Deze criteria zijn de stevigheid van de constructie, de verlichting van de lokalen, de brandveiligheid, de bereikbaarheid, de staat van binnen- en buitenmuren, de staat van het sanitair, de duidelijkheid van de ruimtelijke structuur, de staat van de elektriciteitsvoorzieningen en de gebruiksveiligheid. Het overgrote deel van deze criteria zijn ook basiscriteria die verwijzen naar de bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne van het gebouw.

Onderaan de ladder vinden we zeven criteria terug die in vergelijking met de rest slecht scoren, namelijk de hoogte van de schoonmaakkosten, energiezuinigheid, de mogelijkheid tot privacy en informeel samenzijn, de hoogte van de onderhoudskosten, de cultuurhistorische waarde van de gebouwen, de hoogte van de energiekosten en de didactische functie van architecturale en natuurlijke elementen. Al deze criteria behoren tot de recente uitdagingen waarvoor het schoolgebouwenpark staat.

In de groep die gewoon boven het gemiddelde scoort vinden we 22 criteria terug, in de groep die onder het gemiddelde scoort, maar niet extreem slecht zijn er 11 criteria.

Nemen we vervolgens de 15 items onder de loep die we kunnen beschouwen als basisvoorwaarden om onderwijs te kunnen huisvesten in het kader van de schoolpactwetgeving (aangeduid in donkergrijs), dan stellen we vast dat bijna alle van deze criteria bovengemiddeld tot uitgesproken bovengemiddeld scoren. Slechts 1 basisvoorwaarde, namelijk de grootte van de gebouwen, krijgt een ondergemiddelde score mee.

[13] De criteria werden volgens hun kwaliteitscore in 4 categorieën opgedeeld: 1) > gemiddelde + stdev; 2) > gemiddelde en < gemiddelde + stdev; 3) < gemiddelde en > gemiddelde – stdev; 4) < gemiddelde – stdev.

Gemiddeld genomen lijkt dus voldaan te zijn aan de meeste basisvereisten waaraan schoolgebouwen moeten voldoen ten einde het onderwijs op een aanvaardbare manier te huisvesten. Dit neemt echter niet weg dat een deel van het gebouwenpark ook hier (uitgesproken) ondermaats presteert (infra).

Nemen we de 25 criteria onder de loep die we kunnen beschouwen als voorwaarden in het licht van de nieuwe uitdagingen die aan schoolgebouwen gesteld worden op gebied van duurzaamheid, de maatschappelijke rol van de school en een veranderend onderwijs (aangeduid in vet), dan stellen we vast dat 16 van deze criteria onder het gemiddelde scoren. 9 criteria krijgen een bovengemiddelde score mee, waarvan er zich 2 in de best scorende groep bevinden. Gemiddeld genomen lijkt dus in veel mindere mate voldaan te zijn aan de meeste vereisten waaraan schoolgebouwen moeten voldoen om tegemoet te komen aan de recente uitdagingen van het onderwijs.

In vergelijking met 2008 merken we dat er zich wel verschuivingen hebben voorgedaan in de ranking, maar dat deze over het algemeen vrij beperkt zijn gebleven. Criteria die in de ranking vier plaatsen of meer naar boven zijn opgeschoven zijn de brandveiligheid, de integratie van ICT, de staat van elektriciteitsvoorzieningen, de duidelijkheid van de ruimtelijke structuur, de gebruiksveiligheid, de nabijheid van andere functies, de aantrekkelijkheid van de vormgeving of de beleving van het gebouw als een uitnodigende plaats. Daartegenover staan de criteria die duidelijk in de rangorde zijn gedaald zoals het gebruik van duurzame materialen, de ventilatie van de lokalen, de temperatuur in de lokalen, de aansluiting van lokalen bij (groene) buitenruimte, de open relatie tot de omgeving, de aanwezigheid van groen of de mogelijkheden tot uitbreiding.

Tabel 32:

IND 1.14.9: Ranking van kwaliteitsdimensies volgens gemiddelde score, naar jaar.

	2008		2013	
	gem. score op 100	rang	gem. score op 100	rang
De constructie is stevig en levert geen gevaar op voor instorting of instabiliteit	85,26	1	84,34	1
De lokalen kunnen goed verlicht worden	78,33	2	77,51	2
Het gebouw is goed beveiligd tegen brand	72,91	7	74,44	3
Het gebouw is voldoende bereikbaar voor alle types weggebruikers	73,78	4	72,86	4
De buiten- en binnenmuren zijn in goede staat	73,04	5	71,90	5
Het sanitair is voldoende hygiënisch en in goede staat	-	-	71,82	6
De gebouwen beschikken over een duidelijke ruimtelijke structuur waarin men zich gemakkelijk kan oriënteren	71,50	10	71,70	7
De elektriciteitsvoorzieningen zijn in goede staat	70,23	13	71,37	8
De gebouwen zijn veilig in gebruik (leuningen, glaspartijen, anti-slip,...)	71,28	11	71,27	9
De lokalen kunnen goed verlucht of geventileerd worden	76,22	3	71,02	10
Circulatieruimtes en speelplaatsen laten voldoende toezicht op de leerlingen toe	71,67	9	70,77	11
Er heerst een aangename temperatuur in de lokalen	72,86	8	70,57	12
De verwarmingsinstallatie is in goede staat	70,28	12	70,07	13
De ligging van de lokalen ten opzichte van elkaar is optimaal en laten een vlotte circulatie toe	69,37	14	70,05	14
De waterleidingen en afvoer zijn in goede staat	67,97	18	68,60	15
De vloeren en plafonds zijn in goede staat	68,21	15	68,03	16
Het schoolgebouw is een uitnodigende plaats waar gebruikers zich goed en verbonden in kunnen voelen	67,16	21	67,59	17
Het schoolgebouw biedt een stimulerende leer- en werkomgeving voor haar gebruikers	67,60	20	67,58	18
De daken zijn in goede staat	67,93	19	67,13	19
Verf of behang zijn in goede staat	66,11	24	66,93	20
Waar nodig is er een goede integratie van ICT en vlotte toegang tot verschillende bronnen voor opzoekingwerk	64,66	26	66,75	21
Het schrijnwerk is in goede staat	65,26	25	66,68	22
Er is een goed akoestisch comfort en weinig geluidsoverlast in de lokalen	67,98	17	66,36	23
Het schoolgebouw heeft een aantrekkelijke vormgeving	64,47	28	65,10	24
Er zijn voldoende andere functies (winkels, bibliotheek, sportfaciliteiten,...) in de nabijheid van de school gelegen	63,97	30	64,85	25
Het gebouw sluit zich niet af, maar staat juist in een open relatie t.o.v. haar ruimtelijke omgeving	66,74	22	64,73	26
De lokalen geven zoveel mogelijk rechtstreeks uit op een (groene) buitenruimte	66,39	23	63,88	27
De infrastructuur biedt een goede ruimtelijke ondersteuning voor het eigen (pedagogisch) project van de instelling	62,73	32	63,68	28
De onmiddellijke nabijheid van de instelling is voldoende verkeersveilig gemaakt	64,18	29	63,34	29
De vormgeving van het schoolgebouw draagt de waarden waar de instelling voor staat betekenisvol uit	62,85	31	63,12	30
Op het domein zijn voldoende natuurlijke elementen aanwezig (gras, bomen,...)	64,47	27	62,58	31
De gebouwen zijn groot genoeg	60,85	33	61,74	32
Het gebouw is opgetrokken uit duurzame materialen	68,03	16	60,71	33
Er is mogelijkheid om de infrastructuur vlot en veilig open te stellen voor derden in het kader van extra scolaire activiteiten	57,49	35	58,64	34

In het schoolgebouw is er plaats voor kunst en artistieke expressie	56,71	37	58,21	35
Vaste kosten (huur, afbetaling) liggen laag in verhouding tot de oppervlakte	59,98	34	57,75	36
De lokalen zijn voldoende flexibel en multifunctioneel te gebruiken	56,42	38	57,68	37
Er is voldoende kwaliteitsvolle werk- en ontmoetingsruimte voor personeel/leerkrachten	54,40	40	57,43	38
De toegang tot het gebouw is beveiligd	55,84	39	56,03	39
Het is mogelijk om over te gaan tot uitbreiding mocht dit nodig zijn	57,23	36	55,68	40
De gebouwen zijn voldoende toegankelijk voor personen met een handicap	53,52	41	54,58	41
Het gebouw is goed beveiligd tegen inbraak	53,11	43	54,16	42
Schoonmaakkosten liggen laag in verhouding tot de oppervlakte	53,43	42	51,96	43
Verwarming, verlichting en verluchting gebeurt energiezuinig	51,69	44	50,05	44
Er is zowel gelegenheid om zich terug te trekken (privacy) als om elkaar in informele sfeer te ontmoeten	45,22	47	48,56	45
Onderhoudskosten liggen laag in verhouding tot de oppervlakte	49,75	45	47,94	46
Het schoolgebouw heeft cultuurhistorische waarde	42,63	48	45,66	47
Energiekosten liggen laag in verhouding tot de oppervlakte	45,29	46	44,73	48
Architecturale en natuurlijke elementen in het gebouw en op het domein hebben een didactische functie	40,21	49	41,73	49

5.1.5 Algemene kwaliteitscores

Indicator 1.14.8 (Tabel 33) geeft de gemiddelde evaluatiescores weer voor vier sets van indicatoren, namelijk: *(1)* de basiscriteria voor kwaliteit, *(2)* de criteria die verwijzen naar recente uitdagingen waarvoor het schoolgebouwenpark staat en *(3)* de scores over alle evaluatiecriteria samen en *(4)* de gemiddelde score over alle kwaliteitsindicatoren. Deze laatste set bevat alle kwaliteitsindicatoren uit de monitor, dus de 49 evaluatiecriteria (IND 1.14.1 tot 1.14.7) met daarbij de kwaliteitsbeoordelingen voor aparte lokaaltypes (IND 1.13.2) en de evaluaties voor de algemene geschiktheid van aparte gebouwen (IND 1.12.1).

Tabel 33:

IND 1.14.10: Gemiddelde score voor vier sets van evaluatie indicatoren naar jaar.

	Jaar	N	Gemiddelde score op 100
Gemiddelde score basiscriteria (op 100) (a)	2008	3690	71,15
	2013	3503	70,83
Gemiddelde score uitdagingen (op 100) (b)	2008	3696	57,62
	2013	3506	57,60
Gemiddelde score alle evaluatiecriteria (op 100) (c)	2008	3696	63,39
	2013	3507	63,35
Gemiddelde score alle kwaliteitsindicatoren (op100) (d)	2008	3853	63,62
	2013	3561	64,11

(a) *Noot*. t(7201)=0,128; P=0,898
(b) *Noot*. t(7191)=0,957; P=0,339
(c) *Noot*. t(7201)=0,08; P=0,936
(d) *Noot*. t(7412)=-1815; P=0,070

Over alle indicatoren gemeten scoort een schoolgebouw in Vlaanderen 64 op 100 voor kwaliteit. Voor zover we hier een nominale waarde aan kunnen geven valt dit in de categorie ‘van middelmatige kwaliteit’. Als we alleen kijken naar de scores voor de basisvoorwaarden voor bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne, dan wordt een gemiddelde score van 71 op 100 bereikt wat net ‘van voldoende kwaliteit’ is. Houden we echter enkel rekening met de criteria die verwijzen naar recente uitdagingen waarvoor het

schoolgebouwenpark staat (energiezuinigheid, flexibiliteit, toegankelijkheid, mogelijkheid tot openstelling, etc.), dan zien we een kwaliteitscore van tot 58 op 100. Dit is een score die nog steeds middelmatig is.[14]

Verder blijkt dat het gebouwpark als geheel tussen 2008 en 2013 geen significante veranderingen in kwaliteit heeft doorgemaakt, noch voor de basisvoorwaarden, noch voor de uitdagingen of de scores over alle criteria samen. De scores voor alle indicatoren laten wel bijna een significante verbetering zien (P=0,070), maar deze verbetering in kwaliteit blijft beperkt tot 0,5 procentpunt.

5.1.6 Verandering op het niveau van vestigingsplaatsen

Tot nu toe werden veranderingen in kwaliteit benaderd op het niveau van het schoolgebouwenpark als geheel. De kwaliteit van dit patrimonium lijkt stabiel. De kwaliteit van individuele vestigingsplaatsen is echter een veel dynamischer gegeven.

Om verandering op vestigingsplaatsniveau in kaart te brengen, kunnen we gebruik maken van zogenaamde turnovertabellen. Als voorbeeld wordt hieronder een dergelijke tabel voor veiligheid en hygiëne weergegeven (IND 1.14.11, Tabel 34):

Tabel 34:

IND 1.14.11: Turnover in beoordeling veiligheid en hygiëne tussen 2008 en 2013 (N= 2135)

		Is er aan het criterium voldaan in 2013?					Totaal
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Grotendeels	Volledig	
Is er aan het criterium voldaan in 2008?	Niet	0,5%	**0,7%**	**0,5%**	**0,5%**	**0,1%**	2,3%
	In geringe mate	*0,6%*	1,4%	**2,8%**	**2,6%**	**0,7%**	8,1%
	Middelmatig	*0,5%*	*2,8%*	9,0%	**12,8%**	**2,3%**	27,4%
	Grotendeels	*0,4%*	*2,1%*	*11,5%*	25,9%	**7,1%**	46,9%
	Volledig	*0,2%*	*0,5%*	*2,1%*	*6,9%*	5,5%	15,2%
Totaal		2,2%	7,4%	25,9%	48,7%	15,8%	100,0%

Noot. Proporties in cursief betekent verslechtering, in vet betekent geen verandering, standaard betekent verbetering.

Uit Tabel 34 kan in detail worden afgeleid welk aandeel van het gebouwenpark een verbetering (vet) of verslechtering (cursief) op vlak van veiligheid en hygiëne heeft ondergaan, en in welke mate dit is gebeurd. Omdat het te omslachtig is om hier voor elk kwaliteitsdomein een turnovertabel weer te geven, is in Tabel 35 (IND 1.14.12) een samenvatting van de gerealiseerde 'turnover' voor de algemene scores op de zeven kwaliteitsdomeinen opgenomen. De tabel geeft per evaluatiedomein het aantal kwaliteitsniveaus (minimum 0, maximum 4) weer waarover het gebouwenpark geëvolueerd is tijdens de voorbije 5 jaar.

[14] Zoals beschreven zijn de evaluatiescores gemiddelden van samengestelde, complexe variabelen die herberekend werden tot een score op 100. Een score van 60 op 100 wordt daarbij als het middelpunt gezien aangezien er geëvalueerd werd met behulp van een 5-punten schaal waarbij de score 3 het middelpunt vormt.

Tabel 35:

IND 1.14.12: Verandering in kwaliteit op het niveau van vestigingsplaatsen tussen 2008 en 2013 (N=2135)

	Verschuivingen in kwaliteitsniveau									
	Verslechtering				Geen veran-dering	Verbetering				Totaal
	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	
Veiligheid en hygiëne	0,2%	0,9%	4,7%	21,8%	42,3%	23,4%	5,4%	1,2%	0,1%	100,0%
Bouwtechnische staat	0,2%	0,8%	5,6%	25,3%	42,8%	19,4%	4,3%	1,2%	0,4%	100,0%
Functionaliteit	0,0%	0,7%	4,5%	22,8%	44,8%	22,1%	4,1%	0,8%	0,2%	100,0%
Comfort	0,1%	0,6%	4,7%	24,8%	46,7%	18,8%	3,7%	0,5%	0,1%	100,0%
Belevingswaarde	0,0%	0,7%	5,4%	21,8%	44,8%	20,2%	5,8%	1,1%	0,2%	100,0%
Kosten	0,0%	0,9%	7,1%	22,5%	42,4%	21,6%	4,8%	0,6%	0,1%	100,0%
Schooldomein	0,0%	1,0%	4,1%	23,4%	45,3%	21,1%	4,6%	0,5%	0,0%	100,0%

Uit deze samenvattende tabel blijkt dat telkens een minderheid van de vestigingsplaatsen (42 tot 47%) stabiel blijft over de zeven evaluatiedomeinen. Dit betekent dat de meerderheid een verbetering of een verslechtering heeft ondergaan tussen 2008 en 2013. In de meeste gevallen blijft deze verbetering of verslechtering wel beperkt tot één kwaliteitsniveau (bijvoorbeeld van 'niet' naar 'in geringe mate' of van 'volledig' naar 'grotendeels'). 12 tot 14% van de vestigingsplaatsen ging tijdens de voorbije 5 jaar door relatief grote veranderingen in kwaliteitsniveau heen (meer dan één kwaliteitsniveau naar boven of naar beneden).

Een bijkomende (maar belangrijke) vaststelling is dat de proporties vestigingsplaatsen waar verbetering of verslechtering is opgetreden elkaar in evenwicht lijken te houden: de proporties zijn langs beide kanten ongeveer gelijk. Het gevolg hiervan is dat de achteruitgang in kwaliteit bij een deel van het gebouwenpark, gecompenseerd lijkt te worden door een vooruitgang bij een ander deel. Dit gegeven verklaart waarom we op het niveau van het schoolgebouwenpark als geheel bijna geen evolutie zien, terwijl er op vestigingsplaatsniveau wel degelijk veel in beweging werd gezet.

5.1.7 Ongelijkheid in kwaliteit tussen vestigingsplaatsen

Heeft elk schoolgebouw in Vlaanderen ongeveer dezelfde kwaliteit, of zijn er (grote) verschillen? Hierboven kwamen we tot de conclusie dat er afhankelijk van het kwaliteitscriterium telkens een bepaald percentage schoolgebouwen (uitgesproken) beter of slechter scoorden dan de rest. Figuur 3 geeft de proportionele verdeling van vestigingsplaatsen weer over de verschillende kwaliteitscores (alle 49 criteria samen). Voor 2013 stellen we vast dat de vestigingsplaatsen normaal, maar enigszins scheef, zijn verdeeld over de kwaliteitsscores, met een piek in de categorie 65 tot 70 op 100. De meeste vestigingsplaatsen (58%) situeren zich in de middencategorie (score van 50 tot 70 op 100). 29% heeft een hogere score dan 70, wat ongeveer neerkomt op een 'goede' tot 'zeer goede' kwaliteit. 13% echter scoort lager dan 50 op 100, wat (volstrekt) onvoldoende is.

In vergelijking met 2008 zien we wel een significante verandering optreden ($\chi^2(15)=32,705$; $P=0,005$), maar opnieuw merken we dat hogere frequenties voor het ene jaar gecompenseerd worden door lagere voor het andere en omgekeerd. Beide golven tonen dan ook ongeveer hetzelfde beeld, hoewel de modus voor 2013 toch iets meer naar de positieve kant neigt dan voor 2008. Ook merken we dat de proportie vestigingsplaatsen met een (uitgesproken) negatief profiel (<50 op 100), licht is afgenomen over de laatste 5 jaar (15,0% in 2008 ten opzichte van 13,4% in 2013). De proportie vestigingsplaatsen met een (uitgesproken) positief profiel is vrijwel gelijk gebleven.

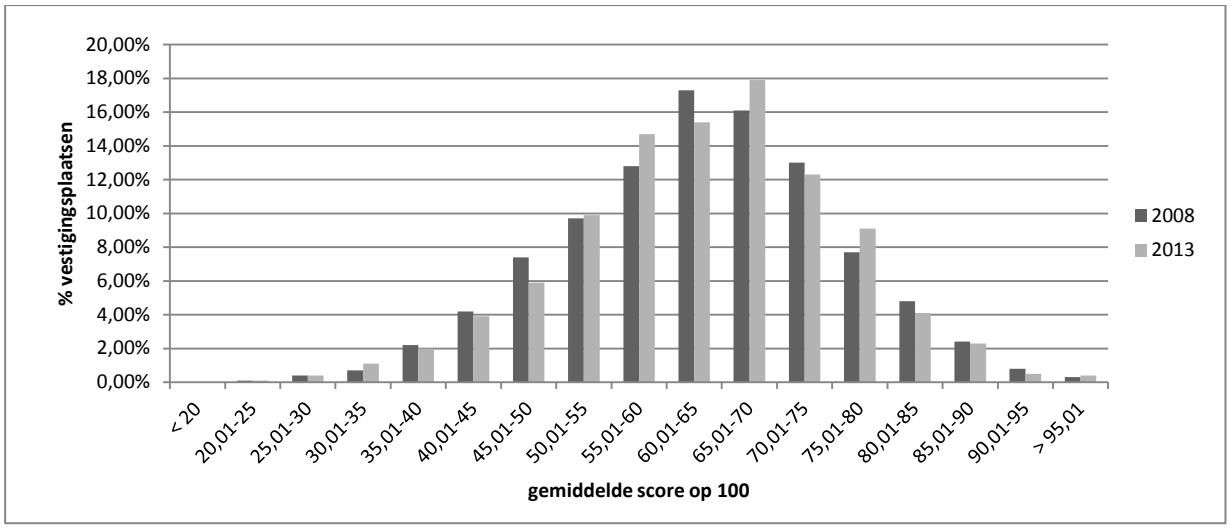

Figuur 3:

IND 1.14.13: Proportie vestigingsplaatsen naar algemene kwaliteitscores en jaar, in %

Hoewel er zich aan beide uiteinden van het spectrum wel degelijk een bepaalde proportie vestigingsplaatsen bevinden, merken we toch dat de ongelijkheid beperkt blijft. De lorenzcurves voor 2008 en 2013 neigen immers (veel) meer naar een situatie van volledige gelijkheid dan volledige ongelijkheid (Figuur 4 en Figuur 5). Bovendien bedraagt de relatieve interkwartielafstand (IKA) zowel voor 2008 als voor 2013 0,25. Tussen 2008 en 2013 is de ongelijkheid in kwaliteit dus gelijk gebleven.[15]

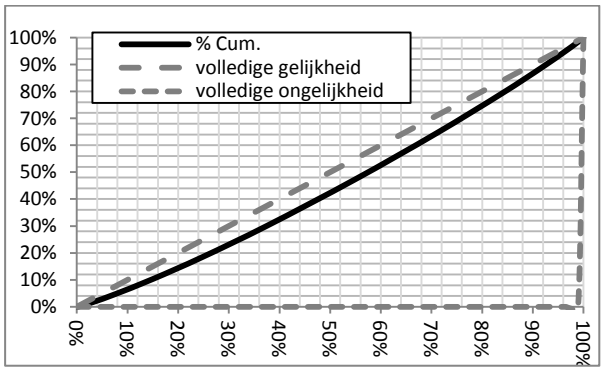

Figuur 4:
Lorenz curve voor de ongelijkheid in kwaliteit tussen vestigingen, 2008.

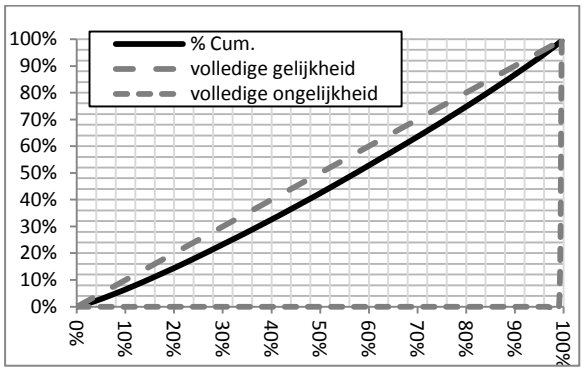

Figuur 5:
Lorenz curve voor de ongelijkheid in kwaliteit tussen vestigingen, 2013.

Figuur 6 (IND 1.14.14) toont een frequentieverdeling over de gemiddelde scores voor basiscriteria. Het gaat dus om die criteria die verwijzen naar basisvoorwaarden die indicatief zijn voor de vereisten zoals deze in de schoolpactwet worden beschreven, namelijk hygiëne, veiligheid en bewoonbaarheid. Over het algemeen zien we nu een veel positiever beeld: 56% van de vestigingsplaatsen in 2013 heeft een score die overeenkomt met een goede tot zeer goede kwaliteit, 36% bevindt zich in de middencategorie en slechts 8% scoort minder dan 50 op 100. We zien dus een normale, maar betrekkelijk scheve frequentieverdeling, waarvan de modus zich nu in de groep met 'goede' kwaliteit situeert (>70 op 100).

In vergelijking met 2008 zien we opnieuw significante veranderingen ($\chi^2(16)=45{,}513$; P=0,000), maar we merken ook dat beide jaren elkaar 'compenseren' voor de verschillende scores, waardoor we voor 2008

[15] De relatieve interkwartielafstand (relatieve IKA) geeft de mate van spreiding rond de mediaan weer. De maat wordt berekend als het verschil tussen de hoogste score in het derde kwartiel en de hoogste score in het eerste kwartiel, gedeeld door de mediaan.

en 2013 ongeveer hetzelfde beeld krijgen. Meer bepaald verschilt de proportie vestigingsplaatsen 'met veel moeilijkheden' (< 50 op 100) en 'in goede staat' (> 70 op 100) opnieuw nauwelijks tussen de twee jaren. Dat de ongelijkheid tussen de vestigingsplaatsen niet is veranderd blijkt trouwens ook uit de relatieve IKA. Zowel voor 2008 als voor 2013 bedraagt deze 0,26. In vergelijking met de vorige analyse (alle criteria samen) blijkt de ongelijkheid nu wel iets groter te zijn.

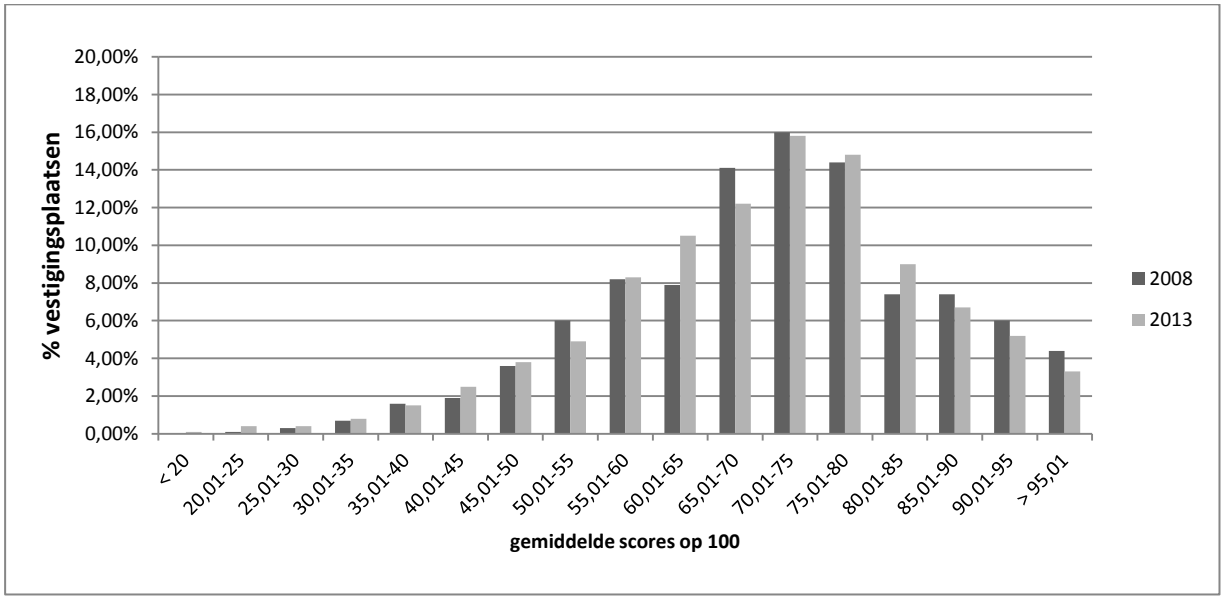

Figuur 6:

IND 1.14.14: Proportie vestigingsplaatsen naar kwaliteitscores basiscriteria en jaar, in %.

Figuur 7 (IND 1.14.15) toont een frequentieverdeling over de gemiddelde scores voor de recente uitdagingen waarvoor het schoolgebouwenpark staat, in het licht van veranderende onderwijsmethodieken, de nieuwe maatschappelijke eisen die aan de school worden gesteld en het streven naar meer sociale, ecologische, economische en culturele duurzaamheid. In tegenstelling tot de basisvereisten inzake bewoonbaarheid, hygiëne en veiligheid zien we een veel negatiever beeld. In de middencategorie (tussen 50 en 70 op 100) vinden we nog steeds de grootste proportie vestigingsplaatsen terug (56%), maar we merken dat ongeveer een vierde (27%) van de vestigingsplaatsen nu onvoldoende scoort, terwijl slechts 16% een goede beoordeling krijgt (> 70%).

In vergelijking met 2008 doen er zich deze keer geen significante veranderingen voor ($\chi^2(16)=24,455$; P=0,08). Ook de ongelijkheid tussen de vestigingsplaatsen is dus onveranderd (relatieve IKA 2008 en 2013=0,31). We vermelden wel dat de ongelijkheid hier opnieuw iets groter blijkt te zijn dan bij de basiscriteria en wanneer we alle kwaliteitscriteria samen nemen.

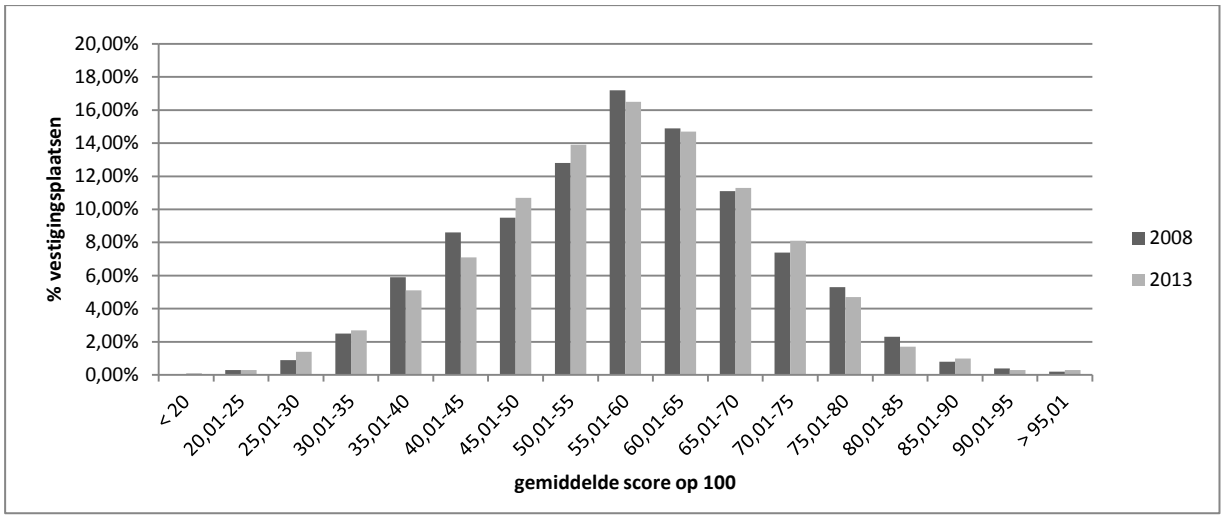

Figuur 7:

IND 1.14.15: Proportie vestigingsplaatsen naar kwaliteitscores uitdagingen en jaar, in %.

5.1.8 2de gebruiker vestigingsplaatsen.

In 2013 heeft 28% van de vestigingsplaatsen van de onderwijsinstellingen in Vlaanderen geen eigen gebouwen ter beschikking. Het zijn vestigingsplaatsen die als zogenaamde '2de gebruiker' dubbel gebruik maken van de gebouwen van een andere school of instelling. '2de gebruiker' vestigingen komen vooral voor bij instellingen permanente vorming en centra voor leerlingenbegeleiding (CLB). Maar ook in de andere soorten onderwijs komen '2de gebruiker' vestigingen voor, bijvoorbeeld in het deeltijds beroepsonderwijs.

Tabel 36 toont de soort instelling waarvan men als '2de gebruiker' lokalen en/of gebouwen in dubbel gebruik heeft. De helft van '2de gebruiker' vestigingsplaatsen blijkt gebruik te maken van de gebouwen van een andere onderwijsinstelling, 22% van een gebouw van de (lokale) overheid en 11% van een culturele instelling. De overige 18% maakt gebruik van een bedrijf, sportvoorziening, diocesane instelling of nog een andere voorziening.

Tabel 36:

IND 1.15.1: Proportie 2de gebruikervestigingen naar type instelling waarvan men lokalen gebruikt, 2013, in% (N=595)

		% 2de gebruiker vestigingen
Type instelling	Andere onderwijsinstelling	50%
	Culturele instelling	11%
	Welzijnsinstelling	6%
	Sportvoorziening	1%
	Bedrijf	2%
	Diocesane instelling / congregatie	3%
	Gebouw van de (lokale) overheid	22%
	Andere	6%
Totaal		100%

92% van de 2de gebruikersvestigingen maakt gebruik van één of meerdere leslokalen en 95% heeft een sanitaire voorziening ter beschikking. Deze twee types van lokalen blijken voor de overgrote meerderheid de basisuitrusting uit te maken. Van andere lokaaltypes wordt veel minder gebruik gemaakt: 55% maakt gebruik van een lokaal voor gespecialiseerde vakken, 46% kan gebruik maken van de refter, 46% van de speelplaats, 45% heeft ook een administratielokaal ter beschikking en 44% heeft bergruimte (IND 1.15.2, Tabel 37).

Tabel 37:

IND 1.15.2: Proportie 2de gebruiker vestigingsplaatsen naar type lokaal waarvan men gebruik kan maken, 2013, in %.

		N	% beschikbaar
Type lokaal	Leslokaal	562	92%
	Onderwijsondersteuning	460	29%
	Gespecialiseerde vakken	510	55%
	Bibliotheek	462	24%
	Groepsruimtes	472	42%
	Refter	473	46%
	Turnzaal	456	12%
	Sportvelden	453	5%
	Speelplaatsen	465	46%
	Sanitair	522	95%
	Bergruimte	477	44%
	Ruimte voor personeel, vergaderingen	471	35%
	Administratie	478	45%
	Paramedisch lokaal	461	22%
	Leef- en ontspanningsruimtes	456	9%
	Slaap- en rustruimtes	453	2%

Hoe beoordeelt men de kwaliteit van de lokalen die men ter beschikking heeft? Tabel 38 (IND 1.15.3) toont dat van de lokaaltypes die het meest frequent worden gebruikt, het sanitair het meest positief wordt beoordeeld met 70% positieve evaluaties, wat een stuk hoger is dan bij vestigingsplaatsen met een eigen gebouw. Gewone leslokalen krijgen 58% positieve evaluaties mee, wat lager is dan de proportie positieve beoordelingen bij vestigingsplaatsen die wel een eigen gebouw ter beschikking hebben (63,5%). Wat de andere lokaaltypes betreft, stellen we vast dat ze op het grootste deel van de '2de gebruikervestigingen' vrij positief worden beoordeeld, zeker in vergelijking met de waardering die deze lokalen krijgen op vestigingen met een eigen gebouw: voor bijna alle types zien we hier een (veel) hoger aandeel positieve evaluaties. Zoals reeds vermeld vormen gewone leslokalen hierop een uitzondering, net als de administratielokalen.

In vergelijking met 2008 zien we dat we in 2013 doorgaans meer positieve evaluaties krijgen voor de lokalen die (vrij) frequent beschikbaar zijn voor 2de gebruikersvestigingen. Dit gegeven ligt trouwens in de lijn van de evolutie die zich bij vestigingen met een eigen gebouw heeft voorgedaan: ook daar zagen we dat er op vlak van de algemene bruikbaarheid van lokalen veel significante verbeteringen waren.

Tabel 38:

IND 1.15.3: Proportie 2de gebruiker vestigingsplaatsen naar bruikbaarheid van lokalen per beschikbaar lokaaltype en jaar, in %.

			Bruikbaarheid van de lokalen					
			Volstrekt onvoldoende	Onvoldoende	Middelmatig	Voldoende	Zeker voldoende	Totaal
Type lokaal	Leslokaal (a)	2008	3,0%	11,0%	29,2%	43,1%	13,6%	100,0%
		2013	3,9%	8,9%	29,7%	43,5%	14,0%	100,0%
	Onderwijsondersteuning (b)	2008	6,2%	6,2%	29,7%	48,4%	9,4%	100,0%
		2013	0,8%	7,8%	25,8%	50,0%	15,6%	100,0%
	gespecialiseerde vakken (c)	2008	5,1%	11,9%	19,8%	42,9%	20,3%	100,0%
		2013	1,5%	9,4%	28,3%	46,4%	14,3%	100,0%
	bibliotheek/mediatheek (d)	2008	3,9%	19,7%	17,1%	36,8%	22,4%	100,0%
		2013	1,0%	4,0%	18,0%	54,0%	23,0%	100,0%
	Groepsruimtes (e)	2008	6,0%	8,9%	26,2%	44,0%	14,9%	100,0%
		2013	2,3%	9,0%	22,0%	46,3%	20,3%	100,0%
	Refter (f)	2008	4,0%	12,4%	20,3%	43,6%	19,8%	100,0%
		2013	0,5%	8,1%	19,7%	53,0%	18,7%	100,0%
	Turnzaal (g)	2008	9,7%	3,2%	12,9%	58,1%	16,1%	100,0%
		2013	0%	11,4%	22,9%	54,3%	11,4%	100,0%
	Sportvelden (h)	2008	9,1%		9,1%	54,5%	27,3%	100,0%
		2013			18,8%	75,0%	6,2%	100,0%
	Speelplaatsen (i)	2008	0,5%	2,3%	14,2%	47,5%	35,6%	100,0%
		2013		1,5%	18,3%	60,9%	19,3%	100,0%
	Sanitair (j)	2008	2,8%	8,8%	25,0%	44,4%	19,0%	100,0%
		2013	2,7%	7,5%	19,5%	51,5%	18,9%	100,0%
	Bergruimte (k)	2008	12,2%	23,3%	28,3%	31,7%	4,4%	100,0%
		2013	4,0%	20,4%	26,9%	41,3%	7,5%	100,0%
	Leraarslokaal (l)	2008	6,5%	16,7%	17,4%	45,7%	13,8%	100,0%
		2013	2,0%	10,7%	29,5%	47,0%	10,7%	100,0%
	Lokalen administratie (m)	2008	9,6%	13,6%	32,0%	38,6%	6,1%	100,0%
		2013	2,4%	13,7%	25,4%	47,3%	11,2%	100,0%
	Paramedische lokalen (n)	2008	1,5%	9,1%	25,8%	48,5%	15,2%	100,0%
		2013	1,1%	5,6%	11,2%	64,0%	18,0%	100,0%
		2013		9,4%	15,6%	65,6%	9,4%	100,0%
	Slaapruimtes (p)	2008	20,0%		60,0%	20,0%		100,0%
		2013				85,7%	14,3%	100,0%

(a) Noot. $\chi^2(4)=2,104$; P=0,717; N=1197

(b) Noot. $\chi^2(4)=6,535$; P=0,163; N=192

(c) Noot. $X^2(4)=14,465$; P=0,006; N=619

(d) Noot. $\chi^2(4)=14,312$; P=0,006; N=176

(e) Noot. $\chi^2(4)=5,067$; P=0,280; N=345

(f) Noot. $\chi^2(4)=9,045$; P=0,060; N=400

(g) Noot. $\chi^2(4)=6,051$; P=0,195; N=66

(h) Noot. $\chi^2(3)=4,219$; P=0,239; N=27

(i) Noot. $\chi^2(4)=15,690$; P=0,003; N=416

(j) Noot. $\chi^2(4)=7,402$; P=0,116; N=1187

(k) Noot. $\chi^2(4)=12,471$; P=0,014; N=381

(l) Noot. $\chi^2(4)=10,358$; P=0,035; N=287

(m) Noot. $\chi^2(4)=15,834$; P=0,003; N=433

(n) Noot. $\chi^2(4)=7,055$; P=0,133; N=155

(o) Noot. $\chi^2(4)=5,650$; P=0,227; N=75

(p) Noot. $\chi^2(3)=8,4733$; P=0,037; N=12

Een laatste indicator betreft de bezetting van de lokalen op 2de gebruikersvestigingen (IND 1.15.4, Tabel 39). De vijf lokalen met hoogste bezetting zijn administratielokalen, bergruimte, lokalen voor gespecialiseerde vakken, ruimte voor personeel en gewone leslokalen. Maar telkens zien we dat voor al deze lokaaltypes de bezetting veel lager is dan bij vestigingen met eigen gebouw, vaak 20 tot 30% minder vestigingen met volledige bezetting of overbezetting. Voor gewone leslokalen bijvoorbeeld zien we dat 'slechts' 65% aangeeft dat de lokalen volledig of overbezet zijn. Bij vestigingen met eigen gebouw is dit 88%. Daaruit volgt dat de proportie 2de gebruikervestigingen waar de lokalen niet volledig zijn bezet telkens vrij hoog ligt, hoewel leegstand bijna niet voorkomt.

Tabel 39:

IND 1.15.4: Proportie 2de gebuiker vestigingsplaatsen naar mate van bezetting van lokalen per lokaaltype, 2013, in %.

		N	Er is leegstand	Niet volledig bezet	Volledig bezet	Overbezet en/of acuut plaatsgebrek	Totaal
Type lokaal	leslokaal	482	0,1%	35,0%	48,4%	16,5%	100,0%
	onderwijsondersteuning	122	2,0%	44,3%	40,3%	13,4%	100,0%
	gespecialiseerde vakken	251	0,0%	31,7%	53,0%	15,3%	100,0%
	bibliotheek	86	6,4%	36,9%	43,4%	13,4%	100,1%
	groepsruimtes	157	0,5%	46,6%	42,1%	10,8%	100,0%
	refter	169	1,5%	50,7%	42,2%	5,6%	100,0%
	turnzaal	34	6,3%	42,2%	35,1%	16,4%	100,0%
	sportvelden	15	8,8%	54,7%	36,5%	0,0%	100,0%
	speelplaatsen	179	2,3%	69,9%	26,7%	1,1%	100,0%
	sanitair	417	1,4%	42,0%	49,2%	7,4%	100,0%
	bergruimte	184	0,0%	16,8%	59,0%	24,2%	100,0%
	ruimte voor personeel, vergaderingen	127	1,3%	33,4%	50,4%	15,0%	100,1%
	administratie	186	0,9%	14,8%	64,7%	19,6%	100,0%
	paramedisch lokaal	72	5,8%	35,2%	51,3%	7,7%	100,0%
	Leef- en ontspanningsruimtes	27	7,5%	46,7%	45,8%	0,0%	100,0%
	Slaap- en rustruimtes	7	35,0%	56,4%	8,6%	0,0%	100,0%

5.2 Beheer

5.2.1 Verantwoordelijken beheer en opvolging werken

Bij indicator 2.1.1 gaan we na of er een verantwoordelijke gebouwbeheer binnen de onderwijsinstelling of de inrichtende macht aanwezig is. Tabel 40 geeft aan dat er in 2013 op 71% van de vestigingsplaatsen een verantwoordelijke is voorzien die zich specifiek richt op het beheer van de gebouwen op de vestigingsplaats.[16] In vergelijking met 2008 heeft er zich trouwens geen significante wijziging in de situatie voorgedaan. De proportie vestigingen met een verantwoordelijke onderhoud en beheer is dus gelijk gebleven.

Tabel 40:

IND 2.1.1: Proportie vestigingsplaatsen waar een verantwoordelijke onderhoud en beheer aanwezig is, naar jaar, in % (N=6816).

		Verantwoordelijke onderhoud en beheer?		Totaal	weet niet
		Ja	Neen		
Jaar	2008	70,4%	29,6%	100,0%	5,6%
	2013	70,9%	29,1%	100,0%	4,5%

Noot. $\chi^2(1)=0,223$; P=0,636; N=6816

[16] Voor 4,5% van de vestigingsplaatsen gaf de respondent aan dat hij niet op de hoogte is. Dit cijfer werd echter als een ontbrekende waarde beschouwd en buiten de berekening van de relatieve frequenties gehouden.

Uit Tabel 41 (IND 2.1.2) blijkt dat er voor 74% van de vestigingsplaatsen een verantwoordelijk voor de opvolging van infrastructuurwerken aanwezig is. Voor 5,4% van de vestigingen gaf de respondent aan niet op de hoogte te zijn. Voor 2008 zijn er geen vergelijkbare cijfers voorhanden.

Tabel 41:

IND 2.1.2: Proportie vestigingsplaatsen waar een verantwoordelijke opvolging infrastructuurwerken aanwezig is, naar jaar, in % (N=6816)

		Verantwoordelijke opvolging infrastructuurwerken?		Totaal	weet niet
		Ja	Neen		
Jaar	2008	_	_	_	_
	2013	73,8%	26,2%	100,0%	5,4%

Noot. N=3274

5.2.2 Beheersplannen

Indicator 2.2.1 (Tabel 42) peilt naar het aantal vestigingsplaatsen waar er gebouwbeheersplannen aanwezig zijn. Hierbij worden vier verschillende plannen onderscheiden, namelijk *(1)* een globaal ontwikkelingsplan met betrekking tot de toekomstige gewenste ontwikkeling van de infrastructuur (masterplan), *(2)* een beleidsverklaring met betrekking tot de veiligheid, gezondheid en milieu, *(3)* een globaal preventieplan en *(4)* een gebouwenbeheersplan waarin zaken worden geregeld als onderhoudswerken, het periodiek nazicht van installaties, slijtage of poetsen.

In 2013 is een globaal preventieplan voor vrijwel alle vestigingsplaatsen voorzien (96,4%), gevolgd door een beleidsverklaring veiligheid, gezondheid en milieu (90%). Een gebouwbeheersplan is voor 73% van de vestigingsplaatsen aanwezig en een globaal ontwikkelingsplan of masterplan komt het minst voor: voor 58% van de vestigingsplaatsen werd er een opgemaakt. Bij de vier plannen valt trouwens ook het vrij hoge percentage vestigingsplaatsen op waarvoor men geen weet heeft van de aanwezigheid van een gebouwbeheersplan. Voor masterplannen is dit zelfs 15%.

In vergelijking met 2008 is een significante vooruitgang merkbaar voor elk van de vier beheersplannen. De proportie vestigingen met een masterplan steeg bijvoorbeeld met 5,4 procentpunten. De proportie vestigingen met een gebouwenbeheersplan steeg met 6,2 procentpunten.

Tabel 42:

IND 2.2.1: Proportie vestigingsplaatsen naar type beheersplan aanwezig en jaar, in %.

		Plan aanwezig?		Totaal	weet niet
		Ja	Neen		
Een globaal ontwikkelingsplan m.b.t. de toekomstige gewenste ontwikkeling van de infrastructuur (masterplan) (a)	2008	52,2%	47,8%	100,0%	18,7%
	2013	57,6%	42,4%	100,0%	14,9%
Beleidsverklaring m.b.t. veiligheid, gezondheid en milieu (b)	2008	88,0%	12,0%	100,0%	13,2%
	2013	89,9%	10,1%	100,0%	10,9%
Een globaal preventieplan (c)	2008	93,5%	6,5%	100,0%	8,0%
	2013	96,4%	3,6%	100,0%	4,8%
Een gebouwenbeheersplan waarin zaken worden geregeld als onderhoudswerken, periodiek nazicht van installaties, slijtage, poetsen… . (d)	2008	67,1%	32,9%	100,0%	14,8%
	2013	73,3%	26,7%	100,0%	13,9%

(a) *Noot.* $\chi^2(1)=17,568$; P=0,000;N=5890

(b) *Noot.* $\chi^2(1)=5,675$; P=0,017; N=6247

(c) *Noot.* $\chi^2(1)=28,253$; P=0,000; N=6674

(d) *Noot.* $\chi^2(1)=28,679$; P=0,000; N=6074

Een analyse van het aantal types beheersplannen dat per vestigingsplaats werd opgesteld (Tabel 43), toont aan dat in 2013 voor 4,6% van de vestigingsplaatsen geen enkel beheersplan werd opgesteld. Op

8% werd er één van de types beheersplannen opgesteld, op 22 % twee types, op 33% drie types en voor 33% van de vestigingsplaatsen is zowel een ontwikkelingsplan, gebouwbeheersplan, globaal preventieplan en een beleidsverklaring veiligheid, gezondheid en milieu aanwezig. Hoewel er nog steeds vestigingsplaatsen zijn met geen of slechts 1 (type) beheersplan, merken we ook hier een significante vooruitgang in de proportie vestigingsplaatsen waarvoor meerdere beheersplannen bestaan.

Tabel 43:

IND 2.2.2: Proportie vestigingsplaatsen naar aantal types beheersplannen aanwezig en jaar, in %

		geen	1 type	2 types	3 types	4 types	Totaal
Aantal types beheersplannen aanwezig	2008	8,1%	10,6%	22,9%	30,4%	28,0%	100,0%
	2013	4,6%	8,3%	21,7%	32,5%	32,9%	100,0%

Noot. $\chi^2(4) = 62{,}183$; P=0,000; N=7182

5.2.3 Inspectie- en brandweerverslagen

Met deze indicatoren gaan we na in hoeverre de schoolgebouwen op vestigingsplaatsen voldoen aan de evaluaties die worden opgesteld door de onderwijsinspectie en brandweer. Uit Tabel 44 (IND 2.3.1) blijkt dat op 82,5% van de vestigingsplaatsen de gebouwen voldoen aan het meest recente verslag van de onderwijsinspectie. Ten opzichte van 2008 is dit een significante achteruitgang van 3,4 procentpunten. Opnieuw valt op dat men voor een relatief hoog aandeel van de vestigingsplaatsen aangeeft dat men niet op de hoogte is.

Tabel 44:

IND 2.3.1: Proportie vestigingsplaatsen naar voldoen aan meest recente verslag onderwijsinspectie en naar jaar, in % (N=6321).

		Voldaan aan verslag onderwijsinspectie?		Totaal	Weet niet
		Ja	Neen		
Jaar	2008	85,9%	14,1%	100,0%	10,50%
	2013	82,5%	17,5%	100,0%	13,20%

Noot. $\chi^2(1) = 13{,}837$; P=0,000

Tabel 45 (IND 2.3.2) toont aan dat 81,4% van de vestigingsplaatsen voldoet aan het meest recente brandweerverslag. Ten opzichte van 2008 is dit een zeer kleine, maar significante, vooruitgang van 2 procentpunten. Opnieuw valt ook het aandeel vestigingsplaatsen op waarvan men niet weet of ze aan het brandweerverslag voldoen.

Tabel 45:

IND 2.3.2: Proportie vestigingsplaatsen naar voldoen aan meest recente verslag brandweer en naar jaar, in % (N=6233) .

		Voldaan aan verslag brandweer?		Totaal	weet niet
		Ja	Neen		
Jaar	2008	79,4%	20,6%	100,0%	13,50%
	2013	81,4%	18,6%	100,0%	12,00%

Noot. $\chi^2(1) = 3{,}985$; P=0,046.

Het inspectieverslag gaat uit van een kwaliteitsbeoordeling door een controlerende instantie die extern is aan de school, terwijl de evaluatie van het gebouwenpark in onderhavig onderzoek gebeurde door de school zelf. In Tabel 46 gaan we na of er een samenhang is tussen beide: wijzen beide types van indicatoren in dezelfde richting? De cijfers tonen aan dat de zelf gerapporteerde kwaliteit van schoolgebouwen inderdaad significant minder is voor vestigingsplaatsen die niet aan hun meest recente inspectieverslag kunnen voldoen. Dit geldt vooral als we enkel rekening houden met de basisvoorwaarden voor kwaliteit (11% verschil). Dit zijn trouwens net de kwaliteitscriteria waarop de onderwijsinspectie zich in hoofdzaak richt.

Tabel 46:

IND 2.3.3: Samenhang tussen voldoen aan inspectieverslag en kwaliteitscores, 2013 .

	Voldoen aan het meest recente verslag van de onderwijsinspectie	N	gemiddelde score op 100
Gemiddelde algemene score (a)	Ja	2487	65,3
	Neen	527	56,8
Gemiddelde score basiscriteria (b)	Ja	2486	73,2
	Neen	527	62,4
Gemiddelde score uitdagingen (c)	Ja	2487	59,3
	Neen	527	51,7

(a) *Noot.* t(3012)=15,319; P=0,000

(b) *Noot.* t(3011)=16,384; P=0,000

(c) *Noot*. t(762)=12,711; P=0,000

5.2.4 Energiegebruik

Indicator 2.4.1 geeft informatie over het gebruik van verschillende energiebronnen op vestigingsplaatsen van scholen. Er wordt enkel informatie gegeven over of de energiebron wordt gebruikt of niet, en niet over de mate waarin deze wordt gebruikt.

Uit Tabel 47 blijkt dat gas over het algemeen de meest gebruikte energiebron voor verwarming van schoolgebouwen is. Op 79% van de vestigingsplaatsen wordt van deze energiebron gebruik gemaakt. Gas wordt op ruime afstand gevolgd door stookolie (gebruik op 32% van de vestigingsplaatsen) en elektriciteit (16%). Alternatieve energiebronnen worden bijna niet gebruikt voor verwarming (1,5%).

Tijdens de voorbije 5 jaar blijken er zich wel tamelijk grote veranderingen te hebben voorgedaan in het energiegebruik. Het gebruik van gas is toegenomen met 6 procentpunten. Het gebruik van stookolie is afgenomen met 11 procentpunten en van elektriciteit met 6 procentpunten. Het gebruik van alternatieve energiebronnen heeft echter geen grote toename gekend (0,7 procentpunt).

Tabel 47:

IND 2.4.1: Proportie vestigingsplaatsen naar type energiebron, in%.

		Type energiebron			
		Gas	Stookolie	Elektriciteit	Alternatieve energiebronnen (zonne-energie, windenergie)
Jaar	2008 (N=3705)	73,5%	42,8%	21,2%	0,8%
	2013 (N=3563)	79,2%	32,1%	15,6%	1,5%

Op 14% van de vestigingsplaatsen gebeurt er energieopwekking (Tabel 48). Bijna alle vestigingsplaatsen (97%) waar er energieopwekking plaatsvindt, maken gebruik van zonnepanelen. Andere mogelijke technieken van energieopwekking blijken veel minder aanwezig: een zonneboiler en/of warmtepomp wordt gebruikt op 8% van de vestigingen met energieopwekking. Het gebruik van andere technieken blijkt bijna verwaarloosbaar klein te zijn (Tabel 49).

Tabel 48:

IND 2.4.2: Proportie vestigingsplaatsen waar energie wordt opgewerkt via energieopwekkende infrastructuur, in % (N=3471)

		% vestigingsplaatsen
Energieopwekking aanwezig?	ja	13,7%
	neen	86,3%
Totaal		100,0%
weet niet		0,9%

Tabel 49:

IND 2.4.3: Proportie vestigingsplaatsen waar energieopwekking gebeurt naar gebruikte techniek, in %.

		Techniek aanwezig?		Totaal	Weet niet
		ja	neen		
Technieken	Zonnepanelen (N=473)	96,6%	3,4%	100,0%	0,2%
	Zonneboiler (N=325)	8,3%	91,7%	100,0%	3,8%
	Windturbine (N=320)	0,8%	99,2%	100,0%	1,9%
	Stadsverwarming en koeling (N=317))	1,7%	98,3%	100,0%	4,1%
	Warmtekrachtkoppeling (N= 317)	1,4%	98,6%	100,0%	5,5%
	Warmtepomp (N=323)	7,7%	92,3%	100,0%	5,7%
	Installatie voor biomassa (N=317)	0,3%	99,7%	100,0%	4,0%
	Andere (N=289)	1,4%	98,6%	100,0%	10,2%

5.2.5 Toegankelijkheid

Wat de toegankelijkheid van de schoolgebouwen betreft (Tabel 50, IND 2.5), blijkt dat noodzakelijke maatregelen en ingrepen nog vaak ontbreken. Op 62% van de vestigingsplaatsen blijkt een drempelvrije toegang en toegangspad voorhanden, 58% heeft een aangepaste parkeerplaats en op 52% van de vestigingsplaatsen is er genoeg duidelijke signalisatie aanwezig. Andere maatregelen blijken op minder dan de helft van de vestigingsplaatsen aanwezig te zijn, zoals de beschikbaarheid van aangepaste toiletten voor leerlingen en personeel met een beperking en een lift.

Tabel 50:

IND 2.5: Proportie vestigingsplaatsen naar aanwezigheid van toegankelijkheidmaatregelen, 2013, in %.

		Maatregel aanwezig?		Totaal	Weet niet
		ja	neen		
Toegankelijkheidsmaatregel	Aangepaste parkeerplaats dicht bij de ingang (N=3484)	57,7%	42,3%	100,0%	0,2%
	Drempelvrije toegang en toegangspad (N=3478)	61,8%	38,2%	100,0%	0,3%
	Een lift voor grote niveauverschillen en/of een lift of helling voor kleine niveauverschillen (N=3457)	22,9%	77,1%	100,0%	0,5%
	Een duidelijke signalisatie om vlot alle lokalen te vinden (N=3470)	51,5%	48,5%	100,0%	0,7%
	Aangepaste toiletten voor leerlingen met een beperking (N=3485)	44,0%	56,0%	100,0%	1,3%
	Aangepaste toiletten voor personeel met een beperking (N=3478)	31,1%	68,9%	100,0%	1,3%
	Andere (N=1696)	4,8%	95,2%	100,0%	33,9%

5.2.6 Asbest

Met betrekking tot het asbestbeheer in schoolgebouwen geven indicator 2.6.1 tot 2.6.2 informatie over vier aspecten van asbestbeheer, namelijk *(1)* of er een asbestinventaris aanwezig is, *(2)* of de asbestproblematiek wordt opgevolgd, *(3)* of er daadwerkelijk asbest aanwezig is in de gebouwen van de vestigingsplaats en *(4)* of de school concrete plannen heeft om tot asbestverwijdering over te gaan.

Een eerste vaststelling is dat telkens een vrij hoog percentage van de respondenten niet op de hoogte bleek van de gevraagde gegevens over asbest. In 2013 gaf men voor 13% van de vestigingsplaatsen aan niet te weten of een asbestinventaris aanwezig is, voor de opvolging van de problematiek is dit 16%, voor de aanwezigheid van asbest 19% en de plannen om tot verwijdering over te gaan 10%. Deze vestigingsplaatsen werden in onderstaande analyses echter als ontbrekende waarden beschouwd en uit de berekening gesloten. In het geval we de categorie 'weet niet' mee in de berekening hadden genomen, hadden de gerapporteerde percentages een stuk lager gelegen.

Uit Tabel 51 blijkt dat op 92% van de vestigingsplaatsen een asbestinventaris werd opgemaakt. In vergelijking met 2008 is dit een significante vooruitgang met 8 procentpunten.

Tabel 51:

IND 2.6.1: Proportie vestigingsplaatsen waar asbestinventaris is opgemaakt, naar jaar, in %.

		Inventaris opgemaakt ?		Totaal	Weet niet
		Ja	Neen		
Jaar	2008	84,2%	15,8%	100,0%	15,3%
	2013	92,3%	7,7%	100,0%	12,8%

Noot. $\chi^2(1)=96,266$; P=0,000; N=6173

Op 89% van de vestigingsplaatsen wordt de asbestthematiek opgevolgd. Ook hier zien we een significante vooruitgang met 5% in vergelijking met 5 jaar geleden (Tabel 52, IND 2.6.2).

Tabel 52:

IND 2.6.2: Proportie vestigingsplaatsen waar asbestthematiek wordt opgevolgd, naar jaar, in %

		Opvolging van de thematiek ?		Totaal	Weet niet
		Ja	Neen		
Jaar	2008	84,2%	15,8%	100,0%	19,4%
	2013	89,2%	10,8%	100,0%	16,0%

Noot. $\chi^2(1)=31,619$; P=0,000; N=5774

Wat de aanwezigheid van asbest op de vestigingsplaats betreft IND 2.6.3, Tabel 53), beweert men dat er op 52% van de vestigingsplaatsen momenteel asbest in de gebouwen aanwezig is.[17] Hier merken we geen significant verschil met de situatie in 2008. Verder blijkt er zich wel een daling met 7 procentpunten te hebben voorgedaan in de proportie vestigingsplaatsen waarvan men niet weet of er zich asbest bevindt.

Tabel 53:

IND 2.6.3: Proportie vestigingsplaatsen waar asbest aanwezig is, naar jaar, in %.

		Is er momenteel asbest aanwezig in de gebouwen op de vestigingsplaats ?		Totaal	Weet niet
		Ja	Neen		
Jaar	2008	50,1%	49,9%	100,0%	25,7%
	2013	52,1%	47,9%	100,0%	18,6%

Noot. $\chi^2(1)=2,257$; P=0,133; N=5618

Voor de vestigingsplaatsen waar er asbest aanwezig is in 2013, beweert 29% dat er concrete plannen zijn om tot verwijdering over te gaan. Ook hier zien we geen verschil in vergelijking met 5 jaar geleden (IND 2.6.4, Tabel 54).

[17] Zoals hierboven vermeld werden enkel die respondenten in rekening gebracht die van de situatie op de hoogte zijn. Indien we ook de categorie 'weet niet' in de analyse betrekken, dan is het aandeel vestigingplaatsen die asbest rapporteren 42% in plaats van 52%.

Tabel 54:

IND 2.6.4: Proportie vestigingsplaatsen waar asbest aanwezig is naar concrete plannen om tot verwijdering over te gaan, naar jaar, in %.

		Zijn er concrete plannen om tot asbestverwijdering over te gaan		Totaal	Weet niet
		ja	neen		
Jaar	2008	29,1%	70,9%	100,0%	8,1%
	2013	28,7%	71,3%	100,0%	9,7%

Noot. $\chi^2(1)=0,56$; P=0,813; N=2584

5.3 Gebruik

5.3.1 Buitenschools gebruik van schoolgebouwen

Op 62% van de vestigingsplaatsen worden de gebouwen ook buiten de normale school- of werkuren gebruikt, bijvoorbeeld 's avonds, in het weekend of tijdens de schoolvakanties (IND 2.7.1; Tabel 55). Dit is een significante stijging met 3 procentpunten ten opzichte van 2008.

Tabel 55:

IND 2.7.1: Proportie vestigingsplaatsen naar buitenschools gebruik en jaar, in %.

		School gebruikt buiten normale schooluren?		Totaal	Weet niet
		Ja	Neen		
Jaar	2008	59,2%	40,8%	100,0%	_
	2013	62,4%	37,6%	100,0%	0,5%

Noot. $\chi^2(1)=7,796$; P=0,005; N=7235

Wanneer schoolgebouwen buitenschools worden gebruikt kan dit occasioneel gebeuren, of op meer regelmatige basis. We zien dat het grootste deel van het buitenschools gebruik op regelmatige basis gebeurt (67,5%). Het gemiddeld aantal uur buitenschools gebruik bedraagt dan 17,76 uur, wat niet significant verschilt van 5 jaar geleden (IND2.7.3; Tabel 57). Op slechts 32,5% van de vestigingsplaatsen waar de gebouwen buitenschools worden gebruikt gebeurt dit occasioneel (IND 2.7.2; Tabel 56).

Tabel 56:

IND 2.7.2: Proportie vestigingsplaatsen met buitenschoolsgebruik naar gebruiksfrequentie en jaar, in %.

		Regelmatig of occasioneel gebruik?		Totaal
		Occasioneel	Regelmatig	
Jaar	2008	31,4%	68,6%	100,0%
	2013	32,5%	67,5%	100,0%

Noot. $\chi^2(1)=0,679$; P=0,410; N=4391

Tabel 57:

IND 2.7.3: Gemiddeld aantal uren per week buitenschools gebruik naar jaar.

	jaar	N	gemiddeld aantal uren/week
Hoeveel uur gemiddeld per week?	2008	1199	16,53
	2013	1158	17,67

Noot. t(1891)=-1,677; P=0,084

Wie maakt gebruik van de gebouwen buiten de normale school- en werkuren? Uit Tabel 58 (IND2.7.4) blijkt dat het meest wijdverspreide gebruik in 2013 gebeurt door verenigingen (buurtvereniging, bejaardenclub, sportclub,…), die op 62% van de vestigingsplaatsen buitenschools gebruik maken van de gebouwen. Op 50% van de vestigingsplaatsen gaat het om de instelling zelf die ook buiten de normale schooluren de gebouwen blijft gebruiken voor buitenschoolse activiteiten. Op 35% van de vestigingsplaatsen gaat het om welzijnsinstellingen of sociaal-culturele instellingen als Kind en Gezin,

Initiatief Buitenschoolse Opvang (IBO) of de jeugdbeweging. Op 31% gaat het om andere onderwijsinstellingen en op 22% om 'andere'. Ten opzichte van 2008 merken we geen grote veranderingen. Wel blijkt er meer gebruik door de instelling zelf voor te komen, en minder door welzijns- en sociaal-culturele instellingen.

Tabel 58:

IND 2.7.4: Proportie vestigingsplaatsen met buitenschools gebruik naar soort buitenschoolse gebruiker en jaar, in %.

		Jaar	
		2008 (N=2197)	2013 (N=2178)
Wie gebruikt het schoolgebouw?	De instelling zelf	46,1%	50,1%
	Andere onderwijsinstellingen (DKO, OSP, CLB,...)	29,2%	31,4%
	Welzijns- of sociaal-culturele instellingen (bijv. Kind en	38,3%	34,9%
	Verenigingen (buurtvereniging, bejaardenclub, sportclub)	60,3%	61,5%
	Andere	21,3%	21,9%

Als er buitenschools gebruik van de gebouwen plaatsvindt, over welke soort activiteiten gaat het dan? Tabel 59 (IND 2.7.5) laat zien dat schoolgebouwen het meest buitenschools worden gebruikt voor sport en spel (op 58% van de vestigingsplaatsen, voor- en naschoolse opvang (50%), vergaderingen (46%), feesten en bijeenkomsten (39%) en onderwijsactiviteiten of studie (24%). In vergelijking met 2008 zien we voor bijna alle soorten activiteiten een toename in het aantal buitenschools gebruikte vestigingen. Dit geeft aan dat schoolgebouwen niet alleen significant meer naschools gebruikt worden (supra), maar dat dit ook voor een bredere waaier van activiteiten gebeurt dan 5 jaar geleden.

Tabel 59:

IND 2.7.5: Proportie vestigingsplaatsen met buitenschools gebruik naar soort buitenschoolse activiteit en jaar, in %.

		Jaar	
		2008 (N=2195)	2013 (N=2178)
Soort buitenschoolse activiteit	Onderwijs en opleiding	40,0%	40,3%
	Onderwijsactiviteiten en studie	18,6%	24,3%
	Voor- en naschoolse opvang	46,2%	50,7%
	Vergaderingen	41,4%	45,4%
	Feesten en bijeenkomsten	34,4%	38,5%
	Sport/spel/beweging	55,0%	57,9%
	Cultuurbeleving (muziek, toneel)	33,1%	36,7%
	Cursussen	24,0%	28,3%
	Andere	14,0%	13,0%

Uit de monitor 2008 bleek al dat er een significante samenhang bestaat tussen de mogelijkheid om een schoolgebouw vlot open te stellen en de beslissing effectief tot na schools gebruik over te gaan.[18] Voor wat de situatie in 2013 betreft kunnen we dit verband bevestigen. Tabel 60 toont aan dat waar deze mogelijkheid niet of nauwelijks aanwezig is, het percentage buitenschools gebruik tot 20 tot 40% lager ligt dan op vestigingsplaatsen die wel vlot en veilig opengesteld kunnen worden. Deze significante samenhang wijst erop dat het buitenschools gebruik van schoolgebouwen aan infrastructurele voorwaarden gebonden is.

[18] AGIOn, (2009). *De schoolgebouwenmonitor 2008: indicatoren voor de kwaliteit van de schoolgebouwen in Vlaanderen*. Antwerpen, Garant, p 132.

Tabel 60:

Proportie vestigingsplaatsen naar aanwezigheid van buitenschools gebruik en de mogelijkheid om de gebouwen veilig en vlot open te stellen, in% (N=3424).

		Buitenschools gebruik?		Totaal
		Ja	Neen	
Gebouwen zijn vlot en veilig open te stellen?	Niet	32,4%	67,6%	100,0%
	In geringe mate	52,8%	47,2%	100,0%
	Middelmatig	66,2%	33,8%	100,0%
	Grotendeels	78,5%	21,5%	100,0%
	Volledig	72,4%	27,6%	100,0%
Totaal		62,6%	37,4%	100,0%

Noot. $\chi^2(4)=348,292$; P=0,000

5.3.2 Cohabitatie met andere onderwijsinstellingen

Indicator 2.8.1 peilt naar de mate waarin onderwijsinstellingen samen gebruik maken van dezelfde site of hetzelfde gebouwencomplex. Uit Tabel 61 blijkt dat dit voor 34% van de vestigingsplaatsen het geval is.

Tabel 61:

IND 2.8.1:Proportie vestigingsplaatsen geïntegreerd met andere onderwijsinstellingen binnen het zelfde gebouwcomplex of site, 2013, in % (N=3498).

		% vestigingsplaatsen
Geïntegreerd met onderwijsinstellingen?	Ja	34,4%
	Neen	65,6%
Totaal		100,0%
Weet niet		0,4%

Van de 34% vestigingsplaatsen die een gebouw delen met een andere onderwijsinstelling, werkt 76% ook samen met die andere instelling en 83% gebruikt ruimtes gemeenschappelijk (IND 2.8.2, Tabel 62).

Tabel 62:

IND 2.8.2: Proportie geïntegreerde vestigingsplaatsen die inhoudelijke samenwerken of ruimtes delen met andere onderwijsinstellingen binnen het gebouwencomplex of site, 2013, in %.

	% vestigingsplaatsen met inhoudelijke samenwerking (N=1189)	% vestigingsplaatsen met gemeenschappelijk gebruik van ruimtes (N=1190)
Ja	75,5%	82,8%
Neen	24,5%	17,2%
Totaal	100,0%	100,0%
Weet niet	0,8%	0,5%

5.3.3 Cohabitatie met niet-onderwijsinstellingen

Indicator 2.9.1 (Tabel 63) peilt naar de mate van integratie van schoolgebouwen in *multifunctionele* gebouwencomplexen of sites, waar naast deze schoolgebouwen ook woningen, een kinderdagverblijf, een cultureel centrum of een rusthuis zijn gevestigd. We stellen vast dat in 2013 21% van de vestigingsplaatsen van scholen op de een of andere manier geïntegreerd is in een gebouwencomplex of site waar ook andere functies zijn gehuisvest. In vergelijking met 2008 is de situatie niet significant gewijzigd.

Tabel 63:

IND 2.9.1: Proportie vestigingsplaatsen die geïntegreerd zijn binnen een site of gebouwencomplex waar ook andere niet-onderwijsfuncties in gehuisvest zijn, naar jaar, in %.

		schoolgebouw geïntegreerd met niet-onderwijsfuncties ?		Totaal
		Ja	Neen	
Jaar	2008	19,7%	80,3%	100,0%
	2013	21,3%	78,7%	100,0%

Noot. $\chi^2(1)=2,831$; P=0,092; N=7190

Op 61% van de vestigingsplaatsen die eenzelfde complex of site delen met andere functies, gaat het om een welzijnsinstelling, op 24% om een sociaal-culturele instelling, op 18% met een klooster of een ander religieus gebouw en op 11% met een sportvoorziening. Gezien het percentage de 100% overstijgt, komen we tot het besluit dat een deel van de vestigingsplaatsen hetzelfde gebouwencomplex of site deelt met meer dan één van deze functies. De vergelijking met 2008 toont aan dat er zich in 2013 meer cohabitatie voordoet met welzijnsinstellingen, sociaal-culturele instellingen en sportvoorzieningen (IND 2.9.2, Tabel 64).[19]

Tabel 64:

IND 2.9.2: Proportie vestigingsplaatsen naar type niet-onderwijsinstelling waarmee men een site of gebouwencomplex deelt en naar jaar, in %.

	2008 (N=727)	2013 (N=733)
Welzijnsinstelling (kinderdagverblijf, Kind & Gezin, rust	55,50%	61,00%
Socio-culturele instelling (cultureel centrum, buurthuis,	22,50%	24,00%
Sportvoorziening	10,20%	11,40%
Woningen	16,40%	6,80%
Bedrijf, kantoor, overheidsdienst	7,20%	5,80%
Klooster of ander religieus gebouw	_	18,40%
Andere	21,70%	11,60%

In 2013 wordt er bij 63% van vestigingsplaatsen die in een ruimer gebouwencomplex met andere functies zijn geïntegreerd, ook inhoudelijk samengewerkt met deze functies. Ten opzichte van 2008 hebben zich daarin echter geen veranderingen voorgedaan (Tabel 65, IND 2.9.3). Eveneens stellen we vast dat er bij 50% van deze vestigingen ook gemeenschappelijk gebruik voorkomt van lokalen en ruimtes. Ook hier zien we geen significante veranderingen ten opzichte van 2008. Vergelijken we deze cijfers met de situatie waarin men samen is gehuisvest met een andere onderwijsinstelling, dan zien we dat er met niet-onderwijsfuncties op de site toch aanzienlijk minder wordt samengewerkt en ook minder ruimte wordt gedeeld *(supra)*.

[19] Het feit dat er minder wordt gedeeld met woningen en andere voorzieningen is mogelijk te wijten aan de toevoeging van de extra categorie 'klooster of ander religieus gebouw' in 2013. Het is aannemelijk dat respondenten in 2008 bij gebrek aan de juiste benaming, een klooster als een woning of 'andere voorziening' hebben beschouwd.

Tabel 65:

IND 2.9.3: Proportie geïntegreerde vestigingsplaatsen die inhoudelijke samenwerken of ruimtes delen met niet-onderwijsinstellingen binnen het gebouwencomplex of site en naar jaar, in %.

		inhoudelijke samenwerking?		Totaal	weet niet
		Ja	Neen		
Jaar	2008	59,8%	40,2%	100,0%	_
	2013	62,5%	37,5%	100,0%	1,4%
		gemeenschappelijk gebruik van ruimtes?		Totaal	weet niet
		Ja	Neen		
Jaar	2008	49,9%	50,1%	100,0%	_
	2013	50,1%	49,9%	100,0%	0,1%

Noot. $\chi^2(1)=1,084$; P=0,298
Noot. $\chi^2(1)=0,006$; P=0,937

5.4 De uitvoering van werken

5.4.1 Werken en tevredenheid

Voor 57% van de vestigingsplaatsen geeft men aan dat er een belangrijke nieuwbouw of grondige modernisering is uitgevoerd in de periode 2008 tot 2013, of dat dergelijke projecten op het moment van bevraging (voorjaar 2013) in ontwerp- of uitvoeringsfase waren (Tabel 66, IND 3.1.1).[20] In vergelijking met 2008 gaat het om een significante stijging van 11 procentpunten. We zien dus dat voor de periode 2008-2013 meer grote bouwprojecten (afgewerkt en in uitvoering) werden gerapporteerd dan voor de periode 2003-2008.

Tabel 66:

IND 3.1.1: Proportie vestigingsplaatsen waar nieuwbouw of modernisering is uitgevoerd of in ontwerpfase in voorbije 5 jaar, naar jaar, in %

		Nieuwbouw of modernisering uitgevoerd, in uitvoering of in ontwerpfase?		Totaal
		ja	neen	
Jaar	2008	45,60%	54,40%	100,00%
	2013	56,70%	43,30%	100,00%

Noot. $\chi^2(1)=86,455$; P=0,000; N=7102

Indicator 3.1.2 peilt naar de mate waarin deze schoolgebouwen, die recentelijk (< 5 jaar) werden opgericht of gerenoveerd, of nog in uitvoering zijn, aan de oorspronkelijke verwachtingen van de school kunnen beantwoorden. Naar deze verwachtingen werd gepeild aan de hand van zes kwaliteitsdimensies: veiligheid, bouwfysieke staat, functionaliteit, comfort, belevingswaarde en de kosten van de werken.

Uit Tabel 67 blijkt dat respondenten over het algemeen tevreden zijn met hun recente nieuwbouw- of renovatieprojecten. In 2013 vindt 89% van de respondenten dat de recente schoolgebouwen aan hun oorspronkelijke verwachtingen kunnen voldoen op vlak van veiligheid, terwijl slechts 4% hierover ontevreden is. Daarna komen de bouwtechnische staat, het comfort, de functionaliteit en belevingswaarde van de recente gebouwen. Hierover is 83-84% tevreden, terwijl de proportie ontevreden (erg) laag blijft (4% tot 7%). De minst positieve evaluatie vinden we terug bij de gemaakte kosten voor de uitvoering van de bouwwerken. Hier beweert slechts 56% dat de kosten van de bouwwerken aan de oorspronkelijke verwachtingen konden voldoen, terwijl 16% beweert dat dit niet of slechts in geringe mate het geval was.

[20] Wat het gesubsidieerd onderwijs betreft gaat het hier om alle nieuwbouw of modernisering, ongeacht of deze ook gesubsidieerd werden.

In vergelijking met de situatie in 2008 merken we voor de domeinen 'kosten' en 'comfort' geen significant verschil. Voor functionaliteit echter zien we wel een groot verschil in waardering. Terwijl de proportie tevreden in 2008 'maar' 77% bedroeg, is dit in 2013 84%: een significante stijging met 7 procentpunten. Voor de overige drie domeinen zien we ook een significant verschil in waardering, maar dit is (erg) klein.

Tabel 67:

IND 3.1.2: Proportie vestigingsplaatsen naar de mate waarin het gerealiseerde of ontworpen gebouw per evaluatiedomein aan de oorspronkelijke verwachtingen kan voldoen en naar jaar, in %.

		Beoordeling					Totaal
		Volstrekt onvoldoende	Onvoldoende	Middelmatig	Voldoende	Zeker voldoende	
Veiligheid en hygiëne (a)	2008	0,5%	2,1%	9,1%	41,1%	47,2%	100,0%
	2013	0,7%	3,2%	7,1%	45,2%	43,8%	100,0%
Bouwkundige staat van het gebouw (b)	2008	0,3%	2,0%	12,8%	43,9%	40,9%	100,0%
	2013	1,7%	2,4%	13,4%	42,0%	40,6%	100,0%
Functionaliteit (c)	2008	1,7%	5,0%	16,2%	44,4%	32,7%	100,0%
	2013	0,8%	4,3%	10,5%	46,2%	38,2%	100,0%
Comfort (d)	2008	0,6%	3,2%	12,5%	41,4%	42,3%	100,0%
	2013	1,2%	3,7%	12,6%	44,1%	38,5%	100,0%
Belevingswaarde (e)	2008	0,8%	4,1%	14,2%	40,4%	40,6%	100,0%
	2013	0,9%	2,7%	12,1%	46,1%	38,2%	100,0%
Kosten (f)	2008	5,5%	10,9%	26,8%	39,1%	17,8%	100,0%
	2013	4,4%	11,3%	28,0%	41,3%	15,1%	100,0%

(a) *Noot.* $\chi^2(4)=14,441$; P=0,006; N=3457

(b) *Noot.* $\chi^2(4)=16,361$; P=0,003; N=3420

(c) *Noot.* $\chi^2(4)=35,700$; P=0,000; N=3435

(d) *Noot.* $\chi^2(4)=8,110$; P=0,088; N=3467

(e) *Noot.* $\chi^2(4)=16,092$; P=0,003; N=3434

(f) *Noot.* $\chi^2(4)=7,117$; P=0,130; N=3222

Naast belangrijke nieuwbouw en renovaties werden er ook grote onderhoudswerken uitgevoerd.[21] Er werd aangegeven dat het bijvoorbeeld kan gaan over de vervanging van ramen, de verbetering van sanitair, het vernieuwen van een stookinstallatie, buitenaanleg, grondige werken aan het dak of de aanpassing van lokalen aan pedagogische noden. We stellen vast dat er tussen 2008 en 2013 op 63% van de vestigingsplaatsen dergelijke grote onderhoudswerken werden uitgevoerd (IND 3.1.3, Tabel 68).

Tabel 68:

IND 3.1.3: Proportie vestigingsplaatsen waar grote onderhoudswerken werden uitgevoerd in voorbije 5 jaar, 2013, in %.

		% vestigingsplaatsen
Onderhoudswerken gebeurd?	Ja	63,0%
	Neen	37,0%
Totaal		100,0%

Een laatste type betreft de aankoop van een schoolgebouw. Voor 2013 rapporteert men voor 8% van de vestigingsplaatsen een aankoop van een gebouw (IND 3.1.4, Tabel 69).[22]

[21] Wat het gesubsidieerd onderwijs betreft gaat het hier om alle grote onderhoudswerken, ongeacht of deze ook gesubsidieerd werden.

[22] Wat het gesubsidieerd onderwijs betreft gaat het hier om alle aankopen, ongeacht of deze ook gesubsidieerd werden.

Tabel 69:

IND 3.1.4: Proportie vestigingsplaatsen waarvoor er een aankoop is gebeurd in voorbije 5 jaar, 2013, in %

		% vestigingsplaatsen
Aankoop gebeurd?	Ja	7,8%
	Neen	92,2%
Totaal		100,0%

5.4.2 Kwaliteit van het planningsproces

Indicator 3.2 (Tabel 70) peilt naar de kwaliteit in de totstandkoming van scholenbouwprojecten en dit op vlak van: *(1)* de kwaliteit van het plannings-, ontwerp en bouwproces, *(2)* het advies dat men tijdens dit proces heeft gekregen en *(3)* de mogelijkheid tot participatie.

Wat de kwaliteit van het plannings-, ontwerp- en bouwproces betreft blijkt minimum 70% van de grote bouwprojecten te kunnen voldoen aan een aantal sleutelcondities voor kwaliteit, namelijk de aanwezigheid van een bouwteam, een duidelijke stapsgewijze aanpak, een goede communicatie, een realistische houding (in functie van het bouwbudget), een gemotiveerde keuze van architect, de begeleiding door een competente projectmanager en een goed omschreven projectdefinitie. Tegelijk moeten we echter vaststellen dat voor een minderheid van grote bouwprojecten deze voorwaarden (nog) niet zijn vervuld. Meer bepaald blijkt er voor 12% van de projecten niet of nauwelijks een projectdefinitie te zijn uitgewerkt, in 9% van de gevallen werd er onvoldoende vlot gecommuniceerd, in 13% is er geen competente projectbegeleider geweest, in 13% is er geen gemotiveerde keuze van architect gebeurd en in 9% van de gevallen is een stapsgewijze aanpak niet of nauwelijks gevolgd. Kwaliteitsvoorwaarden die minder dan in 70% van de gevallen zijn vervuld zijn: de mogelijkheid voor gebruikers om het project te evalueren, het betrekken van de ruimere context in het project en de mogelijkheden om uit de ervaringen van andere scholen te leren. Aan deze laatste voorwaarde blijkt bij minder dan de helft van de bouwprojecten te zijn voldaan.

We kunnen twee criteria vergelijken met de situatie in 2008. Wat de opmaak van een projectdefinitie betreft blijkt er geen significante verandering te zijn gebeurd, maar op vlak van de gemotiveerde keuze van een architect zien we wel een grote vooruitgang. Terwijl in 2008 nog maar voor 51% van de grote projecten er een gemotiveerde keuze van architect was, is dit percentage voor 2013 gestegen tot 74%.

Tabel 70:

IND 3.2: Proportie vestigingsplaatsen met nieuwbouw of modernisering naar beoordeling van plannings- en ontwerpproces en naar jaar, in %.

			Is aan het criterium voldaan?					Totaal
			Niet	In geringe mate	Middelmatig	Groten deels	Volledig	
Het bouwproject verliep volgens een planningsproces met duidelijk omschreven stappen (N=1776)	jaar	2013	3,7%	4,8%	11,1%	46,1%	34,2%	100,0%
Er werd in de aanvangsfase van het bouwproject voldoende aandacht besteed aan de opmaak van een goed uitgewerkte projectdefinitie, vertrekkende vanuit het pedagogisch project van de school en haar visie op langere termijn (N=3339) (a)	Jaar	2008	3,9%	7,6%	14,5%	45,2%	28,8%	100,0%
		2013	3,1%	8,6%	13,7%	41,7%	33,0%	100,0%
Er was gelegenheid voor het gebruikers om het project te evalueren en eventueel bij te sturen (N=1572)	Jaar	2008	6,0%	11,8%	18,4%	40,4%	23,4%	100,0%
Het bouwproject werd aangestuurd door een bouwteam met de verschillende betrokken (inrichtende macht, school, architect,...) (N=1771)	Jaar	2013	2,0%	4,8%	7,5%	34,0%	51,7%	100,0%
Er was van meet af aan een realistische houding tegenover het project, meer bepaald in functie van de budgettaire mogelijkheden (N=1753)	Jaar	2013	2,2%	4,1%	12,8%	45,8%	35,1%	100,0%
Er is een gemotiveerde keuze van de architect gebeurd. (N=3259) (b)	Jaar	2008	19,7%	13,4%	16,2%	29,7%	20,9%	100,0%
		2013	6,4%	6,9%	12,9%	35,3%	38,4%	100,0%
Er werd vlot over het bouwproject gecommuniceerd, zowel binnen de school als extern (N=1757)	Jaar	2013	3,0%	6,1%	15,8%	41,8%	33,4%	100,0%
Er werd rekening gehouden met de ruimere context waarin de school functioneert (bijv. op stedenbouwkundig vlak, de rol van de school in de buurt,...) (N=1735)	Jaar	2013	4,7%	9,9%	18,3%	40,2%	26,9%	100,0%
Er was gelegenheid om te leren uit de ervaringen van andere scholen en goede praktijken. (N=1715)	Jaar	2013	10,4%	17,4%	24,0%	31,5%	16,6%	100,0%
Het bouwproject werd van begin tot einde deskundig begeleid door een competente projectbegeleider. (N=1692)	Jaar	2013	6,1%	6,7%	15,8%	34,2%	37,1%	100,0%

(a) *Noot.* $\chi^2(4)=10,253$; P=0,360

(b) *Noot.* $\chi^2(4)=244,225$; P=0,000

Een relatief grote proportie van respondenten blijkt ook advies te hebben gekregen over *(1)* financiële materies (66%) en *(2)* over bouwprogramma, planning en ontwerp (69%). In vergelijking met 2008 heeft er zich echter geen significante verandering doorgezet (Tabel 71).

Tabel 71:

IND 3.3: Proportie vestigingsplaatsen met nieuwbouw of modernisering naar beoordeling van advies tijdens plannings- en ontwerpproces en naar jaar, in %.

			Is aan het criterium voldaan?					
			Niet	In geringe mate	Middelmatig	Groten deels	Volledig	Totaal
Advies gekregen over financiering of subsidiëring (a)	Jaar	2008	7,0%	7,5%	16,2%	44,5%	24,7%	100,0%
		2013	7,3%	7,5%	19,2%	43,0%	22,9%	100,0%
Advies gekregen over bouwprogramma, planning en ontwerp (b)	Jaar	2008	3,9%	8,5%	17,4%	47,0%	23,2%	100,0%
		2013	4,8%	7,0%	18,8%	44,7%	24,7%	100,0%

(a) *Noot.* $\chi^2(4)=5,572$; P=0,233; N=3152

(b) *Noot.* $\chi^2(4)=6,203$; P=0,185; N=3199

Wat de gebruikersparticipatie aan de bouwprojecten betreft (Tabel 72), merken we dat dit vooral voor directies is gerealiseerd: bij 84% van de bouwprojecten was er mogelijkheid voor directies om te participeren. Voor andere gebruikersgroepen is dit echter veel minder het geval. Leerkrachten konden maar aan 59% van de projecten participeren en onderhoudspersoneel aan 28%. Ouders, leerlingen en

buurtbewoners bleken zelfs maar bij een kleine minderheid (13% of minder) van de bouwprojecten betrokken te worden.

Ondanks onze vaststelling dat participatie aan bouwprojecten voor de meeste gebruikersgroepen nog niet is gerealiseerd, is er ten opzichte van de situatie in 2008 voor alle groepen toch een significante vooruitgang merkbaar. Bij directies, leerkrachten en onderhoudspersoneel telkens ongeveer 4 procentpunten, bij leerlingen, ouders en buurtbewoners 1 tot 2 procentpunt.

Tabel 72:

IND 3.2: Proportie vestigingsplaatsen met nieuwbouw of modernisering naar beoordeling van participatie tijdens plannings- en ontwerpproces en naar jaar, in %.

			Is aan het criterium voldaan?					Totaal
			Niet	In geringe mate	Middelmatig	Grotendeels	Volledig	
Participatie door directie (a)	Jaar	2008	1,7%	6,7%	10,9%	38,4%	42,2%	100,0%
		2013	2,1%	4,9%	8,9%	36,0%	48,1%	100,0%
Participatie door leerkrachten (b)	Jaar	2008	10,2%	13,7%	22,2%	37,2%	16,6%	100,0%
		2013	8,0%	10,4%	22,3%	39,9%	19,4%	100,0%
Participatie door onderhoudspersoneel (c)	Jaar	2008	32,5%	22,4%	20,6%	17,6%	6,8%	100,0%
		2013	26,0%	22,2%	23,6%	20,1%	8,0%	100,0%
Participatie door leerlingen (d)	Jaar	2008	50,7%	24,7%	15,7%	7,1%	1,8%	100,0%
		2013	41,7%	29,7%	18,4%	7,2%	3,0%	100,0%
Participatie door ouders (e)	Jaar	2008	43,5%	26,5%	17,3%	9,8%	2,9%	100,0%
		2013	38,2%	28,5%	20,2%	9,1%	4,0%	100,0%
Participatie door buurtbewoners (f)	Jaar	2008	65,3%	19,7%	8,3%	4,5%	2,3%	100,0%
		2013	56,0%	24,3%	12,1%	5,5%	2,1%	100,0%

(a) *Noot.* $\chi^2(4)=16,402$; P=0,003; N=3323

(b) *Noot.* $\chi^2(4)=16,932$; P=0,002; N=3280

(c) *Noot.* $\chi^2(4)=19,392$; P=0,001; N=3230

(d) *Noot.* $\chi^2(4)=29,181$; P=0,000; N=3187

(e) *Noot.* $\chi^2(4)=13,182$; P=0,010; N=3192

(f) *Noot.* $\chi^2(4)=32,214$; P=0,000; N=3184

5.4.3 Kwaliteit van de planningscontext

Naast de kwaliteit van het planningsproces speelt ook de kwaliteit van de planning*scontext*. Uit voorafgaand onderzoek bleek immers dat bepaalde elementen uit het schoolbeleid en de schoolorganisatie een ondersteund kader kunnen bieden voor de kwaliteit van bouwprojecten en voor de infrastructurele ontwikkeling van de school.[23] Dit kader omvat ook de financiële situatie waarin het schoolbestuur verkeert, namelijk of er genoeg budget beschikbaar is om noodzakelijke werken te betalen.

Uit Tabel 73 (IND 3.3) blijkt dat er voor 71% van de vestigingen de nodige expertise beschikbaar is op vlak van scholenbouw en onderhoud. Voor 67% van de vestigingsplaatsen werd er een duidelijk infrastructuurbeleid ontwikkeld, op 64% van de vestigingen worden infrastructuurwerken in team aangepakt. Op een stuk minder vestigingen (54%) probeert men de ontwikkeling van de schoolsite in het licht te zien van de bredere sociaal-ruimtelijke omgeving. Er wordt weinig samengewerkt met andere onderwijsinstellingen (27%) of niet-onderwijsinstellingen (19%) als het over de planning en uitvoering van werken gaat. Bovendien merken we dat op 74% van de vestigingsplaatsen de directie, naast de algemene leiding van de school, nog steeds het beheer van het gebouw en opvolging van infrastructuurwerken op

[23] AGIOn, (2013). Een realistische evaluatie van het scholenbouwbeleid in Vlaanderen: Logica en coherentie, effectiviteit, actiepunten. Brussel, AGIOn (te raadplegen op: http://www.agion.be).

zich neemt. In het licht van een toenemende werkbelasting, de nood om zich op de pedagogische kerntaken te kunnen concentreren en het groeiend belang van specialisatie en professionalisering in de scholenbouw, is dit niet altijd een positief gegeven. Dit neemt niet weg dat de betrokkenheid van pedagogisch verantwoordelijken bij infrastructuuraangelegenheden natuurlijk nog steeds erg belangrijk blijft. Ten slotte is er nog de financiële draagkracht van de school. Voor 23% van de vestigingsplaatsen geeft men aan dat de scholengroep of inrichtende macht nog over voldoende budget beschikt om onderhoudswerken uit te voeren, voor 59% beweert men dat er onvoldoende budget is. Mits er door de overheid wordt meegefinancierd, geeft 32% aan dat er voldoende budget is om bouw- renovatiewerken te financieren. 48% beweert dat daarvoor onvoldoende budget is.

Tabel 73:

IND 3.3: Proportie vestigingsplaatsen met nieuwbouw of modernisering naar kwaliteit planningscontext per criterium, 2013, in %.

	Akkoord met de stelling?					totaal
	Niet akkoord	Eerder niet akkoord	Noch niet akkoord/noch akkoord	Eerder akkoord	Akkoord	
Er wordt een duidelijk beleid gevoerd met betrekking tot de verdere ontwikkeling van de schoolinfrastructuur (N=3409)	6,7%	11,6%	14,9%	40,5%	26,3%	100,0%
Er is binnen en/of buiten de school de nodige expertise beschikbaar om onderhouds- en bouwwerken met de nodige kennis van zaken aan te sturen en op te volgen (N=3400)	3,3%	10,3%	15,6%	44,4%	26,4%	100,0%
Naast de algemene leiding van de school, neemt de directie ook nog het beheer van het gebouw op zich en de opvolging van infrastructuurwerken (N= 3400)	5,3%	8,1%	12,4%	38,1%	36,1%	100,0%
Waar mogelijk probeert de school zoveel mogelijk samen te werken met andere scholen bij de planning van bouwwerken (N=3372)	27,3%	21,9%	24,0%	18,3%	8,5%	100,0%
Waar mogelijk probeert de school samen te werken met instellingen uit andere sectoren (welzijn, sport, cultuur,...) bij de planning van bouwwerken (N=3371)	34,7%	23,2%	23,2%	13,6%	5,4%	100,1%
Als er bouw- of onderhoudswerken worden uitgevoerd, wordt er in team aan samengewerkt, met respect voor ieders deskundigheid en in dialoog met de gebruikers (N=3367)	5,8%	8,2%	22,5%	43,5%	20,0%	100,0%
Er wordt geprobeerd om in de ontwikkeling van de schoolsite rekening te houden met de ruimere lokale context waarin de school functioneert (N=3363)	7,1%	11,8%	26,9%	38,3%	15,9%	100,0%
De scholengroep of inrichtende macht beschikt over voldoende financiële middelen om noodzakelijke onderhoudswerken te financieren (N=3415)	33,7%	25,5%	18,0%	18,1%	4,7%	100,0%
Mits subsidiëring of financiering vanuit de overheid, beschikt de scholengroep of inrichtende macht nog over voldoende eigen financiële middelen om noodzakelijke bouw- of renovatiewerken te financieren (N=3399)	26,5%	21,7%	19,7%	24,4%	7,7%	100,0%

5.5 De effectiviteit van het beleid.

5.5.1 Toegekende subsidiebedragen

Indicator 4.1 (Tabel 74) geeft aan dat van het totaal aantal vestigingsplaatsen uit het gesubsidieerd vrij en officieel onderwijs die bestonden in oktober 2012, er aan 2076 vestigingsplaatsen of 37% van het totaal subsidies werden toegekend tussen 1 februari 2008 en 1 februari 2013.

Tabel 74:

IND 4.1: Aantal en proportie vestigingsplaatsen uit 2013 waarvoor subsidies werden toegekend voor volledig afgesloten werken tussen 2008-2013, VGO en OGO.

	N	Percent
Subsidies toegekend	2076	37,38%
Geen subsidies toegekend	3478	62,62%
Totaal	5554	100,00%

Uit Tabel 75 (IND 4.2) blijkt dat het totaal toegekende bedrag 435 mio euro bedroeg met een gemiddelde van 209503 euro per vestiging. Aan de meeste vestigingsplaatsen (60%) werd een bedrag van minder dan 125000 euro toegekend, aan 20% werd een bedrag van 125000 tot 250000 euro toegekend, aan 12% tussen 250000 en 500000 en aan 9% meer dan 500000 euro. We stellen dus vast dat het aandeel vestigingen afneemt naarmate het bedrag groter wordt. Omgekeerd nemen de 9% vestigingen waaraan meer dan 500000 euro werd toegekend wel 48% van het totaal toegekende bedrag voor hun rekening, met een gemiddelde van 2,11 mio euro per vestigingsplaats.

Tabel 75:

IND 4.2: Aantal en proportie vestigingsplaatsen uit 2013 waarvoor subsidies werden toegekend naar bedrag toegekende subsidies voor volledig afgesloten werken tussen 2008-2013, VGO en OGO.

	N	percent	Gemiddeld bedrag per vestiging in euro	Totaal toegekend subsidiebedrag in euro	% van totaal bedrag
1 > 125000	1246	60,02%	56865	70853305	16,29%
125001 > 250000	392	18,88%	176702	69267222	15,93%
250001 > 500000	248	11,95%	339821	84275635	19,38%
Meer dan 500000	190	9,15%	1108066	210532589	48,41%
Totaal	2076	100,00%	209503	434928751	100,00%

Subsidies die tussen 2008 en 2013 werden toegekend aan vestigingsplaatsen die tijdens deze periode administratief werden opgeheven zijn niet in indicatoren 4.1 en 4.2 opgenomen: 427 vestigingsplaatsen zijn in dit geval. Ervan uitgaande dat deze zijn overgaan in nieuwe vestigingen uit 2013, ligt het aantal huidige fysieke vestigingen waaraan subsidies werden toegekend 427 eenheden hoger, namelijk 45% in plaats van 37%. Het totaal toegekende subsidiebedrag bedraagt dan 567mio euro.

Tabel 76:

Vestigingsplaatsen met eindafrekening waaraan subsidies werden toegekend maar die werden opgeheven tussen 2008 en 2013.

	N	Gemiddeld bedrag per vestiging in euro	Totaal toegekend subsidiebedrag in euro
Toegekende subsidies na eindafrekening	427	308032	131529674

5.5.2 Bereiken van doelgroepen

Op 52% van de vestigingen van het gesubsidieerd onderwijs die bestonden in 2013 en waar de uitvoering van grote werken werd gerapporteerd, werden deze werken ook gesubsidieerd (Tabel 77, IND 4.3).[24] Nochtans moeten we bovenstaande cijfers met de nodige voorzichtigheid benaderen. Ten eerste toont dit cijfer een substantiële onderschatting voor het werkelijk aandeel gesubsidieerde werken. Tussen 2008 en 2013 werd aan 427 administratieve vestigingsplaatsen een subsidie toegekend waarbij we ervan kunnen uitgaan dat ze door fusies en defusies onder een ander nummer hebben voortbestaan in 2013 *(supra)*. In de veronderstelling dat alle gesubsidieerde werken op de opgeheven vestigingen ook grote werken waren, is het aannemelijk dat het aandeel gesubsidieerde grote werken niet 52,3% bedraagt maar wel 73%. Aan de andere kant zien we dat voor 18% van de vestigingsplaatsen waar er geen grote werken zijn

[24] Met grote werken wordt bedoeld: nieuwbouw, een grondige renovatie, grote onderhoudswerken of de aankoop van een gebouw.

uitgevoerd toch subsidies werden toegekend. Mogelijk gaat het hier om de subsidiëring van kleinere (onderhouds)werken die in de monitor niet door de respondenten werden gerapporteerd.[25]

We stellen eveneens vast dat de proportie gesubsidieerde grote werken in het vrij onderwijs aanzienlijk hoger is dan in het officieel onderwijs, namelijk 65% ten opzichte van 12%. Om dit te kaderen merken we op dat men binnen het gesubsidieerd vrij onderwijs de bouwsubsidies meer spreidt over een groter aandeel (vaak) kleinere projecten, terwijl in het gesubsidieerd officieel onderwijs vooral een beperkt aantal grote projecten wordt gesubsidieerd. Daarnaast is het gesubsidieerd officieel onderwijs meer actief in deze onderwijsniveaus (bijvoorbeeld deeltijds kunstonderwijs) waarvoor de Vlaamse overheid geen middelen voorziet.

Tabel 77:

IND 4.3: Proportie vestigingsplaatsen uit het gesubsidieerd onderwijs waaraan subsidies werden toegekend voor volledig afgeronde projecten naar onderwijsnet en grote werken uitgevoerd, 2013.

				subsidies ontvangen		
				neen	ja	Total
Onderwijsnet	VGO	grote werken uitgevoerd?	neen	73,6%	26,4%	100,0%
			ja	35,4%	64,6%	100,0%
	OGO	grote werken uitgevoerd?	neen	96,5%	3,5%	100,0%
			ja	87,8%	12,2%	100,0%
Totaal		grote werken uitgevoerd?	neen	81,9%	18,1%	100,0%
			ja	47,7%	52,3%	100,0%

Tabel 78 (IND 4.4), toont de proporties vestigingsplaatsen waarvoor tussen 2008 en 2013 subsidies werden toegekend en/of erop wachten, naar de kwaliteit van deze vestigingsplaatsen ten tijde van de nulmeting in 2008. Deze cijfers laten ons zien of schoolgebouwen van mindere kwaliteit, en die dus meer 'behoeftig' zijn, tijdens de voorbije 5 jaar uiteindelijk significant meer toegang hebben gekregen tot het subsidiesysteem dan minder behoeftige scholen van betere kwaliteit. De cijfers tonen bijgevolg aan dat er een positief verband is tussen de (slechtere) kwaliteit van de infrastructuur en het (op termijn) verwerven van bouwsubsidies. We moeten er wel bij vermelden dat dit verband niet absoluut is: ook scholen die er al goed aan toe zijn, verwerven nog steeds bouwsubsidies, maar wel in mindere mate dan deze met een (groter) infrastructuurprobleem.

Tabel 78:

IND 4.4: Proportie vestigingsplaatsen uit het gesubsidieerd onderwijs naar algemene kwaliteitscore in 2008 en beroep gedaan op subsidies (toekenning met definitieve eindafrekening en/of op wachtlijst).

		Geen subsidie / niet op wachtlijst	Geen subsidie / op wachtlijst	Subsidie / niet op wachtlijst	Subsidie / op wachtlijst	Totaal
Kwaliteitscore 2008 (a)	Laag	33,2%	16,9%	19,4%	30,5%	100,0%
	Middel	33,2%	14,4%	23,7%	28,7%	100,0%
	Hoog	40,6%	16,1%	23,0%	20,3%	100,0%
Totaal		35,8%	15,8%	22,0%	26,3%	100,0%

Noot. $\chi^2(6)=24{,}930$; P=0,000; N=1856

[25] Wat voor AGIOn als subsidieerbare werken wordt beschouwd, kan door de respondent als kleine werken worden begrepen en omgekeerd. Er kan dus een verschil in interpretatie en registratie bestaan waardoor het kan gebeuren dat werken ofwel niet in de subsidiestatistiek van AGIOn zijn opgenomen, ofwel niet worden gerapporteerd door de scholen. Bovendien kan men ook het exacte moment van voltooiing van bouwprojecten verschillend begrijpen: wat in de DINA databank wordt gebruikt als indicator voor voltooide werken (een dossier met volledige 'eindafrekening' op een bepaalde datum), kan door de betrokkenen ter plaatste zelf anders begrepen worden (bijvoorbeeld het moment van ingebruikname). Voor werken waarvan de voltooiing plaatsvond op of rond de 'grenzen' van de referentieperiode (februari 2008 tot februari 2013), kan er dus een verschil in registratie zijn opgetreden.

(a) *Noot.* Laag=1ste terciel, middel=2de terciel, hoog= 3de terciel van de gestandaardiseerde algemene kwaliteitscore over 49 criteria.

Vervolgens stellen we ons de vraag in hoeverre bepaalde karakteristieken van de schoolorganisatie en het schoolbeleid (de planningscontext), de toegang tot het subsidiesysteem mee beïnvloeden. Hierbij werd gebruik gemaakt van een contextscore die werd berekend als het gemiddelde van vijf criteria uit de kwaliteit van de planningscontext *(supra)*.[26] Uit Tabel 79 blijkt dat, ongeacht het kwaliteitsniveau, scholen met een hoge contextscore meer op de wachtlijst staan en/of meer subsidies hebben gekregen dan scholen met een lage contextscore. Het verschil blijkt trouwens aanzienlijk: 4% bij scholen met slechte infrastructurele kwaliteit, 13% bij scholen van middelmatige kwaliteit en 5% bij scholen met een hoge kwaliteit van de schoolgebouwen.

Tabel 79:

IND 4.5: Proportie vestigingsplaatsen VGO en OGO op wachtlijst en/of met subsidie 2008-2013, naar algemene kwaliteitscore in 2008 en contextscore.

		Contextscore (a)		Totaal
		laag	hoog	
Kwaliteit 2008	laag	65,40%	69,60%	67,50%
	middel	60,20%	72,80%	67,10%
	hoog	56,30%	61,00%	59,40%
Totaal		61,00%	67,10%	64,50%

5.5.3 Netto-impact van subsidies op de kwaliteit van schoolgebouwen

Wat de effectiviteit van de bouwsubsidies in het gesubsidieerd onderwijs betreft, gaan we met behulp van een quasi-experiment na of er een oorzakelijk verband is tussen de toekenning van bouwsubsidies en de kwaliteit van de schoolinfrastructuur. Dit oorzakelijk verband betreft een netto-effect waarbij de invloed van andere variabelen zoveel mogelijk onder controle is gehouden. Vooral alle methodologische details verwijzen we naar de methodologische sectie van dit rapport en naar het technisch-methodologisch verslag in bijlage.[27]

Tabel 80 toont het resultaat van een multiple regressie analyse voor twee statistische modellen: de gewone pretest en de retrospectieve pretest.[28] Bij de gewone pretest wordt er gecontroleerd voor een kwaliteitsmeting die aan de gesubsidieerde werken voorafging. Bij de retrospectieve pretest wordt er gecontroleerd voor een kwaliteitsmeting die plaatsvond na de uitvoering van werken, maar waarbij gevraagd werd om terug te denken aan de situatie voorafgaand aan de werken en deze retrospectief te beoordelen.

[26] Deze vijf criteria zijn: *(1)* Er wordt een duidelijk beleid gevoerd met betrekking tot de verdere ontwikkeling van de schoolinfrastructuur, *(2)* er is binnen en/of buiten de school de nodige expertise beschikbaar om onderhouds- en bouwwerken met de nodige kennis van zaken aan te sturen en op te volgen, *(3)* naast de algemene leiding van de school, neemt de directie ook nog het beheer van het gebouw op zich en de opvolging van infrastructuurwerken (omgekeerd gecodeerd), *(4)* de scholengroep of inrichtende macht beschikt over voldoende financiële middelen om noodzakelijke onderhoudswerken te financieren, en *(5)* mits subsidiëring of financiering vanuit de overheid, beschikt de scholengroep of inrichtende macht nog over voldoende eigen financiële middelen om noodzakelijke bouw- of renovatiewerken te financieren. Score 'Laag'= onder het gemiddelde, hoog=boven het gemiddelde.

[27] Doordat we in onderhavig onderzoek niet konden beschikken over relevante investeringsgegevens op vestigingsplaatsniveau voor het GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, werd het GO! niet in deze analyse betrokken.

[28] Normaliteit is verondersteld (P<0,05). Wel deed er zich een probleem voor van collineariteit, maar dit werd geremedieerd door de betreffende waarden te centreren rond het gemiddelde.

Met betrekking tot de effectiviteit van de toegekende subsidies komen we tot de conclusie dat de 'outcome' (kwaliteitscore voor 2013) voor elk van de drie experimentele groepen significant verschilt ten opzichte van de controlegroep (geen subsidies), en dit zowel na controle voor de klassieke voormeting in 2008, als voor de retrospectieve voormeting. Er is dus een significant netto-effect van het toegekende subsidiebedrag op de infrastructurele kwaliteit op vestigingsplaatsniveau (gewone pretest: F=139; P<0,01 retrospectieve test: F=332,5; P<0,01). Afhankelijk van het type pretest blijken de toegekende subsidies 31 tot 52% van de totale variantie in kwaliteit te kunnen verklaren, wat wijst op een matig tot vrij sterk oorzakelijk verband (zie determinatiecoëfficiënt R^2). Over het algemeen neemt de kwaliteitswinst toe naarmate het subsidiebedrag groter wordt, hoewel subsidiebedragen tussen de 125000 en 250000 euro hierop een uitzondering lijken te zijn (enkel bij klassieke pretest). Wanneer we de experimentele groepen onderling vergelijken, stellen we vast dat er na controle voor zowel de klassieke als de retrospectieve pretest ook tussen de groepen '0-125000 ' en '+500000 euro' een significant verschil in de outcome score werd gevonden. Hetzelfde geldt voor de groepen '125000-250000 euro' en '+500000 euro'. Tussen de groepen '0-125000 euro' en '125000-250000 euro' werd er voor beide pretesten, zoals hierboven al aangehaald, geen significant verschil gevonden.

Tabel 80:

Samenvatting van een enkelvoudige regressieanalyse voor de impact van subsidies op posttest kwaliteitscore (2013) , controle voor gewone en retrospectieve pretest (2008).

	Variabele	*Gewone pretest (N=1181)*			*Retrospectieve pretest (N=1221)*		
		B	*SE B*	*ß*	*B*	*SE B*	*ß*
Exp 1,2,3 t.o.v. controle	Controle (a)	26,57	1,77		26,11	1,17	
	exp 1: 1-125000	4,61	0,83	0,16**	3,63	0,68	0,13**
	exp 2: 125001-250000	4,46	1,09	0,11**	5,55	0,90	0,14**
	exp 3: meer dan 250000	8,88	1,05	0,23**	9,46	0,86	0,25**
	Pretest (2008)	0,53	0,02	0,53**	0,58	0,02	0,69**
R^2			0,31			0,52	
F			139,00**			332,50**	
Exp 2 tov exp1	exp 1: 1-125000 (b)	30,29	1,72		30,17	1,13	
	exp 2: 125001-250000	-0,80	1,02	-0,02	1,33	0,86	0,03
	Pretest score (2008)	0,53	0,03	0,53**	0,58	0,02	0,69**
Exp 3 tov exp 2	exp 2: 125001-250000 (c)	30,80	1,70		30,35	1,12	
	exp 3: meer dan 250000	4,75	1,26	0,09**	4,37	1,06	0,09**
	Pretest score (2008)	0,53	0,03	0,52**	0,58	0,02	0,68**
Exp 3 tov exp 1	exp 1: 1-125000 (d)	30,93	1,72		30,51	1,12	
	exp 3: meer dan 250000	2,16	0,99	0,05*	3,94	0,82	0,10**
	Pretest (2008)	0,53	0,03	0,52**	0,58	0,02	0,69**

Noot. *p<0,05 **p<0,01

(a) *Noot.* Controlegroep is intercept

(b) *Noot.* Exp. 1 is intercept

(c) *Noot.* Exp. 2 is intercept

(d) *Noot.* Exp. 3 is intercept

Figuren 8 en 9 tonen aan hoe bouwsubsidies de kwaliteit van de infrastructuur beïnvloeden. Voor elk van de vier groepen in het experimenteel design (4 lijnen) wordt telkens de evolutie tussen de gemiddelde pretest en posttestscore (outcome) weergegeven. Wat de situatie met klassieke pretest betreft (Figuur 8) zien we dat de gemiddelde kwaliteit daalt met 5 procentpunten indien er gedurende de voorbije 5 jaar geen subsidies werden toegekend. Indien er tussen de 0 en 250000 euro werd toegekend stijgt de kwaliteit in zeer lichte mate, maar de grotere kwaliteitswinsten worden maar bereikt met bouwsubsidies vanaf 250000 euro (+3 procentpunten). In het geval van de retrospectieve test (Figuur 9), zijn de verschillen meer uitgesproken: niet subsidiëren leidt tot een ongewijzigde situatie, terwijl er wel telkens grotere kwaliteitswinsten worden geboekt naarmate er grotere subsidiebedragen toegekend worden. Voor subsidies van 250000 euro of meer, bedraagt de gemiddelde kwaliteitswinst zelfs 10 procentpunten.

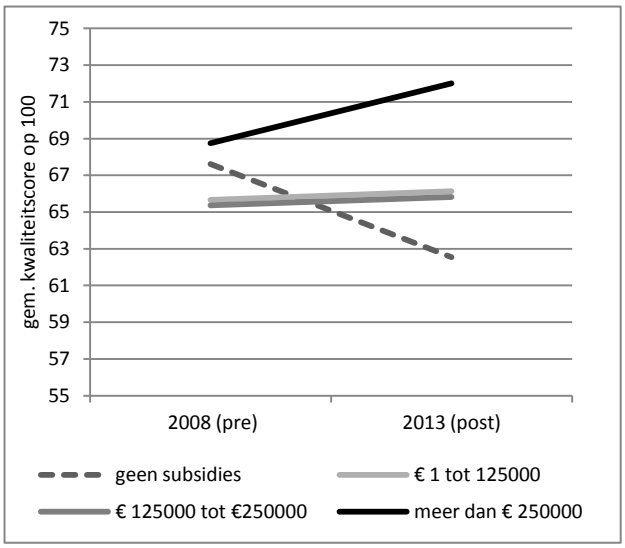

Figuur 8:
Impact van subsidies op kwaliteit, pretest

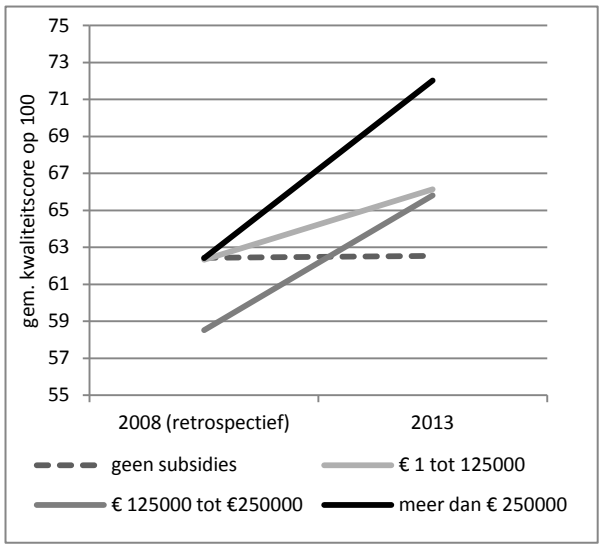

Figuur 9:
Impact van subsidies op kwaliteit, retrospectieve test

Uit de analyse blijkt dus dat het beleidseffect groter is wanneer dit wordt gemeten via de retrospectieve scores die eerder indicatief zijn voor de *perceptie* of *ervaring* van verandering. Wanneer het echter gaat om de meer 'objectieve' meting van verandering via de klassieke pretest, dan blijkt het effect kleiner te zijn. Ondanks de conceptuele verschillen, wijzen het model met de klassieke pretest als deze met de retrospectieve pretest in dezelfde richting: er is een positief 'netto-effect' of 'netto impact' van de toekenning van subsidies op de kwaliteit van schoolgebouwen. De omvang van deze netto impact is dan het verschil tussen de situatie dat er geen subsidies worden verleend en de situatie dat dit wel is gebeurd *(supra)*. Dat beide metingen onafhankelijk van elkaar tot de zelfde conclusie leiden versterkt alleen maar de geldigheid ervan (Rossi, Lipsey &Freeman,2004:220).

Het oorzakelijk verband tussen subsidies en kwaliteit betekent echter niet noodzakelijk dat de doelstellingen van het beleid zijn bereikt. Bouwsubsidies hebben immers alleen maar hun positief effect waar ze zijn toegekend. Als er niet genoeg, of niet overal, subsidies verstrekt worden, kan het gebeuren dat de kwaliteit van het gebouwenpark als geheel toch niet het gewenste niveau bereikt en dat de beleidsdoelen dus niet behaald worden. Hierboven kwamen we inderdaad al tot de conclusie dat de kwaliteit van het schoolgebouwenpark als geheel bijna niet gewijzigd is over de periode 2008-2013. Maar toen we de zaak op het niveau van de vestigingsplaatsen gingen bekijken, zagen we in veel gevallen wel degelijk verbetering optreden, terwijl andere vestigingen juist verslechterden. Door het oorzakelijk

verband tussen subsidies en kwaliteit te onderzoeken, zijn we er nu in geslaagd om deze veranderingen op het niveau van individuele vestigingsplaatsen te linken aan het gevoerde subsidiebeleid (Rossi, Lipsey & Freeman, 2004:224).

5.5.4 Planningsproces, planningscontext en de effectiviteit van subsidies

Tabel 81 toont het effect van drie onafhankelijke variabelen op de kwaliteit van de schoolinfrastructuur op vestigingsplaatsen waar tussen 2008 en 2013 een belangrijk nieuwbouw- of renovatieproject is uitgevoerd, namelijk: *(1)* het bedrag aan toegekende bouwsubsidies, *(2)* de kwaliteit van het planningsproces en *(3)* de kwaliteit van de planningscontext.

Van elk van deze verklarende variabelen gaat een positief significant (hoofd)effect uit op de outcome variabele, en dit zowel voor het model met de klassieke pretest als het model met de retrospectieve test. Wanneer we de klassieke pretest gebruiken zijn de effecten ongeveer even groot, maar voor de retrospectieve test kunnen we uit de β-waarden afleiden dat het effect van de subsidies groter is dan het effect van het planningsproces en dan dit van de planningscontext. Naast de hoofdeffecten gingen we ook na of er voor beide modellen een interactie-effect bestaat. Uit de cijfers blijkt dat dit niet het geval is, en dit zowel voor de interactie tussen planningsproces en subsidies als voor de interactie tussen planningscontext en subsidies. Afhankelijk van het type (klassiek of retrospectief) blijken de modellen in Tabel 81 alleszins te wijzen op een significant maar matig effect van subsidies, planningsproces en planningscontext op de architectonische kwaliteit van de gebouwen (zie waarde F en R^2).

Tabel 81:

Samenvatting van een enkelvoudige regressieanalyse voor de invloed van subsidies, planningscontext en planningsproces op de posttest kwaliteitscore bij grote werken (2013) , controle voor gewone en retrospectieve pretest (2008).

Variabele	*Gewone pretest (N=497)*			*Retrospectieve pretest (N=506)*		
	B	*SE B*	*β*	*B*	*SE B*	*β*
(Constant)	46,42	2,45		47,54	1,70	
Kwaliteit planningscontext	3,026	0,90	0,15**	2,01	0,84	0,10*
Kwaliteit planningsproces	2,986	0,79	0,17**	2,87	0,73	0,16**
Subsidies (*1000)	0,006	0,00	0,16**	0,01	0,00	0,21**
Subsidies*kwaliteit planningscontext	-0,002	0,00	-0,03	0,00	0,00	0,03
Subsidies*kwaliteit planningsproces	0,001	0,00	0,02	-0,00	0,00	-0,02
Pretest	0,334	0,04	0,36**	0,36	0,03	0,47**
R^2		0,28			0,36	
F		30,68**			46,41**	

Noot. *p<0,05 **p<0,01

De verschillende effecten worden grafisch voorgesteld in figuren 10 tot 13. Overeenkomstig de resultaten van de regressieanalyse zien we dat de lijnen elkaar niet kruisen en in de meeste gevallen zelfs (vrijwel) parallel lopen: wanneer de kwaliteit van het planningsproces of de planningscontext hoog is, stijgt ook de kwaliteit van de gebouwen, en dit zowel bij lage, middel of hoge subsidiebedragen. Wanneer de kwaliteit van proces of context laag is, zien we het omgekeerde beeld. Dit doet ons besluiten dat planningsproces en -context wel significant de kwaliteit van de gebouwen mee bepalen, maar dat ze niet 'modererend' werken ten aanzien van de wijze waarop de subsidietoekenning de kwaliteit van schoolgebouwen beïnvloedt (De Peuter et al., 2007b:54; Rossi, Lipsey & Freeman, 2004:317; Pickery, 2008:14).

Deze vaststelling doet natuurlijk niets af van de aantoonbare impact die deze variabelen hebben op de kwaliteit van grote bouwprojecten, en wel in tegendeel: de kwaliteit van het planningsproces en planningscontext blijkt altijd een positief verschil te maken, wat de hoogte van het toegekende

subsidiebedrag ook is. Zoals reeds aangehaald blijkt dit verschil zelfs vrij groot. Zo wordt er bijvoorbeeld bij projecten met subsidies >250000 euro maar 1 procentpunt kwaliteitswinst geboekt wanneer de kwaliteit van het planningsproces laag is. Wanneer de kwaliteit van de planning hoog is wordt er bijna 4 procentpunten kwaliteitswinst geboekt. Dit beeld zien we overal terug, behalve bij de impact van de planningscontext met retrospectieve scores.

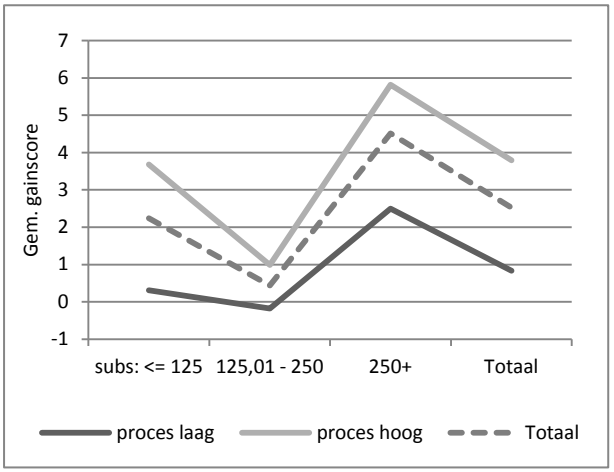

Figuur 10:
Bijdrage van kwaliteit planningsproces aan effectiviteit van subsidies (x 1000 euro) , gewone pretest

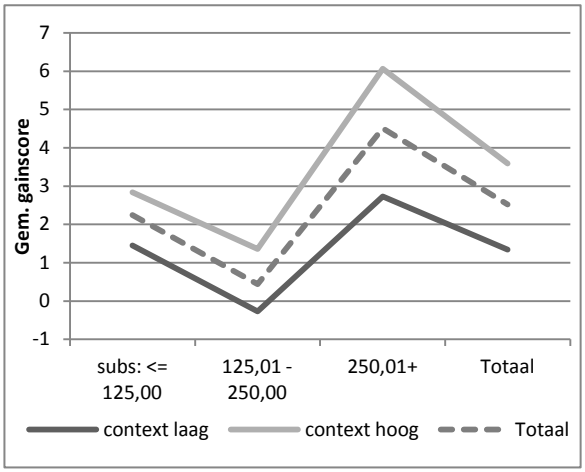

Figuur 11:
Bijdrage van kwaliteit planningscontext aan effectiviteit van subsidies (x 1000 euro), gewone pretest

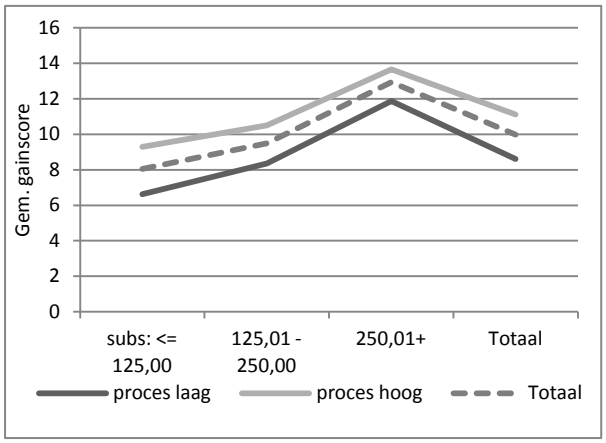

Figuur 12:
Bijdrage van kwaliteit planningsproces aan effectiviteit van subsidies (x 1000 euro), retrospectieve pretest.

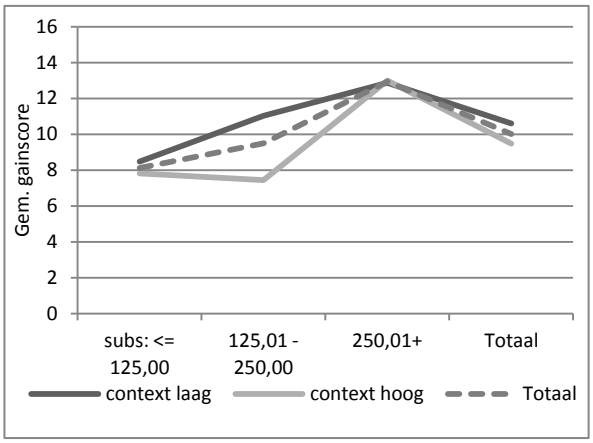

Figuur 13:
Bijdrage van kwaliteit planningscontext aan effectiviteit van subsidies (x 1000 euro), retrospectieve pretest.

5.5.5 Planningsproces, planningscontext en de tevredenheid met grote werken

Hierboven hebben we ons gericht op de impact van het planningsproces en de planningscontext op de algemene kwaliteit van alle infrastructuur op een vestigingsplaats. In onderstaande analyse gaat het nu over de rol van deze twee verklarende variabelen op de persoonlijke waardering die respondenten aan een specifiek bouwproject geven. Indien we ook hier een significant effect vinden, is dit een bijkomend argument voor de bewaking van planningsproces en -context met betrekking tot de kwaliteit van bouwprojecten.

Uit Tabel 82 blijkt dat de kwaliteit van het planningsproces en -context beiden significant bijdragen aan een hogere tevredenheid met de tevredenheid van bouwheren over hun bouwproject (hoofdeffecten). Opnieuw zien we echter geen significant interactie-effect. De algemene sterkte van het model is wel beperkt (R^2=0,16).

Tabel 82:

Samenvatting van een ANOVA voor de invloed van planningscontext en planningsproces op de tevredenheid bij grote werken, 2013, (N=1922).

Source	df	F	P
Corrected Model	8	44,22	0,000
Intercept	1	58272,63	0,000
Planningsproces	2	73,46	0,000
Context	2	19,73	0,000
Planningsproces*context	4	1,34	0,252
Error	1913		
Total	1922		
Corrected Total	1921		

Noot. R^2=0,16

De bijdrage van beide variabelen is trouwens ook af te leiden uit Figuur 14: Wanneer planningsproces en planningscontext beiden een lage kwaliteit hebben, dan ligt de tevredenheid met het bouwproject 16 procentpunten lager dan wanneer beide factoren hoog scoren. Beide factoren blijken elkaar ook te compenseren: een lage tevredenheid ten gevolge van een slecht verlopen planningsproces kan tot op zekere hoogte toch nog goed worden gemaakt als de context goed zit en omgekeerd. Wel blijkt de kwaliteit van het planningsproces aanzienlijk meer tot de tevredenheid bij te dragen dan de context (Tabel 82).

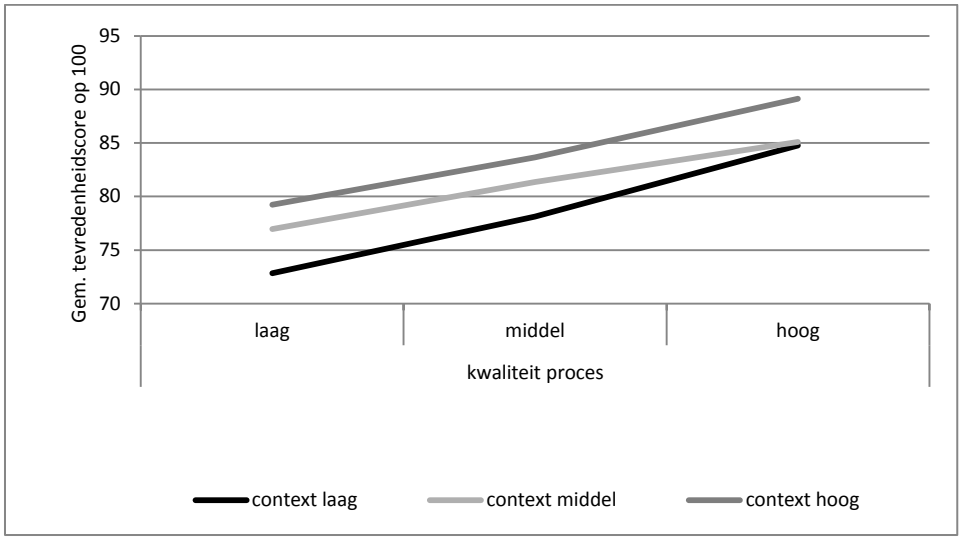

Figuur 14:

Invloed van de kwaliteit van het planningsproces en de planningscontext op de tevredenheid over grote bouwprojecten.

5.6 Resultaten naar onderscheidende variabelen

5.6.1 Soort onderwijs

In 2013 behoorde het grootste deel van de vestigingsplaatsen met een eigen gebouw (3586 of 53% van het totaal) tot het gewoon basisonderwijs, gevolgd door het gewoon secundair onderwijs met 1475 vestigingsplaatsen (22%) en permanente vorming (983 vestigingsplaatsen of 15%) (Tabel 83).[29]

[29] Voor een goed begrip vermelden we opnieuw dat het totaal aantal vestigingsplaatsen met eigen gebouw een schatting is op basis van de proporties die we in de respons van de monitor terugvonden. Dit gegeven is echter vooral relevant voor permanente vorming en CLB's, aangezien de zogenaamde '2de gebruikervestigingen' bijna uitsluitend hier voorkomen.

Ten opzichte van 2008 hebben zich significante veranderingen voorgedaan in het geschat aantal vestigingen met eigen gebouwen. Ten eerste is er de reeds gerapporteerde toename met 7% *(supra)*, maar deze toename heeft zich wel in ongelijke mate doorgezet bij de verschillende soorten onderwijs. Met name bij permanente vorming en het buitengewoon secundair onderwijs zien we een grote toename in het geschat aantal vestigingsplaatsen. Bij het gewoon secundair onderwijs, de internaten en het buitengewoon basisonderwijs is de toename kleiner. Bij de CLB's lijkt het aantal vestigingen met eigen gebouwen dan weer af te nemen. Ook het aantal vestigingen basisonderwijs neemt licht af. Het gevolg is dat het basisonderwijs in 2013 een kleiner aandeel van de vestigingsplaatsen voor zijn rekening blijkt te nemen, terwijl het aandeel van permanente vorming toeneemt.

Tabel 83:

Geschat aantal en proportie vestigingsplaatsen met eigen gebouwen in 2008 en 2013, naar soort onderwijs.

	Jaar			
	2008		2013	
	N	%	N	%
Gewoon basisonderwijs	3616	57,2%	3586	53,1%
Gewoon secundair onderwijs	1381	21,9%	1475	21,8%
Buitengewoon basisonderwijs	231	3,7%	241	3,6%
Buitengewoon secundair onderwijs	146	2,3%	187	2,8%
Permanente vorming	628	9,9%	983	14,6%
CLB	170	2,7%	125	1,9%
Internaten	146	2,3%	159	2,4%
Totaal	6318	100,0%	6756	100,0%

Noot. $X^2(6)=79,541$; P=0,000; N=13074

Om zicht te krijgen op de kwaliteit van de schoolgebouwen binnen de verschillende soorten onderwijs, werden vier kwaliteitscores berekend: *(1)* een gemiddelde score voor alle 49 kwaliteitscriteria, *(2)* een gemiddelde score voor de bruikbaarheid van alle lokaaltypes, *(3)* een gemiddelde score voor de bruikbaarheid van alle apart gebouwen en *(4)* een gemiddelde score voor alle kwaliteitsindicatoren in de monitor (49 kwaliteitscriteria, bruikbaarheid van lokalen, bruikbaarheid van gebouwen). Over alle indicatoren gemeten blijkt dat de kwaliteit van de schoolgebouwen in 2013 significant verschilt volgens soort onderwijs (Tabel 84) (F(6,3554)=6,977; P=0,000). Bij internaten blijkt de kwaliteit van de gebouwen het best te zijn (68,9 op 100), gevolgd door het gewoon secundair onderwijs en permanente vorming. Het buitengewoon basis en secundair onderwijs krijgen de laagste boordeling voor kwaliteit (respectievelijk 63,5 en 60,7 op 100). Het verschil tussen de hoogste (internaten) en de laagste (buitengewoon secundair onderwijs) score bedraagt 9 procentpunten.

In vergelijking met 2008 zien we voor de meeste soorten onderwijs te weinig verschillen om te zorgen voor een significante verandering in de algemene kwaliteit van het gebouwenpark. Bij het gewoon basisonderwijs, het buitengewoon basisonderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs is er voor een paar indicatoren wel enige evolutie (zowel in positieve als negatieve zin), maar een significante verbetering over alle indicatoren samen lijkt alleen maar in het gewoon secundair onderwijs te zijn opgetreden.

Tabel 84:

Gemiddelde evaluatiescores voor 4 samengestelde kwaliteitsindicatoren, naar soort onderwijs.

				Kwaliteitscriteria		Bruikbaarheid lokaaltypes		Bruikbaarheid gebouwen		Alle kwaliteitsindicatoren	
				N	Gem. score	N	Gem. score	N	Gem. score	N	Gem. score
Soort onderwijs	Gewoon basisonderwijs	jaar	2008	2083	63,7	2160	62,7	5368	68,0	2177	63,7
			2013	1854	62,8*	1859	66,4**	5148	67,0*	1877	63,5
	Gewoon secundair ond.	jaar	2008	827	62,3	837	63,1	2741	68,4	859	62,9
			2013	759	64,00**	774	68,8**	3328	70,40**	784	65,2**
	Buitengewoon basisonderwijs	jaar	2008	138	62,5	144	60,5	401	65,8	145	62,6
			2013	130	63,0	130	65,2*	395	66,4	130	63,5
	Buitengewoon secundair ond.	jaar	2008	87	63,8	92	62,6	322	64,4	92	63,6
			2013	97	59,9*	98	60,7	360	61,2	98	60,1
	Permanente vorming	jaar	2008	366	63,5	373	67,1	414	65,6	381	64,0
			2013	518	64,4	520	67,7	365	66,2	520	64,7
	CLB	jaar	2008	107	64,7	107	65,9	120	68,6	107	64,9
			2013	68	62,8	67	68,8	104	68,8	68	63,6
	Internaten	jaar	2008	88	66,5	85	69,3	167	68,2	93	66,6
			2013	82	68,2	85	72,4	217	71,8	86	68,9
	Totaal	jaar	2008	3696	63,4	3797	63,4	9533	67,8	3853	63,6
			2013	3508	63,4	3533	67,1	9917	68,0	3563	64,1

Noot. t-test voor verschil tussen gemiddelde scores voor 2008 en 2013 per categorie: *P<0,05 **P<0,01

Tabel 85 toont aan dat het buitengewoon basisonderwijs de meeste vestigingen telt met volledige bezetting of overbezetting van de leslokalen (97,5%), gevolgd door het gewoon basisonderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs. Het gewoon secundair onderwijs blijkt het minst vestigingsplaatsen te tellen met volledige of overbezetting (80,4%). Overbezetting en/of acuut plaatsgebrek blijkt trouwens ook het meest voor te komen in het buitengewoon basis- en secundair onderwijs. Permanente vorming kent de grootste verschillen tussen vestigingsplaatsen (relatief veel vestigingsplaatsen met overbezetting, maar ook relatief veel die niet volledig zijn bezet).

Tabel 85:

Proportie vestigingsplaatsen naar bezetting van leslokalen en soort onderwijs (in %), 2013.

		Bezetting van leslokalen				Totaal
		Er is leegstand1	Niet volledig bezet2	Volledig bezet3	Overbezet en/of acuut plaatsgebrek4	
soort onderwijs	Gewoon basisonderwijs	0,2%	7,3%	65,2%	27,3%	100,0%
	Gewoon secundair onderwijs	0,0%	19,6%	58,3%	22,1%	100,0%
	Buitengewoon basisonderwijs	0,0%	2,4%	57,7%	39,8%	100,0%
	Buitengewoon secundair onderwijs	0,0%	12,2%	47,8%	40,0%	100,0%
	Permanente vorming	0,5%	16,6%	46,5%	36,4%	100,0%
Totaal		0,2%	11,4%	60,2%	28,2%	100,0%

Noot. $\chi^2(12)=144,2$; P=0,000; N=3089

5.6.2 Onderwijsnet

In 2013 behoorde het grootste deel van de vestigingsplaatsen met een eigen gebouw (4054 of 60% van het totaal) tot het vrij gesubsidieerd onderwijs (VGO). Het GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap

telde 1167 vestigingsplaatsen met eigen gebouwen (17% van het totaal) en het gesubsidieerd officieel onderwijs (OGO) 1486 vestigingen of 22% (Tabel 86).[30]

Er hebben zich geen significante veranderingen voorgedaan in de onderlinge verhoudingen tussen de onderwijsnetten. Het aantal vestigingsplaatsen blijkt binnen de drie onderwijsnetten in dezelfde mate toegenomen te zijn, namelijk 7%.

Tabel 86:

Geschat aantal en proportie vestigingsplaatsen met eigen gebouwen in 2008 en 2013, naar onderwijsnet.

		Jaar			
		2008		2013	
		N	%	N	%
Onder wijsnet	GO	1085	17,2%	1167	17,3%
	VGO	3807	60,3%	4054	60,0%
	OGO	1385	21,9%	1486	22,0%
	Andere	41	0,6%	49	0,7%
Totaal		6318	100,0%	6756	100,0%

Noot. $\chi^2(3)=0{,}338$; P=0,953; N=13074

De algemene kwaliteit (algemene score over alle kwaliteitsindicatoren gemeten) van de schoolgebouwen blijkt met een score van 65 op 100 het best te zijn in het gesubsidieerd officieel onderwijs (OGO), gevolgd door het vrij gesubsidieerd onderwijs (VGO, 64,3 op 100) en ten slotte het GO! (62,3 op 100) (Tabel 87). Het verschil in kwaliteit tussen de onderwijsnetten is daarbij significant (F(3,3557)=7,211; P=0,000), maar wel klein: Het verschil in kwaliteit tussen het GO! en het OGO (de 'range') bedraagt 2,7 procentpunten en is bovendien afgenomen gedurende de voorbije 5 jaar (Tabel 87). Ook voor de drie andere samengestelde kwaliteitsindicatoren zien we dat het OGO beter scoort dan het VGO en daarna het GO!.

In vergelijking met 2008 zien we voor elk van deze drie netten weinig verandering in de situatie, behalve als het gaat over de kwaliteit van de lokalen: hier zien we wel een significante verbetering in kwaliteit voor alle netten. Nochtans zet deze verbetering zich niet door naar de kwaliteitscore voor alle indicatoren samen.

Tabel 87:

Gemiddelde evaluatiescores voor 4 samengestelde kwaliteitsindicatoren, naar onderwijsnet.

				Kwaliteitscriteria		Bruikbaarheid lokaaltypes		Bruikbaarheid gebouwen		Alle kwaliteitsindicatoren	
				N	gem. score	N	gem. score	N	gem. score	N	gem. score
Net	GO	Jaar	2008	638	60,9	646	63,3	1457	64,8	660	61,5
			2013	602	61,4	610	66,3**	1710	64,7	615	62,3
	VGO	Jaar	2008	2236	63,6	2297	63,0	6330	67,9	2325	63,7
			2013	2106	63,6	2120	66,8**	6628	68,4	2141	64,3
	OGO	Jaar	2008	811	64,9	841	64,5	1724	69,8	855	65,0
			2013	795	64,3	799	68,4**	1572	69,9	802	65,0
	Andere	Jaar	2008	12	62,7	12	64,2	22	63,6	13	63,0
			2013	5	55,1	5	63,7	7	51,4	5	56,4
Totaal		Jaar	2008	3696	63,4	3797	63,4	9533	67,8	3853	63,6
			2013	3508	63,4	3534	67,1**	9917	68,0	3563	64,1

Noot. t-test voor verschil tussen gemiddelde scores voor 2008 en 2013 per categorie: *P<0,05 **P<0,01

[30] Een zeer kleine minderheid (0,7%) van de onderwijsinstellingen, met name de 'centra voor deeltijdse vorming', hoort bij geen enkele van bovengenoemde netten. Deze zijn ondergebracht in de categorie 'andere'.

Tabel 88 toont aan dat er geen significant verschil is in bezetting tussen de verschillende onderwijsnetten. Wat de proportie vestigingen met volledige bezetting of overbezetting van de leslokalen betreft ligt dit tussen de 87% (GO!) en de 88% (OGO, VGO). Overbezetting en/of acuut plaatsgebrek blijkt het meest voor te komen in het gesubsidieerd officieel onderwijs (OGO). Schoolgebouwen die niet volledig zijn bezet of waar leegstand is, vinden we het meest terug in het GO! (13,1%), maar het verschil met de andere netten is opnieuw te klein om significant te zijn.

Tabel 88:

Proportie vestigingsplaatsen naar bezetting van leslokalen en onderwijsnet (in %), 2013.

		Bezetting				Totaal
		Er is leegstand1	Niet volledig bezet2	Volledig bezet3	Overbezet en/of acuut plaatsgebrek4	
Net	GO	0,4%	12,7%	59,5%	27,4%	100,00%
	VGO	0,1%	11,6%	60,7%	27,6%	100,00%
	OGO	0,6%	11,0%	58,3%	30,1%	100,00%
	Andere	0,0%	33,3%	66,7%	0,0%	100,00%
Totaal		0,3%	11,7%	60,0%	28,1%	100,00%

Noot. $\chi^2(9)=9{,}269$; P=0,413; N=3122

5.6.3 Territoriale indeling volgens Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen

In het kader van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen werden de Vlaamse gemeenten ondergebracht in 9 categorieën die indicatief zijn voor de graad van verstedelijking. De verschillende gemeenten binnen elk van de 9 categorieën staan vermeld in bijlage 2. Uit Tabel 89 blijkt dat in 2013 het buitengebied het grootste aantal vestigingsplaatsen met eigen gebouwen telt (2.161 of 32% van het totaal), gevolgd door de centrumgemeenten in regionaalstedelijk gebied. Het Vlaams stedelijk gebied rond Brussel telt het minste aantal vestigingsplaatsen (144 of 2% van het totaal). Er hebben zich geen significante veranderingen voorgedaan in de onderlinge verhoudingen tussen de gebiedsdelen.

Tabel 89:

Geschat aantal en proportie vestigingsplaatsen met eigen gebouwen in 2008 en 2013, naar indeling RSV.

		Jaar			
		2008		2013	
		N	%	N	%
Indeling RSV	1 BHG	268	4%	335	5%
	2 Vlaams stedelijk gebied rond Brussel	152	2%	144	2%
	3 Grootstedelijk gebied centrumgemeenten	718	11%	815	12%
	4 Grootstedelijk gebied randgemeenten	203	3%	219	3%
	5 Regionaalstedelijk gebied centrumgemeenten	984	16%	1088	16%
	6 Regionaalstedelijk gebied randgemeenten	291	5%	326	5%
	7 Kleinstedelijk gebied op provinciaal niveau	731	12%	762	11%
	8 Structuurondersteunend stedelijk gebied	844	13%	906	13%
	9 Buitengebied	2125	34%	2161	32%
Totaal		6316	100%	6756	100%

Noot. $\chi^2(8)=9{,}954$; P=0,268; N=13072

Uit Tabel 90 blijkt dat, in 2013, de algemene kwaliteit (algemene score over alle kwaliteitsindicatoren gemeten) van de schoolgebouwen met een score van 66,1 op 100 het best te zijn in het Vlaams stedelijk gebied rond Brussel, gevolgd door kleinstedelijk gebied op provinciaal niveau (65,8 op 100) en de randgemeenten van grootstedelijk gebied (65,4 op 100). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (61,7 op 100) en de centrumgemeenten in grootstedelijk gebied (Gent en Antwerpen) (62,6 op 100) krijgen de laagste kwaliteitscore. We stellen vast dat de verschillen in kwaliteit tussen de verschillende categorieën

significant zijn (F(8,3552)=3,314; P=0,001): het verschil tussen de beste en slechtste score bedraagt 4,4 procentpunten.

In vergelijking met 2008 heeft er zich, over alle indicatoren gemeten, enkel bij de scholen in kleinstedelijk gebied op provinciaal niveau een significante verbetering voorgedaan. Wat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreft zien we, ondanks de lage gemiddelde algemene kwaliteitscore, dat deze scholen toch de grootste significante verbetering hebben doorgemaakt op vlak van de kwaliteit van de lokalen en de algemene bruikbaarheid van de aparte gebouwen, maar deze verbetering doet zich niet voor bij de andere indicatoren. Ook voor de scholen in buitengebied deed zich een significante verbetering voor op vlak van de bruikbaarheid van de lokalen en de bruikbaarheid van de gebouwen, maar opnieuw geldt deze verbetering niet voor de andere indicatoren. Voor de overige deelgebieden zien we enkel een significante verbetering voor de bruikbaarheid van de lokalen of is er geen enkele verandering merkbaar.

Tabel 90:

Gemiddelde evaluatiescores voor 4 samengestelde kwaliteitsindicatoren, naar indeling RSV.

				Kwaliteitscriteria		Bruikbaarheid lokaaltypes		Bruikbaarheid gebouwen		Alle kwaliteitsindicatoren	
				N	gem. score	N	gem. score	N	gem. score	N	gem. score
Indeling RSV	1 BHG	Jaar	2008	149	60,8	156	58,4	273	63,7	157	60,8
			2013	156	60,7	154	65,5**	324	67,6*	159	61,7
	2 Vlaams stedelijk gebied rond Brussel	Jaar	2008	91	64,9	90	64,0	202	68,1	93	64,8
			2013	68	65,4	68	69,3*	195	69,9	69	66,1
	3 Grootstedelijk gebied centrumgemeenten	Jaar	2008	416	61,8	439	62,5	772	66,7	446	62,3
			2013	418	62,1	422	64,8*	952	68,7	424	62,6
	4 Grootstedelijk gebied randgemeenten	Jaar	2008	121	65,6	122	65,1	311	67,0	126	65,8
			2013	117	65,3	118	65,1	414	67,2	118	65,4
	5 Regionaalstedelijk gebied centrumgem.	Jaar	2008	575	63,3	579	64,4	1529	68,5	594	63,7
			2013	626	63,5	639	68,3**	1771	69,2	641	64,5
	6 Regionaalstedelijk gebied randgemeenten	Jaar	2008	162	66,3	170	66,6	470	69,5	170	66,7
			2013	175	63,5*	175	67,1	502	67,6	177	64,3
	7 Kleinstedelijk gebied op provinciaal niveau	Jaar	2008	429	62,8	436	63,5	1186	68,4	444	63,1
			2013	384	65,0*	388	68,8**	1133	69,7	389	65,8**
	8 Structuuronderst. stedelijk gebied	Jaar	2008	494	62,6	513	62,5	1332	66,0	522	62,5
			2013	446	62,7	449	67,3**	1416	66,9	453	63,6
	9 Buitengebied	Jaar	2008	1259	64,1	1292	63,6	3458	68,4	1303	64,3
			2013	1117	63,5	1119	66,9**	3210	67,0*	1131	64,1
Totaal		Jaar	2008	3696	63,4	3797	63,4	9533	67,8	3853	63,6
			2013	3576	63,4	3533	67,1**	9917	68,0	3561	64,1

Noot. t-test voor verschil tussen gemiddelde scores voor 2008 en 2013 per categorie: *P<0,05 **P<0,01

Tabel 91 toont aan dat er een significant verschil is in bezetting tussen de verschillende gebiedsdelen. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is 96% van de vestigingsplaatsen volledig of overbezet, wat het hoogste percentage is. Ook in de randgemeenten van grootstedelijk gebied en de randgemeenten van regionaalstedelijk gebied is meer dan 90% van de vestigingen volledig of overbezet. In de Vlaamse grootsteden (Antwerpen en Gent) is 90% van de vestigingsplaatsen volledig of overbezet. Het laagste percentage volledig of overbezette scholen vinden we terug in de centrumgemeenten van regionaalstedelijk gebied (84%). Wanneer we enkel kijken naar overbezetting en/of acuut plaatsgebrek, dan blijken opnieuw het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (41%) en de randgemeenten van grootstedelijk gebied (42%) met de grootste problemen te kampen. Scholen die niet volledig zijn bezet of waar er

leegstand voorkomt, vinden we het meest terug in de centrumgemeenten van regionaalstedelijk gebied (16%) en in structuurondersteunend stedelijk gebied (14%).

Tabel 91:

Proportie vestigingsplaatsen naar bezetting van leslokalen en indeling RSV (in %), 2013.

		Leslokalen				Totaal
		Er is leegstand1	Niet volledig bezet2	Volledig bezet3	Overbezet en/of acuut plaatsgebrek4	
Indeling RSV	1 BHG	1,50%	2,9%	54,7%	40,9%	100,0%
	2 Vlaams stedelijk gebied rond Brussel	0,00%	11,1%	60,3%	28,6%	100,0%
	3 Grootstedelijk gebied centrumgemeenten	0,30%	9,8%	63,0%	26,9%	100,0%
	4 Grootstedelijk gebied randgemeenten	0,00%	7,3%	50,5%	42,2%	100,0%
	5 Regionaalstedelijk gebied centrumgemeenten	0,50%	15,1%	55,0%	29,4%	100,0%
	6 Regionaalstedelijk gebied randgemeenten	0,00%	8,9%	65,8%	25,3%	100,0%
	7 Kleinstedelijk gebied op provinciaal niveau	0,30%	12,3%	62,6%	24,9%	100,0%
	8 Structuurondersteunend stedelijk gebied	0,00%	14,1%	58,8%	27,0%	100,0%
	9 Buitengebied	0,10%	11,3%	62,2%	26,4%	100,0%
Totaal		0,30%	11,7%	60,0%	28,1%	100,0%

Noot. $\chi^2(24)=59,695$; P=0,000; N=3124.

5.6.4 Ligging in een maatschappelijk achtergestelde buurt

Uit Tabel 92 blijkt dat er in 2013, 674 of 10% van alle vestigingsplaatsen met eigen gebouwen gesitueerd waren in 'buurten in moeilijkheden' of 'maatschappelijk achtergestelde buurten'. In vergelijking met 2008 gaat dit om een zeer beperkte maar toch significante stijging van 1 procentpunt.

Tabel 92:

Aantal en proportie vestigingsplaatsen naar buurt in moeilijkheden en jaar.

		Jaar			
		2008		2013	
		N	%	N	%
Buurt in moeilijkheden	1 In moeilijkheden	551	9%	674	10%
	2 Niet in moeilijkheden	5767	91%	6082	90%
Totaal		6318	100%	6756	100%

Noot. $\chi^2(1)=6,057$; P=0,014; N=13074

Tabel 93 toont dat vestigingen die in een buurt in moeilijkheden gelegen zijn, een significant lagere score voor de kwaliteit van de gebouwen krijgen, dan vestigingen die niet in deze buurten gelegen zijn ($F(1,3559)=27,384$; P=0,000), namelijk 61,1 op 100 voor scholen in achtergestelde buurten ten opzichte van 64,5 op 100 voor scholen in niet-achtergestelde buurten. Ondanks deze lagere score, stellen we vast dat de infrastructurele situatie wel degelijk significant is verbeterd voor de scholen in achtergestelde buurten, maar deze verbetering beperkt zich tot de bruikbaarheid van de verschillende lokalen en de bruikbaarheid van de aparte gebouwen. Als we rekening houden met alle indicatoren samen, zien we geen (significante) verandering. Aan de andere kant zien we ook een verbetering bij de scholen in niet-achtergestelde buurten voor wat de bruikbaarheid van de lokalen betreft. Ondanks enige indicatie van verbetering bij beide categorieën, besluiten we dat scholen in achtergestelde buurten nog steeds minder goed beoordeeld worden voor de kwaliteit van hun gebouwen.

Tabel 93:

Gemiddelde evaluatiescores voor 4 samengestelde kwaliteitsindicatoren, naar ligging van de vestiging in een buurt in moeilijkheden.

				kwaliteitscriteria		lokaaltypes		aparte gebouwen		alle indicatoren	
				N	gem.score	N	gem.score	N	gem.score	N	gem.score
buurt in moeilijkheden	1 in moeilijkheden	jaar	2008	337	59,7	349	61,2	648	64,9	351	60,5
			2013	350	60,3	355	64,3**	698	68,2**	358	61,1
	2 niet in moeilijkheden	jaar	2008	3359	63,8	3448	63,6	8885	68,0	3502	63,9
			2013	3157	63,7	3177	67,4**	9219	67,9	3203	64,5
Totaal		jaar	2018	3696	63,4	3797	63,4	9533	67,8	3853	63,6
			2023	3507	63,4	3533	67,0**	9917	68,0	3561	64,1

Noot. t-test voor verschil tussen gemiddelde scores voor 2008 en 2013 per categorie: *P<0,05 **P<0,01

Naar bezetting toe vinden we geen significant verschil terug tussen scholen in achtergestelde en scholen in niet-achtergestelde buurten (Tabel 94). De proportie vestigingen met volledige of overbezetting bedraagt in deze eerste categorie 91%. Voor vestigingen in niet achtergestelde buurten is dit 88%. Wel stellen we vast dat de proportie vestingen met overbezetting of acuut plaatsgebrek in achtergestelde buurten 5 procentpunten hoger ligt dan in niet achtergestelde buurten en dat de proportie vestigingen met niet-volledige bezetting en/of leegstand er 3% lager ligt, maar de verschillen zijn niet groot genoeg om significant te zijn.

Tabel 94:

Proportie vestigingsplaatsen naar bezetting van leslokalen en ligging in een buurt in moeilijkheden (in %), 2013.

		Leslokalen				Totaal
		Er is leegstand1	Niet volledig bezet2	Volledig bezet3	Overbezet en/of acuut plaatsgebrek4	
buurt in moeilijkheden	1 in moeilijkheden	0,0%	9,0%	58,3%	32,7%	100,0%
	2 niet in moeilijkheden	0,3%	12,0%	60,1%	27,6%	100,0%

Noot. $\chi^2(3)=5,506$; P=0,103; N=3125

5.6.5 Provincie

Uit Tabel 95 blijkt dat in 2013 de provincie Antwerpen het grootste aantal vestigingsplaatsen met eigen gebouwen telt (1722 of 25,5% van het totaal), gevolgd door Oost-Vlaanderen (22,2%) en West-Vlaanderen (20,5%). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt het minste aantal vestigingsplaatsen (335 of 5% van het totaal). Ten opzichte van 2008 hebben er zich enkele kleine verschuivingen voorgedaan in de proporties, maar deze zijn te klein om significant te zijn.

Tabel 95:

Aantal en proportie vestigingsplaatsen naar provincie en jaar.

		Jaar			
		2008		2013	
		N	%	N	%
Provincie	1 Antwerpen	1542	24,4%	1722	25,5%
	2 BHG	268	4,2%	335	5,0%
	3 Henegouwen	1	0,0%	1	0,0%
	4 Limburg	888	14,1%	944	14,0%
	5 Oost-Vlaanderen	1517	24,0%	1501	22,2%
	6 Vlaams-Brabant	852	13,5%	869	12,9%
	7 West-Vlaanderen	1250	19,8%	1384	20,5%
Totaal		6318	100,0%	6756	100,0%

Noot. $\chi^2(6)=11,492$; P=0,074; N=13074

Uit Tabel 96 blijkt dat in 2013 de algemene kwaliteit (algemene score over alle kwaliteitsindicatoren gemeten) van de schoolgebouwen met een score van 65,2 op 100 het best te zijn in West-Vlaanderen gevolgd door Limburg (64,4 op 100) en Antwerpen (64,1 op 100). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (61,7 op 100) krijgt de laagste kwaliteitscore. We stellen vast dat de verschillen in kwaliteit (gemeten over alle indicatoren) tussen de verschillende provincies significant zijn (F(5,3555)=3,279; P=0,006), maar het verschil tussen de score van West-Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is wel klein (slechts 3,5 procentpunten).

In vergelijking met 2008 heeft er zich, over alle indicatoren gemeten, bij geen enkele provincie een significante wijziging in kwaliteit voorgedaan. In de provincie Antwerpen en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zien we dat er zich voor de indicatoren 'bruikbaarheid van de lokalen' en 'bruikbaarheid van de aparte gebouwen' wel degelijk een significante verbetering heeft voorgedaan, maar niet voor de andere indicatoren. Voor de andere provincies zien we enkel verbetering op vlak van de beoordeling van de bruikbaarheid van de lokalen.

Tabel 96:

Gemiddelde evaluatiescores voor 4 samengestelde kwaliteitsindicatoren, naar provincie.

				kwaliteitscriteria		lokaaltypes		aparte gebouwen		alle indicatoren	
				N	gem.score	N	gem.score	N	gem.score	N	gem. score
Provincie	1 Antwerpen	Jaar	2008	900	63,2	928	63,1	2383	67,8	944	63,4
			2013	896	63,6	896	66,3**	2466	69,4**	905	64,1
	2 BHG	Jaar	2008	149	60,8	156	58,4	273	63,7	157	60,8
			2013	156	60,7	154	65,5**	324	67,6*	159	61,7
	4 Limburg	Jaar	2008	517	63,6	537	63,8	1405	68,8	542	64,0
			2013	493	63,5	496	67,9**	1411	68,0	498	64,4
	5 Oost-Vlaanderen	Jaar	2008	889	63,5	911	63,9	2123	67,3	927	63,9
			2013	790	63,2	802	67,2**	2200	66,7	804	64,0
	6 Vlaams-Brabant	Jaar	2008	502	62,5	512	61,8	1364	67,0	518	62,5
			2013	448	62,4	453	65,9**	1419	66,2	459	63,1
	7 West-Vlaanderen	Jaar	2008	740	64,4	753	65,0	1985	68,6	764	64,7
			2013	724	64,3	730	68,5**	2097	68,8	736	65,2
Totaal		Jaar	2008	3696	63,4	3797	63,4	9533	67,8	3853	63,6
			2013	3507	63,4	3533	67,1**	3317	68,0	3561	64,1

Noot. t-test voor verschil tussen gemiddelde scores voor 2008 en 2013 per categorie: *P<0,05 **P<0,01

Tabel 97 toont aan dat er een significant verschil is in bezetting tussen de verschillende provincies. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is 96% van de vestigingsplaatsen volledig of overbezet *(supra)*, wat het hoogste percentage is. Ook in Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant is meer dan 90% van de vestigingen volledig of overbezet. Het laagste percentage volledig of overbezette scholen vinden we terug in West-Vlaanderen (83,9%). Wanneer we enkel kijken naar overbezetting en/of acuut plaatsgebrek, dan blijken het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (40,9%) en Vlaams-Brabant (34,4%) met de grootste problemen te kampen. Scholen die niet volledig zijn bezet of waar er leegstand voorkomt, vinden we het meest terug in West-Vlaanderen (16,1%), in Limburg (14,9%) en in de provincie Antwerpen (12,6%).

Tabel 97:

Proportie vestigingsplaatsen naar bezetting van leslokalen en provincie (in %), 2013.

		Leslokalen				Totaal
		Er is leegstand1	Niet volledig bezet2	Volledig bezet3	Overbezet en/of acuut plaatsgebrek 4	
Provincie	1 Antwerpen	0,3%	12,3%	59,8%	27,7%	100,0%
	2 BHG	1,5%	2,9%	54,7%	40,9%	100,0%
	4 Limburg	0,2%	14,7%	57,9%	27,2%	100,0%
	5 Oost-Vlaanderen	0,1%	8,2%	64,1%	27,5%	100,0%
	6 Vlaams-Brabant	0,0%	9,8%	55,8%	34,4%	100,0%
	7 West-Vlaanderen	0,3%	15,8%	60,7%	23,2%	100,0%

Noot. $\chi^2(15)=63,450$; P=0,000; N=3126

6 Besluit

In de schoolgebouwenmonitor 2013 werd de doelbereiking en de effectiviteit van het scholenbouwbeleid in Vlaanderen onderzocht. Hierbij maakten we gebruik van kwantitatieve gegevens afkomstig uit een grootschalig survey-onderzoek dat in de eerste helft van 2013 bij alle scholen in Vlaanderen werd gehouden. In dit besluit komen we tot de samenvattende conclusies voor beide centrale evaluatievragen. Eerst gaan we in op de vraag naar de doelbereiking, daarna komt de effectiviteit aan bod. We ronden af met enige opmerkingen aangaande de beperkingen van de schoolgebouwenmonitor.

I. Welke beleidseffecten werden gerealiseerd op vlak van de kwaliteit, het gebruik, de totstandkoming en het beheer van de schoolgebouwen? Welke evolutie heeft het schoolgebouwenpark tussen 2008 en 2013 doorgemaakt op vlak van kwaliteit, gebruik, totstandkoming en beheer? Is er verandering in positieve of negatieve zin merkbaar?

a. Beschrijving van het gebouwenpark

Het schoolgebouwenpark in Vlaanderen is bijzonder omvangrijk. Een berekende schatting gaat uit van 9362 administratieve vestigingsplaatsen die gebruik kunnen maken van 20000 aparte gebouwen, goed voor een totale gebouwde oppervlakte van 16,6 mio m². Er wordt aangenomen dat 6756 vestigingsplaatsen over eigen gebouwen beschikken, de overige vestigingen maken gebruik van de gebouwen van andere (onderwijs)instellingen. Met de nodige voorzichtigheid zouden we kunnen stellen dat het schoolgebouwenpark de laatste vijf jaar licht in omvang is toegenomen. Een tweede vaststelling is dat het schoolgebouwenpark oud is (58% dateert van voor 1970), maar zich desondanks toch mondjesmaat lijkt te vernieuwen, hoewel dit voor een deel wel is terug te brengen op de plaatsing van voorlopige units. Met betrekking tot dit laatste is trouwens gebleken dat het aandeel voorlopige units licht, maar toch significant is toegenomen.

b. Kwaliteit

Het blijft een delicate aangelegenheid om de kwaliteit van schoolgebouwen (enkel) in kwantitatieve termen uit te drukken, maar over het algemeen kunnen we stellen dat de Vlaamse schoolgebouwen gemiddeld 64 op 100 ‘scoren’, of ‘van middelmatige kwaliteit’ zijn. Vanzelfsprekend gaat het hier enkel om een gemiddelde, maar uit dit cijfer blijkt wel dat er zich over het hele gebouwenpark gezien, geen significante verandering in de gemiddelde kwaliteitscores heeft doorgezet: de gemiddelde waardering van de kwaliteit van het gebouwenpark, over alle indicatoren gemeten, is dus niet verbeterd of verslechterd over een periode van vijf jaar. Dit neemt niet weg dat we in bepaalde onderdelen wel verbetering merken, zoals bij het secundair onderwijs of bij de vestigingen die gelegen zijn in kleinstedelijke gebieden op provinciaal niveau. Ook wanneer we kijken naar de individuele indicatoren, hebben we bovendien kunnen vaststellen dat bepaalde van deze indicatoren een significante verbetering laten zien, net zoals er

voor andere een achteruitgang is gebeurd of de situatie ongewijzigd is gebleven (supra). Als we kijken naar de algemene scores die aan de verschillende kwaliteitsdimensies werden gegeven, dan stellen we vast dat de veiligheid en hygiëne en de belevingswaarde er op vooruit zijn gegaan, de bouwtechnische staat, functionaliteit en het schooldomein zijn ongewijzigd. Het comfort en de kosten zijn verslechterd.

Dat er over het hele gebouwenpark en alle indicatoren samen zich geen verandering heeft voorgedaan, wil niet zeggen dat hetzelfde geldt op vestigingsplaatsniveau. Voor meer dan de helft van de vestigingen hebben zich wel degelijk veranderingen doorgezet en dit voor verschillende kwaliteitsdimensies, maar aangezien negatieve en positieve evoluties elkaar vrijwel perfect lijken op te heffen, zien we dus geen verandering op het niveau van het gebouwenpark.

Wat de ongelijkheden in het schoolgebouwenpark betreft, richten we ons op twee aspecten. Ten eerste, wat de ongelijkheid tussen de verschillende kwaliteitscriteria betreft, is gebleken dat de kwaliteitscores voor de basiscriteria die verwijzen naar bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne hoger liggen dan de scores die verwijzen naar nieuwe uitdagingen die aan de scholenbouw, onderwijs en samenleving in de 21ste eeuw worden gesteld. Deze uitdagingen verwijzen dan naar de verschillende dimensies van duurzaamheid (ecologisch, sociaal, cultureel, economisch) die een rol spelen in de scholenbouw, de veranderende maatschappelijke rol van de school en de ruimtelijke ondersteuning die het schoolgebouw kan bieden aan nieuwe onderwijsopvattingen en -methodieken. De kloof tussen beide is daarbij zelfs vrij groot: wanneer we enkel rekening houden met de basiscriteria is er een waardering van 71 op 100, wat 'voldoende' is. Deze score zakt echter tot 58 op 100 wanneer we enkel rekening houden met de '21ste eeuwse uitdagingen'. Hieruit kunnen we besluiten dat er een zeker onevenwicht is ontstaan tussen de verschillende kwaliteitsdimensies: terwijl schoolgebouwen vaak wel 'bewoonbaar' genoeg zijn en dus vrij goed scoren voor bepaalde criteria van bouwfysieke staat, comfort en veiligheid, kunnen ze minder beantwoorden aan die eisen waarmee ze een betekenisvolle bijdrage kunnen leveren aan recente uitdagingen en evoluties. Met betrekking tot deze laatste kan bijvoorbeeld gewezen worden op de relatief lage waardering voor de belevings- en betekeniswaarde van het gebouw, flexibel gebruik, kostenefficiëntie, energiezuinigheid, toegankelijkheid, mogelijkheid tot openstelling of de link met het pedagogisch project. Een tweede aspect betreft de ongelijkheid tussen de vestigingsplaatsen zelf. Hierover komen we tot de conclusie dat het grootste deel van de vestigingsplaatsen zich rond het gemiddelde situeert, wat ervoor zorgt dat de onderlinge verschillen in kwaliteit vrij beperkt blijven. Dit neemt echter niet weg dat er zich wel degelijk scholen in een (zeer) moeilijke infrastructurele situatie bevinden, net zoals een minderheid er ook zeer goed aan toe is. Over de hele lijn gezien, is van 13,7% van de vestigingsplaatsen de kwaliteit (zeker) onvoldoende. Ook wanneer we enkel rekening houden met de basiskwaliteit (veiligheid en bewoonbaarheid), dan blijft er nog steeds een onderlaag van 8% bestaan die zelfs niet aan deze basisvoorwaarden kan voldoen. Als we de huidige situatie (2013) vergelijken met deze in 2008, dan is deze stabiel gebleven. Ook in 2008 kregen we al het beeld van een gebouwenpark dat vooral kon voldoen aan de basisvoorwaarden en minder aan nieuwe uitdagingen. Het aandeel (zeer) slecht scorende vestigingen blijkt wel licht afgenomen te zijn over een periode van vijf jaar.

Bovenstaande conclusies betreffen de algemene waardering van het schoolgebouwenpark, gebaseerd op rekenkundige gemiddelden en frequentieverdelingen voor meerdere kwaliteitsindicatoren tegelijk. Bij wijze van besluit willen we ons toch nog kort richten op bepaalde specifieke indicatoren:

- Ruim de helft van de aparte gebouwen op de vestigingsplaatsen wordt beoordeeld als (zeker) voldoende bruikbaar, maar één vijfde als (volstrekt) onvoldoende bruikbaar. De bruikbaarheid van de gebouwen is sterk afhankelijk van hun ouderdom. Voorlopige units worden wel slechter beoordeeld dan permanente gebouwen, zeker wanneer ze al niet meer van recente datum zijn.
- Wat de aanwezigheid van lokalen betreft, blijken de meeste scholen te beschikken over een basiskern van klaslokalen met daarbij sanitaire voorzieningen, een speelplaats, plaats voor administratie en bergruimte. Andere lokaaltypes (refters, turnzaal, polyvalente zaal, etc.) komen in minder scholen voor. Sommige lokalen als bibliotheken of ontspanningsruimtes komen op minder dan de helft van de vestigingen voor.
- Voor vrijwel alle lokaaltypes zien we dat hun kwaliteit beter wordt beoordeeld dan in 2008. Alle andere indicatoren, die de kwaliteit vanuit een ander perspectief meten, laten een vrijwel ongewijzigde situatie zien. Het is dan ook mogelijk dat de wijze van bevraging hier voor enige vertekening heeft gezorgd *(infra)*. We kunnen dit resultaat dus best met de nodige voorzichtigheid benaderen.
- Overbezetting blijkt een reëel probleem in de Vlaamse schoolgebouwen, wat trouwens in de lijn ligt van alle analyses en berichtgeving aangaande capaciteit. Voor vele lokaaltypes hebben 20 tot 30% van de vestigingen te kampen met overbezetting. Aan de andere kant blijkt het aandeel vestigingsplaatsen waar nog enige 'marge' is, vaak (erg) beperkt. Wanneer scholen de grootte van de school beoordelen, zien we hetzelfde beeld: minder dan de helft van de scholen zegt dat hun gebouwen groot genoeg zijn (grotendeels of volledig aan het criterium voldaan).
- Zoals hierboven al werd vermeld blijken schoolgebouwen in Vlaanderen slechter te scoren als het gaat om recente uitdagingen die vanuit het onderwijs en de samenleving aan de scholenbouw worden gesteld. De energiezuinigheid van de gebouwen is zo'n recente, maar urgente maatschappelijke uitdaging, waarvan is gebleken dat deze nog lang niet gerealiseerd is. Dit blijkt onder meer uit de afwezigheid van energiezuinigheidsmaatregelen op veel vestigingen, de zwakke zelfbeoordeling van de energiezuinigheid, het verwaarloosbare gebruik van alternatieve energiebronnen en het relatief geringe aandeel vestigingen die zelf energie opwekken (vrijwel integraal via zonnepanelen). Ook op vlak van toegankelijkheid zijn de aangewezen maatregelen nog vaak afwezig. Dit blijkt ook uit de vrij negatieve beoordeling van de scholen zelf over de toegankelijkheid van hun gebouw voor personen met een handicap.
- Wat de zogenaamde '2de gebruikervestigingen' betreft stellen we vast dat dit meestal gaat om vestigingen van permanente vorming (deeltijds kunstonderwijs, volwassenenonderwijs) of Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB). Hierbij heeft men doorgaans enkele leslokalen met daarbij de nodige sanitaire voorzieningen ter beschikking, hoewel vaak ook andere lokaaltypes kunnen gebruikt worden. Deze 2de gebruikersvestigingen zijn het vaakst gevestigd in gebouwen die behoren tot andere onderwijsinstellingen of gebouwen van lokale overheden. Met uitzondering van de gewone leslokalen, worden de lokalen die men ter beschikking heeft doorgaans positiever beoordeeld dan dat dit bij gewone vestigingen (met eigen gebouwen) het geval is. De evaluaties waren in 2013 ook positiever dan in 2008. Ook de problemen met (over)bezetting blijken kleiner bij deze 2de gebruikervestigingen dan bij de vestigingen met eigen gebouw.

Wanneer we de kwaliteit van het gebouwenpark bekijken vanuit het perspectief van een aantal onderscheidende variabelen, dan komen we tot de volgende conclusies:

- Wat de verschillen tussen de onderwijsniveaus betreft, is gebleken dat internaten en het gewoon secundair onderwijs het best scoren. Het gewoon basisonderwijs en het buitengewoon basis en secundair onderwijs worden het 'minst goed' beoordeeld. Enkel voor het gewoon secundair onderwijs geldt een lichte verbetering ten opzichte van 2008. Het buitengewoon basisonderwijs telt het meeste vestigingen met volledige of overbezetting, gevolgd door het gewoon basisonderwijs.
- Ook tussen de onderwijsnetten zijn er verschillen in kwaliteit. Net zoals in 2008 scoren de scholen van het OGO het best, gevolgd door het VGO en ten slotte het GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap. Er zijn geen significante veranderingen ten opzichte van 2008. Er is geen significant verschil tussen de netten in het aandeel scholen met volledige of overbezetting.
- Wat de ruimtelijke gebiedsindeling volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) betreft, is gebleken dat de meeste kwaliteitsproblemen lijken voor te komen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, buitengebied en structuurondersteunend stedelijk gebied. Naar bezetting toe blijkt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ook het meest problematisch, hoewel overbezetting ook in de andere gebiedsdelen voorkomt.
- De bestaande kwaliteitsproblemen lopen ook (nog steeds) langs de maatschappelijke breuklijn van de achterstellingproblematiek. Net als in 2008 blijken vestigingen die in maatschappelijk achtergestelde buurten zijn gelegen ('buurten in moeilijkheden') er significant slechter aan toe zijn dan scholen in kansrijke buurten, hoewel de situatie voor die eerste groep wel op bepaalde vlakken wel verbeterd is sinds 2008. Naar bezetting toe zien we geen verschil.
- Wat de verschillen naar provincie betreft, ten slotte, blijken de schoolgebouwen in West-Vlaanderen en Limburg er het best aan toe te zijn. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest krijgt de laagste score, en ook de bezetting is daar het meest problematisch. In West-Vlaanderen ligt het aandeel scholen met volledige of overbezetting het laagst.

c. Beheer

Naar beheer toe, blijkt dat er in 2013 voor 71% vestigingsplaatsen een verantwoordelijke gebouwbeheer aanwezig was. Op 74% van de vestigingsplaatsen was er een verantwoordelijke aanwezig die de opvolging van infrastructuurwerken op zich neemt.

Wat de verschillende beheersplannen betreft (masterplan, beleidsverklaring veiligheid, gezondheid, milieu, globaal preventieplan, onderhoudsplan) stellen we vast dat deze plannen in 2013 significant meer aanwezig zijn dan in 2008. Voor ruim de helft van de vestigingen bestond in 2013 al een masterplan en voor drie vierde een onderhoudsplan. Ongeveer 9 op de 10 vestigingen beschikten over een beleidsverklaring veiligheid, gezondheid en milieu, en bijna alle vestigingsplaatsen hadden een preventieplan.

In 2013 kon 82,5% voldoen aan het meest recente inspectieverslag. Dit is 3% minder dan in 2008. In 2013 konden dan weer wel meer vestigingen voldoen aan het meest recente brandweerverslag dan in 2008. Er is een significante samenhang tussen het voldoen aan het verslag van de onderwijsinspectie en kwaliteitsscore die de scholen aan hun gebouw hebben gegeven (vestigingen die niet voldoen aan het inspectieverslag worden ook door de scholen zelf slechter beoordeeld).

Op 92% van de vestigingsplaatsen werd een asbestinventaris opgemaakt. Dat is significant meer dan in 2008. Ook het aantal vestigingen waar de thematiek wordt opgevolgd ligt hoger. Op 52% van de vestigingen blijkt in 2013 asbest aanwezig te zijn. Voor ongeveer een derde van deze vestigingen zijn er ook concrete plannen om tot verwijdering over te gaan.

d. Gebruik

Op 63% van de vestigingsplaatsen wordt de infrastructuur ook buitenschools gebruikt. Dit is een significante stijging ten opzichte van 2008. De schoolgebouwen worden vooral buitenschools gebruikt door de instelling zelf en door het verenigingsleven. De meest voorkomende activiteiten zijn sport en spel, kinderopvang, en onderwijs en opleiding.

Een derde van de vestigingsplaatsen is in 2013 geïntegreerd met andere onderwijsinstellingen binnen hetzelfde gebouwencomplex of site. 21% is geïntegreerd binnen een gebouwencomplex of site waarop ook niet onderwijsfuncties gehuisvest zijn. Met betrekking tot deze laatste gaat het meestal om welzijnsinstellingen. We merken dat er in vergelijking met 2008 ook meer inhoudelijk wordt samengewerkt met deze instellingen.

e. Uitvoering van werken

Tussen 2008 en 2013 werden op 39% van de vestigingsplaatsen nieuwbouwwerken of renovaties uitgevoerd. Op 63% van de vestigingsplaatsen werden grote onderhoudswerken uitgevoerd en voor 7,8% is er een aankoop gebeurd. Over het algemeen zouden er op 70% van de vestigingsplaatsen werken met een zekere omvang hebben plaatsgevonden.

Veruit de meeste bouwheren vinden dat hun bouwproject (zeker) voldoende beantwoordt aan hun oorspronkelijke verwachtingen, behalve voor de kosten van het project: hiervoor is 56% tevreden of zeer tevreden. De grootste vooruitgang werd bereikt op vlak van functionaliteit: waar in 2008 slechts 77% tevreden was met de functionele kwaliteiten van nieuwe projecten is dit in 2013 al 84%.

Indicatoren voor de kwaliteit van het totstandkomingproces worden voor de meeste vestigingsplaatsen waar grote werken werden uitgevoerd, positief geëvalueerd. Zo werd in 80% van de gevallen een goed uitgewerkt planningsproces gevolgd, in 74% van de gevallen werd er vertrokken vanuit een goed uitgewerkte projectdefinitie, 85% van de projecten werd aangestuurd door een bouwteam met verschillende actoren. In het bijzonder met betrekking tot de gemotiveerde keuze van een architect merken we een duidelijke verbetering ten opzichte van 2008 (50,6% in 2008 en 73,7% in 2013). Het minst tevreden is men over de gelegenheid om te leren uit de ervaringen van andere scholen en goede praktijken (48,1%). De adviesverlening aan bouwheren met betrekking tot financiering enerzijds en programma en ontwerp anderzijds gebeurde in 2013 in respectievelijk 65% en 69% van de gevallen. Ten slotte blijkt ook gebruikersparticipatie in 2013 een meer gangbare praktijk te zijn geworden dan in 2008, hoewel de vestigingsplaatsen waar leerlingen-, ouder- of buurtparticipatie heeft plaatsgevonden nog altijd sterk in de minderheid zijn.

Contextindicatoren tonen aan dat er voor 67% van de vestigingen een duidelijk lokaal infrastructuurbeleid wordt gevoerd, voor 71% van de vestigingen is er voldoende bouw- en onderhoudsexpertise aanwezig, op 64% van de vestigingen worden bouwwerken in team aangepakt. Wel is het zo dat voor 74% van de vestigingen het nog altijd de directie is die het gebouwbeheer en de opvolging van werken op zich moet nemen. Kritische punten liggen op het vlak van samenwerking met andere (onderwijs)instellingen, maar vooral bij de financiële draagkracht van de inrichtende machten. Slechts voor 23% van de vestigingen beweert men dat de scholengroep of inrichtende macht voldoende financiële middelen heeft om onderhoudswerken te financieren. Slechts voor één derde van de vestigingen is er voldoende budget aanwezig om, mits subsidiëring, bouwwerken uit te voeren.

f. Algemene conclusie over de doelbereiking

Hoewel de kwaliteit van ongeveer een derde van de schoolgebouwen als 'goed' tot 'zeer goed' wordt beoordeeld, scoort het schoolgebouwenpark gemiddeld gezien 'middelmatig' en heeft het nog steeds met verschillende problemen te kampen, vooral op vlak van bepaalde nieuwe uitdagingen op vlak van functionaliteit, duurzaamheid, belevingswaarde of kosten. In het bijzonder kan hier gewezen worden op de energiezuinigheid en toegankelijkheid van het patrimonium: voor beide aspecten moet er nog een lange weg worden afgelegd eer de beoogde kwaliteit is bereikt. Als we ons enkel richten op de basiscriteria op gebied van veiligheid, bewoonbaarheid en hygiëne is het beeld positiever. Dit doet ons besluiten dat onze schoolgebouwen er alleszins beter in lijken te slagen om te 'huisvesten', dan dat ze echt ondersteunend werken ten aanzien van de hedendaagse onderwijs- en maatschappelijke uitdagingen.

Wat de bestaande ongelijkheden in het gebouwenpark betreft, blijven deze al bij al nog vrij beperkt en zijn ze zeker niet toegenomen. Dit neemt echter niet weg dat, rekening houdend met alle kwaliteitsindicatoren, nog steeds een deel (13,4%) van de vestigingsplaatsen als (volstrekt) onvoldoende wordt beoordeeld. Zelfs als we enkel rekening houden met de basiscriteria, moeten we vaststellen dat een minderheid van de gebouwen (8%) nog niet aan die basisvereisten kan voldoen.

Het is opmerkelijk hoezeer de waardering van het schoolgebouwenpark als geheel bijna volledig stabiel is gebleven tussen 2008 en 2013. In 2008 kwamen we al tot de conclusie dat de centrale beleidsdoelstelling om een duurzaam en functioneel schoolgebouwenpark te realiseren nog niet bereikt was. In 2013 komen we dus tot hetzelfde besluit. Dit neemt niet weg dat er wel degelijk een interne dynamiek is op vlak van de afzonderlijke kwaliteitsaspecten, meer zeker op vlak van individuele vestigingsplaatsen: bepaalde aspecten en vestigingsplaatsen worden in vergelijking met 2008 beter geëvalueerd, andere dan weer slechter. Positieve en negatieve veranderingen op vestigingsplaatsniveau lijken elkaar echter op te heffen.

Wat het beheer van het bestaande patrimonium betreft, wijzen enkele indicatoren zeker op vooruitgang, Ook het buitenschools gebruik van schoolgebouwen gaat er significant op vooruit en een vrij groot deel van de gebouwen is al geïntegreerd met andere scholen of functies, met wie er regelmatig wordt samengewerkt (inhoudelijk en infrastructureel).

Wat de uitvoering van werken betreft zien we dat de meeste bouwheren tevreden zijn over hun projecten. Daarnaast blijken in de meeste gevallen ook de processen die planning, ontwerp en bouw aansturen, aan de nodige kwaliteitsvoorwaarden te voldoen. Dit neemt niet weg dat er nog altijd genoeg aspecten en bouwprojecten zijn die met het oog op een kwaliteitsvoller eindresultaat beter aangepakt hadden kunnen worden. Het gebrek aan participatie van verschillende groepen van gebruikers, blijft trouwens bij bijna alle grote projecten een aandachtspunt.

II. Is het scholenbouwbeleid effectief? Is er een oorzakelijk verband tussen toegekende subsidies en de kwaliteit van de schoolgebouwen? Welke rol spelen het planningsproces en de planningscontext? Wordt de doelgroep bereikt?

a. De impact van bouwsubsidies op de kwaliteit van het gebouwenpark

Uitspraken over de effectiviteit van het scholenbouwbeleid, beperken zich tot het oorzakelijk verband tussen bouwsubsidies en de beoordeling van de kwaliteit van het gebouwenpark van het VGO en OGO. Het GO! Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap werd in deze analyse achterwege gelaten omdat we niet over de nodige investeringsgegevens op vestigingsplaatsniveau beschikten. De schoolgebouwenmonitor doet ook geen uitspraak over de impact van andere beleidsinitiatieven en –instrumenten op de kwaliteit van het patrimonium.

In de periode 2008-2013 werd een totaalbedrag van 567 mio euro aan subsidies voor bouwprojecten met definitieve eindafrekening uitgekeerd over 2503 vestigingen. 60% van de vestigingen 2013 waarvoor subsidies werden toegekend en die administratief geen wijzigingen hebben ondergaan, hebben een subsidiebedrag ontvangen dat kleiner is dan 125000 euro, goed voor 16% van het totaal bedrag aan subsidies. 19% kreeg een bedrag toegekend van 125000 tot 250000 euro. 21% van de vestigingsplaatsen heeft subsidies ontvangen voor een bedrag van meer dan 250000 euro, maar dit relatief kleine aandeel was wel goed voor 68% van het totaal bedrag aan subsidies.

We kunnen ervan uitgaan dat drie vierde van de vestigingsplaatsen VGO en OGO aan wie subsidies werden uitgekeerd in de periode 2008-2013 en waarvan respondenten aangeven dat er in de periode 2008-2013 grote werken (renovatie, nieuwbouw of grote onderhoudswerken/geschiktmaking) of een aankoop hebben plaatsgevonden, daarvoor ook subsidies hebben gekregen. Het aandeel gesubsidieerde werken ligt in het VGO wel veel hoger dan in het OGO.

Van vestigingen die in 2008 laag scoorden op kwaliteit hebben we kunnen vaststellen dat ze significant meer subsidies hebben ontvangen en op de wachtlijst staan dan vestigingen met hoge kwaliteitscores. Er is dus een significant positief verband tussen infrastructurele problemen en de daaropvolgende (uitgestelde) toekenning van bouwsubsidies: verhoudingsgewijs worden meer (uitgestelde) subsidies toegekend aan scholen met infrastructurele problemen, maar daaruit volgt geenszins dat de meest problematische situaties worden opgelost. Er gaat ook een invloed uit van de context waarin men werkt: scholen waarvoor wordt aangegeven dat ze genoeg financiële draagkracht hebben, een duidelijk infrastructuurbeleid voeren, goed zijn georganiseerd en de nodige kennis van zaken over scholenbouw in huis hebben, maken significant meer gebruik van de subsidiemogelijkheden.

Toegekende subsidies hebben een significante positieve impact op de kwaliteit van de schoolgebouwen waar de gesubsidieerde werken werden uitgevoerd. Het gaat hier om een experimenteel vastgestelde causale relatie met voor- en nameting, controle groep (policy on/policy off) en controle voor andere beïnvloedende factoren (netto-effectiviteit). De impact verschilt volgens de hoogte van het subsidiebedrag. Vestigingsplaatsen waar geen werken plaatsvonden en waarvoor geen subsidies werden toegekend (controlegroep) verminderen in kwaliteit over 5 jaar. Voor vestigingsplaatsen met subsidies tot 250000 is er een status-quo tot lichte verbetering, maar in vergelijking met de controle groep is er wel degelijk een significant verschil in positieve zin. Subsidies groter dan 250000 euro leiden tot de grootste verbetering in de algemene kwaliteitsscores (+ 4 procentpunten).

Voor een goed begrip willen we benadrukken dat het hier om toegekende subsidiebedragen gaat voor bouwwerken waarvan het dossier volledig werd afgesloten tussen februari 2008 en februari 2013. De gerapporteerde beleidseffecten zijn immers maar gedeeltelijk terug te brengen op de vastleggingsmachtigingen die door de Vlaamse regering voor diezelfde periode heeft voorzien voor het VGO en het OGO. Meer bepaald werden er voor de jaren 2008 tot en met 2012 aan AGIOn 1062,7 mio euro aan vastleggingsmachtigingen toegewezen voor de subsidiëring van werken binnen het VGO en OGO. Van deze vastleggingsmachtigingen was op 1 februari 2013 392 mio (37%) euro toegekend aan bouwprojecten met definitieve afrekening (dus volledig afgesloten projecten). We besluiten enerzijds dat we van 671 mio euro uit de periode 2008 tot en met 2012, de definitieve impact (na beëindiging van alle werken) nog moeten zien. Anderzijds is 175 mio euro van de hier in rekening gebrachte subsidiebedragen voor volledig afgesloten projecten terug te brengen op vastleggingmachtigingen uit de periode voor 2008. Daarnaast blijken er ook heel wat (relatief) kleine bedragen te zijn toegekend voor kleine werken. Hiervan is het effect relatief snel merkbaar, maar dit effect komt er vaak op neer dat de bestaande toestand in stand wordt gehouden. Deze elementen kunnen verklaren waarom we de recente verhogingen van de vastleggingsmachtigingen tijdens de voorbije legislatuur (nog) niet weerspiegeld zien in significant hogere kwaliteitsscores op dit moment. Verdere edities van de schoolgebouwenmonitor zullen daar hopelijk meer informatie over kunnen geven.

Naast de omvang van de subsidies gaat er nog een bijkomend causaal effect uit van de gerapporteerde kwaliteit van het plannings- en ontwerpproces en de kwaliteit van de context waarin men bouwprojecten uitvoert. Goede projectdefinities, een duidelijk gefaseerd planningsproces, professionele begeleiding, participatie, gemotiveerde selectie van architecten, voldoende financiële draagkracht uit eigen middelen, bereidheid tot samenwerking, beschikbaarheid van expertise, teamwork zijn enkele factoren die significant bijdragen tot een beter kwaliteitsniveau van bouwprojecten en vormen een noodzakelijke combinatie met de financiële input. Dergelijke factoren blijken eveneens een significant positief effect te hebben op de tevredenheid van bouwheren met hun voltooide project: een betere kwaliteit van planningsproces en projectcontext leiden tot gelukkigere bouwheren.

b. Algemene conclusie over de effectiviteit

Hoewel de beleidsdoelen (nog) niet zijn bereikt, kunnen we stellen dat het gevoerde subsidiebeleid ten aanzien van het gesubsidieerd onderwijs effectief is geweest. Respondenten geven aan dat er de voorbije 5 jaar op 69% van de vestigingsplaatsen werken (nieuwbouw, renovatie en/of grote onderhouds- en geschiktmakingswerken) werden uitgevoerd. Er wordt geschat dat AGIOn voor ongeveer drie vierden van deze werken een bouwsubsidie heeft toegekend en dat dit percentage voor het VGO nog een stuk hoger zal liggen dan voor het OGO. Factoren als een goede organisatie, genoeg eigen financiële draagkracht of genoeg knowhow op schoolniveau maken voor schoolbesturen de verwerving van bouwsubsidies trouwens meer waarschijnlijk.

Deze bouwsubsidies hebben wel degelijk een aantoonbaar positief netto-effect op de kwaliteit van de schoolgebouwen gehad. Dat blijkt uit verschillende metingen, klassiek en retrospectief *(infra)*. Kleinere subsidiebedragen lijken eerder te zorgen voor de instandhouding van de bestaande situatie tot (zeer) lichte verbetering (1 tot 3 procentpunten), maar zijn grotere kwaliteitswinsten (5 tot 10 procentpunten) vooral te behalen met grote subsidiebedragen. Daartegenover staat dan weer dat bouwprojecten

waarvoor dergelijke relatief grote bedragen werden toegekend en waarvoor duidelijke kwaliteitswinsten werden bereikt, eerder een minderheid zijn. De effectiviteit van het subsidiebeleid kan op dit vlak dan ook verbeteren.

Het subsidiebeleid bij grote werken (nieuwbouw en renovaties) wordt significant performanter indien er ook gewaakt wordt over de kwaliteit van het plannings- en ontwerpproces (bijvoorbeeld de gemotiveerde selectie van een architect, participatie, raadplegen van goede praktijken, opmaak projectdefinitie) en over de kwaliteit van de projectcontext op schoolniveau (financiële draagkracht van de inrichtende macht, beleidsvoerend vermogen, aanwezigheid van voldoende knowhow over bouwen en beheer,…). Ook dit is cruciale informatie in de evaluatie van de beleidseffectiviteit. Ten slotte blijkt de overheid verhoudingsgewijs meer tussen te komen bij vestigingsplaatsen in moeilijkheden dan bij vestigingsplaatsen die het al goed doen op infrastructureel vlak.

III. Grenzen en beperkingen van de schoolgebouwenmonitor

De schoolgebouwenmonitor levert statistische gegevens aan over de toestand van het gebouwenpark en het effect van bouwsubsidies op de kwaliteit van de gebouwen. Deze gegevens kunnen beleidsverantwoordelijken en iedereen die het scholenbouwbeleid aanbelangt ondersteunen om de doelbereiking en effectiviteit van het beleid te beoordelen. Toch heeft de schoolgebouwenmonitor onvermijdelijk een aantal beperkingen. Hierdoor is het aangewezen om de onderzoeksresultaten met de nodige voorzichtigheid te benaderen.

De gegevens die de schoolgebouwenmonitor aanreikt worden in onderhavig rapport niet van interpretaties voorzien, noch worden er verklaringen aangereikt voor bepaalde resultaten. Hiermee willen we duidelijk de grenzen aangeven van dit onderzoek. De finaliteit ervan is immers ‘monitoring’: het recurrent verzamelen en presenteren van kwantitatieve gegevens die de beleidsbeoordeling kunnen informeren. Zoals dit vaak met het geval is met monitoring, roept dit vaak meer vragen op dan dat er pasklare antwoorden worden gegeven. In veel gevallen zal dan ook blijken dat bijkomende kadering, onderzoek en reflectie aan de orde is om te komen tot een juiste interpretatie van de voorgestelde gegevens. In zekere zin maakt dit voor een stuk ook de waarde van dit project uit: het brengt bepaalde problematieken aangaande het schoolgebouwenpark in Vlaanderen onder de aandacht en nodigt uit tot verdere duiding, verklaring en debat.

De schoolgebouwenmonitor verzamelt, verwerkt en presenteert beleidsrelevante informatie over het schoolgebouwenpark via wetenschappelijk surveyonderzoek. Nochtans zijn er ook andere benaderingen om zich een beeld te vormen van de bestaande infrastructurele noden en problemen. Binnen de Vlaamse overheid zijn de doorlichtingen van de onderwijsinspectie op vlak van bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne een belangrijke bron van informatie. Daarnaast kan een financiële benadering die uitgaat van de periodieke afschrijving en vernieuwing van het gebouwenpark, een indicatie geven van de bestaande noden en noodzakelijke investeringen om de kwaliteit van het gebouwenpark in stand te houden of te verbeteren. Ten slotte vormt ook de kennis uit de praktijk bij ambtenaren en onderwijskoepels over concrete bouwdossiers een belangrijk bron van informatie over de problemen waar men op het terrein mee te kampen heeft. De schoolgebouwenmonitor wordt best als een instrument beschouwd dat complementair aan deze benaderingen werkt, en dat er door kan worden verrijkt.

Wat de gebruikte onderzoeksmethode betreft, kent deze een aantal beperkingen aangaande de generaliseerbaarheid van de resultaten en de validiteit van de gebruikte indicatoren. In eerste instantie kende het surveyonderzoek van de schoolgebouwenmonitor in 2008 en in 2013 een non-respons van respectievelijk 38 en 47% (vestigingsplaatsen met eigen gebouwen). Hoewel deze non-respons grondig werd geëvalueerd en waar mogelijk ook geremedieerd door weging, blijft er enige onzekerheid bestaan over de zich voordoende responsfout, en dus over de generaliseerbaarheid van de resultaten naar de populatie toe (zie bijlage 1). In tweede instantie kent ook de validiteit van de meetmethode de nodige beperkingen. Hoewel er grondig onderzoek is gebeurd naar de indicering van de te meten beleidseffecten, gebeurde de registratie van de waarden van deze indicatoren hoofdzakelijk op basis van zelfrapportage ('subjectieve indicatoren') door directeurs of technisch directeurs. Deze methode laat echter bepaalde aspecten van het meetobject 'kwaliteit' buiten beschouwing. Zo blijft het oordeel van andere gebruikersgroepen dan directies (leerlingen of leerkrachten) buiten beeld. Ook de mening van eventuele experten die de kwaliteit van schoolgebouwen zouden kunnen beoordelen vanuit het perspectief van deskundige en objectieve buitenstaander wordt hier niet behandeld. Deze gedwongen keuze heeft onvermijdelijk tot gevolg dat een deel van het totale spectrum van opinies en ervaringen ten aanzien van het schoolgebouwenpark in Vlaanderen onbekend blijft. Bovendien kan kwaliteit ook gemeten worden via 'objectieve indicatoren' (bouwfysische en bouwtechnische grootheden van geluid, licht, stabiliteit, energiegebruik, oppervlakte, etc.), waarvan we in de schoolgebouwenmonitor maar in beperkte mate gebruik van hebben kunnen maken. Een meer doorgedreven evaluatie, waarbij simultaan gebruik wordt gemaakt van objectieve en subjectieve indicatoren en gemeten wordt vanuit het perspectief van verschillende gebruikersgroepen, bleek echter binnen de bestaande evaluatiecontext niet haalbaar.

7 Bronnen

AGIOn. (2009). *De schoolgebouwenmonitor 2008: Indicatoren voor de kwaliteit van de schoolgebouwen in Vlaanderen.* Antwerpen: Garant. Opgehaald van www.agion.be.

AGIOn. (2011). *Schoolgebouwen als knooppunten van relaties: naar een theoretisch denkkader voor de scholenbouw en het scholenbouwbeleid in Vlaanderen.* Brussel: AGIOn. Opgehaald van www.agion.be.

AGIOn. (2013). *Een realistische evaluatie van het scholenbouwbeleid in Vlaanderen: Logica en coherentie, effectiviteit, actiepunten.* Brussel: AGIOn. Opgehaald van www.agion.be.

Chiou, J & Spreng, R.A. (1996). The reliability of difference scores: a re-examination. *Journal of Consumer Satisfaction, Dissatisfaction and Complaining Behavior*, *22*(3), 259-362.

Colosi, L. & Dunifon, R. (2006). *What's the difference? Post then Pre & Pre then Post.* Opgehaald van http://www.human.cornell.edu/pam/outreach/parenting/research/upload/What-s-20the-20Difference-20Post-20then-20Pre-20and-20Pre-20then-20Post.pdf

Connoly, P. (2007). *Quantitative Data Analysis in Education: A critical introduction using SPSS*. London: Routledge.

De Peuter, B., De Smedt, J. & Bouckaert, G. (2007a). *Handleiding beleidsevaluatie deel1: Evaluatiedesign en -management.* Leuven: Steunpunt beleidsrelevant onderzoek.

De Peuter, B., De Smedt, J., Van Dooren, W. & Bouckaert, G. (2007b). *Handleiding beleidsevaluatie deel 2: Monitoring van beleid.* Leuven: Steunpunt beleidsrelevant onderzoek.

Howard, G. S., Ralph, K.M., Gulanick, N.A., Maxwell, S.E., Nance, D.W.& Gerber, S.K. (1979). Internal invalidity in pretest-posttest self-report evaluations and a re-evaluation of retrospective pretests. *Applied Psychological Measurement*, *3*(1), 1-23.

Lam, T.C.M. & Bengo, P. (2003). A comparison of Three Retrospective Self-reporting Methods of Measuring Change in Instructional Practice. *American Journal of Evaluation*, *24*(1), 65-80.

McEvoy, P. & Richards, D. (2003). Critical realism: a way forward for evaluation research in nursing? *Methodological Issues in Nursing Research*, *43*(4), 411-420.

Moser, C. & Kalton, G. (1971). *Survey Methods in Social Investigation.* London: Heinemann.

Nimon, K., Zigarmi, D. & Allen, J. (2011). Measures of program Effectiveness Based on Retrospective Pretest Data: Are All Created Equal? *American Journal of Evaluation*, 32*(1)*, 8-28.

Pawson, R. & Tilley, N. (1997). *Realistic Evaluation*. London: Sage Publications.

Peter, J .P. Churchill, G.A. & Brown, T.J, (1993). Caution in the Use of Difference Scores in Consumer Research. *Journal of Consumer Research*, 19*(4),* 655-162.

Pickery, J. (2008). *De interpretatie van interactie-effecten in regressiemodellen.* Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering. Opgehaald van http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/publicaties/Publicaties/svr-studies/2008-10-17-svr-techrapport2008-1.pdf.

Pickery, J. (2012). *Het onderzoeken van veranderingen in de tijd met cross-sectionele surveys*. Brussel: Vlaamse overheid, Studiedienst van de Vlaamse regering. Opgehaald van http://www4dar.vlaanderen.be/sites/svr/Pages/2012-04-17-mt2012-1-cross-sectionele-surveys.aspx.

Rossi, P. H., Lipsey, M. W., & Freeman, H. E. (2004). *Evaluation: A systematic approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Thompson,T.D. (2008). Growth, Precision, and CAT: An Examination of Gain Score Conditional SEM. Paper presented at the 2008 annual meeting of the National Council on Measurement in Education, New York, NY. Opgehaald van http://www.pearsonassessments.com/NR/rdonlyres/AF117389-B0B5-416E-A034-23E71A22D572/0/GrowthPrecisionandCAT.pdf

Vaessen, J, & Leeuw, F.L. (2010). *Mind the Gap: Perspectives on Policy Evaluation and the Social Sciences. Comparative Policy Evaluation Vol. 16*. London: Transaction Publishers.

Van den Brakel-Hofmans, M. (2007). *Meten van inkomensongelijkheid: Methoden en definities, Inkomen en bestedingen.* Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Vandermotten, C., Kesteloot, C., Ippersiel, B. et al. (z.j.). *Dynamische analyse van de buurten in moeilijkheden in de Belgische stadsgewesten.* Brussel: Grootstedenbeleid/POD Maatschappelijke Integratie.

Waege, H. (2006). Operationaliseren. In J. Billiet & H. Waege (Eds.), *Een samenleving onderzocht: Methoden voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek.* Antwerpen: De Boeck.

Williams, R.H. & Zimmerman, D.W. (1996). Are simple Gain Scores Obsolete? *Applied Psychological Measurement*, *20*(1), 59-69.

Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2008). *Methoden en technieken van onderzoek*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.

Scott, J. & Marshall, G. (Eds.) (2005). *Oxford Dictionary of Sociology.* New York: Oxford University Press.

Bijlage 1: Methodologisch-technisch verslag

I. Populaties

In 2008 waren er 8482 vestigingsplaatsen van scholen in de Vlaamse Gemeenschap (Vlaanderen en Nederlandstalig onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). Voor 2013 stellen we vast dat de populatie vestigingsplaatsen aanzienlijk is gestegen tot 9362 vestigingsplaatsen. Deze stijging betekent echter niet dat alle vestigingsplaatsen uit 2008 behouden beleven. Er blijken zich belangrijke verschuivingen voor te hebben gedaan tussen 2008 en 2013, wat wijst op het dynamische karakter van de populatie: tussen 2008 en 2013 werden vestigingsplaatsen opgeheven en andere werden opgericht.

Tabel 1:

Verschuivingen in populaties 2008-2013

	2008	2013	Aantal vestigingsplaatsen	% vestigingsplaatsen
Opgeheven (2008 \ 2013)	8482		1416	13,1%
Blijven bestaan (2008 ∩ 2013)		9362	7066	65,6%
Nieuw opgericht (2013 \ 2008)			2296	21,3%
2008 U 2013	10778		10778	100,0%

Uit Tabel 1 blijkt dat slechts 65,6% van alle vestigingsplaatsen uit beide populaties zowel in 2008 als in 2013 bestond en dus stabiel is gebleven. 13,1% bestond enkel in 2008 en werd in tussentijd opgeheven. 21,3% werd nieuw opgericht tussen 2008 en 2013.

Voor een goed begrip moeten we kort blijven stilstaan bij de operationele definitie het begrip vestigingsplaats. Hoewel de term verwijst naar *'elke fysieke locatie van een instelling (gebouw of gebouwencomplex, gevestigd op één adres',* verwijst het uniek vestigingsplaatsnummer (samengesteld uit het instellingsnummer en het intern volgnummer van de vestigingsplaats), naar een *administratieve eenheid* met een fysieke locatie. Deze fysieke locatie kan echter niet zomaar gelijk gesteld worden aan een schooldomein of –site. Bij de centrale overheid is het schooldomein trouwens niet geregistreerd als aparte administratieve categorie, en dus ook niet opgenomen is in de officiële instellingendatabank. Dit neemt natuurlijk niet weg dat Vlaanderen wel heel wat schooldomeinen kent, met één of meerdere adressen en één of meerdere vestigingsplaatsen. Voor 2008 blijkt 21% van de adresposities meer dan één administratieve vestiging te bevatten. Voor 2013 is dit aandeel 23 %. Hoewel voor het grootste deel van de vestigingsplaatsen er dus een één op één relatie bestaat tussen vestigingsplaats en adrespositie, compliceerde de opsplitsing van schoolsites en adresposities in meerdere vestigingsplaatsen de gegevensverzameling enigszins. Sommige respondenten slaagden er moeilijk in om hun schoolgebouwen op vestigingsplaatsniveau te evalueren omdat deze administratieve eenheden niet altijd even eenvoudig te linken zijn aan oppervlaktes van gebouwen, bijvoorbeeld omdat verschillende administratieve vestigingsplaatsen op de site gebruik maken van dezelfde oppervlaktes. Daarom kozen een aantal respondenten ervoor om de gegevens op het hoger niveau van de schoolsite aan te leveren, waarna deze gegevens voor analyse naar het lager niveau van de vestigingsplaats werden overgezet.[31] Voor 2008 is dit gebeurd voor 60 vestigingsplaatsen of 1,3% van de respons, bij de monitor 2013 voor 307 vestigingen of 7,4% van de respons.

Het is ook goed mogelijk dat een vestigingsplaats in het kader van een organisatorisch herstructurering of administratieve opsplitsing van een onderwijsinstelling van vestigingsplaatsnummer verandert (en er

[31] Om dubbeltellingen te vermijden gebeurde de overzetting niet voor de oppervlaktes van schoolgebouwen.

administratief gezien een nieuwe vestigingsplaats wordt opgericht), terwijl geen nieuwe locatie of gebouw in gebruik wordt genomen. In hoeverre deze situatie is voorgekomen bij de opgeheven vestigingen kan echter niet met zekerheid uit de brondatabank van de schoolgebouwenmonitor worden afgeleid. Omgekeerd is het ook mogelijk dat een administratieve vestiging behouden blijft, terwijl deze wel van locatie verandert. Ook hier biedt de brondatabank geen absolute zekerheid: een gewijzigde adrespositie kan het gevolg zijn van een daadwerkelijk verhuis van de administratieve vestiging naar een nieuwe site, maar ook van het maken van een extra toegang tot dezelfde site, waarbij aan deze extra toegang een nieuw adres wordt gekoppeld.

Naar vergelijkende analyse toe pleit zowel het dynamisch karakter van de populaties, als de bestaande onduidelijkheid omtrent de koppeling tussen de administratieve en ruimtelijke manifestatie van een vestigingsplaats, er in eerste instantie voor om de respons uit beide populaties als onafhankelijke steekproeven te beschouwen in een cross-sectionele dataset. In tweede instantie neemt dit niet weg dat een intersectie van 7066 vestigingen wel degelijk kon gekoppeld worden via het uniek vestigingsplaatsnummer dat in onderhavig onderzoek als unieke code voor de operationele onderzoekseenheden geldt. In 94% van de gevallen zijn dit vestigingsplaatsen waarvan het vestigingsplaatsnummer en de adrespositie identiek zijn. In 6% van de gevallen is het vestigingsplaatsnummer identiek, maar niet de adrespositie. Mits de nodige aandacht voor het behoud van representativiteit maakt de intersectie van de populaties 2008 en 2013 het mogelijk om een panelstudie uit te voeren waarbij gegevens op individueel niveau over beide golven kunnen vergeleken worden (infra).

II. Verloop van de respons

Voor de monitor 2008 werd een respons bereikt van 4873 eenheden of 57,5%. Voor 2013 werd een respons bereikt van 4230 eenheden of 45,0% van de populatie.

Tabel 2 geeft de respons van de **monitor 2008** weer per fase in het proces van dataverzameling. Er wordt enkel rekening gehouden met respons bereikt via CAWI (4326 vragenlijsten of 51%). Na toevoeging van postale vragenlijsten en niet formeel afgesloten online vragenlijsten, en weglating van onbruikbare vragenlijsten, werd een respons bereikt van 4873 eenheden of 57,5% (supra).[32] [33]

Tabel 2:

Verloop van de respons 2008 in verschillende fasen van gegevensverzameling

		start	einde	methode	respons	respons (cum.)
Fase 1	Eerste uitstuur	10/11/2007	3/12/2007	CAWI	26%	26%
Fase 2	Eerste herinnering	10/12/2007	14/01/2008	CAWI	14%	40%
Fase 3	Tweede herinnering	15/01/2008	4/02/2008	CAWI	8%	48%
Fase 4	Derde herinnering +bevraging NR	11/02/2008	10/03/2008	CATI/CAWI	3%	51%

[32] De CAWI voor 2008 vroeg om een formele afsluiting door de respondent van de ingevulde vragenlijst door het aanklikken van een knop. Een vrij groot aantal van de respondenten heeft nagelaten dit te doen, maar leverde wel bruikbare vragenlijsten af. Deze vragenlijsten werden naderhand bij de respons gevoegd. In 2013 gebeurde het afsluiten automatisch na het verlaten van de vragenlijst.

[33] Bij de opmaak van de dataset 2008 werden 267 vragenlijsten uit de respons geweerd wegens onbruikbaar. Er werden vrij strenge criteria gebruikt om vragenlijsten in de dataset te behouden (en dus als bruikbaar te beschouwen): er moesten gegevens ingevuld zijn voor minimum 2 types van lokalen *en* aan minstens de helft van 12 bijkomende variabelen moest een geldige score zijn toegekend.

Voor fase 4 (CATI) werden 1473 respondenten die nog niet aan het onderzoek deelnamen telefonisch gecontacteerd. Van degenen die succesvol konden gecontacteerd worden gaven uiteindelijk 637 respondenten aan nog te willen deelnemen aan het volledige onderzoek via CAWI, waarvan slechts 252 effectief deelnamen. 263 respondenten waren niet bereid om deel te nemen via CAWI, maar werken wel mee aan het non-respons onderzoek.

Tabel 3 geeft de respons van de **monitor 2013** weer per fase in het proces van dataverzameling. Er wordt enkel rekening gehouden met respons bereikt via CAWI (4026 vragenlijsten of 43%). Na toevoeging van postale vragenlijsten en weglating van onbruikbare vragenlijsten, werd een respons bereikt van 4230 eenheden of 45,0% (supra).[34]

Tabel 3:

Verloop van de respons 2013 in verschillende fasen van gegevensverzameling

		start	einde	methode	respons	respons (cum.)
Fase 1	Eerste uitstuur	25/02/2013	18/03/2013	CAWI	22%	22%
Fase 2	Eerste herinnering	19/03/2013	14/04/2013	CAWI	9%	31%
Fase 3	Tweede herinnering	15/04/2013	28/04/2013	CAWI	5%	36%
Fase 4	Derde herinnering	29/04/2013	12/05/2013	CAWI	4%	40%
Fase 5	Vierde herinnering +bevraging NR	13/05/2013	14/06/2013	CATI/CAWI	3%	43%

In fase 4 (CATI) werden 1545 respondenten die nog niet aan het onderzoek deelnamen telefonisch gecontacteerd. Van degenen die succesvol konden gecontacteerd worden gaven uiteindelijk 787 respondenten aan nog te willen deelnemen aan het volledige onderzoek via CAWI, waarvan slechts 288 effectief deelnamen. 172 respondenten waren niet bereid om nog deel te nemen aan de enquête, maar werken wel mee aan het non-respons onderzoek.

Figuur 1 toont het verloop van de respons van de monitor 2008 en 2013 voor de CAWI over de volledige periode van gegevensverzameling. Deze periode duurde 123 dagen voor de monitor 2008 en 113 dagen voor de monitor 2013. Voor beide golven geldt dat de bereikte respons verhoudingsgewijs meer in het begin van de dataverzameling werd gerealiseerd dan op het einde.

[34] Bij de opmaak van de dataset 2013 werden 46 vragenlijsten weggelaten als onbruikbaar. Gezien de respons in vergelijking met 2008 lager lag en we zoveel mogelijk bruikbare data wilden behouden, werd er in vergelijking met 2008 een minder streng criterium gebruikt: er moesten gegevens ingevuld zijn voor minimum 1 type van lokalen *of* aan minstens de helft van 8 bijkomende variabelen moest een geldige score zijn toegekend.

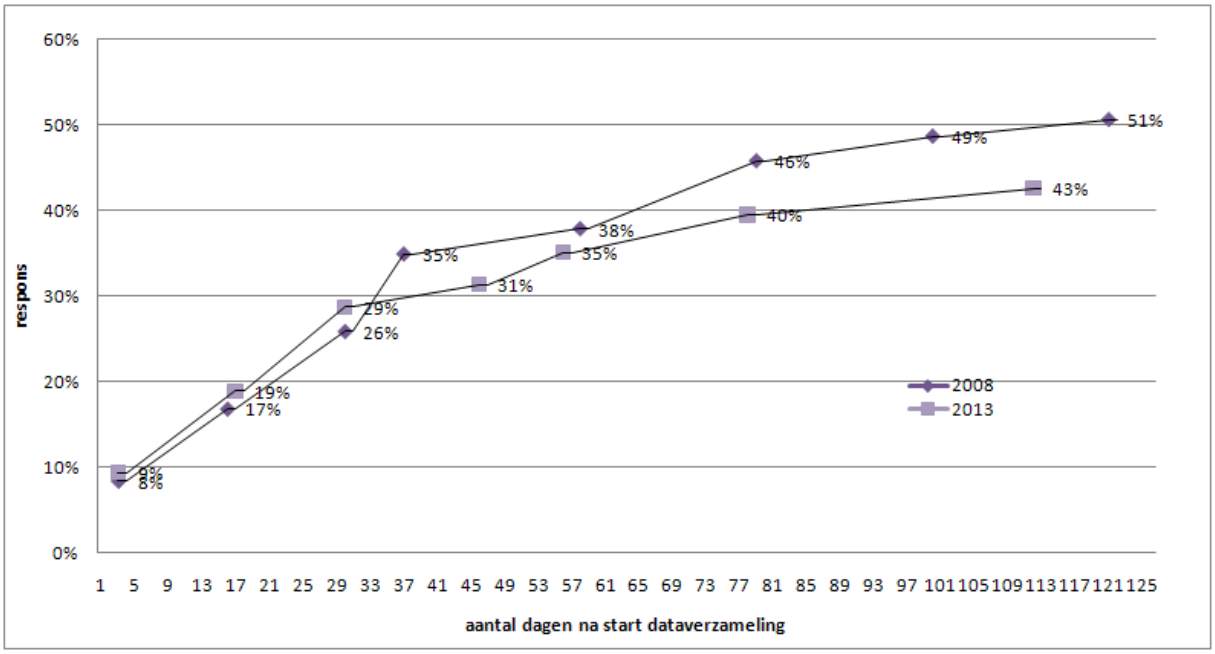

Figuur 1:
Verloop van de respons (CAWI) 2008 en 2013.

III. Verhoudingen tussen populaties en responsgroepen

De lagere responsgraad van 12,5% voor 2013 is niet alleen terug te brengen op een verminderde deelname van de respondenten uit 2008 aan de golf van 2013 (attritie). Het cijfer moeten we zowel bekijken in het licht van de verhoudingen tussen de responsgroepen in 2008 en 2013 als in het licht van de veranderingen die de populatie van vestigingsplaatsen tussen 2008 en 2013 heeft ondergaan. Tabel 4 geeft aan hoe de respons in beide golven zich verhoudt tot de veranderingen binnen de populaties van 2008 en 2013.

Tabel 4:

Verhoudingen tussen respons en populaties 2008-2013

			Vestigingsplaatsen		
			Blijven bestaan	Opgeheven	Nieuw
Vestigings-plaatsen	respons voor 08 en 13	Aantal	2638	0	0
		% of Totaal	24,5%	0,0%	0,0%
	respons enkel voor 08	Aantal	1766	469	0
		% of Totaal	16,4%	4,4%	0,0%
	respons enkel voor 13	Aantal	1087	0	505
		% of Totaal	10,1%	0,0%	4,7%
	geen repons voor 08 en 13	Aantal	1575	947	1791
		% of Totaal	14,6%	8,8%	16,6%
Totaal		Aantal	7066	1416	2296
		% of Totaal	65,6%	13,1%	21,3%

Een eerste aandachtspunt is de ‘attritie’, of de vestigingsplaatsen die wel in 2008 deelnamen, maar afhaakten in 2013. Deze blijkt 2235 eenheden te bedragen of 46% van alle vestigingen die in 2008 deelnamen, wat aanzienlijk is. 79% van de attritie is te wijten aan zuivere non-respons (niet deelname van een bestaande vestiging), terwijl 21% te wijten is aan het opheffen van de vestigingsplaats. 1592 eenheden of 37,6 % van de respons voor 2013 zijn echter vestigingsplaatsen die enkel in 2013 deelnemen en niet in 2008. 68% van deze ‘nieuwe’ eenheden zijn eenheden die al in 2008 bestonden, maar toen niet

hebben deelgenomen aan de monitor, terwijl het in 32% van de gevallen gaat om nieuwe vestigingen die tussen 2008 en 2013 werden opgericht.

De verhoudingen tussen dynamische populaties en responsgroepen voor beide golven, zoals deze tot uiting kwamen in Tabel 7 zijn betrekkelijk complex. Figuur 2 poogt deze verhoudingen te verduidelijken.

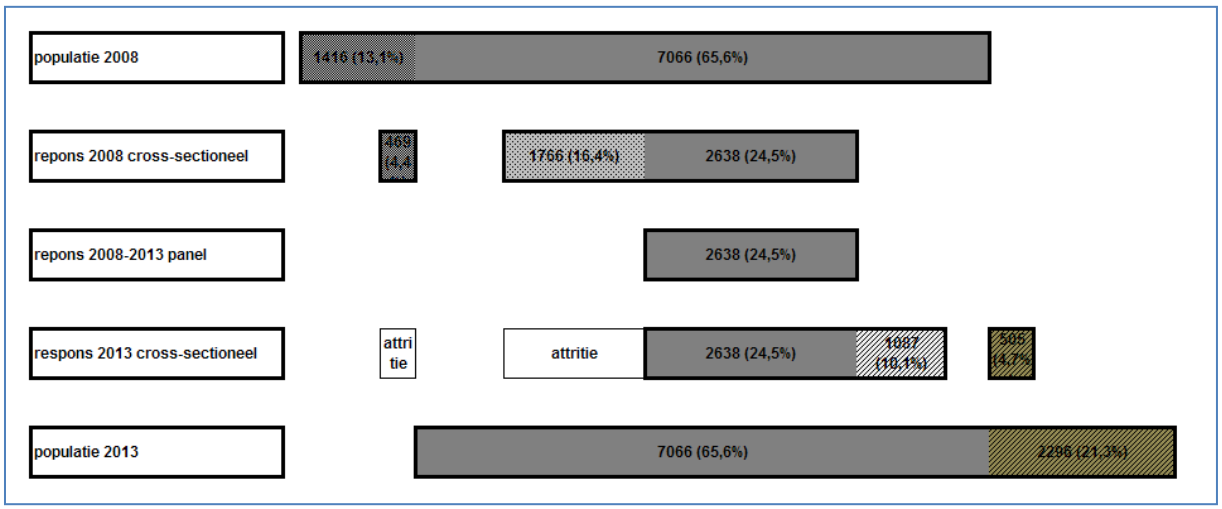

Figuur 2:

Verschuivingen in respons en populaties 2008-2013

We stellen vast dat de respectievelijke responsgroepen van 2008 en 2013 slechts in beperkte mate met elkaar overlappen. Slechts 62% van de respons van 2013 nam ook in 2008 deel aan de schoolgebouwenmonitor. Van alle vestigingen die in 2008 deelnamen, nam slechts 54% opnieuw deel in 2013 (degenen die niet langer deelnamen vormen de 46% reeds eerder vermelde attritie).

De beperkte overlap tussen beide populaties en responsgroepen benadrukt de voordelen van een cross-sectionele aanpak: om onnodig verlies van bruikbare data te vermijden worden de twee responsgroepen als onafhankelijke steekproeven beschouwd en geanalyseerd in een datasets waarbij de twee golven onder elkaar worden geplaatst en een aparte variabele 'jaar monitor' wordt toegevoegd. Een dergelijk datastructuur laat toe om de twee golven met elkaar te vergelijken op het niveau van de volledige populaties door gebruik te maken van kruistabellen met het respectievelijke jaartal van de 2 golven in de rijen en te analyseren variabele in de kolommen.

Sommige analyses echter vragen wel degelijk om een panelbenadering die enkel gaat rekening houden met de intersectie van beide responsgroepen. Hierbij worden enkel deze vestigingsplaatsen in de analyse opgenomen waarvoor data beschikbaar is voor beide golven. Meer in het bijzonder is dit noodzakelijk wanneer het gaat om analyses die een effectmeting op het oog hebben in een pretest posttest design, en bij analyses waarbij verandering bekeken wordt op het niveau van individuele vestigingsplaatsen door gebruik te maken van turnovertabellen (kruistabellen voor 1 variabele met in de rijen de data voor golf 1 en in de kolommen de data voor golf2). Dit laatste is relevant aangezien een cross-sectionele analyse bijvoorbeeld weinig verandering tussen 2008 en 2013 kan laten zien, terwijl zich op vestigingsplaatsniveau wel degelijk verschuivingen in positieve en negatieve zin hebben voorgedaan die elkaar kunnen opheffen. De panelbenadering komt erop neer dat een dataset wordt aangemaakt waarbij de variabelen voor 2008 en 2013 naast elkaar worden geplaatst. We moeten echter steeds voor ogen houden dat een panelstructuur in het geval van de schoolgebouwenmonitor een aanzienlijk verlies van data met zich

meebrengt (46% van de responsgroep 2008 wordt weggelaten, en 38% van de responsgroep 2013), met mogelijk een verminderde representativiteit als gevolg. Het is dus belangrijk om ook aan de (her)weging van de intersectionele dataset voldoende aandacht te geven *(infra)*.

IV. Opmaak van datasets

Aangezien de monitor analyses vereist voor gepanelde en cross-sectionele gegevens, werden de verzamelde gegevens ondergebracht in vier datasets:

1. Een cross-sectionele dataset *'vestigingen met eigen gebouw'* (Door Singer & Willet (2003) ook wel 'person-period' dataset genoemd) waarbij de data voor 2008 en 2013 onder elkaar zijn geplaatst, elke vestigingsplaats een record voor 2008 en/of voor 2013 heeft en elke variabele betrekking heeft op twee golven. Zoals vermeld zijn in deze dataset enkel de vestigingsplaatsen opgenomen die over eigen gebouwen beschikken, aangezien het overgrote deel van de analyses enkel betrekking heeft op deze vestigingen en er dus aparte gewichten voor berekend moeten worden.
2. Een cross-sectionele dataset ('person-period') die identiek is opgebouwd als de eerste, maar nu enkel de *'2de gebruiker vestigingen'* bevat. Op basis van deze dataset worden slechts een beperkt aantal analyses uitgevoerd die bovendien los staan van de analyses bij vestigingen met eigen gebouwen. Ook deze dataset werd apart gewogen. De populatie 2de gebruiker vestigingen in deze dataset werd geschat op basis van het aantal 2de gebruiker vestigingen in de responsgroepen.[35]
3. Een cross-sectionele dataset waarvan de eenheden '*aparte gebouwen'* zijn in plaats van vestigingsplaatsen. Bepaalde variabelen werden immers op gebouwniveau bevraagd (bijvoorbeeld het bouwjaar, de eigendomstructuur, de oppervlakte, de aanwezige energiezuinigheidmaatregelen). Om deze dataset aan te maken moest een herstructurering van data gebeuren.
4. Een zogenaamde longitudinale 'person-level' dataset waarbij elke vestigingsplaats (zowel met eigen gebouw of 2de gebruiker) maar 1 record heeft en alle variabelen voor de twee golven achter elkaar worden geplaatst. Deze dataset laat toe om uitspraken te doen over de effecten van beleidsinterventies en veranderingen te bekijken op individueel vestigingsplaatsniveau *(infra)*.

V. Evaluatie van non-respons en weging

A. <u>Vergelijking en weging met populatiegegevens</u>

1. Cross-sectionele dataset 'vestigingen met eigen gebouw'

Om de representativiteit van de respons 2008 en 2013 te beoordelen werd een vergelijking doorgevoerd van respons en populatie op basis van de frequentieverdelingen van variabelen die ook binnen de populatie gekend zijn, hier 'controlevariabelen' genoemd. Volgende variabelen werden weerhouden: *(1)* soort onderwijs, *(2)* onderwijsnet, *(3)* buurten in moeilijkheden, *(4)* provincie, *(5)* gemeentelijke indeling volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV). Van deze controle variabelen kon bovendien worden vastgesteld dat ze significant samenhangen met de belangrijkste evaluatie-indicatoren uit beide

[35] In de populaties 2008 en 2013 is het aantal vestigingsplaatsen met een eigen gebouw niet gekend. Wel weten we dat voor het leerplichtonderwijs en de internaten er enkel vestigingsplaatsen met eigen gebouwen zijn, met uitzondering van het deeltijds beroepsonderwijs. Bij permanente vorming (PV) en CLB's komen vestigingsplaatsen die als '2de gebruiker' gebruik maken van enkele lokalen van een andere instelling in wisselende mate voor. Om het aantal 2de gebruikervestigingen bij PV en CLB's in de populatie te bepalen werd het overeenkomstige percentage in de respectievelijke responsgroepen als schatter gebruikt. Vervolgens werden in de non-reponsgroep van de CLB's en PV de geschatte waarden at random geïmputeerd.

golven, en dat ze dus in aanmerking komen als mogelijke wegingvariabelen. Deze controlevariabelen zijn tevens de onderscheidende variabelen die gekruist zullen worden met de indicatoren uit de monitor. Indien er significante afwijkingen optreden binnen hun categorieën kan dit een aanleiding zijn tot het doorvoeren van een weegprocedure (infra).

Bij de vijf bovengenoemde variabelen werden in de cross-sectionele dataset 'vestigingen met eigen gebouw' afzonderlijk voor 2008 en 2013 telkens de frequentieverdelingen binnen de populatie berekend, de frequentieverdelingen binnen de respons, de verwachte waarden binnen de respons, de Chi^2-waarden per categorie, de Chi^2 -waarde over alle categorieën, het aantal vrijheidgraden (Df) en de P-waarde.

Voor 2008 stellen we vast dat voor alle controlevariabelen er significante afwijkingen voorkomen tussen populatie en respons met een significantieniveau van 0,05 (95% betrouwbaarheid). Dit betekent dat de respons over alle controlevariabelen te kampen heeft met een zekere vertekening door een oververtegenwoordiging van bepaalde groepen en ondervertegenwoordiging van andere. Voor deze variabelen kan dus een weegprocedure worden doorgevoerd ten einde de non-respons vertekening statistisch te remediëren. Voor 2013 stellen we significante afwijkingen vast voor 'soort onderwijs', 'onderwijsnet', 'buurten in moeilijkheden' en 'provincie', maar niet voor de gemeentelijke indeling RSV. Voor 2013 werden voor deze laatste variabele dus geen weegcoëfficiënten berekend.

Omdat de klassieke weging door poststratificatie hier niet aangewezen is door het relatief grote aantal controlevariabelen (zeer veel cellen, waaronder ook veel lege), werd ervoor gekozen om de weging iteratief te laten gebeuren (ook wel 'raking', iteratief proportioneel fitten' of 'multiplicatief wegen' genoemd) (Tabel 5). Hierbij worden de verschillende controlevariabelen stapsgewijs in de weging worden gebracht. De weegprocedure voor 2008 en 2013 gebeurde volledig onafhankelijk van elkaar. Er werden dus weegcoëfficiënten berekend voor beide golven apart. De werkwijze verliep in volgende stappen, eerst voor 2008 en daarna voor 2013:

Tabel 5:

Stappen in de weegprocedure

Stappen in de procedure		**Resultaat wegingsvariabelen**
STAP 1	Het bereken van de weegcoëfficiënten voor de controlevariabele 'soort onderwijs'	W1_ondniv
STAP 2	W1* tussentijdse var met weegcoëff. voor var. 'onderwijsnet', berekend nadat W1 werd toegepast	W2_ondniv_net
STAP 3	W2* tussentijdse var met weegcoëff voor var. 'buurt_in _moeilijkheden', berekend nadat W2 werd toegepast	W3_ondniv_net_buurt
STAP 4	W3* tussentijdse var met weegcoeff. voor var. 'RSV', berekend nadat W3 werd toegepast	W4_ondniv_net_buurt_RSV
STAP 5	W4* tussentijdse var met weegcoeff. voor var. 'provincie' berekend nadat W4 werd toegepast	W5_ondniv_net_buurt_RSV_provincie

Het resultaat van de weegprocedure was in die mate succesvol dat de verschillen tussen verwachte en gewogen effectieve waarden nu voor alle controle variabelen niet meer significant blijken (zie Tabellen 6 en 7).

Tabel 6:

Weging 2008, vestigingen met eigen gebouwen

weegvar	categorieën	populatie		respons		verwacht				Stappen in de weegprocedure			respons na weging				
		N	P	n	p	n	χ^2	Df	P	stap	p	initieel gewicht	n	p	X^2	Df	P
soort_ond	1 gewoon basisonderwijs	3616	0,57	2421	0,62	2236	15,32			stap1_soortond	0,62	0,92	2197	0,56	0,68		
	2 gewoon secundair onderwijs	1381	0,22	741	0,19	856	15,47				0,19	1,16	880	0,23	0,64		
	3 buitengewoon basisonderwijs	231	0,04	172	0,04	145	5,18				0,04	0,84	149	0,04	0,11		
	4 buitengewoon secundair onderwijs	146	0,02	105	0,03	90	2,53				0,03	0,86	94	0,02	0,17		
	5 permanente vorming	628	0,10	272	0,07	387	34,17				0,07	1,42	391	0,10	0,04		
	6 CLB	170	0,03	107	0,03	106	0,02				0,03	0,99	106	0,03	0,00		
	7 internaten	146	0,02	91	0,02	90	0,01				0,02	0,99	94	0,02	0,17		
	Totaal	6318	1,00	3909	1,00	3909	72,70	6	0,00		1,00	1,00	3909	1,00	1,81	6	0,94
onderwijsnet	1 GO	1085	0,17	615	0,16	672	4,89			stap2_net	0,16	1,09	668	0,17	0,02		
	2 VGO	3807	0,60	2455	0,63	2357	4,06				0,62	0,98	2345	0,60	0,06		
	3 OGO	1385	0,22	827	0,21	856	0,99				0,22	0,98	880	0,23	0,63		
	4 andere/niet gespec	41	0,01	12	0,00	23	5,59				0	1,00	16	0,00	0,00		
	Totaal	6318	1,00	3909	1,00	3909	15,54	3	0,00		1,00	1,00	3909	1,00	0,71	3	0,87
Buurt in moeilijkheden	1 in moeilijkheden	551	0,09	290	0,07	340	7,38			stap3_buurt	0,08	1,13	360	0,09	1,06		
	2 niet in moeilijkheden	5767	0,91	3619	0,93	3569	0,70				0,92	0,99	3549	0,91	0,11		
	Totaal	6318	1,00	3909	1,00	3909	8,08	1	0,00		1	1,00	3909	1,00	1,17	1	0,28
RSV	1 BHG	268	0,04	167	0,04	164	0,05			stap4_RSV	0,05	0,91	164	0,04	0,00		
	2 Vlaams stedelijk gebied rond Brussel	152	0,02	86	0,02	94	0,65				0,02	1,09	106	0,03	1,30		
	3 grootstedelijk gebied centrumgem.	718	0,11	364	0,09	446	14,95				0,1	1,16	465	0,12	0,82		
	4 grootstedelijk gebied randgemeenten	203	0,03	130	0,03	125	0,19				0,03	0,97	16	0,00	0,00		
	5 regionaalsted. gebied centrumgem.	984	0,16	573	0,15	610	2,22				0,15	1,03	625	0,16	0,39		
	6 regionaalstedelijk gebied randgem.	291	0,05	190	0,05	180	0,58				0,05	1,00	164	0,04	1,49		
	7 kleinsted.gebied op provinciaal niveau	731	0,12	461	0,12	453	0,13				0,12	0,98	465	0,12	0,30		
	8 structuuronders.stedelijk gebied	844	0,13	526	0,13	524	0,01				0,14	0,97	543	0,14	0,70		
	9 buitengebied	2125	0,34	1412	0,36	1313	7,40				0,35	0,97	1360	0,35	1,62		
	Totaal	6316	1,00	3909	1,00	3909	26,18	8	0,00		1	1,00	3909	1,00	6,62	8	0,58
provincie	1 Antwerpen	1542	0,24	961	0,25	954	0,05			stap5_prov	0,26	0,96	934	0,24	0,41		
	2 BHG	268	0,04	167	0,04	164	0,05				0,04	1,00	164	0,04	0,00		
	3 Henegouwen	1	0,00	0	0,00	0	0,00				0	1,00	0	0,00	0,00		
	4 Limburg	888	0,14	597	0,15	551	3,81				0,15	0,95	563	0,14	0,24		
	5 Oost-Vlaanderen	1517	0,24	825	0,21	938	13,65				0,21	1,13	926	0,24	0,15		
	6 Vlaams-Brabant	852	0,14	534	0,14	528	0,07				0,14	0,99	539	0,14	0,25		
	7 West-Vlaanderen	1250	0,20	825	0,21	774	3,36				0,21	0,95	782	0,20	0,08		
	Totaal	6318	1,00	3909	1,00	3909	21,00	6	0,00		1	1,00	3909	1,00	1,13	6	0,98

Tabel 7*:*

Weging 2013, vestigingen met eigen gebouwen.

weegvar	categorieën	populatie		respons		verwacht				respons na weging								
		N	P	n	p	n	χ^2	Df	P	stap	p	initieel gewicht	n	p	X^2	Df	P	
soort_ond	1 gewoon basisonderwijs	3586	0,53	2018	0,56	1903	7,00			stap1_soorton d	0,56	0,94	1892	0,53	0,06			
	2 gewoon secundair onderwijs	1475	0,22	884	0,25	781	13,56				0,25	0,88	788	0,22	0,07			
	3 buitengewoon basisonderwijs	241	0,04	155	0,04	129	5,25				0,04	0,84	129	0,04	0,00			
	4 buitengewoon secundair onderwijs	187	0,03	113	0,03	100	1,60				0,03	0,87	100	0,03	0,00			
	5 permanente vorming	983	0,15	230	0,06	523	164,24				0,06	2,29	520	0,15	0,02			
	6 CLB	125	0,02	83	0,02	68	3,27				0,02	0,83	68	0,02	0,00			
	7 internaten	159	0,02	100	0,03	86	2,28				0,03	0,85	86	0,02	0,00			
	Totaal	6756	1,00	3583	1,00	3583	197,20	6	0,00		1,00	1,00	3583	1,00	0,15	6	1,00	
onderwijsnet	1 GO	1167	0,17	617	0,17	620	0,01			stap2_net	0,17	1,02	623	0,17	0,02			
	2 VGO	4054	0,60	2267	0,63	2150	6,39				0,6	1,00	2150	0,60	0,00			
	3 OGO	1486	0,22	694	0,19	788	11,27				0,23	0,96	806	0,23	0,41			
	4 andere/niet gespec	49	0,01	5	0,00	25	16,08				0	1,00	4	0,00	0,43			
	Totaal	6756	1,00	3583	1,00	3583	33,75	3	0,00		1	1,00	3583	1,00	0,86	3	0,84	
Buurt in moeilijkheden	1 in moeilijkheden	674	0,10	306	0,09	358	7,63			stap3_buurt	0,09	1,11	362	0,10	0,04			
	2 niet in moeilijkheden	6082	0,90	3277	0,91	3225	0,85				0,91	0,99	3221	0,90	0,00			
	Totaal	6756	1,00	3583	1,00	3583	8,48	1	0,00		1	1,00	3583	1,00	0,04	1	0,84	
RSV	1 BHG	335	0,05	155	0,04	179	3,26			stap4_RSV	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	2 Vlaams stedelijk gebied rond Brussel	144	0,02	73	0,02	75	0,07				nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	3 grootstedelijk gebied centrumgem.	815	0,12	389	0,11	434	4,58				nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	4 grootstedelijk gebied randgemeenten	219	0,03	120	0,03	115	0,25				nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	5 regionaalsted. gebied centrumgem.	1088	0,16	622	0,17	577	3,53				nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	6 regionaalstedelijk gebied randgem.	326	0,05	187	0,05	172	1,31				nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	7 kleinsted.gebied op provinciaal niveau	762	0,11	397	0,11	405	0,15				nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	8 structuuronders.stedelijk gebied	906	0,13	458	0,13	480	1,02				nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	9 buitengebied	2161	0,32	1182	0,33	1147	1,10				nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	Totaal	6756	1,00	3583	1,00	3583	15,26	8	0,05		nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	
provincie	1 Antwerpen	1722	0,25	846	0,24	913	4,95			stap5_prov	0,24	1,06	917	0,26	0,02			
	2 BHG	335	0,05	155	0,04	178	2,89				0,05	0,99	158	0,04	2,25			
	3 Henegouwen	1	0,00	0	0,00	1	0,53				0	1,00	0	0,00	0,53			
	4 Limburg	944	0,14	527	0,15	501	1,39				0,14	1,00	505	0,14	0,04			
	5 Oost-Vlaanderen	1501	0,22	793	0,22	796	0,01				0,22	1,01	806	0,23	0,13			
	6 Vlaams-Brabant	869	0,13	498	0,14	461	2,99				0,14	0,99	539	0,14	0,25			
	7 West-Vlaanderen	1384	0,20	764	0,21	734	1,23				0,21	0,95	782	0,20	0,08			
	Totaal	6756	1,00	3583	1,00	3583	13,99	6	0,03		1	1,00	3909	1,00	1,13	6	0,98	

Bij het wegen zoekt men naar een evenwicht tussen validiteit, namelijk de respons zoveel mogelijk op de populatie laten lijken, en precisie, wat veronderstelt dat de grootte van de weegcoëfficiënten in toom gehouden wordt. Onderstaande figuur 3 geeft de frequenties aan waarmee de verschillende weegcoëfficiënten worden toegepast op de verkregen respons voor 2008 en 2013. Er zijn enige verschillen tussen 2008 en 2013. Terwijl de verdeling voor 2008 eerder scheef is en meer afgeplat, piekt deze van 2013 sterk en is ze meer symetrisch, maar is er wel een kleine groep outliers van relatief grote gewichten. Deze outliers betreffen uitsluitend vestigingen permanente vorming waarvoor het verschil tussen geobserveerde en verwachte waarden het grootst is. Het maximum toegekend gewicht voor 2008 is 2,06, voor 2013 is dit 2,75. De gewichten zijn voor beide jaren niet groter dan de grens van 5 * het gemiddelde gewicht.[36]

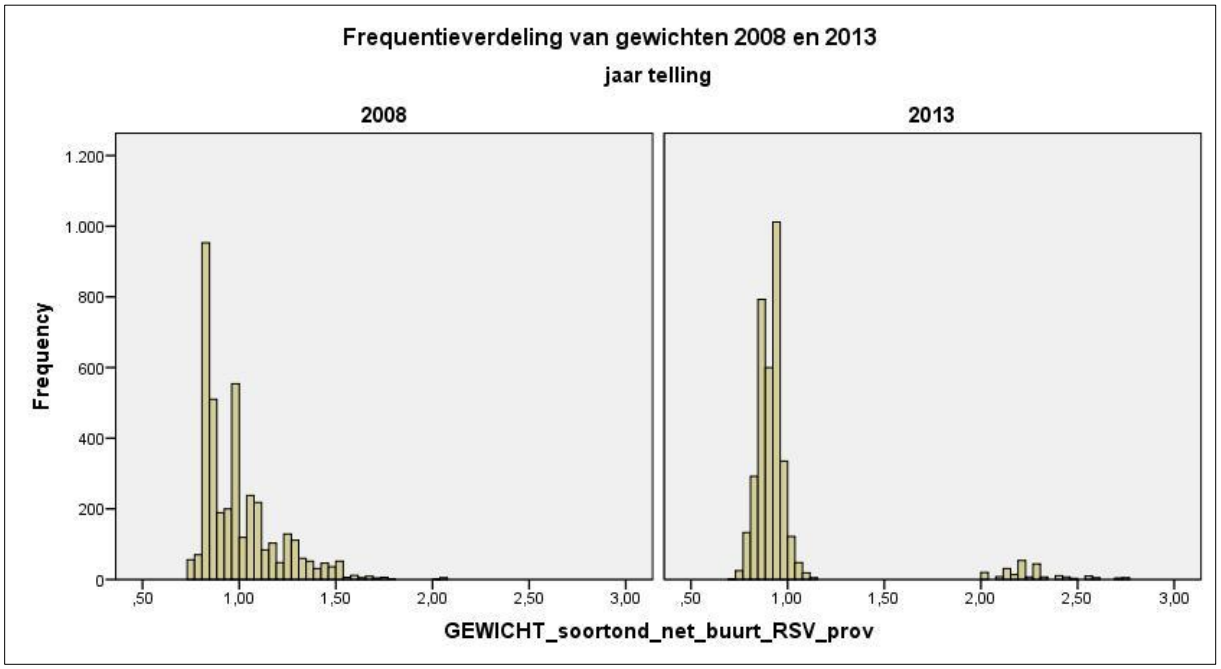

Figuur 3:
Frequentieverdeling van gewichten 2008 en 2013

Rest nu nog enkel het effect aan te geven van de toepassing van de weegcoëfficiënten in de analyse. In Tabel 8 wordt het verschil weegegeven tussen de gewogen en ongewogen scores (in%) over 4 variabelen uit de monitor. We stellen vast dat de verschillen tussen gewogen en ongewogen procenten bijzonder klein zijn. Hoogstens gaat het om afwijkingen van 0,9 %pt. De overgrote meerderheid zijn zelfs afwijkingen van minder dan 0,5 %ptn.

[36] Voor 2008 is het gemiddeld gewicht 0,9986, voor 2013 is dit 1,0019. De vuistregel dat gewichten best niet groter worden dan 5*het gemiddelde gewicht wordt vermeld door Pickery (2010).

Tabel 861:

Verschillen tussen gewogen en ongewogen percentages voor 4 controlevariabelen.

Evaluatie leslokalen				
Volstrekt onvoldoende	Onvoldoende	Middelmatig	Voldoende	Zeker voldoende
0,2%	0,1%	0,1%	-0,2%	-0,2%
0,0%	0,0%	0,6%	-0,9%	0,4%

Bruikbaarheid eerste gebouw				
Volstrekt onvoldoende	Onvoldoende	Middelmatig	Voldoende	Zeker voldoende
0,0%	0,1%	0,1%	-0,2%	0,0%
0,1%	0,4%	-0,2%	-0,5%	0,3%
Bouwfysische staat algemeen				
Volstrekt onvoldoende	Onvoldoende	Middelmatig	Voldoende	Zeker voldoende
0,2%	0,2%	0,2%	-0,5%	-0,2%
0,2%	-0,2%	-0,9%	0,1%	0,7%
Comfortniveau algemeen				
Volstrekt onvoldoende	Onvoldoende	Middelmatig	Voldoende	Zeker voldoende
0,1%	0,4%	0,6%	-0,6%	-0,4%
0,2%	0,5%	-0,4%	-0,2%	-0,2%

2. Cross-sectionele dataset '2de gebruikervestigingen'.

De werkwijze bij de cross-sectionele dataset 'vestigingen met eigen gebouw', werd herhaald voor de cross-sectionle dataset '2de gebruikervestigingen' (zie Tabellen 9 en 10).

Voor 2008 stellen we vast dat met uitzondering van de variabele 'soort onderwijs', er voor alle overige controlevariabelen significante afwijkingen voorkomen tussen populatie en respons met een significantieniveau van 0,05 (95% betrouwbaarheid). Dit betekent dat de respons over de variabelen 'onderwijsnet', 'buurt in moeilijkheden', indeling RSV' en 'provincie' te kampen heeft met een zekere vertekening door een oververtegenwoordiging van bepaalde categorieën en ondervertegenwoordiging van andere. Voor deze variabelen werd een weegprocedure worden doorgevoerd ten einde de non-respons vertekening statistisch te remediëren. Voor 2013 stellen we significante afwijkingen vast voor alle controlevariabelen, waardoor alle controlevariabelen in de iteratieve weegprocedure betrokken werden.

De weegprocedure voor de dataset met 2de gebruikervestigingen resulteerde in een representatieve respons voor de golf 2008. Voor de golf 2013 echter kon er na weging in de responsgroep representativiteit bekomen worden voor vier controlevariabelen, maar niet voor de variabele 'buurten in moeilijkheden'. Na weging bleef een significante oververtegenwoordiging (3 %ptn) van vestigingsplaatsen in buurten in moeilijkheden bestaan. Deze oververtegenwoordiging is mogelijk het gevolg van een cumulatief effect ten gevolge van de relatief hoge gewichten voor de categorieën 'BHG' (1,6) en 'grootstedelijk gebied centrumgemeenten' (1,48) van de variabele 'indeling RSV', waarvan bekend is dat de buurten in moeilijkheden zich vooral in deze categorieën situeren. Toch lijkt het de moeite waard om ook voor deze variabele de weging door te voeren aangezien de ongewogen proporties nog een grotere afwijking laten zien (4 %ptn).

Het gemiddeld gewicht voor de golf 2008 is 0,9986 met een maximum van 3,38. Het gemiddeld gewicht voor de golf 2013 is 1,0019 met een maximum van 2,78. Voor beide golven blijft de vuistregel gelden dat het grootste toegekende gewicht niet groter is dan 5*het gemiddelde.

Tabel 9:

Weging 2008, 2de gebruiker vestigingen

weegvar	categorieën	populatie		respons		verwacht				respons na weging								
		N	P	n	p	n	X²	Df	P	stap	P	gew	n	P	X²	Df	P	
Soort Onderwijs	1 gewoon basisonderwijs	0	0	0	0,00	0				stap1_soortond	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	2 gewoon secundair onderwijs	50	0,02	20	0,02	22	0,21				nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	3 buitengewoon basisonderwijs	1	0,00	1	0,00	0					nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	4 buitengewoon secundair onderwijs	1	0,00	1	0,00	0					nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	5 permanente vorming	2027	0,94	892	0,93	903	0,14				nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	6 CLB	85	0,04	50	0,05	38	4,09				nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	7 internaten	0	0,00	0	0,00	0					nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
	Totaal	2164	1,00	964	1,00	963	4,45	2	0,11		nvt	nvt	nvt	nvt	nvt			
Onderwijs net	1 GO	352	0,16	175	0,18	157	2,03			stap2_net	0,18	0,90	159	0,17	0,02			
	2 VGO	884	0,41	309	0,32	394	18,44				0,32	1,28	400	0,42	0,08			
	3 OGO	911	0,42	475	0,49	406	11,78				0,49	0,85	393	0,41	0,41			
	4 andere/niet gespec	17	0,01	5	0,01	8	0,95				0,01	1,54	11	0,01	1,40			
	Totaal	2164	1,00	964	1,00	965	33,21	3	0,00		1,00	1,00	963	1,00	1,91	3	0,59	
Buurt_in_ moeilijkheden	1 in moeilijkheden	281	0,13	76	0,08	125	19,41			stap3_buurt	0,09	1,46	132	0,14	0,36			
	2 niet in moeilijkheden	1883	0,87	888	0,92	839	2,90				0,91	0,95	831	0,86	0,07			
	Totaal	2164	1,00	964	1,00	964	22,31	1	0,00		1,00	1,00	963	1,00	0,43	1	0,51	
RSV	1 BHG	186	0,09	40	0,04	83	22,20			stap4_RSV	0,05	1,79	83	0,09	0,00			
	2 Vlaams stedelijk gebied rond Brussel	55	0,03	30	0,03	24	1,44				0,03	0,89	27	0,03	0,35			
	3 grootstedelijk gebied centrumgem.	218	0,10	95	0,10	97	0,06				0,13	0,80	102	0,11	0,22			
	4 grootstedelijk gebied randgemeenten	40	0,02	21	0,02	17	0,77				0,02	0,78	18	0,02	0,02			
	5 regionaalsted. gebied centrumgem.	355	0,16	127	0,13	158	6,12				0,14	1,15	148	0,15	0,64			
	6 regionaalstedelijk gebied randgem.	107	0,05	27	0,03	47	8,67				0,03	1,69	41	0,04	0,82			
	7 kleinsted.gebied op provinciaal niveau	277	0,13	115	0,12	123	0,57				0,11	1,13	123	0,13	0,00			
	8 structuuronders.stedelijk gebied	289	0,13	169	0,18	129	12,28				0,17	0,80	129	0,13	0,00			
	9 buitengebied	637	0,29	340	0,35	283	11,30				0,32	0,91	290	0,30	0,15			
	Totaal	2164	1,00	964	1,00	963	63,40	8	0,00		1,00	1,00	963	1,00	2,22	8	0,97	
Provincie	1 Antwerpen	547	0,25	246	0,26	244	0,02			stap5_prov	0,24	1,05	243	0,25	0,00			
	2 BHG	186	0,09	40	0,04	83	22,20				0,09	1,01	83	0,09	0,00			
	3 Henegouwen	0	0	0	0,00	0					0,00		0	0,00				
	4 Limburg	346	0,16	153	0,16	154	0,01				0,15	1,08	154	0,16	0,00			
	5 Oost-Vlaanderen	330	0,15	158	0,16	147	0,90				0,15	1,03	146	0,15	0,00			
	6 Vlaams-Brabant	310	0,14	146	0,15	138	0,48				0,13	1,12	138	0,14	0,00			
	7 West-Vlaanderen	445	0,21	221	0,23	199	2,53				0,25	0,82	198	0,21	0,00			
	Totaal	2164	1,00	964	1,00	964	26,14	5	0,00		1,00	1,00	963	1,00	0,01	5	1,00	

Tabel 10:

Weging 2013, 2 de gebruiker vestigingen

weegvar	categorieën	populatie		respons		verwacht				stappen in weegprocedure		respons na weging					
		N	P	n	p	n	X^2	Df	P	stap	p	gewicht	n	p	X^2	Df	P
Soort Onderwijs	1 gewoon basisonderwijs	0	0,00	0	0,00	0				**stap1_soortond**	0,00						
	2 gewoon secundair onderwijs	28	0,01	14	0,02	6	8,81				0,02	0,46	8	0,01	0,37		
	3 buitengewoon basisonderwijs	0	0,00	0	0,00	0					0,00						
	4 buitengewoon secundair onderwijs	0	0,00	0	0,00	0					0,00						
	5 permanente vorming	2505	0,96	539	0,90	578	2,59				0,90	1,07	579	0,96	0,00		
	6 CLB	73	0,03	48	0,08	17	57,69				0,08	0,35	14	0,02	0,48		
	7 internaten	0	0,00	0	0,00	0					0,00						
	Totaal	2606	1,00	601	1,00	601	69,09	2	0,00		1,00	1,00	601	1,00	0,85	2	0,65
Onderwijsnet	1 GO	415	0,16	173	0,29	96	62,42			**stap2_net**	0,27	0,59	93	0,15	0,08		
	2 VGO	1092	0,42	186	0,31	252	17,21				0,31	1,36	261	0,43	0,33		
	3 OGO	1099	0,42	242	0,40	253	0,52				0,42	1,00	248	0,41	0,12		
	4 andere/niet gespec	0	0,00	0	0,00	0					0,00						
	Totaal	2606	1,00	601	1,00	601	80,15	3	0,00		1,00	1,00	601	1,00	0,53	2	0,77
Buurt_in_moeilijkheden	1 in moeilijkheden	369	0,14	61	0,10	85	6,82			**stap3_buurt**	0,12	1,17	103	0,17	3,77		
	2 niet in moeilijkheden	2237	0,86	540	0,90	516	1,13				0,88	0,98	498	0,83	0,62		
	Totaal	2606	1,00	601	1,00	601	7,95	1	0,00		1,00	1,00	601	1,00	4,39	1	0,04
RSV	1 BHG	188	0,07	24	0,04	43	8,64			**stap4_RSV**	0,05	1,60	44	0,07	0,01		
	2 Vlaams stedelijk gebied rond Brussel	66	0,03	24	0,04	15	5,06				0,03	0,79	14	0,02	0,10		
	3 grootstedelijk gebied centrumgem.	350	0,13	48	0,08	81	13,26				0,09	1,48	75	0,12	0,41		
	4 grootstedelijk gebied randgemeenten	53	0,02	14	0,02	12	0,26				0,03	0,78	12	0,02	0,00		
	5 regionaalsted. gebied centrumgem.	414	0,16	107	0,18	95	1,39				0,20	0,79	101	0,17	0,32		
	6 regionaalstedelijk gebied randgem.	109	0,04	23	0,04	25	0,18				0,04	1,00	28	0,05	0,33		
	7 kleinsted.gebied op provinciaal niveau	326	0,13	70	0,12	75	0,36				0,11	1,14	73	0,12	0,06		
	8 structuuronders.stedelijk gebied	340	0,13	100	0,17	78	5,94				0,15	0,85	74	0,12	0,25		
	9 buitengebied	760	0,29	191	0,32	175	1,41				0,30	0,97	179	0,30	0,08		
	Totaal	2606	1,00	601	1,00	601	36,51	8	0,00		1,00	1,00	601	1,00	0,00	8	1,00
Provincie	1 Antwerpen	697	0,27	158	0,26	161	0,05			**stap5_prov**	0,27	1,01	161	0,27	0,00		
	2 BHG	188	0,07	24	0,04	43	8,64				0,07	1,02	44	0,07	0,01		
	3 Henegouwen	0	0,00	0	0,00	0											
	4 Limburg	386	0,15	103	0,17	89	2,20				0,15	0,97	89	0,15	0,00		
	5 Oost-Vlaanderen	486	0,19	128	0,21	112	2,26				0,24	0,78	111	0,18	0,01		
	6 Vlaams-Brabant	302	0,12	98	0,16	70	11,54				0,12	0,94	70	0,12	0,00		
	7 West-Vlaanderen	547	0,21	90	0,15	126	10,36				0,15	1,42	126	0,21	0,00		
	Totaal	2606	1,00	601	1,00	601	35,05	5	0,00		1,00	1,00	601	1,00	0,02	6	1,00

3. Longitudinale 'person-level' dataset

We voorzien met behulp van deze dataset twee soorten statistische analyses uit te voeren *(supra)*:

- De opmaak van zogenaamde **turnovertabellen** waarbij voor de twee golven dezelfde categorische variabelen met elkaar worden gekruist.
- De uitvoering van een **beleidseffectenmeting** d.m.v. een repeated measures ANOVA (GLM4). Dit gebeurt in een quasi-experimentele pretest posttest opstelling met vergelijking tussen verschillende groepen van cases (controlegroep en 1 of meer experimentele groepen).

De weging van deze dataset gebeurde in functie van de eerstgenoemde statistische analyse (turnovertabellen). Deze weging is iets ingewikkelder dan voor de twee voorgaande datasets. Voor de berekening van de turnovertabellen wordt de populatie afgebakend als de intersectie van de populaties voor de 2 golven (65,6% van alle vestigingsplaatsen die bestonden in 2008 en/of 2013). De longitudinale responsgroep wordt afgebakend als de intersectie van de responsgroepen voor beide golven, dit wel zeggen de vestigingen die zowel aan de monitor deelnamen in 2008 en 2013. Het berekend gewicht is dat voor de intersecties van populaties en responsgroepen voor beide golven (Tabel 11).

Voor de tweede statistische analyse (beleidseffectenmeting) wordt een andere voorbereidende procedure toegepast. Hierbij is het de bedoeling om in quasi-experimenteel onderzoek zoveel mogelijk de zich voordoende selectiefout ('selection bias') te remediëren. De hier gebruikte methode is het werken met zogenaamde 'propensity scores'. Deze procedure is erop gericht om de verschillende 'groepen' waarin de onafhankelijke variabele is opgedeeld, zo goed mogelijk op elkaar te laten lijken voor een reeks covarianten zodat de mogelijke vertekening die door deze covarianten wordt veroorzaakt wordt geremedieerd *(infra)*.

Tabel 11:
Longitudinale dataset ('person-level'), alle netten.

weegvar	categorieën	populatie		respons		verwacht				stappen in weegprocedure		respons na weging					
		N	P	n	p	n	X^2	Df	P	stap	p	gewicht	n	p	X^2	Df	P
Soort Onderwijs	1 gewoon basisonderwijs	3394	0,60	1451	0,61	1435	0,19			**stap1_soortond**	0,61	0,989	1404	0,59	0,65		
	2 gewoon secundair onderwijs	1172	0,21	487	0,20	495	0,14				0,20	1,017	506	0,21	0,23		
	3 buitengewoon basisonderwijs	225	0,04	118	0,05	95	5,51				0,05	0,806	98	0,04	0,09		
	4 buitengewoon secundair onderwijs	142	0,03	73	0,03	60	2,81				0,03	0,822	63	0,03	0,15		
	5 permanente vorming	431	0,08	122	0,05	182	19,88				0,05	1,493	195	0,08	0,90		
	6 CLB	139	0,02	73	0,03	59	3,45				0,03	0,805	60	0,03	0,03		
	7 internaten	137	0,02	60	0,03	58	0,08				0,03	0,965	59	0,02	0,02		
	Totaal	5640	1,00	2384	1,00	2384	32,06	6	0,00		1,00	1,000	2386	1,00	2,07	6	0,91
Onderwijsnet	1 GO	972	0,17	377	0,16	411	2,79			**stap2_net**	0,16	1,105	412	0,17	0,00		
	2 VGO	3385	0,60	1534	0,64	1431	7,44				0,63	0,950	1422	0,60	0,05		
	3 OGO	1258	0,22	471	0,20	532	6,94				0,21	1,057	540	0,23	0,13		
	4 andere/niet gespec	25	0,00	2	0,00	11	6,95				0,00	4,433	13	0,01	0,56		
	Totaal	5640	1,00	2384	1,00	2384	24,12	3	0,00		1,00	1,000	2386	1,00	0,75	3	0,86
Buurt_in_moeilijkheden	1 in moeilijkheden	463	0,08	174	0,07	196	2,41			**stap3_buurt**	nvt	nvt	nvt	nvt			
	2 niet in moeilijkheden	5177	0,92	2210	0,93	2188	0,22				nvt	nvt	nvt	nvt			
	Totaal	5640	1,00	2384	1,00	2384	2,62	1	0,11		nvt	nvt	nvt	nvt			
RSV	1 BHG	248	0,04	99	0,04	105	0,32			**stap4_RSV**	0,04	1,023	105	0,04	0,00		
	2 Vlaams stedelijk gebied rond Brussel	121	0,02	44	0,02	51	1,00				0,02	1,073	49	0,02	0,09		
	3 grootstedelijk gebied centrumgem.	600	0,11	196	0,08	254	13,09				0,09	1,252	263	0,11	0,35		
	4 grootstedelijk gebied randgemeenten	184	0,03	73	0,03	78	0,29				0,03	1,052	82	0,03	0,23		
	5 regionaalsted. gebied centrumgem.	865	0,15	366	0,15	366	0,00				0,15	1,002	360	0,15	0,09		
	6 regionaalstedelijk gebied randgem.	260	0,05	137	0,06	110	6,68				0,06	0,823	107	0,04	0,08		
	7 kleinsted.gebied op provinciaal niveau	670	0,12	276	0,12	283	0,18				0,12	1,033	280	0,12	0,04		
	8 structuuronders.stedelijk gebied	740	0,13	314	0,13	313	0,00				0,13	1,002	315	0,13	0,02		
	9 buitengebied	1952	0,35	879	0,37	825	3,52				0,37	0,946	825	0,35	0,00		
	Totaal	5640	1,00	2384	1,00	2384	25,10	8	0,00		1,00	1,000	2386	1,00	0,88	8	1,00
Provincie	1 Antwerpen	1390	0,25	564	0,24	588	0,94			**stap5_prov**	0,25	0,994	588	0,25	0,00		
	2 BHG	248	0,04	99	0,04	105	0,32				0,04	0,999	105	0,04	0,00		
	3 Henegouwen	1	0,00	0	0,00	0	0,42				0,00				0,42		
	4 Limburg	799	0,14	380	0,16	338	5,29				0,15	0,926	337	0,14	0,00		
	5 Oost-Vlaanderen	1344	0,24	488	0,20	568	11,29				0,21	1,135	569	0,24	0,00		
	6 Vlaams-Brabant	743	0,13	327	0,14	314	0,53				0,14	0,955	315	0,13	0,00		
	7 West-Vlaanderen	1115	0,20	526	0,22	471	6,35				0,21	0,960	472	0,20	0,00		
	Totaal	5640	1,00	2384	1,00	2384	25,15	6	0,00		1,00	1,001	2386	1,00	0,43	6	1,00

B. Stromen van binnengekomen vragenlijsten.

Een tweede manier om de non-respons te evalueren gaat uit van de redenering dat de kans op non-respons bias groter wordt indien vragenlijsten die in de latere fases van het dataverzamelingsproces zijn binnengekomen significant afwijken van vragenlijsten die vroeg zijn binnengekomen. Hierbij gaat men uit van de redenering dat de non-respons vooral gelijkenissen vertoont met de data die laat in het dataverzamelingsproces is binnengekomen.

In Tabel 12 worden voor de golf 2008 de frequentieverdelingen over 6 controlevariabelen bekeken voor *(1)* het contingent vragenlijsten die reeds na de eerste uitstuur binnenkwam, *(2)* het contingent vragenlijsten die binnenkwam na de eerste herinnering en *(3)* het contingent vragenlijsten die binnen kwam na de 2 de herinnering. Uit de cijfers blijkt dat er slechts voor 1 variabele van de 6 ('de staat van het gebouw is over het algemeen goed') een significante afwijking kon vastgesteld worden die erop wijst dat er bij de respondenten van de latere fases in (zeer) beperkte mate positiever wordt geëvalueerd. Voor de andere variabelen werden geen significante verschillen gevonden.

Tabel 12:

Frequentieverdelingen voor 6 controle variabelen over 3 fases van binnenkomende vragenlijsten, 2008.

2008		**na eerste eerste uitstuur**	**na eerste herinnering**	**na tweede herinnering**	**totaal**
de staat van het gebouw is over het algemeen goed (a)	1 Niet	7,1%	4,5%	3,9%	5,6%
	2 In geringe mate	12,6%	14,6%	14,6%	13,7%
	3 Middelmatig	32,8%	33,3%	33,0%	33,0%
	4 Grotendeels	38,9%	36,6%	40,7%	38,7%
	5 Volledig	8,5%	10,9%	7,8%	9,0%
	Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
het schoolgebouw is groot genoeg (b)	1 Niet	18,1%	16,6%	14,3%	16,7%
	2 In geringe mate	15,0%	15,1%	17,3%	15,6%
	3 Middelmatig	23,9%	24,8%	25,5%	24,6%
	4 Grotendeels	32,0%	34,5%	33,1%	33,0%
	5 Volledig	11,0%	9,0%	9,7%	10,1%
	Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
de veiligheid is over het algemeen goed (c)	1 Niet	3,3%	2,1%	2,2%	2,7%
	2 In geringe mate	8,7%	8,6%	7,6%	8,4%
	3 Middelmatig	29,3%	29,6%	26,7%	28,7%
	4 Grotendeels	44,8%	46,1%	48,8%	46,2%
	5 Volledig	13,9%	13,6%	14,7%	14,0%
	Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
het comfort is over het algemeen goed (d)	1 Niet	2,6%	1,7%	1,5%	2,1%
	2 In geringe mate	9,1%	7,5%	6,5%	8,0%
	3 Middelmatig	30,6%	31,6%	31,1%	31,0%
	4 Grotendeels	46,6%	48,7%	50,4%	48,2%
	5 Volledig	11,2%	10,4%	10,5%	10,8%
	Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
aangepast aan meest recente inspectieverslag (e)	1 Ja	76,9%	77,6%	79,0%	77,6%
	2 Neen	13,0%	12,6%	11,3%	12,4%
	9 Weet niet	10,2%	9,8%	9,7%	9,9%
	Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
aangepast aan meest recente brandweerverslag (f)	1 Ja	68,7%	69,1%	71,4%	69,5%
	2 Neen	17,8%	17,0%	16,2%	17,2%
	9 Weet niet	13,4%	13,9%	12,4%	13,3%
	Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

(a)Noot. $X^2(8)=24,126$; P=0,002

(b)Noot. $X^2(8)=11,833$; P=0,159

(c)Noot. $X^2(8)=9,220$; P=0,324

(d)Noot. $X^2(8)=12,386$; P=0,135

(e)Noot. $X^2(4)=1,912$; P=0,752

(f)Noot. $X^2(4)=2,429$; P=0,657

In Tabel 13 worden dezelfde vergelijkingen uitgevoerd voor de golf 2013. Hier merken we dat er voor 4 van de 6 variabelen geen significante verschillen konden gevonden worden tussen de 'vroege' en 'late' contingenten. Voor twee variabelen, namelijk 'de staat van het gebouw is over het algemeen goed' en 'aangepast aan meest recente brandweerverslag', zijn er wel significante verschillen gevonden die vooral in het geval van deze laatste controlevariabele erop wijzen dat respondenten uit de 'late fase(n)' een positievere beoordeling geven dan deze uit de vroege.

Tabel 13:

Frequentieverdelingen voor 6 controle variabelen over 3 fases van binnenkomende vragenlijsten, 2013.

		na eerste uitstuur	**na eerste herinnering**	**na tweede herinnering**	**totaal**
de staat van het gebouw is over het algemeen goed (a)	1 Niet	6,6%	6,6%	6,0%	6,4%
	2 In geringe mate	12,9%	17,0%	11,8%	13,5%
	3 Middelmatig	38,2%	30,7%	34,3%	35,4%
	4 Grotendeels	35,1%	39,8%	39,1%	37,3%
	5 Volledig	7,3%	6,0%	8,8%	7,5%
	Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
het schoolgebouw is groot genoeg (b)	1 Niet	16,0%	16,2%	14,3%	15,6%
	2 In geringe mate	13,4%	15,3%	13,5%	13,9%
	3 Middelmatig	23,0%	25,9%	26,6%	24,7%
	4 Grotendeels	37,3%	34,2%	37,5%	36,7%
	5 Volledig	10,3%	8,3%	8,1%	9,2%
	Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
de veiligheid is over het algemeen goed (c)	1 Niet	2,5%	2,1%	2,3%	2,3%
	2 In geringe mate	9,3%	8,5%	6,5%	8,3%
	3 Middelmatig	26,4%	26,9%	25,6%	26,3%
	4 Grotendeels	46,9%	46,7%	47,4%	47,0%
	5 Volledig	15,0%	15,9%	18,2%	16,1%
	Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
het comfort is over het algemeen goed (d)	1 Niet	2,9%	3,0%	2,8%	2,9%
	2 In geringe mate	9,0%	9,4%	7,2%	8,6%
	3 Middelmatig	33,2%	33,1%	32,3%	32,9%
	4 Grotendeels	46,8%	46,9%	47,0%	46,9%
	5 Volledig	8,2%	7,6%	10,7%	8,8%
	Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
aangepast aan meest recente inspectieverslag (e)	1 Ja	70,7%	72,0%	76,2%	72,6%
	2 Neen	15,3%	14,6%	13,0%	14,4%
	9 Weet niet	14,1%	13,4%	10,9%	13,0%
	Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
aangepast aan meest recente brandweerverslag (f)	1 Ja	69,5%	71,2%	77,4%	72,2%
	2 Neen	19,2%	14,3%	12,7%	16,2%
	9 Weet niet	11,3%	14,6%	9,9%	11,6%
	Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

(a) *Noot*. $X^2(8)=24,907$; P=0,002

(b) *Noot.* $X^2(8)=11,293$; P=0,186

(c) *Noot.* $X^2(8)=9,541$; P=0,299

(d) *Noot.* $X^2(8)=8,696$; P=0,369

(e) *Noot.* $X^2(4)=$; P=0,061

(f) *Noot.* $X^2(4)=29,824$; P=0,000

De evaluatie van de non-respons op basis van een vergelijking tussen verschillende fasen in het dataverzamelingsproces, doen vermoeden dat de non-respons groep niet of slechts in (zeer) beperkte mate afwijkt van de responsgroep. Indien er zich toch een kleine afwijking zou voordoen, zou deze zich eerder in positieve zin manifesteren. Dit laatste vermoeden lijkt eerder op te gaan voor de golf 2013 dan voor de golf 2008.

C. Follow-up en bevraging van de non-respons

Een laatste manier waarop we de representativiteit van de respons kunnen testen is door onderzoeksresultaten die we bekomen op basis van de *respons*, te vergelijken met resultaten voor identieke variabelen die we in het kader van een non-respons follow-up bekomen op basis van een bevraging van de *non-respons* groep.

De bevraging van de non-respons groep gebeurde via een telefonische contactname in de laatste fase van de dataverzameling. Aan de non-respondenten die weigerden mee te werken met de enquête (CAWI) maar die wel bereid waren deel te nemen aan de non-respons bevraging, werd een sterk ingekorte reeks vragen gesteld, die ze over de telefoon moesten beantwoorden (CATI).

Voor de **golf 2008** werd er voor 264 vestigingsplaatsen deelgenomen aan het non-respons onderzoek. Van deze 263 bruikbare vragenlijsten werden er uiteindelijk 242 voor verdere analyse weerhouden, namelijk deze uit het gewoon basis- en secundair onderwijs. Enkel deze categorieën waren immers voldoende in de non-respons groep aanwezig om een bruikbare vergelijking te kunnen maken met dezelfde categorieën in de responsgroep. Voor de **golf 2013** werd er slechts voor 172 vestigingsplaatsen deelgenomen aan het non-respons onderzoek. Overeenkomstig de responsgroep voor 2008, weerhouden we ook hier enkel de vestigingen van het gewoon basis en secundair onderwijs (150).

Tabel 14 geeft voor de golf 2008 de resultaten weer van de vergelijkingen tussen de scores voor de responsgroep en deze voor de non-responsgroep over 6 controlevariabelen. Uit de cijfers blijkt dat er voor alle controlevariabelen een significante afwijkingen kon vastgesteld worden, waarbij de respondenten uit het non-respons onderzoek hun schoolgebouwen duidelijk positiever evalueren dan de respondenten uit de non-respons groep.

Tabel 14:

Vergelijking van respons en non-responsgroep over 6 controlevariabelen, 2008.

		respons	non-respons
de staat van het gebouw is over het algemeen goed (a)	1 Niet	5,4%	4,5%
	2 In geringe mate	13,2%	13,5%
	3 Middelmatig	34,0%	27,0%
	4 Grotendeels	39,2%	38,1%
	5 Volledig	8,2%	16,8%
	Totaal	100,0%	100,0%
het schoolgebouw is groot genoeg (b)	1 Niet	15,7%	7,0%
	2 In geringe mate	15,4%	9,5%
	3 Middelmatig	24,4%	22,2%
	4 Grotendeels	34,5%	27,6%
	5 Volledig	10,1%	33,7%
	Totaal	100,0%	100,0%
de veiligheid is over het algemeen goed (c)	1 Niet	2,5%	1,6%
	2 In geringe mate	8,2%	7,0%
	3 Middelmatig	28,7%	12,3%
	4 Grotendeels	47,3%	38,5%
	5 Volledig	13,3%	40,6%
	Totaal	100,0%	100,0%
het comfort is over het algemeen goed (d)	1 Niet	1,7%	1,2%
	2 In geringe mate	7,2%	6,2%
	3 Middelmatig	31,3%	15,6%
	4 Grotendeels	49,3%	28,8%
	5 Volledig	10,6%	48,1%
	Totaal	100,0%	100,0%
aangepast aan meest recente inspectieverslag (e)	1 Ja	79,8%	89,8%
	2 Neen	11,3%	8,9%
	9 Weet niet	8,8%	1,2%
	Totaal	100,0%	100,0%
aangepast aan meest recente brandweerverslag (f)	1 Ja	70,7%	84,6%
	2 Neen	17,4%	10,6%
	9 Weet niet	11,9%	4,9%
	Totaal	100,0%	100,0%

(a) *Noot*. $X^2(4)=22,362$; P=0,000

(b) *Noot.* $X^2(4)=126,303$; P=0,000

(c) *Noot.* $X^2(4)=135,971$; P=0,000

(d) *Noot.* $X^2(4)=275,163$; P=0,000

(e) *Noot.* $X^2(4)=19,994$; P=0,000

(f) *Noot.* $X^2(4)=22,207$; P=0,000

In Tabel 15 worden dezelfde vergelijkingen uitgevoerd voor de golf 2013. Hier merken we dat er voor 4 van de 6 variabelen significante verschillen konden gevonden worden tussen de respons en non-responsgroep. Variabelen waarvoor geen significante verschillen konden vastgesteld worden zijn 'de staat van het gebouw is over het algemeen goed' en 'aangepast aan meest recente inspectieverslag'. Hoewel minder afwijkingen significant zijn, en deze ook minder groot dan deze die voor 2008 werden vastgesteld, merken we ook hier dat voor de meeste controlevariabelen de respondenten uit de non-respons groep positievere beoordelingen geven aan hun schoolgebouwen dan de respondenten uit de responsgroep.

Tabel 15:

Vergelijking van respons en non-responsgroep over 6 controlevariabelen, 2013.

		respons	non-respons
de staat van het gebouw is over het algemeen goed	1 Niet	6,0%	8,6%
	2 In geringe mate	13,0%	12,9%
	3 Middelmatig	36,1%	24,3%
	4 Grotendeels	38,0%	46,4%
	5 Volledig	6,8%	7,9%
	Totaal	100,0%	100,0%
het schoolgebouw is groot genoeg	1 Niet	14,5%	22,9%
	2 In geringe mate	13,7%	14,3%
	3 Middelmatig	24,7%	13,6%
	4 Grotendeels	37,9%	25,0%
	5 Volledig	9,1%	24,3%
	Totaal	100,0%	100,0%
de veiligheid is over het algemeen goed	1 Niet	2,0%	7,1%
	2 In geringe mate	8,1%	5,7%
	3 Middelmatig	26,5%	10,7%
	4 Grotendeels	47,8%	39,3%
	5 Volledig	15,6%	37,1%
	Totaal	100,0%	100,0%
het comfort is over het algemeen goed	1 Niet	2,3%	2,9%
	2 In geringe mate	7,7%	11,4%
	3 Middelmatig	33,1%	15,7%
	4 Grotendeels	48,1%	34,3%
	5 Volledig	8,8%	35,7%
	Totaal	100,0%	100,0%
aangepast aan meest recente inspectieverslag	1 Ja	74,6%	78,6%
	2 Neen	13,3%	13,6%
	9 Weet niet	12,1%	7,9%
	Totaal	100,0%	100,0%
aangepast aan meest recente brandweerverslag	1 Ja	72,9%	80,7%
	2 Neen	16,7%	15,7%
	9 Weet niet	10,3%	3,6%
	Totaal	100,0%	100,0%

(a) *Noot*. $X^2(4)=9,349$; P=0,053

(b) *Noot.* $X^2(4)=50,162$; P=0,000

(c) *Noot.* $X^2(4)=69,073$; P=0,000

(d) *Noot.* $X^2(4)=116,122$; P=0,000

(e) *Noot.* $X^2(4)=2,285$; P=0,319

(f) *Noot.* $X^2(4)=7,297$; P=0,026

Een belangrijke opmerking is dat deze groepen geïnterviewde non-respondenten behoren tot kleine groepen weigeraars. Voor de golf 2008 waren er slechts 312 weigeraars waarvan er 263 bereid waren om mee te werken aan de non-respons bevraging. Voor de golf 2013 er 266 weigeraars waarvan er 172 deelnamen aan de non-respons bevraging. Deze 'respons uit de non-respons' is niet representatief voor de volledige non-respons van de twee golven aangezien tot deze laatste groep ook degenen behoren die *(1)* beloofden nog mee te werken met de online bevraging maar dit uiteindelijk toch niet deden, *(2)* niet bereikbaar waren (bezet, verkeerd telefoonnummer, geen afspraak mogelijk) en *(3)* niet gecontacteerd werden in het kader van de non-respons follow-up. Met betrekking tot dit laatste gegeven bleef de CATI voor de golf 2008 immers beperkt tot 1473 vestigingsplaatsen (1 vestigingsplaats per gecontacteerde respondent), en voor de golf 2013 tot 1545 vestigingsplaatsen.

Tenslotte werd bij de non-responsgroepen van 2008 en 2013 gepeild naar de redenen voor niet-deelname aan het online survey-onderzoek. Uit Tabel 16 blijkt dat voor de twee golven de opgegeven redenen sterk gelijkend zijn. De overgrote meerderheid (86,3% in 2008, 83,5 in 2013) haalde tijdsgebrek als reden aan om niet aan het onderzoek deel te nemen respectievelijk 55% (2008) en 64% (2013) van de respondenten haalde de hoge planlast als reden aan. Deze antwoordmogelijkheden zijn alleszins meer vertegenwoordigd dan deze die wijzen op een te geringe kennis over het schoolgebouw (20% in 2008, 22% in 2013), een te geringe betrokkenheid (8,4% in 2008, 8,5% in 2013). Wat het gebrek aan vertrouwen in het nut van deelname betreft, gaven in 2013 toch meer respondenten dit als reden voor weigering op dan in 2008 (16,5% t.o.v. 11%), wat mogelijk wijst op een groeiend defaitisme. Bezorgdheid om een te grote openheid t.a.v. de overheid of het negatieve advies van derden speelde vrijwel niet als motivatie.

Tabel 16:

Vermelde redenen voor niet-deelname aan het onderzoek, 2008 en 2013.

		2008			2013		
		N antwoorden	% antwoorden	% respondenten	N antwoorden	% antwoorden	% respondenten
Reden voor weigering	wenst informatie niet te delen met overheid	3	0,5%	1,1%	4	1,1%	2,4%
	te weinig kennis over mijn schoolgebouw	53	9,5%	20,2%	36	10,0%	22,0%
	te weinig betrokken	22	4,0%	8,4%	14	3,9%	8,5%
	ik zie het nut niet in van deelname	29	5,2%	11,0%	27	7,5%	16,5%
	geen tijd	227	40,9%	86,3%	137	38,1%	83,5%
	te hoge planlast	145	26,1%	55,1%	105	29,2%	64,0%
	Het werd me afgeraden om mee te werken	4	0,7%	1,5%	2	0,6%	1,2%
	Andere	72	13,0%	27,4%	35	9,7%	21,3%
	Totaal	555	100,0%	211,0%	360	100,0%	219,5%

D. Conclusies aangaande de evaluatie van de non-respons

Volgende methoden werden in onderhavig onderzoek aangewend om voor de golven 2008 en 2013 de non-respons te evalueren:

1. Vergelijking van responsgegevens met populatiegegevens voor 5 controlevariabelen die zowel voor de respons en als de populatie gekend zijn (soort onderwijs, onderwijsnet, buurten in moeilijkheden, provincie, indeling RSV).
2. Vergelijking tussen stromen van binnengekomen vragenlijsten (respons na eerste uitstuur, respons na eerste herinnering, respons na tweede herinnering) voor 6 controlevariabelen.
3. Vergelijking tussen responsgroep en non-responsgroep in het kader van de non-respons follow-up voor 6 controlevariabelen.

De eerste methode leverde voor de meeste controlevariabelen significante afwijkingen op. Voor de tweede methode bleken de significante afwijkingen in de minderheid, maar wezen toch op mogelijke, maar zeer beperkte overschatting van de problematiek (dus slechtere beoordelingen) in de responsgroep. Voor de derde methode stelden we voor de meeste controlevariabelen significante afwijkingen vast, die eveneens wezen op negatievere evaluaties in de respons dan in de non-respons, maar hier moeten we wel er wel rekening mee houden dat de bevraging van de non-respons (expliciete weigeraars) niet representatief was voor de hele non-responsgroep.

De eerste methode is de enige waarbinnen de vastgestelde vertekening ook geremedieerd kon worden door wegingen door te voeren op basis van variabelen die zowel gekend zijn voor de responsgroep als

voor de populatie. Voor de verschillende datasets en golven in het onderzoek werden de nodige gewichten berekend ten einde de non-respons bias te verkleinen. We kunnen er echter niet van uitgaan dat hiermee alle bias is verdwenen.

Op basis van de tweede methode zou men ervan kunnen uitgaan dat een aanzienlijk deel van de non-responsgroep waarschijnlijk niet veel afwijkt van de responsgroep. Meer bepaald gaat het hier om de respondenten die beloofden om deel te nemen aan de CAWI, maar hiervan uiteindelijk toch afzagen. Het gaat hier dus niet om expliciete weigeringen, maar om verlate respons die uiteindelijk niet is gerealiseerd en waarvan kan verwacht worden dat ze betrekkelijk nauw aansluit bij de responsgroep.

Op basis van de derde methode echter stelden we vast dat een kleine groep van expliciete weigeraars wel degelijk significant afwijken van de responsgroepen voor 2008 en 2013. Dit zou ons kunnen doen besluiten dat althans een beperkt deel van de non-respons significant beter wordt geëvalueerd dan de responsgroep, waardoor het mogelijk is dat het schoolgebouwenpark in Vlaanderen er (iets) beter aan toe is dan op basis van de respons kan worden vermoed. Dit zou dan gelden voor beide golven, maar meer voor de golf 2008 dan voor de golf 2013.

Ten slotte is er ook een groep non-respons waarover we geen enkele rechtstreekse informatie hebben en waarvoor het bijzonder moeilijk is om in te schatten in hoeverre deze afwijkt van de responsgroep. Met name hebben we het hier over de non-respons die niet werd gecontacteerd of onbereikbaar bleek in de follow-up.

We besluiten dat er enerzijds in de populatie heel wat informatie aanwezig was die heeft toegelaten om een doorgedreven weging van de responsgroep over 5 variabelen door te voeren waardoor de aanwezige responsfout al voor een deel werd geremedieerd. Anderzijds geeft de vaststelling dat de responsgraad voor beide golven onder de 70% duikt en de aanvullende kennis aangaande de non-responsgroep toch aan dat we de resultaten van onderhavig onderzoek met de nodige voorzichtigheid moeten blijven benaderen. Op basis van een beperkt aantal controle variabelen zijn er immers enkele indicaties dat de globale huisvestingssituatie van alle scholen in de Vlaamse Gemeenschap mogelijk (iets) beter is dan uit de resultaten van de gewogen responsgroep zal blijken, waarbij dit zelfs iets meer het geval kan zijn voor de golf 2008 dan voor de golf 2013.

VI. Gegevenskwaliteit

De kwaliteit van de verkregen gegevens heeft betrekking op het aantal geldige waarden die door de respondenten aan de variabelen werden toegekend. Indien op bepaalde vragen vaak geen geldig antwoord werd gegeven, is er dus sprake van een hoge ***item non-respons*** en ligt de kwaliteit van de gegevens laag.

Het percentage item non-respons werd berekend voor 16 controlevariabelen uit de dataset met vestigingsplaatsen met een eigen gebouw (zie figuur 4). Uit de cijfers blijkt dat voor 13 controlevariabelen de item non-respons 2013 beduidend lager is dan in 2008. Voor 2 variabelen geldt dat de item non-respons lager was in 2008, met name voor de belangrijke kennisvragen oppervlakte van het gebouw en de bouwperiode van het gebouw. Voor de variabele ‘voldoen aan inspectieverslag’ is de item non-respons gelijk.

Over het algemeen stellen we dus vast dat de item non-respons voor de meeste variabelen betrekkelijk laag ligt, zeker in 2013, waardoor de kans op extra vertekening van de onderzoeksresultaten door een verminderde representativiteit dan ook laag is. De hoge item non-respons bij variabelen als de oppervlakte van gebouwen in m², is wel een punt van enige bekommernis. Bij de rapportering van de resultaten van dergelijke variabelen zullen we altijd meegeven dat de resultaten met de nodige voorzichtigheid benaderd moeten worden. Op basis van bovenstaande vaststellingen hebben we gekozen om de item non-respons te laten voor wat ze is. De werkwijze van imputatie, waarbij ontbrekende waarden worden vervangen door schattingen op basis van de resultaten bij eenheden waarvoor wel geldige waarden werden ingevuld, wordt hier dus niet weerhouden. Dit heeft te maken met de vaststelling dat, *(1)* ofwel de item non-respons niet groot genoeg is om deze toch vrij ingrijpende procedure uit te voeren, *(2)* ofwel de beschikbare data te weinig bruikbare gegevens kan aanleveren op basis waarvan ontbrekende waarden geschat kunnen worden.

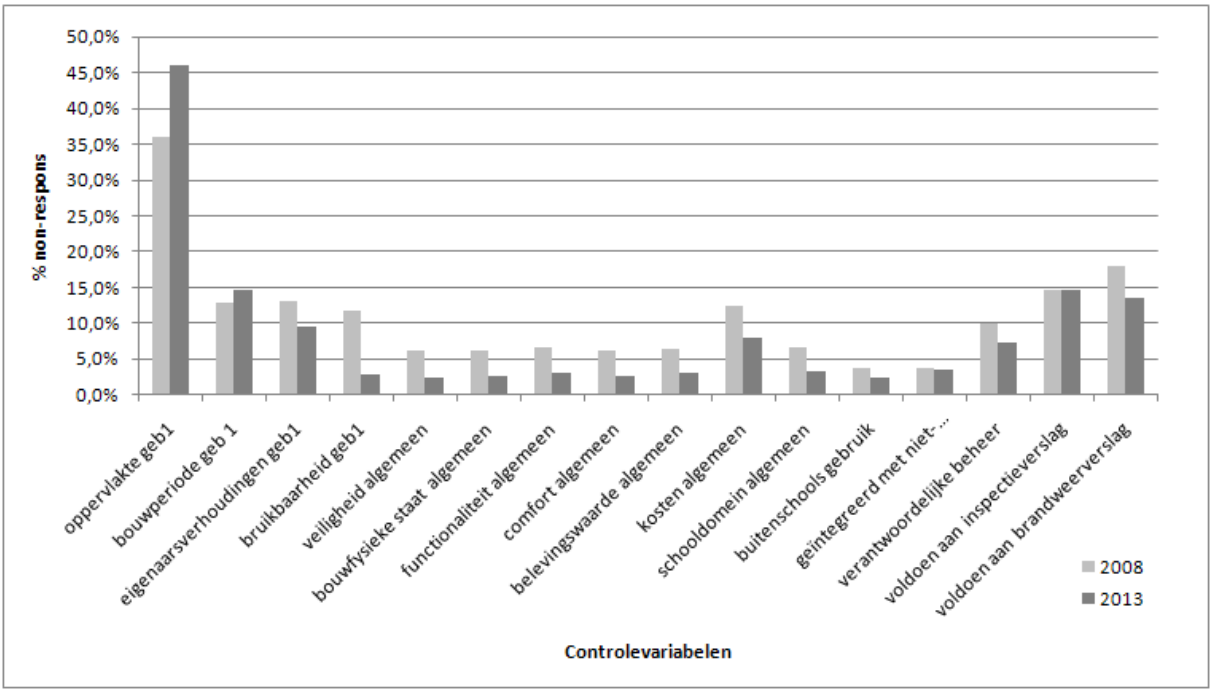

Figuur 4:

Item non-respons in 2008 en 2013 over 16 controlevariabelen (in %).

VII. Remediëren van selectiefouten in quasi-experiment

De experimentele groepen in de beleidseffectenmeting scholenbouw bevatten de vestigingsplaatsen waarvoor er tussen 2008 en 2013 subsidies werden toegekend en die zelf aangaven dat er werken zijn uitgevoerd. Dit laatste werd mee in acht genomen als extra controle dat er wel degelijk investeringen zijn gebeurd. Vestigingsplaatsen die aangaven dat er werken (nieuwbouw, modernisering en/of grote onderhoudswerken) zijn gebeurd, maar waarvoor er geen subsidies konden geregistreerd worden, werden uit de analyse geweerd. De analyse beperkt zich ook tot de vestigingsplaatsen van het VGO en het OGO, omdat voor deze vestigingsplaatsen is gekend of en hoeveel er op vestigingsplaatsniveau subsidies werden toegekend. Voor het GO! ontbreken de nodige investeringsgegevens op vestigingsplaatsniveau, waardoor deze scholen uit de analyse geweerd werden. Voor de beleidseffectenmeting werden

uiteindelijk volgende groepen afgebakend waarbinnen elke cases een voor- en nameting van de kwaliteit heeft ondergaan:

Groep	Pretest 2008	Beleidsinterventie 2008-2013	Posttest 2013
Controlegroep 0	X	0	X
Exp. groep 1	X	1 tot 125000 euro subsidie	X
Exp. groep 2	X	125000 tot 250000 euro subsidie	X
Exp. groep 3	X	Meer dan 250000 euro subsidie	X

Wat de verdeling van vestigingsplaatsen in groepen betreft, vertrokken we van een gepanelde dataset van 2371 vestigingsplaatsen (intersectie 2008-2013). 1414 vestigingsplaatsen bleken bruikbaar na selectie aan de hand van onderwijsnet (enkel VGO en OGO) en beschikbaarheid van gesubsidieerde werken. Met betrekking tot dit laatste werden alle vestigingsplaatsen waar werken hebben plaatsgevonden, maar waarvoor blijkens de gegevens uit de DINA-databank van AGIOn geen subsidies werden uitgekeerd (dus volledig zelfgefinancierde werken), uit de analyse geweerd. De onderzoeksvraag richt zich immers op de effectiviteit van de toekende subsidies waarmee werken werden gefinancierd, en niet van de uitgevoerde werken tout court.

Bij de afbakening tussen de experimentele groepen werd rekening gehouden met spreidingsmaten (mediaan) en met de grensbedragen die in de administratieve procedures voor subsidieverlening gebruikt worden. Zo is de bovengrens voor subsidiëring volgens de 'verkorte procedure' 125000 euro, wat ongeveer ook de mediaan is van de bedragen binnen de experimentele groepen. 125000 euro werd dus als bovengrens genomen van groep 1, waarin we de eerder 'kleine' investeringen terugvinden. Om groep 2 en 3 van elkaar te onderscheiden, werd opnieuw de mediaan (250000 euro) als snijpunt genomen, met van 125000 tot 250000 euro de middelgrote investeringen, en boven de 250000 euro de grote investeringen. De onderverdeling in groepen resulteerde in een controlegroep van 434 eenheden, 544 eenheden in groep 1, 213 in groep 2 en 223 in groep 3. De opdeling liet dus toe in elke groep voldoende vestigingsplaatsen onder te brengen (Tabel 17).

Tabel 17:

Frequentieverdeling onder groepen in quasi-experimenteel design.

		N	%
Groepen	Controle: geen subsidies	434	30,7
	Groep 1: € 1 tot 125000	544	38,5
	Groep 2: € 125000 tot €250000	213	15,1
	Groep 3: meer dan € 250000	223	15,8
	Totaal	1414	100,0

Er is echter nog een belangrijk probleem, en dit is dat het om een *quasi*-experiment gaat. In een zuivere experimentele opstelling (zogenaamde 'randomized controlled trials') worden onderzoekseenheden toevallig aan de verschillende experimentele groepen toegewezen, zodanig dat er geen vertekening optreedt omdat er in de ene groep meer mensen (of scholen) zitten met een kenmerk dat met de outcome variabele samenhangt, dan in een andere. Als dit laatste het geval is wordt er gesproken van een zogenaamde selectiefout ('selection bias'). Een klassiek voorbeeld is het geval waarbij vooral erg gemotiveerde werklozen zullen deelnemen aan opleidingsprogramma's voor werkzoekenden en zo meer kans maken om een job te vinden (Caliendo & Kopeinig,2005).

In veel beleidsevaluatieonderzoek is randomisering om ethische of praktische redenen niet haalbaar. Zo zou het politiek en maatschappelijk zeer moeilijk te verantwoorden zijn om aan scholen gedurende 5 jaar op zuiver toevallige basis bouwsubsidies te verstrekken, enkel maar om achteraf een beleidseffect vast te kunnen stellen. Daarom berust veel onderzoek naar beleidseffecten op een quasi-experimentele opstelling, dat wel uitgaat van een pretest posttest meting binnen een controle en experimentele groep, maar waarbij de voorwaarde van randomisatie niet is vervuld. Om een quasi-experiment zoveel mogelijk om een zuiver experiment te laten lijken, zal men proberen om een aantal kenmerken ('covarianten') onder controle te houden waarvan bekend is dat ze zowel samenhangen met de groep waartoe een case behoort als met de effectvariabele.

Dit 'onder controle houden' kan op verschillende manieren gebeuren, waarvan 'matching' waarschijnlijk de meest bekende is. Momenteel wordt er voor het remediëren van selection bias echter in toenemende mate gebruikt gemaakt van **'propensity scores'**, en dit in verschillende disciplines, gaande van geneeskunde tot sociologie (Caliendo & Kopeinig,2005; Luellen, Shadish & Clark,2005:531). Propensity scores zijn de individuele kansen van elke case om tot een bepaalde groep in het experiment te behoren. De scores worden berekend op basis van de impact van de verschillende covarianten op de categorische groepsvariabele. Het voordeel van werken met propensity scores is dat men kan controleren voor een behoorlijk aantal covarianten zonder te hoeven verdrinken in een kluwen van cijfers en categorieën. Ook in onderhavig onderzoek hebben we gebruikt gemaakt van propensity scores om de bestaande selectiefout zo veel mogelijk te reduceren. Het hele proces van homogenisering of uitbalancering door middel van propensity score, valt uiteen in 5 stappen:

Stap 1: selectie van de covarianten

Van elk van volgende covarianten werd vastgesteld dat ze significant samenhangen met de groepsvariabele (zie Tabel 22):

- soort onderwijs
- onderwijsnet (VGO en OGO)
- indeling RSV
- provincie
- gemiddelde bouwperiode op de vestigingsplaats
- de oppervlakte van de gebouwen op de vestigingsplaats (in categorieën)

Er wordt dus gecontroleerd voor 4 'onderscheidende' variabelen die we eerder ook gebruikten om de weging van de respons door te voeren (de variabele 'buurt in moeilijkheden' werd niet weerhouden wegens niet-significant). Bovendien willen we ook controleren voor het bouwjaar en de oppervlakte van de gebouwen op vestigingsplaatsen. Vooral met betrekking tot de oppervlaktes, kan men ervan uitgaan dat gelijke investeringen in 'grote' en 'kleine' vestigingen waarschijnlijk niet dezelfde kwaliteitswinst zullen genereren. Daarom is het belangrijk ik in alle groepen ongeveer gelijk aantal 'grote' en 'kleine' vestigingen onder te brengen.

Stap 2: berekening van propensity scores

De klassieke manier om propensity scores te berekenen gebeurt op basis van logistische regressie omdat de experimentele opstelling veelal gebruik maakt van maar twee condities (1 controle groep (0) en 1 experimentele groep (1)). In het geval van de effectenmeting voor het scholenbouwbeleid, hebben we

echter gebruik gemaakt van 4 groepen: 1 controlegroep en 3 experimentele. Aangezien deze groepen zich op een ordinaal meetniveau bevinden (van groepen 0 tot 3 gaan de toegekende subsidies in stijgende rangorde), kan **ordinale regressie** hier gebruikt worden om de propensity scores te berekenen. Bovengenoemde covarianten worden in het model gebracht als categorische onafhankelijke variabelen ('factors') en hun impact berekend op de ordinale groepsvariabele. Ordinale regressie met SPSS laat vervolgens toe om per case propensity scores te berekenen voor elk van de 4 groepen. De scores zelf situeren zich tussen 0 en 1. Een score >0,5 wijst erop dat een bepaalde case meer kans maakt om tot deze groep te behoren dan om erbuiten te vallen.

Stap 3: stratificatie van propensity scores

Er zijn verschillende methoden beschreven om op basis van propensity scores selectie bias te remediëren: 'propensity score matching (PSM)', 'stratificatie of subclassificatie', 'wegen op de propensity score' en 'covariate adjustment'.[37] Voor onderhavig onderzoek is echter enkel de tweede methode van belang. Hoewel PSM waarschijnlijk de meest beschreven (en gebruikte) methode is, hebben we gekozen voor de methode van **stratificatie of subclassificatie**.[38] Hiertoe werd er eerst een K-means **clusteranalyse** (5 clusters) uitgevoerd voor de 4 variabelen met propensity scores, wat resulteerde in een variabele met 5 strata (of clusters 1 tot 5) die intern zo homogeen worden gehouden en onderling zo veel mogelijk van elkaar verschillen (Posner & Ash,2009:37). Daarna werden deze strata (clusters) gekruist met de groepen uit onze onafhankelijke variabele. Uit Tabel 18 blijkt hoe sterk de frequenties over de verschillende strata binnen elke groep van elkaar afwijken.

Tabel 18:

Frequentieverdelingen voor strata binnen groepen.

		Groepen				
		controle	€ 1 tot 125000	€ 125000 tot €250000	meer dan € 250000	Totaal (alle groepen)
strata (clusters)	1	5%	21%	23%	33%	19%
	2	26%	5%	5%	6%	11%
	3	20%	40%	45%	40%	35%
	4	17%	1%	0%	2%	6%
	5	32%	33%	27%	18%	29%
totaal		100%	100%	100%	100%	100%

Stap 4: wegen binnen strata en groepen

In een laatste stap wordt ervoor gezorgd dat de frequentieverdelingen over de 5 strata binnen elke groep elkaar zoveel mogelijk gaan benaderen. Omdat we geen cases wilden achterwege laten, hebben we ervoor gekozen om de cases binnen de strata en binnen elke groep apart te gaan **wegen** uitgaande van de frequentieverdeling voor de strata (clusters) over alle groepen samen (Tabel 19) (Posner & Ash,2009:37).

[37] Voor een beknopte beschrijving van elk van deze methodes verwijzen we naar Austin (2011:403).

[38] PSM komt er op neer dat men voor elke propensity score in de experimentele groep volgens een bepaald algoritme op zoek gaat naar de meest gelijkende score in de controlegroep (de 'match'), en er dan paren mee vormt. Aangezien we in het geval van onderhavig onderzoek echter te maken hebben met propensity scores over 4 variabelen (voor elke groep 1 variabele), bleek een eenvoudig matchen op individuele propensity scores niet de meest aangewezen weg.

Door deze weegcoëfficiënten vervolgens te gebruiken in analyses, wordt de vertekenende invloed van de 6 covarianten onder controle gehouden.

Tabel 19: weegcoëfficiënten voor strata binnen groepen

		Groepen				
		controle	€ 1 tot 125000	€ 125000 tot €250000	meer dan € 250000	totaal
strata (clusters)	1	3,528	0,886	0,810	0,567	1
	2	0,433	2,404	2,216	1,794	1
	3	1,733	0,866	0,785	0,868	1
	4	0,333	6,875		2,895	1
	5	0,922	0,888	1,081	1,598	1
totaal		1	1	1	1	1

Stap 5: Was de procedure effectief?

Tabel 20 geeft de samenhang weer tussen controlevariabelen en groepsvariabele voor en na weging. We stellen vast dat er voor 5 van de 6 controlevariabelen na stratificatie geen significante samenhang meer bestaat met de groepvariabele, terwijl deze samenhang wel significant was voorafgaand aan de weging. Voor 5 van de 6 variabelen werd de selectiefout dus geremedieerd. De remediëring is niet gelukt voor de controlevariabele 'bouwjaar', hoewel ook hier kan vermeld worden dat de weging heeft gezorgd voor een aanzienlijke reductie van de chi²-score. We kunnen besluiten dat de weging met behulp van propensity scores de bestaande selectiefout grotendeels heeft geremedieerd.

Tabel 20:

Samenhang tussen 6 controlevariabelen en groepsvariabele voor en na weging d.m.v. propensity scores

	Geen weging		Weging m.b.v. propensity scores	
Covarianten*groep	chisq	Sig. (α=0,05)	chisq	Sig. (α=0,05)
Soort onderwijs	151,86	0,000	28,17	0,059
Onderwijsnet	286,79	0,000	5,20	0,159
Indeling RSV	47,92	0,003	28,16	0,253
Provincie	43,05	0,000	21,44	0,123
Oppervlakte vestiging	102,09	0,000	12,06	0,210
Bouwjaar	53,57	0,000	27,88	0,022

Bronnen

Austin, P.C. (2011). An introduction to Propensity Score Methods for Reducing the Effects of Confounding in Observational Studies. *Multivariate Behavioral Research*, *46*(3), 399-424.

Caliendo , M. & Kopeinig, S. (2005). *Some Practical Guidance for the Implementation of Propensity Score Matching (*IZA Discussion Paper Series). Opgehaald van http://ftp.iza.org/dp1588.pdf.

Luellen, J.K., Shadish, W.R. & Clark, M.H. (2005). Propensity Scores: An introduction and Experimental Test. *Evaluation Review*, *29*, 530-558.

Pickery, J. (2010), *Aanmaak en gebruik van gewichten voor surveydata, met toepassing in SPSS*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

Posner, M.A. & Ash, A.S. (2009). *Comparing weighting methods in propensity score analysis.* Opgehaald van http://www.stat.columbia.edu/~gelman/stuff_for_blog/posner.pdf.

Singer, J.D. & Willett, J.B. (2003). *Applied Longitudinal Data Analysis: Modeling Change and Event Occurrence.* Oxford: Oxford University Press.

Bijlage 2: Gemeenten in Vlaanderen volgens gebiedsindeling Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

Buitengebied

Aalter
Affligem
Alken
Alveringem
Anzegem
Ardooie
Arendonk
As
Assenede
Avelgem
Baarle-Hertog
Balen
Beernem
Begijnendijk
Bekkevoort
Berlaar
Berlare
Bertem
Bever
Bierbeek
Bocholt
Bonheiden
Boortmeerbeek
Borgloon
Bornem
Boutersem
Brakel
Brasschaat
Brecht
Buggenhout
De Haan
De Panne
Dentergem
Dessel
Dilsen-Stokkem
Duffel
Erpe-Mere
Essen
Galmaarden
Gavere
Geetbets
Gingelom
Gistel
Glabbeek
Gooik
Grobbendonk
Haacht
Haaltert
Halen
Ham
Hamme
Hamont-Achel
Hechtel-Eksel
Heers
Herent
Herenthout
Herk-de-Stad
Herne
Herselt
Herstappe
Herzele
Heusden-Zolder
Heuvelland
Hoegaarden
Hoeilaart
Hoeselt
Holsbeek
Hooglede
Horebeke
Houthalen-Helchteren
Houthulst
Huldenberg
Hulshout
Ichtegem
Kalmthout
Kampenhout
Kapellen
Kapelle-Op-Den-Bos
Kaprijke
Kasterlee
Keerbergen
Kinrooi
Kluisbergen
Knesselare
Koekelare
Koksijde
Kortemark
Kortenaken
Kortenberg
Kortessem
Kruibeke
Kruishoutem
Laakdal
Laarne
Lanaken
Landen
Langemark-Poelkap.
Lebbeke
Lede
Ledegem
Lendelede
Lennik
Lichtervelde
Liedekerke
Lierde
Lille
Linter
Lochristi
Londerzeel
Lo-reninge
Lovendegem
Lubbeek
Lummen
Maarkedal
Maldegem
Malle
Meerhout
Meeuwen-Gruitrode
Meise
Merchtem
Merksplas
Mesen
Meulebeke
Moerbeke
Moorslede
Nazareth
Nevele
Nieuwerkerken
Nieuwpoort
Nijlen
Olen
Oosterzele
Oostrozebeke
Opglabbeek
Opwijk
Oudenburg
Oud-Heverlee
Overijse
Peer
Pepingen
Pittem
Putte
Puurs
Ranst
Ravels
Retie
Riemst
Rijkevorsel
Roosdaal
Rotselaar
Ruiselede
Rumst
Scherpenheuvel-Z.
Schilde
Schoten
Sint-Amands
Sint-Gillis-Waas
Sint-Laureins
Sint-Lievens-Houtem
Sint-Martens-Latem
Spiere-Helkijn
Stabroek
Staden
Steenokkerzeel
Stekene
Ternat
Tessenderlo
Tielt-Winge
Tremelo
Vleteren
Voeren
Vorselaar
Waarschoot
Waasmunster
Wachtebeke
Wellen
Wervik
Westerlo
Wichelen
Wielsbeke
Willebroek
Wingene
Wortegem-Petegem
Wuustwezel
Zandhoven
Zele
Zelzate
Zemst
Zingem
Zoersel
Zomergem
Zonnebeke
Zoutleeuw
Zuienkerke
Zulte
Zutendaal
Zwalm

grootstedelijk gebied randgemeenten

Aartselaar
Boechout
Borsbeek
De Pinte
Destelbergen
Edegem
Evergem
Hemiksem
Hove
Kontich
Lint
Melle
Merelbeke
Mortsel
Niel
Schelle
Wijnegem
Wommelgem
Zwijndrecht

regionaalstedelijk gebied centrumgemeenten

Aalst
Brugge
Genk
Hasselt
Kortrijk
Leuven
Mechelen
Oostende
Roeselare
Sint-Niklaas
Turnhout

regionaalstedelijk gebied randgemeenten

Beerse
Bredene
Damme
Deerlijk
Denderleeuw
Diepenbeek
Harelbeke
Ingelmunster
Izegem
Jabbeke
Kuurne
Middelkerke
Oostkamp
Oud-Turnhout
Sint-Katelijne-Waver
Vosselaar
Wevelgem
Zedelgem
Zonhoven
Zwevegem

kleinstedelijk gebied op provinciaal niveau

Asse
Beringen
Beveren
Bilzen
Blankenberge
Boom
Bree
Diksmuide
Geraardsbergen
Heist-op-den-berg
Hoogstraten
Leopoldsburg
Lommel
Maaseik
Maasmechelen
Menen
Neerpelt
Ninove
Overpelt
Poperinge
Temse
Torhout
Veurne
Wetteren
Zottegem

Vlaams stedelijk gebied rond Brussel

Beersel
Dilbeek
Drogenbos
Grimbergen
Kraainem
Linkebeek
Machelen
Sint-Genesius-Rode
Sint-Pieters-Leeuw
Tervuren
Wemmel
Wezembeek-Oppem
Zaventem

structuurondersteunend kleinstedelijk gebied

Aarschot
Deinze
Dendermonde
Diest
Eeklo
Geel
Halle
Herentals
Ieper
Knokke-Heist
Lier
Lokeren
Mol
Oudenaarde
Ronse
Sint-Truiden
Tielt
Tienen
Tongeren
Vilvoorde
Waregem

grootstedelijk gebied centrumgemeenten

Gent
Antwerpen

Bijlage 3: Vragenlijst schoolgebouwenmonitor 2013

1

Schoolgebouwenmonitor 2013

VRAGENLIJST

Deze vragenlijst heeft betrekking op:

Naam school:.....

Schoolnummer:.....

(Eventueel) Naam vestigingsplaats:.....

Adres vestigingsplaats:.....

Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs (AGIOn)
Koning Albert II-laan 35 b 75
1030 Brussel

2

DEEL 1: De kwaliteit van het gebouw

Vraag 1a: Om vlot door de vragenlijst te gaan, vragen wij u eerst tot welke soort onderwijs de vestigingsplaats behoort.

1	Gewoon voltijds kleuter-, lager of basisonderwijs	O	*Ga nu direct naar V1c1, sla vraag V1b over*
2	Gewoon voltijds secundair onderwijs	O	
3	Buitengewoon kleuter-, lager of basisonderwijs	O	
4	Buitengewoon secundair onderwijs	O	
5	Gewoon voltijds secundair onderwijs + deeltijds secundair onderwijs	O	
6	Internaat	O	
7	Deeltijds secundair onderwijs	O	*Ga eerst naar V1b, volg daarna de vraagverwijzingen*
8	Deeltijds kunstonderwijs	O	
9	Volwassenenonderwijs	O	
10	Centrum voor deeltijdse vorming	O	
11	Centrum voor basiseducatie	O	
12	Centrum voor leerlingenbegeleiding	O	

Vraag1b: Hebt u op de vestigingsplaats een eigen gebouw ter beschikking waarvan u de hoofdgebruiker bent of maakt u gebruik van (enkele) lokalen die behoren tot de accommodatie van een andere instelling?

1	Eigen gebouw ter beschikking waarvan men de hoofdgebruiker is	O	*Ga naar vraag 1c1*
2	De vestiging maakt gebruik van enkele lokalen die behoren tot een andere instelling	O	*Ga eerst naar vraag 1b1*

3

Vraag 1b1: Om welke instelling gaat het?

1 Andere onderwijsinstelling	O
2 Culturele instelling	O
3 Welzijnsinstelling	O
4 Sportvoorziening	O
5 Bedrijf	O
6 Diocesane instelling / congregatie	O
7 Gebouw van de (lokale) overheid	O
8 Andere	O

4

Vraag 1c1: Kunt u per lokaaltype hieronder aangeven of u (1) dit lokaal ter beschikking heeft en (2) of het nodig is?
Toelichting: indien lokalen een dubbele bestemming hebben, bijvoorbeeld indien een refter ook dienst doet als turnzaal, hou dan enkel rekening met de oorspronkelijke bestemming (bijvoorbeeld refter).

	Type lokaal	V1c1.1Type lokaal ter beschikking?	V1c1.2 Type lokaal nodig?
A	Leslokalen	O Ja O Neen	O Ja O Neen
B	Lokalen voor onderwijsondersteuning (taakleerkracht, werken met kleinere groepjes, bijlessen, bijzondere problemen,...)	O Ja O Neen	O Ja O Neen
C	Lokalen voor gespecialiseerde vakken of activiteiten (labo's, plastische opvoeding, praktijklokalen, muziek, ateliers, ICT-lokaal, expressie)	O Ja O Neen	O Ja O Neen
D	Bibliotheek, mediatheek en/of open leercentrum	O Ja O Neen	O Ja O Neen
E	Groepsruimtes (bijvoorbeeld polyvalente zaal, projectiezaal, auditorium, studiezaal)	O Ja O Neen	O Ja O Neen
F	Sanitair	O Ja O Neen	O Ja O Neen
G	Bergruimte	O Ja O Neen	O Ja O Neen
H	Sportfaciliteiten (turnzaal, zwembad)	O Ja O Neen	O Ja O Neen
I	Sportvelden	O Ja O Neen	O Ja O Neen
J	Speelplaatsen (open en overdekt)	O Ja O Neen	O Ja O Neen
K	Eetgelegenheid (refter, restaurant, cafetaria, keukens)	O Ja O Neen	O Ja O Neen
L	Administratielokalen en/of burelen	O Ja O Neen	O Ja O Neen
M	Werk-, spreek- en/of ontmoetingsruimtes voor personeel en derden (leraarslokaal, vergaderlokaal, spreekruimte in CLB)	O Ja O Neen	O Ja O Neen
N	Paramedische lokalen (EHBO, verpleegster, kiné, orthopedie, logopedie)	O Ja O Neen	O Ja O Neen
O	Leef- en ontspanningsruimtes	O Ja O Neen	O Ja O Neen
P	Slaap- en rustruimtes	O Ja O Neen	O Ja O Neen

5

Vraag 1c2: Kunt u per lokaaltype hieronder aangeven (1) wat de bruikbaarheid is van de lokalen (indien beschikbaar), en (2) hoe u de bezetting van de lokalen beoordeelt (indien beschikbaar).

	Type lokaal	**V1c3** Bruikbaarheid van de ruimtes? *(indien ter beschikking)*					**V1c4** Bezetting van de ruimtes *(indien ter beschikking)*			
		Vol-strekt onvol-doende 1	Onvol-doende 2	Middel-matig 3	Vol-doende 4	Zeker vol-doende 5	Er is leeg-stand 1	Niet volledig bezet 2	Volledig bezet 3	Overbezet en/of acuut plaats-gebrek 4
A	Leslokalen	1	2	3	4	5	1	2	3	4
B	Lokalen voor onderwijsondersteuning (taakleerkracht, werken met kleinere groepjes, bijlessen, bijzondere problemen,...)	1	2	3	4	5	1	2	3	4
C	Lokalen voor gespecialiseerde vakken of activiteiten (labo's, plastische opvoeding, praktijklokalen, muziek, ateliers, ICT-lokaal, expressie)	1	2	3	4	5	1	2	3	4
D	Bibliotheek, mediatheek en/of open leercentrum	1	2	3	4	5	1	2	3	4
E	Groepsruimtes (bijvoorbeeld polyvalente zaal, projectiezaal, auditorium, studiezaal)	1	2	3	4	5	1	2	3	4
F	Sanitair	1	2	3	4	5	1	2	3	4
G	Bergruimte	1	2	3	4	5	1	2	3	4
H	Sportfaciliteiten (turnzaal, zwembad)	1	2	3	4	5	1	2	3	4
I	Sportvelden	1	2	3	4	5	1	2	3	4
J	Speelplaatsen (open en overdekt)	1	2	3	4	5	1	2	3	4
K	Eetgelegenheid (refter, restaurant, cafetaria, keukens)	1	2	3	4	5	1	2	3	4
L	Administratielokalen en/of burelen	1	2	3	4	5	1	2	3	4
M	Werk-, spreek- en/of ontmoetingsruimtes voor personeel en derden (leraarslokaal, vergaderlokaal, spreekruimte in CLB)	1	2	3	4	5	1	2	3	4

6

		Vol-strekt onvol-doende 1	Onvol-doende 2	Middel-matig 3	Vol-doende 4	Zeker vol-doende 5	Er is leeg-stand 1	Niet volledig bezet 2	Volledig bezet 3	Overbe-zetting en/of acuut plaats-gebrek 4
N	Paramedische lokalen (EHBO, verpleegster, kiné, orthopedie, logopedie)	1	2	3	4	5	1	2	3	4
O	Leef- en ontspanningsruimtes	1	2	3	4	5	1	2	3	4
P	Slaap- en rustruimtes	1	2	3	4	5	1	2	3	4

EINDE VRAGENLIJST voor NIET-HOOFDGEBRUIKERS! De vragenlijst stopt hier als de vestiging gebruikt maakt van enkele lokalen die behoren tot een andere instelling. M.a.w. als u in vraag 1b mogelijkheid 2 heeft geantwoord.

7

Vraag 1d: Kunt u per apart gebouw op de vestigingsplaats volgende informatie aangeven? *(1)* de totale voor onderwijs geschikte bruto-oppervlakte, *(2)* het aantal verdiepingen, *(3)* de bouwperiode en *(4)* de periode waarin de laatste verbouwing plaatsvond. Helemaal bovenaan kunt u, als hulp bij het invullen, ook nog een zelf te kiezen identificatie aan het gebouw meegeven (bijvoorbeeld 'blok A' of 'turnzaal')

Wat wordt er bedoeld met:

Gebouw: elk volledig losstaand gebouw of duidelijk apart te onderscheiden vleugel van een gebouw op een vestigingsplaats. Indien er bijvoorbeeld aan een bestaand gebouw vele jaren later een aparte vleugel werd bijgebouwd die duidelijk te onderscheiden valt van het oorspronkelijk gebouw, dan is dit als een apart gebouw te beschouwen. Opm: (1) Later bijgebouwde verdiepingen zijn niet als een apart gebouw te beschouwen, (2) Indien er gebruik wordt gemaakt van verschillende 'paviljoenen' of containerklassen zijn deze als één gebouw te beschouwen, (3) Met een zogenaamd losstaand 'sanitair blok' hoeft u geen rekening te houden als apart gebouw.

Totale bruto-oppervlakte van de voor onderwijs geschikte ruimte: De totale voor onderwijs bruikbare bruto-oppervlakte van een gebouw is de lengte x de breedte x het aantal niveaus van alle delen van het gebouw die voor onderwijs geschikt zijn, langs de buitenkant gemeten.

		Gebouw 1 A	Gebouw 2 B	Gebouw 3 C	Gebouw 4 D	Gebouw 5 E	Gebouw 6 F	Gebouw 7 G
V1d1 Identificatie van het gebouw (vrij te kiezen)		…	…	…	…	…	…	…
V1d2 Totale bruto-oppervlakte van de voor onderwijs gebruikte ruimte van het gebouw		……m² Weet niet O	……m² Weet niet O	……m² Weet niet O	……m² Weet niet O	……m² Weet niet O	……m² Weet niet O	……m² Weet niet O
V1d3 Aantal verdiepingen		… Weet niet O	… Weet niet O	… Weet niet O	… Weet niet O	… Weet niet O	… Weet niet O	… Weet niet O
V1d4 Bouwperiode waarin het gebouw werd opgetrokken	1) Voor 1920	O	O	O	O	O	O	O
	2) 1920-1949	O	O	O	O	O	O	O
	3) 1950-1969	O	O	O	O	O	O	O
	4) 1970-1989	O	O	O	O	O	O	O
	5) 1990-2007	O	O	O	O	O	O	O
	6) 2008 en later	O	O	O	O	O	O	O
	7) Weet niet	O	O	O	O	O	O	O

8

		Gebouw 1 A	Gebouw 2 B	Gebouw 3 C	Gebouw 4 D	Gebouw 5 E	Gebouw 6 F	Gebouw 7 G
		Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …
V1d5 Periode waarin de laatste grote verbouwing of renovatie van het gebouw plaatsvond	1) Voor 1920	O	O	O	O	O	O	O
	2) 1920-1949	O	O	O	O	O	O	O
	3) 1950-1969	O	O	O	O	O	O	O
	4) 1970-1989	O	O	O	O	O	O	O
	5) 1990-2007	O	O	O	O	O	O	O
	6) 2008 en later	O	O	O	O	O	O	O
	7) Geen verbouwingen plaatsgevonden	O	O	O	O	O	O	O
	8) Weet niet	O	O	O	O	O	O	O

9

Vraag 1e: Kunt u per apart gebouw op de vestigingsplaats volgende informatie aangeven? *(1)* Het gebouwtype en *(2)* De eigendomsverhouding van de inrichtende macht tegenover het gebouw. Helemaal bovenaan kunt u de identificatie die u bij de vorige vraag (vraag 1d1) noteerde, opnieuw noteren als hulp bij het invullen van de enquête.

		Gebouw 1 A	Gebouw 2 B	Gebouw 3 C	Gebouw 4 D	Gebouw 5 E	Gebouw 6 F	Gebouw 7 G
		Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …
V1e1 Gebouwtype	1) Permanent gebouw	O	O	O	O	O	O	O
	2) Tijdelijk(e) paviljoen(en) of containerklassen	O	O	O	O	O	O	O
	3) Weet niet	O	O	O	O	O	O	O
V1e2 Welke eigendomsverhouding heeft de inrichtende macht tegenover het gebouw?	1) Eigenaar	O	O	O	O	O	O	O
	2) Zakelijk recht (Erfpachthouder , opstal)	O	O	O	O	O	O	O
	3) Persoonlijk recht (huur)	O	O	O	O	O	O	O
	4) Weet niet	O	O	O	O	O	O	O

10

Vraag 1f: Kunt u aangeven of volgende bouwtechnische duurzaamheidsmaatregelen momenteel aanwezig zijn in de gebouwen?

<u>Toelichting:</u> U kunt 'ja' antwoorden zodra voor minstens de helft van de oppervlakte van het gebouw de maatregel is voorzien.

	Maatregel	Gebouw 1 A	Gebouw 2 B	Gebouw 3 C	Gebouw 4 D	Gebouw 5 E	Gebouw 6 F	Gebouw 7 G
		Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …	Identificatie …
1	Isolatie van muren	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet
2	Isolatie van daken	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet
3	Isolatie van leidingen	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet
4	Isolatie van vloeren	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet
4	Dubbele beglazing of beter	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet
5	Thermostatische kranen	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet
6	Hoogrendementsketels	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet
7	Energiezuinige verlichting (spaarlampen, timers, daglichtsturing,…)	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet

11

	Maatregel	Gebouw 1 A	Gebouw 2 B	Gebouw 3 C	Gebouw 4 D	Gebouw 5 E	Gebouw 6 F	Gebouw 7 G
		Identificatie ...	Identificatie ...	Identificatie ...	Identificatie ...	Identificatie ...	Identificatie ...	Identificatie ...
8	Mechanisch ventilatiesysteem zonder warmterecuperatie	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet
9	Mechanisch ventilatiesysteem met warmterecuperatie	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet
10	Andere maatregelen (bijv. beo-veld)	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet	O Ja O Neen O Weet niet

12

Vraag 1g : Kunt u per apart gebouw op de vestigingsplaats aangeven wat de algemene bruikbaarheid is van het gebouw voor het functioneren van de instelling?

		Gebouw 1 A	Gebouw 2 B	Gebouw 3 C	Gebouw 4 D	Gebouw 5 E	Gebouw 6 F	Gebouw 7 G
		Identificatie ...	Identificatie ...	Identificatie ...	Identificatie ...	Identificatie ...	Identificatie ...	Identificatie ...
1	Volstrekt onvoldoende	O	O	O	O	O	O	O
2	Onvoldoende	O	O	O	O	O	O	O
3	Middelmatig	O	O	O	O	O	O	O
4	Voldoende	O	O	O	O	O	O	O
5	Zeker voldoende	O	O	O	O	O	O	O

13

Vraag 1h: Hieronder vindt u een aantal mogelijke kwaliteitscriteria waaraan uw schoolgebouw in meer of mindere mate kan voldoen. Deze kwaliteitscriteria zijn ingedeeld volgens 7 grote thema's: *(1)* de veiligheid en hygiëne in de gebouwen, *(2)* de staat van de gebouwen, *(3)* de functionaliteit van de gebouwen, *(4)* het gebruikscomfort in de gebouwen, *(5)* de belevingswaarde van de gebouwen, *(6)* de kosten van de gebouwen en *(7)* de kwaliteit van de schoolomgeving.

Het is de bedoeling dat u per kwaliteitscriterium aangeeft in hoeverre de infrastructuur op uw eigen vestigingsplaats momenteel ook daadwerkelijk voldoet aan dit kwaliteitscriterium.

Thema 1: De veiligheid en hygiëne in de gebouwen

		In hoeverre is momenteel voldaan aan het kwaliteitscriterium?				
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Grotendeels	Volledig
		1	2	3	4	5
1h1a	De constructie is stevig en levert geen gevaar op voor instorting of instabiliteit	1	2	3	4	5
1h1b	Het gebouw is goed beveiligd tegen brand	1	2	3	4	5
1h1c	Het sanitair is voldoende hygiënisch en in goede staat	1	2	3	4	5
1h1d	Het gebouw is goed beveiligd tegen inbraak	1	2	3	4	5
1h1e	De gebouwen zijn veilig in gebruik (leuningen, glaspartijen, anti-slip,…)	1	2	3	4	5
1h1f	De toegang tot het gebouw is beveiligd	1	2	3	4	5
1h1g	De veiligheid en hygiëne in de gebouwen is over het algemeen goed	1	2	3	4	5

14

Thema 2: De bouwkundige staat van de gebouwen

		In hoeverre is momenteel voldaan aan het kwaliteitscriterium?				
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Grotendeels	Volledig
		1	2	3	4	5
1h2a	De buiten- en binnenmuren zijn in goede staat	1	2	3	4	5
1h2b	De daken zijn in goede staat	1	2	3	4	5
1h2c	De vloeren en plafonds zijn in goede staat	1	2	3	4	5
1h2d	Het schrijnwerk is in goede staat	1	2	3	4	5
1h2e	De elektriciteitsvoorzieningen zijn in goede staat	1	2	3	4	5
1h2f	De waterleidingen en afvoer zijn in goede staat	1	2	3	4	5
1h2g	De verwarmingsinstallatie is in goede staat	1	2	3	4	5
1h2h	Verf of behang zijn in goede staat	1	2	3	4	5
1h2i	Het gebouw is opgetrokken uit duurzame materialen	1	2	3	4	5
1h2j	Verwarming, verlichting en verluchting gebeurt energiezuinig	1	2	3	4	5
1h2k	De staat van de gebouwen is over het algemeen goed	1	2	3	4	5

15

Thema 3: De functionaliteit van de gebouwen

		In hoeverre is momenteel voldaan aan het kwaliteitscriterium?				
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Grotendeels	Volledig
		1	2	3	4	5
1h3a	De gebouwen zijn groot genoeg	1	2	3	4	5
1h3b	De infrastructuur biedt een goede ruimtelijke ondersteuning voor het eigen (pedagogisch) project van de instelling.	1	2	3	4	5
1h3c	Waar nodig is er een goede integratie van ICT en vlotte toegang tot verschillende bronnen voor opzoekingswerk.	1	2	3	4	5
1h3d	Er is voldoende kwaliteitsvolle werk- en ontmoetingsruimte voor personeel/leerkrachten	1	2	3	4	5
1h3e	Er is zowel gelegenheid om zich terug te trekken (privacy) als om elkaar in informele sfeer te ontmoeten	1	2	3	4	5
1h3f	De lokalen zijn voldoende flexibel en multifunctioneel te gebruiken	1	2	3	4	5
1h3g	De gebouwen beschikken over een duidelijke ruimtelijke structuur waarin men zich gemakkelijk kan oriënteren	1	2	3	4	5
1h3h	De ligging van de lokalen ten opzichte van elkaar is optimaal en laten een vlotte circulatie toe	1	2	3	4	5
1h3i	Circulatieruimtes en speelplaatsen laten voldoende toezicht op de leerlingen toe	1	2	3	4	5
1h3j	Er is mogelijkheid om de infrastructuur vlot en veilig open te stellen voor derden in het kader van extra-scolaire activiteiten	1	2	3	4	5
1h3k	De gebouwen zijn voldoende toegankelijk voor personen met een handicap	1	2	3	4	5
1h3l	Het gebouw is voldoende bereikbaar voor alle types weggebruikers	1	2	3	4	5
1h3m	Het is mogelijk om over te gaan tot uitbreiding mocht dit nodig zijn	1	2	3	4	5
1h3n	De lokalen geven zoveel mogelijk rechtstreeks uit op een (groene) buitenruimte	1	2	3	4	5
1h3o	De functionaliteit van de gebouwen is over het algemeen goed	1	2	3	4	5

16

Thema 4: Het gebruikscomfort in de gebouwen

		In hoeverre is momenteel voldaan aan het kwaliteitscriterium?				
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Grotendeels	Volledig
		1	2	3	4	5
1h4a	Er heerst een aangename temperatuur in de lokalen	1	2	3	4	5
1h4b	De lokalen kunnen goed verlucht of geventileerd worden	1	2	3	4	5
1h4c	De lokalen kunnen goed verlicht worden	1	2	3	4	5
1h4d	Er is een goed akoestisch comfort en weinig geluidsoverlast in de lokalen	1	2	3	4	5
1h4e	Het gebruikscomfort in de gebouwen is over het algemeen goed	1	2	3	4	5

Thema 5: De belevingswaarde van de gebouwen

		In welke mate is momenteel voldaan aan het kwaliteitscriterium?				
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Grotendeels	Volledig
		1	2	3	4	5
1h5a	Het schoolgebouw heeft een aantrekkelijke vormgeving	1	2	3	4	5
1h5b	Het schoolgebouw is een uitnodigende plaats waar gebruikers zich goed en verbonden in kunnen voelen	1	2	3	4	5
1h5c	De vormgeving van het schoolgebouw draagt de waarden waar de instelling voor staat betekenisvol uit	1	2	3	4	5
1h5d	Het schoolgebouw biedt een stimulerende leer- en werkomgeving voor haar gebruikers	1	2	3	4	5
1h5e	In het schoolgebouw is er plaats voor kunst en artistieke expressie	1	2	3	4	5
1h5f	Het schoolgebouw heeft cultuurhistorische waarde	1	2	3	4	5
1h5g	Architecturale en natuurlijke elementen in het gebouw en op het domein hebben een didactische functie	1	2	3	4	5
1h5h	De belevingswaarde van de gebouwen is over het algemeen goed	1	2	3	4	5

17

Thema 6: De kosten van de gebouwen

		In hoeverre is momenteel voldaan aan het kwaliteitscriterium?				
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Grotendeels	Volledig
		1	2	3	4	5
1h6a	Vaste kosten (huur, afbetaling) liggen laag in verhouding tot de oppervlakte	1	2	3	4	5
1h6b	Onderhoudskosten liggen laag in verhouding tot de oppervlakte	1	2	3	4	5
1h6c	Schoonmaakkosten liggen laag in verhouding tot de oppervlakte	1	2	3	4	5
1h6d	Energiekosten liggen laag in verhouding tot de oppervlakte	1	2	3	4	5
1h6e	De kosten van de gebouwen liggen over het algemeen laag in verhouding tot de oppervlakte	1	2	3	4	5

Thema 7: Het schooldomein en de omgeving van de school

		In hoeverre is momenteel voldaan aan het kwaliteitscriterium?				
		Niet	In geringe mate	Middelmatig	Grotendeels	Volledig
		1	2	3	4	5
1h7a	De onmiddellijke nabijheid van de instelling is voldoende verkeersveilig gemaakt	1	2	3	4	5
1h7b	Er zijn voldoende andere functies (winkels, bibliotheek, sportfaciliteiten,...) in de nabijheid van de school gelegen	1	2	3	4	5
1h7c	Het gebouw sluit zich niet af, maar staat juist in een open relatie t.o.v. haar ruimtelijke omgeving	1	2	3	4	5
1h7d	Op het domein zijn voldoende natuurlijke elementen aanwezig (gras, bomen,...)	1	2	3	4	5
1h7e	Het schooldomein en de omgeving van de school kunnen over het algemeen aan de eisen voldoen	1	2	3	4	5

18

DEEL 2: Het gebruik van het gebouw

Vraag 2a: Wordt er ook voor of na de normale school- of werkuren of tijdens de vakanties gebruik gemaakt van het schoolgebouw ?

		Is er buitenschools gebruik?
1	Ja	O
2	Neen	O
3	Weet niet	O

Zoja, ga eerst ga naar vraag V2a1, V2a2 en 2a3, anders ga verder

V2a1 Zoja, gaat het om regelmatig of occasioneel gebruik?

1) Occasioneel	O
2) Regelmatig	O

V2a1.1 Indien regelmatig, hoeveel uur gemiddeld per week ?

...

Weet niet O

V2a2 Zoja, door wie wordt het gebouw buitenschools gebruikt? *(meerdere antwoorden zijn mogelijk)*

1) De instelling zelf	O
2) Andere onderwijsinstellingen (DKO, volwassenenonderwijs, CLB,...)	O
3) Welzijns- of socio-culturele instellingen (bijv. Kind en Gezin, IBO, jeugdbeweging,...)	O
4) Verenigingen (buurtvereniging, bejaardenclub, sportclub)	O
8) Andere	O

19

V2a3 Zoja, welke soort buitenschoolse activiteiten vinden plaats? *(meerdere antwoorden zijn mogelijk)*

1) Onderwijs en opleiding	O
2) Studie	O
3) Voor- en naschoolse opvang	O
4) Vergaderingen	O
5) Feesten en bijeenkomsten	O
6) Sport/spel/beweging	O
7) Cultuurbeleving (muziek, toneel)	O
8) Cursussen	O
9) Andere	O

20

Vraag 2b: Is het schoolgebouw op de een of andere manier geïntegreerd binnen een gebouwencomplex of site waar een of meerdere andere onderwijsinstellingen zijn gehuisvest (van hetzelfde of een ander onderwijsnet)?

		Andere onderwijsinstelling aanwezig op de site?
1	Ja	O
2	Neen	O
3	Weet niet	O

Zoja, ga eerst naar vraag V2b1 en V2b2, anders ga verder

V2b1 Zoja, wordt er soms inhoudelijk samengewerkt met deze onderwijsinstelling(en)?

1) Ja	O
2) Neen	O
3) Weet niet	O

V2b2 Zoja, zijn er ruimtes die gemeenschappelijk met deze onderwijsinstelling(en) worden gebruikt?

1) Ja	O
2) Neen	O
3) Weet niet	O

21

Vraag 2c: Is het schoolgebouw op de een of andere manier geïntegreerd binnen een gebouwencomplex of site waar ook andere, niet-onderwijsfuncties zijn gehuisvest (bijvoorbeeld een kinderdagverblijf, rusthuis, cultureel centrum, woningen,...) ?

		Integratie met andere functies ?
1	Ja	O
2	Neen	O
3	Weet niet	O

Zoja, ga eerst naar vraag V2c1, V2c2 en V2c3, anders ga verder

V2c1 Zoja, om welke functies gaat het? *(meerdere antwoorden zijn mogelijk)*

1) Welzijnsinstelling (kinderdagverblijf, Kind & Gezin, buitenschoolse opvang, rusthuis,...)	O
2) Socio-culturele instelling (cultureel centrum, buurthuis,...)	O
3) Sportvoorziening	O
4) Woningen	O
5) Bedrijf, kantoor, overheidsdienst	O
6) Klooster of ander religieus gebouw	O
7) Andere	O

V2c2 Zoja, wordt er soms inhoudelijk samengewerkt met deze niet - onderwijsinstellingen of functies?

1) Ja	O
2) Neen	O
3) Weet niet	O

V2c3 Zoja, zijn er ruimtes die gemeenschappelijk met deze niet-onderwijsinstellingen worden gebruikt?

1) Ja	O
2) Neen	O
3) Weet niet	O

22

DEEL 3: De uitvoering van werken

Vraag 3a: Werd in de voorbij 5 jaar (tussen februari 2008 en februari 2013) een belangrijke nieuwbouw of modernisering van de bestaande gebouwen uitgevoerd of zijn dergelijke werken momenteel in ontwerp- of uitvoeringsfase ?

Opmerking: Hou hierbij zowel rekening met bouwwerken op de huidige als op een eventuele nieuwe vestigingsplaats

		Ja	Neen	Weet niet	
1	Nieuwbouw of modernisering uitgevoerd?	O	O	O	*Zoja ga eerst naar vraag 3a1 en 3a2, anders ga verder*
2	Nieuwbouw of modernisering in ontwerp of uitvoeringsfase?	O	O	O	*Zoja ga eerst naar vraag 3a1 en 3a2, anders ga verder*

Vraag 3a1: Kunt u hieronder aangeven in hoeverre (het ontwerp van) het nieuwe of vernieuwde gebouw of gebouwdeel beantwoordt aan de oorspronkelijke verwachtingen van de school op vlak van:

		Volstrekt onvoldoende 1	Onvoldoende 2	Middelmatig 3	Voldoende 4	Zeker voldoende 5
3a1A	Veiligheid en hygiëne	O	O	O	O	O
3a1B	Functionaliteit	O	O	O	O	O
3a1C	Bouwkundige staat van het gebouw	O	O	O	O	O
3a1D	Gebruikscomfort van het gebouw (verwarming, verluchting, verlichting,...)	O	O	O	O	O
3a1E	Belevingswaarde	O	O	O	O	O
3a1F	Kosten van de werken	O	O	O	O	O

23

Vraag 3a2: Hieronder vindt u een aantal mogelijke criteria die in meer of mindere mate belangrijk kunnen zijn bij de totstandkoming van een bouwproject. Het is de bedoeling dat u per criterium aangeeft in hoeverre bij de totstandkoming van uw eigen bouwproject ook daadwerkelijk werd voldaan aan het criterium.

			In hoeverre is voldaan aan het kwaliteitscriterium?				
			Niet 1	In geringe mate 2	Middelmatig 3	Grotendeels 4	Volledig 5
3a2A	Het bouwproject verliep volgens een planningsproces met duidelijk omschreven stappen		1	2	3	4	5
3a2B	Er werd in de aanvangsfase van het bouwproject voldoende aandacht besteed aan de opmaak van een goed uitgewerkte projectdefinitie, vertrekkende vanuit het pedagogisch project van de school en haar visie op langere termijn		1	2	3	4	5
3a2C	Het bouwproject werd aangestuurd door een bouwteam met de verschillende betrokken (inrichtende macht, school, architect,...)		1	2	3	4	5
3a2D	Er was van meet af aan een realistische houding tegenover het project, meer bepaald in functie van de budgettaire mogelijkheden		1	2	3	4	5
3a2E	Er is een gemotiveerde keuze van de architect gebeurd		1	2	3	4	5
3a2F	Er werd vlot over het bouwproject gecommuniceerd, zowel binnen de school als extern.		1	2	3	4	5
3a2G	Er werd rekening gehouden met de ruimere context waarin de school functioneert (bijv. op stedenbouwkundig vlak, de rol van de school in de buurt,...)		1	2	3	4	5
3a2H	Er was gelegenheid om te leren uit de ervaringen van andere scholen en goede praktijken		1	2	3	4	5
3a2I	Het bouwproject werd van begin tot einde deskundig begeleid door een competente projectbegeleider		1	2	3	4	5
3a2J	De school heeft tijdens de planning en realisatie van het project voldoende nuttig advies en ondersteuning gekregen op gebied van:	Financiering of subsidiëring	1	2	3	4	5
3a2K		Bouwprogramma, planning en ontwerp	1	2	3	4	5

24

3a2L	Bij de totstandkoming van het project was er voldoende ruimte voor participatie en inspraak van de :	Directie	1	2	3	4	5
3a2M		Leerkrachten	1	2	3	4	5
3a2N		Onderhoudspersoneel	1	2	3	4	5
3a2O		Leerlingen	1	2	3	4	5
3a2P		Ouders	1	2	3	4	5
3a2Q		Buurtbewoners	1	2	3	4	5

Vraag 3b: Werden in de voorbije 5 jaar (tussen februari 2008 en februari 2013) grote onderhoudswerken uitgevoerd ter geschiktmaking van het gebouw, zoals het vervangen van ramen, verbetering van sanitair, het vernieuwen van een stookinstallatie, buitenaanleg, grondige werken aan het dak of de aanpassing van enkele klassen aan pedagogische noden?

1	Ja	O
2	Neen	O
3	Weet niet	O

Vraag 3c: Is er in de loop van de voorbije 5 jaar (tussen februari 2008 en februari 2013) voor de vestigingsplaats een aankoop van gebouwen gebeurd?

1	Ja	O
2	Neen	O
3	Weet niet	O

25

Vraag 3d: Kunt u aangegeven in welke mate u akkoord gaat met onderstaande stellingen met betrekking tot de uitvoering van onderhouds- of bouwwerken op de vestigingsplaats?

		In hoeverre gaat u akkoord?				
		Niet akkoord	Eerder niet akkoord	Noch niet-akkoord/ noch akkoord	Eerder akkoord	akkoord
3d1	Er wordt een duidelijk beleid gevoerd met betrekking tot de verdere ontwikkeling van de schoolinfrastructuur.	1	2	3	4	5
3d2	Er is binnen en/of buiten de school de nodige expertise beschikbaar om onderhouds- en bouwwerken met de nodige kennis van zaken aan te sturen en op te volgen.	1	2	3	4	5
3d3	Naast de algemene leiding van de school, neemt de directie ook nog het beheer van het gebouw op zich en de opvolging van infrastructuurwerken.	1	2	3	4	5
3d4	Waar mogelijk probeert de school zoveel mogelijk samen te werken met andere scholen bij de planning van bouwwerken	1	2	3	4	5
3d5	Waar mogelijk probeert de school samen te werken met instellingen uit andere sectoren (welzijn, sport, cultuur,…) bij de planning van bouwwerken	1	2	3	4	5
3d6	Als er bouw- of onderhoudswerken worden uitgevoerd wordt er in team aan samengewerkt, met respect voor ieders deskundigheid en in dialoog met de gebruikers	1	2	3	4	5
3d7	Er wordt geprobeerd om in de ontwikkeling van de schoolsite rekening te houden met de ruimere lokale context waarin de school functioneert	1	2	3	4	5

Vraag 3e: Kunt u aangegeven in welke mate u akkoord gaat met onderstaande stellingen met betrekking tot de financiering van onderhouds- of bouwwerken op de vestigingsplaats?

3e1	De scholengroep of inrichtende macht beschikt over voldoende financiële middelen om noodzakelijke onderhoudswerken te financieren.	1	2	3	4	5
3e2	Mits subsidiëring of financiering vanuit de overheid, beschikt de scholengroep of inrichtende macht nog over voldoende eigen financiële middelen om noodzakelijke bouw- of renovatiewerken te financieren	1	2	3	4	5

26

Vraag 3f: Als u terugdenkt aan uw huisvestingssituatie van 5 jaar geleden (dwz februari 2008), hoe zou u dan de kwaliteit van de toenmalige gebouwen beoordelen op vlak van onderstaande domeinen.

Opmerking: Het kan hier gaan over de vroegere huisvestingssituatie op de huidige schoolsite. Het kan ook gaan over de vroegere huisvestingssituatie op een vroegere schoolsite waarvan u verhuisd bent. Indien de huidige vestigingsplaats echter betrekking heeft op een nieuwe en bijkomende schoolsite die tijdens de voorbije 5 jaar in gebruik werd genomen, kunt u ook aangeven dat de criteria 'niet van toepassing' zijn.

		In hoeverre was 5 jaar geleden voldaan aan het kwaliteitscriterium?					
		Niet 1	In geringe mate 2	Middelmatig 3	Grotendeels 4	Volledig 5	Niet van toepassing 6
3f1	De veiligheid en de hygiëne in de gebouwen was 5 jaar geleden over het algemeen goed	O	O	O	O	O	O
3f2	De staat van de gebouwen was 5 jaar geleden over het algemeen goed	O	O	O	O	O	O
3f3	De functionaliteit van de gebouwen was 5 jaar geleden over het algemeen goed	O	O	O	O	O	O
3f4	Het gebruikscomfort in de gebouwen was 5 jaar geleden over het algemeen goed	O	O	O	O	O	O
3f5	De belevingswaarde van de gebouwen was 5 jaar geleden over het algemeen goed	O	O	O	O	O	O
3f6	De kosten van de gebouwen lagen 5 jaar geleden over het algemeen laag in verhouding tot de oppervlakte	O	O	O	O	O	O
3f7	Het schooldomein en de omgeving van de school konden 5 jaar geleden over het algemeen aan de eisen voldoen	O	O	O	O	O	O

27

DEEL 4: Het beheer van het gebouw

Vraag 4a: Is er een verantwoordelijke aangesteld die zich specifiek richt op *(1)* het beheer en onderhoud van de gebouwen en/of *(2)* de opvolging van infrastructuurwerken (bijv. een technisch directeur, onderhoudsman of gebouwenbeheerder)?

		4a1: Verantwoordelijke onderhoud en beheer?	4a2: Verantwoordelijke voor de opvolging van infrastructuurwerken
1	Ja	O	O
2	Neen	O	O
9	Weet niet	O	O

Vraag 4b: Zijn volgende beheerplannen aanwezig m.b.t. de gebouwen op de vestigingsplaats? *(meerdere antwoorden zijn mogelijk)*

		Ja 1	Neen 2	Weet niet 9
4b1	Een globaal ontwikkelingsplan m.b.t. de toekomstige gewenste ontwikkeling van de infrastructuur (masterplan)	O	O	O
4b2	Beleidsverklaring m.b.t. veiligheid, gezondheid en milieu	O	O	O
4b3	Een globaal preventieplan	O	O	O
4b4	Een gebouwenbeheerplan waarin zaken worden geregeld als onderhoudswerken, periodiek nazicht van installaties, slijtage, poetsen,...	O	O	O

Vraag 4c: Voldoen de gebouwen momenteel aan de bepalingen in het meest recente verslag van de:

		Ja 1	Neen 2	Weet niet 9
4c1	Onderwijsinspectie	O	O	O
4c2	Brandweer	O	O	O

28

Vraag 4d: Welke energiebronnen worden gebruikt voor verwarming op de vestigingsplaats? *(meerdere antwoorden zijn mogelijk)*

		Verwarming	
1	Gas	O	
2	Stookolie	O	
3	Elektriciteit	O	
4	Andere	O	Welke? ……

Vraag 4e: Wekt de vestigingsplaats ook zelf energie op via energieopwekkende infrastructuur (bijv. zonnepanelen, windenergie)?

1	Ja	O
2	Neen	O
3	Weet niet	O

Zoja, ga eerst naar vraag 4e1, anders ga verder

4e1: Zoja, welke van volgende energieopwekkende technieken zijn aanwezig?

Technieken	Aanwezig?		
	Ja 1	Neen 2	Weet niet 9
4e1.1 Zonnepanelen	O	O	O
4e1.2 Zonneboiler	O	O	O
4e1.3 Windturbine	O	O	O
4e1.4 Stadsverwarming en koeling	O	O	O
4e1.5 Warmtekrachtkoppeling	O	O	O
4e1.6 Warmtepomp	O	O	O
4e1.7 Installatie voor biomassa	O	O	O
4e1.8 Andere	O	O	O

29

Vraag 4f: Welke van de volgende maatregen voor toegankelijkheid zijn aanwezig in uw schoolgebouw en op de site?

Maatregelen	Aanwezig?		
	Ja 1	Nee 2	Weet niet 9
4f1 Aangepaste parkeerplaats dicht bij de ingang	O	O	O
4f2 Drempelvrije toegang en toegangspad	O	O	O
4f3 Een lift voor grote niveauverschillen en/of een lift of helling voor kleine niveauverschillen	O	O	O
4f4 Een duidelijke signalisatie om vlot alle lokalen te vinden	O	O	O
4f5 Aangepaste toiletten voor leerlingen met een beperking	O	O	O
4f6 Aangepaste toiletten voor personeel met een beperking	O	O	O
4f7 Andere	O	O	O

Vraag 4g1: Werd een asbestinventaris opgemaakt m.b.t. de aanwezigheid van asbest op de vestigingsplaats ?
Wordt de thematiek momenteel ook opgevolgd door een preventieadviseur?

	Ja 1	Neen 2	Weet niet 9
4g1 Inventaris opgemaakt ?	O	O	O
4g2 Opvolging van de thematiek ?	O	O	O

Vraag 4h2: Is er momenteel asbest aanwezig in de gebouwen op de vestigingsplaats ?

1 Ja	O
2 Neen	O
9 Weet niet	O

Zoja, ga eerst naar vraag 4h2.1, anders ga verder

4h2.1: Indien er asbest aanwezig is, zijn er concrete plannen om tot asbestverwijdering over te gaan ?

	Plannen voor verwijdering ?
1 Ja	O
2 Neen	O
9 Weet niet	O

30

Vraag 5 Indien u nog bijkomende opmerkingen of suggesties hebt kunt u die hieronder invullen.

.....

.....

.....

.....

Bedankt voor uw medewerking en nog een prettige dag verder !

Bijlage 4: Commentaren van de stuurgroep op het eindrapport (bijeenkomst van 9 juli 2014)

Bij pt. 2: evaluatievragen

De onderzoeker geeft aan dat de schoolgebouwenmonitor 2013 zich niet enkel richt op de beleidseffecten, maar ook op de beleidsinstrumenten. We beperken ons hier tot de toegekende bouwsubsidies over de periode 2008-2013. Van deze bouwsubsidies wordt onderzocht in hoeverre ze de doelgroep van het scholenbouwbeleid bereiken en welke impact ze hebben op de kwaliteit van het schoolgebouwenpark. Andere beleidsinstrumenten (gewaarborgde leningen, communicatieacties, adviezen, informatiekanalen,…) vallen buiten de scope van de schoolgebouwenmonitor. Deze beleidsinstrumenten maakten wel deel uit van de realistische evaluatie (zie: AGIOn, (2013). *Een realistische evaluatie van het scholenbouwbeleid in Vlaanderen: Logica en coherentie, Effectiviteit, Actiepunten*. Brussel: Vlaamse overheid, AGIOn. Opgehaald van http://www.agion.be/Publicaties/eenevaluatievanhetscholenbouwbeleid.aspx).

Bij pt. 4: onderzoeksmethode

De onderzoeker geeft aan dat de non-respons een risico van vertekening met zich meebrengt, maar dit werd geëvalueerd via verschillende technieken (non-respons follow-up, vergelijken van stromen van vragenlijsten, vergelijking met controlevariabelen in de populatie). De evaluatie doet vermoeden dat de resultaten mogelijk een iets negatiever beeld geven dan in werkelijkheid het geval is. De waarden van 2008 en 2013 werden vergeleken. Een significant verschil tussen de waarden duidt op een positieve of een negatieve verandering. Wat veranderingen op vestigingsplaatsniveau betreft, werd enkel rekening gehouden met scholen die aan beide golven (2008 en 2013) hebben deelgenomen.

Ondanks de vraag om de vragenlijst te laten invullen door directies en/of gebouwbeheerders, laat het onderzoek niet toe om exact te achterhalen wie de vragenlijst invulde en of het in 2013 dus om dezelfde persoon ging als in 2008. Meerdere leden van de stuurgroep geven aan dat het onderwijs een groot verloop van directies kent en dat de kans klein is dat dezelfde directie zowel de vragenlijst van 2008 als deze van 2013 invulde. Dit feit alleen al kan vragen oproepen of een vertekend beeld geven van de werkelijke situatie van het gebouwenpark. Bovendien geeft het feit dat de vragenlijst enkel door de directies werd ingevuld geen globaal beeld van de toestand van het gebouwenpark aangezien een leerling, leerkracht, ouder of onderhoudspersoneel nog een andere beleving of verwachting heeft. De directie vult zo'n vragenlijst vaak positiever in dan bijvoorbeeld een leerling of leerkracht. Dit is een belangrijke beperking van het onderzoek en moet ook worden vermeld.

De meting van de effectiviteit gebeurt voorlopig enkel voor VGO en OGO. De leden van de stuurgroep stellen zich de vraag of de gegevens voor het GO! niet voorhanden zijn aangezien ze niet opgenomen werden. Voor het GO! is de info centraal opvraagbaar maar waarschijnlijk moeilijk te vergelijken met de info die beschikbaar is voor VGO en OGO omdat ze anders geregistreerd en bewaard wordt door de

werking van de scholengroepen van het GO!. Gegevens van werken als het plaatsen van een condensatieketel, of isolatie bevinden zich op het niveau van de scholengroep.

Bij pt. 5: resultaten

De vergelijking van de waarden van de totale oppervlakte van 2008 en 2013 geeft aan dat het gebouwenpark in Vlaanderen gegroeid is, maar een stuurgroeplid merkt op dat het gaat om een schatting en dat de cijfers worden opgegeven door de directies zelf. Een lid merkt op dat in de schoolgebouwenmonitor 2008 sprake is van 15,8 mio m². Hij vraagt zich af vanwaar de 16,02 mio m² in 2008 plots komt. [Antwoord van de onderzoeker:] De berekeningswijze voor de schatting is in 2008 en 2013 identiek verlopen, maar er zijn wel twee verschillen in de behandeling van de data in 2008 en 2013: (1) De weegprocedure is in 2013 anders verlopen dan in 2008. In 2008 werd er ook gewogen op 'op lijst DBFM', in 2013 was dit niet het geval. (2) In 2008 hebben we ervoor gekozen om ontbrekende waarden (veelal oppervlaktes) te imputeren. Imputeren slaat op de toevoeging van ontbrekende waarden op basis van gemiddelden van waarden binnen een bepaalde categorie, bijvoorbeeld ontbrekende waarden voor de oppervlakte per gebouw binnen het basisonderwijs vervangen door de gemiddelde oppervlakte van de vestigingsplaatsen binnen basisonderwijs waar wel bruikbare gegevens voor waren. In 2013 werd deze imputatie achterwege gelaten, ook voor de data van 2008. Dit verklaart de afwijking in totale oppervlakte van het gebouwenpark. Enige voorzichtigheid in de omgang met de oppervlaktecijfers is aangewezen, aangezien het gaat om schattingen op basis van gemiddelden die ook al te lijden hadden onder ontbrekende waarden. De schattingen geven vooral een vrij betrouwbare 'grootteorde' aan van omvang (onder meer getoetst met vroegere cijfers van het NWF en VITO). Er zijn voldoende aanwijzingen dat de grootte van het gebouwenpark 'ongeveer 16 mio m² bedraagt.'

Een lid maakt de bedenking dat de toename van de zakelijke rechten logisch is omdat het een voorwaarde is voor subsidie en meer en meer scholen subsidies moeten aanvragen.

De verschillen tussen de scores voor basiskwaliteit (hygiëne, veiligheid en bewoonbaarheid) en recente uitdagingen zijn heel uitgesproken, maar de algemene appreciatie van de kwaliteit van het schoolgebouwenpark is niet veranderd. Een lid vindt het een spijtige uitkomst want er is een systematische onderfinanciering van wat nodig is om het niveau op peil te houden. Een ander lid vindt dat stilstaan niet altijd 'achteruitgaan' betekent maar ook kan wijzen op een 'vooruitgang' omdat er meer bewustwording is: er is iets veranderd in de geesten. Het is immers niet ondenkbaar dat het effect van een betere bewustwording in 2013 meer speelde dan in 2008. De notie "wat is een goed geïsoleerd gebouw" is in die periode bijvoorbeeld aanzienlijk strenger geworden: we mogen verwachten dat bij een ongewijzigd objectief technisch en bouwfysisch niveau hetzelfde gebouw in 2013 negatiever beoordeeld zou worden dan in 2008. Zo werd beton misschien als een duurzaam materiaal beschouwd in 2008 en minder in 2013. Dit kan een verklaring zijn voor de vaststelling dat de score voor 'duurzame materialen' is gedaald.

Een lid merkt op dat er in de tekst soms 'voldoende bruikbaar beoordeeld' staat. Dit slaat op de manier waarop je beoordeelt, terwijl 'wordt beoordeeld als voldoende bruikbaar' slaat op de waarde. Deze laatste 'bewoording' is correct. Dit dient overal in het rapport aangepast te worden.

Als reactie op de evaluatie-items waarvan de beoordeling positiever is geworden in vergelijking met 2008, beweert een stuurgroeplid dat deze items inderdaad beter te remediëren zijn dan andere. Bovendien is 5 jaar te kort voor een merkbare verandering voor de items waarvoor er een verslechtering heeft plaatsgevonden (een bouwproces duurt immers langer dan 5 jaar, gemiddeld 7 jaar). Dit is een verklaring waarom er geen significante verandering merkbaar is ten opzichte van de situatie van 2008. Het is ook belangrijk om te kijken waarover het gaat: zolang een directeur over een bepaald item geen opmerkingen ontvangt of zelf iets negatiefs ondervindt, zal zijn beoordeling dezelfde zijn. Enkel wanneer er specifieke inspanningen worden gedaan voor een bepaald criterium, zal je sneller een verbetering zien.

Wat de '2de gebruikervestigingen' betreft, merkt een stuurgroeplid op dat de relatief grote tevredenheid te maken kan hebben met het feit dat ze hun lokalen kunnen 'kiezen'. De eerste gebruiker moet nemen wat er beschikbaar is. Tevens moet er duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen de '2de gebruikervestigingen' en de schoolgebouwen die geïntegreerd zijn binnen een complex met andere onderwijsinstellingen. Bij deze eerste gaat het om vestigingsplaatsen die gebruik maken van de lokalen van een andere school. Bij de tweede gaat het om vestigingen met eigen gebouw(en), maar hun infrastructuur is wel ruimtelijk geïntegreerd met de infrastructuur van één of meerdere andere onderwijsinstellingen.

Bij de voorstelling van de resultaten over beheer, merkt een stuurgroeplid op dat het niet duidelijk is wie juist optreedt als verantwoordelijke gebouwbeheer. Het zou hier meestal de directies zelf betreffen, maar soms geven zij dit ook door aan iemand anders. Dat er meer "verantwoordelijken zijn voor de opvolging" gerapporteerd worden kan trouwens ook een gevolg zijn van de formele vraag in de invuldocumenten voor een subsidieaanvraag om een "verantwoordelijke voor de opvolging" op te geven. Hoewel er meer beheersplannen aanwezig zijn, heeft dit volgens een stuurgroeplid nog geen effect op de beleving van de directies. Enkel van zodra de plannen in uitvoering gaan, zal dit wel merkbaar zijn in de beleving en de tevredenheid van de directies. Met betrekking tot de asbestinventaris moet zeker de kanttekening gemaakt worden dat het niet om een verhoging van asbest in de gebouwen gaat. De asbest was immers in 2008 ook al aanwezig maar toen wisten we/ze het gewoon nog niet. Het is dus wel degelijk de aanwezigheid van een asbestinventaris die gestegen is en niet noodzakelijk de hoeveelheid asbest.

Wat de uitvoering van werken betreft, gaat het zowel om gesubsidieerde als niet-gesubsidieerde werken. Een stuurgroeplid vindt dat dit in het rapport duidelijk aangegeven moet worden. Wat de tevredenheid met de uitgevoerde werken betreft, is het belangrijk om erop te wijzen dat het om de initiële investeringskosten gaat, dus de kosten die gemaakt werden om de werken uit te voeren.

Een stuurgroeplid vraagt welke indicatoren er juist werden opgenomen in de samengestelde variabele die de kwaliteit van de planningscontext en het planningsproces meet. De onderzoeker verwijst naar pt. 4.5.2 'Bereiken van doelgroepen'. Onder voetnoot 24 staan de vijf indicatoren aangegeven op basis waarvan de score voor de kwaliteit van de planningscontext werd berekend. Wat de kwaliteit van het planningsproces betreft is de waarde van de samengestelde variabele berekend aan de hand van het gemiddelde van de scores voor alle indicatoren die vermeld staan in de Tabellen 70, 71 en 72. Om de beoordeling van participatie niet te zwaar te laten doorwegen in de totaalscore, werd eerst het gemiddelde berekend voor alle participatiescores (Tabel 72). Daarna werd deze gemiddelde score, samen met alle andere scores, mee opgenomen in de berekening van de samengestelde variabele. Een stuurgroeplid merkt op dat twee indicatoren met betrekking tot de financiële haalbaarheid misschien beter buiten de berekening van de

kwaliteit van de planningscontext waren gelaten omdat ze waarschijnlijk een te zwaar negatieve bias veroorzaken op het eindcijfer.

Algemeen

Een lid wijst op de (benijdenswaardige) 'observatierijkdom rond de scholenbouw in Vlaanderen'. Hij vindt het rapport uitermate interessant en relevant. Een ander lid wijst op de rijke bron van informatie die de schoolgebouwenmonitor is. Nog een ander lid besluit dat het rapport het publiek debat zal verrijken en voeden. Ondanks de algemene positieve evaluatie, zijn er ook kritische punten.

Omdat in de schoolgebouwenmonitor de context van de scholenbouw en het scholenbouwbeleid niet in rekening gebracht wordt, bestaat het risico dat de lezer de gegevens op een verkeerde manier gaat interpreteren. Zo merkt een stuurgroeplid op dat de financieringssituatie binnen de drie onderwijsnetten fundamenteel verschillend is, en dat ook de financiële draagkracht van de inrichtende machten verschilt volgens onderwijsnet. Dit kan bijvoorbeeld verklaren waarom in het ene net minder beroep gedaan wordt op subsidiëring dan in het andere. Anderzijds zijn bepaalde netten dan weer meer actief dan andere in die onderwijsniveaus waar de Vlaamse overheid geen subsidies ter beschikking stelt. Ook dit gegeven helpt mee te verklaren waarom het ene net meer met subsidies bouwt dan het andere.

Ook de structuur (inclusief beleidsvoerend vermogen, politieke impact, ...) ligt voor deze subpopulaties anders. De voorwaarde van zakelijk recht voor subsidiëring leidt bijvoorbeeld logischerwijze tot meer zakelijk rechten en minder huursituaties, wat een verklaring kan zijn voor de evolutie in de cijfers. Daarnaast zijn er ook bepaalde subsidieafspraken binnen de netten gemaakt (bijvoorbeeld het werken met prioriteitenlijsten binnen het OGO, terwijl het VGO ervoor kiest om prioriteit te verlenen aan bepaalde types van investeringen).

Omdat de schoolgebouwenmonitor geen informatie geeft over de context, is het belangrijk om in de inleiding (managementsamenvatting) duidelijk de grenzen van het rapport af te bakenen. Men maakt best duidelijk dat het rapport een objectieve schets van de situatie in Vlaanderen wil brengen, maar wel met abstractie van de maatschappelijke en bestuurlijke context. Andere onderzoeksprojecten en vervolgtrajecten kunnen deze context wel in rekening brengen. In dit verband kan verwezen worden naar het laatste interpretatief deel van de beleidsevaluatie van AGIOn dat in het najaar 2014 zal worden afgewerkt.

Het mag duidelijk zijn dat de gegevens in de monitor nog niet overal de gewenste mate van detaillering hebben bereikt. Zo zou er meer diepgravende analyses kunnen gebeuren aan de hand van onderwijs kansarmoede indicatoren (OKI), en zou de kwaliteit van de schoolgebouwen ook gekoppeld kunnen worden aan leerlingenaantallen of studierichtingen. De kwaliteit van het gebouwenpark zou bijvoorbeeld gewogen kunnen worden aan de hand van het aantal leerlingen per vestigingsplaats (nu krijgen vestigingsplaatsen met weinig leerlingen evenveel gewicht als vestigingen met veel leerlingen). Ook wat de opsplitsing naar territoriale gebieden betreft (bijvoorbeeld Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen), is het jammer dat dit niet binnen de sociaaleconomische context wordt bekeken. Nochtans is dit een tijdbom onder de maatschappelijke ontwikkelingen in Vlaanderen. Deze ontwikkelingen verdienen in de komende beleidsperiode significant meer aandacht en middelen.

Een aantal stuurgroepleden stelt zich de vraag of de conclusies, zoals ze nu op tafel liggen, in deze vorm kunnen geponeerd worden na het debat dat heeft plaatsvonden. Na enig debat besluit de groep dat op basis van de gebruikte methodiek het onderzoekrapport gerechtvaardigde conclusies poneert. Bij de conclusies en in de managementsamenvatting moeten wel nog de nodige beperkingen en grenzen van het onderzoek worden aangegeven om foutieve interpretaties te vermijden.

Naar effectiviteit toe, merkt een stuurgroeplid op dat er beleidsmatige keuzes moeten gemaakt worden in een schaarste economie. Kiezen we ervoor om met 20% van het noodzakelijke geld 100% van het gebouwenpark 20% te verbeteren (met een lagere effectiviteit)? Of kiezen we ervoor om 20% van het gebouwenpark 100% te verbeteren (met een hogere effectiviteit maar met 80% van het gebouwenpark waar helemaal niets gebeurt)?

Een stuurgroeplid is bekommerd om het mogelijke spanningsveld tussen de bevindingen in het rapport en de werking en bevindingen van de onderwijsinspectie. Daarom is het belangrijk dat het rapport complementair is aan alle informatiestromen binnen het beleidsdomein.

[*Noot:* Voorliggend rapport werd waar nodig aangepast aan de hand van de opmerkingen van de stuurgroepleden. Dit geldt in het bijzonder voor de bedenkingen over de beperkingen van het onderzoek, de nood aan vervolgonderzoek, de complementariteit met andere informatiestromen over scholenbouw en enige taalkundige opmerkingen]
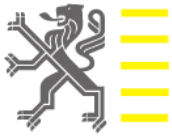
agion